1. *P* ... 41 and 9 ...
2. *A* ... Crown 4 ...
3. *S* ... *raphy of* G ... Madhavji L ... 4to, pp. x ...
4. *E* ... viii+79 a ...
5. *Report of the Excavations at Brahmapuri in (Kolhapur)*—by H. D. Sankalia and M. G. Dikshit. Crown 4to, pp. xvi+154+37 plates. 1952. Rs. 30. [M 15]
6. *Stone Age and Pleistocene Chronology in Gujarat*—by F. E. Zeuner. Crown 4to pp. 46+11 plates. 1950. Rs. 8. [M 17]
7. *Phonemics of Old Tamil*—by C. R. Sankaran. Crown 4to. pp. vi+71+2 plates. 1951. Rs. 8. [M 18]
8. *Anthropometric Measurements of Maharashtra*—by I. Karve, and V. M. Dandekar. Crown 4to pp. vi+134+2 maps+24 plates. 1951. Rs. 12. [M 20]
9. *Nagpur Affairs*—(Selections from the Menavali Daftar) by T. S. Shejwalkar. [M 25] (*in press*)
10. *Godavari Palaeolithic Industry*—by H. D. Sankalia, Demi 4to, pp. ii+59+49 figs. 1952. Rs. 12. [M. 28].
11. *Kinship Organisation in India*—by Iravati Karve. Crown 4to pp. x+304. 1954. Rs. 15. [M 41].
12. *High School Students in Poona*—by I. P. Desai. Crown 4to, pp. x+123. 1954. Rs. 10. [M 44].

DECCAN COLLEGE DISSERTATION SERIES

1. *Historical Grammar of Old Kannada*—(based entirely on the *Kannada* Inscriptions of the 8th, 9th and 10th centuries A. D.)—by G. S. Gai. Royal 8vo, pp. xvi+232. 1946. Rs. 15. [D 2].
2. *Cultural History from Vayu Purana*—by D. R. Patil. Royal 8vo, pp. xviii+348. 1946. Rs. 15. [D 3]
3. *Historical Grammar of Inscriptional Prakrits*—by M. A. Mehendale. Royal 8vo, pp. xi+343. 1948. Rs. 21. [D 5].

NĀNĀRTHAMAÑJARĪ

OF

RĀGHAVA

Sources of Indo-Aryan Lexicography

9

NĀNĀRTHAMAÑJARĪ
OF
RĀGHAVA

Critically edited

BY

Pt K V KRISHNAMOORTHY SHARMA

DECCAN COLLEGE
Post-Graduate and Research Institute
POONA

NĀNĀRTHAMAÑJARĪ

OF

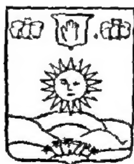
RAGHAVA

CRITICALLY EDITED BY

K. V. KRISHNAMOORTHY SHARMA.

Vyākarana Vidvan (Mysore) SHASTRI,
Department of the Dictionary of Sanskrit
on Historical Principles
Deccan College Post-Graduate and
Research Institute, Poona

POONA
1954

Code No. L 27

First Edition . 1000 Copies, November 1954.

Price Rs. 15/-

Published by Dr. S M Katre for the Deccan College Post-Graduate and Research Institute Yervada Poona 6
and
Printed by M. N. Chapekar, Aryasamskriti Mudranalay, Poona 2

किंचिन्निवेदनम्

संस्कृतभाषाया परिनिष्ठिता व्युत्पत्तिं प्रेप्सता कोशग्रन्थेषु विशेषतः परिशीलनं सुतरां नान्तरीयकमित्यत्र शक्तिग्रहोपायेषु कोशस्याप्यन्यतमत्वप्रतिपादकं शास्त्रकृतां वचनमेव पर्याप्तं प्रमाणम्। अतः साम्प्रतमिदं साम्प्रतं यदत्र दक्षिणमहाविद्यालये (डेक्कन कॉलेज) संस्कृताङ्ग्लमहाकोश-संपादनप्रसङ्गे प्राक्विसदृश्यानां बहीयसामद्य यावदप्रकाशितानां कोशानां परिष्कृत्य प्रकाशन-व्यतिकरे निर्वाहकाणामाशानुसारेण पण्डिताः प्रावर्तिषत। तत्र नानार्थमञ्जर्याख्यकोशसंशोधने जनोऽयं प्रावृतत्।

पर्यायशब्दप्रतिपादकत्वेनानेकार्थशब्दसंग्रहरूपतया च कोशा द्वैविध्यं प्रतिपद्यन्ते। अमरकोश-वैजयन्ती-हलायुधप्रभृतयः प्रथमे वर्गे मेदिनीशाश्वतानेकार्थसंग्रहादयो द्वितीये चान्तर्भवन्ति। तत्र द्वितीयवर्गे परिगणनीयेयं नानार्थमञ्जरी।

अस्य कोशस्य प्रणेता राघवः कस्मिन्नभिजने कतमस्मिन्काले प्राणिति स्मेति शङ्काप्राहिकतया निर्देष्टुं न किमपि नः प्रमाणमुपलभ्यते। नामान्वयाभिजनोल्लेखनस्वविजनसमयानुसारेण वा नायं स्वसंदर्भस्य प्रक्रमे किमप्युल्लिखति। केषांचित्कोशकाराणां निर्देशोऽप्यत्र विचिकित्सां न शमयितु-मवस्यते। अथापि प्रतिपादयिष्यमाणविषयाणां सूक्ष्मेक्षिकया विमर्शनेन नानार्थरत्नमालायाः प्रबन्धुरिरुगप्पदण्डाधिनाथस्य समकालिकस्ततोऽप्यर्वाचीनो वायं राघवो भवितुमर्हतीति कथंचित्-तर्कः। दण्डाधिनाथसमयस्तु चतुर्दशस्य शतकस्य चरमभागे इति चरित्रविमर्शकाराणां कृतान्तः। ळकारान्तानां क्षकारान्तानां च शब्दानां हकारान्तशब्दप्रघट्टकोपरि संनिवेशः राघवस्य दाक्षिणा-त्यत्वं विवरीतुमलम्। दाक्षिणात्यवर्णमालायास्तथात्वात्। किञ्च शब्दानां आदिमवर्णेन वान्तिमवर्णेन वा क्रमिकत्वेन प्रदर्शनं विमुच्य, नानार्थार्णवसंक्षेपवन्नानार्थरत्नमालावच्च यथाभिलषितप्रदेशप्रवेशन-मप्यत्र साधकं भवति।

अस्य कोशस्य संशोधनोपक्रमे तदौपयिकतयास्माकं मातृकाद्वयमेव प्रथममुपलब्धम्। ततः किंचित्कालानन्तरं मातृकात्रयमिति पञ्चभिर्मातृकाभिरिदं कार्यं निर्वर्तितम्। तत्र मातृकाणां A B C D E इति विहितसंज्ञानां विवरणं यथा—

A—Belongs to Oriental Institute, Baroda, Number 7891—size $9 \times 1\frac{3}{4}$ inches palm-leaf Manuscript. Contains 11 leaves written on both sides. Each page contains about 9 lines and 26–30 letters in a line.—Author: Rāghava, Scribe Rāma; Script Grantha.

B=Belongs to Oriental Institute, Baroda, Number 7858,—size $9 \times 1\frac{3}{8}$ inches. Contains 75 leaves (numbered 42–116). Written on both sides. Each page contains about 8–10 lines and 25–32 letters to a line—Author: Rāghava; Scribe Cakkiugal Ereccan, Script Malayalam. Handwriting from 7th leaf is hasty

C=Belongs to Adyar Library, Madras 33 I 24, No. 824 in Descriptive Catalogue of Manuscripts, Adyar series No 60 Size $16\frac{1}{10} \times 1\frac{3}{10}$ inches. Contains 38 leaves written on both sides. Each page contains the leaf-numbers from अ—अः, क—क्ष. Script Grantha,

D=Belongs to Adyar Library, Madras, 28 A 77, No. 823 in Descriptive catalogue of Manuscripts, Adyar series No. 60, size $15 \times 1\frac{1}{8}$ inches Contains 54 leaves written on both sides Script: Grantha

E=Transcription in Devanāgarī from a palm-leaf Manuscript from Oriental Research Institute, Madras

K=A palm-leaf Ms consulted to verify a few readings here and there Belongs to Dr Kuñjan Rāja, brought for a short time through Dr Rāghavan Not collated

'तत्र प्रथमं प्राङ्निर्दिष्टानुसारेण AB संज्ञितमातृकाद्वयाधारेण सज्जीकृते ग्रन्थे CDE संज्ञिताः पश्चादुपलब्धाः । परं सर्वा अपि मातृका लेखनप्रमादभूयिष्ठतायामैकरूप्यं प्रतिपन्नाः. संशोधनकर्मणि न ताः प्रतीक्षितं साह्यं वितरीतुं प्राभूवन्निति तासां गतानुगतिकतया समानमूलकत्वं तर्कयामः । तत्र पर्याप्तप्रमाणमन्तरा शब्दानामावापोद्वापविषये न प्रवर्तनमसाम्प्रतमिति मूलग्रन्थः प्रायस्तथैव निर्दिष्टः । अथापि कोशान्तराणां पर्यालोचनतः शब्दाः शब्दान्तरैः व्यत्यस्तीकृता इति शब्दसूचीतोऽवगन्तव्यम् । कानिचिदुदाहरणानि प्रतिपादयामः ।

1 पङ्क्तौ सर्वास्वपि मातृकासु खदाबु शब्दस्थाने 'खदा' इति वर्णद्वयमेवोपलभ्यते । तृतीयवर्णो विनष्टः । एकवर्णस्यावकाशश्च विनिर्दिष्टः । इदं कोशमुद्रणान्तरं चेन्नपुरीतः परीक्षार्थमानीते K संज्ञितकोशेऽपि* तृतीयवर्णस्यैव लोपो दृष्ट इति महदिदं विस्मयस्थानम् । 'खदाबु' शब्दश्च मेदिनी (14-170), विश्वलोचन (28-169), अनेकार्थसंग्रह (57-108) कोशानां साह्येन निर्धारितः ।

271 पङ्क्तौ उन्नतेऽप्यथ गोनाभे इति पाठः अशुद्धः । तत्र 'उन्नतेऽप्यथ व्यङ्गो ना भेके' इति पठनीयम् । एतत्स्थलद्वारा प्रकाशितनानार्थरत्नमालोपयुक्त * A2 मातृकायामपि गोनाभे इति पाठो दृश्यते (१५ पुटे) । वस्तुतस्तु मातृकालेखकानामनवधानमूलिकेयमपूर्वा 'गोनाभे' इति शब्दसृष्टिः । परसवर्णघटितनया निर्देष्टव्यशब्दानामनुस्वारवत्तया लिखितां, वर्तुलाकाराणां चानुस्वाराणां शब्दस्यानन्तरमेव निर्दिष्टतां प्रमादेन 'य' वर्णं परित्यज्य भेकशब्दैकदेशः 'भे' वर्णस्य द्विरुक्तत्वेन च 'गोनाभे' इति शब्दाभासः समुदभूदिव । अतश्चात्र 'उन्नतेऽप्यथ व्यङ्गो ना भेके' इत्येव साधीयान्पाठः ।

365 पङ्क्तौ, 'कूर्चं' शब्दस्य पीठवाचकत्वं नानार्थरत्नमालायाः साह्येन निरणायि । A2 मातृकायामपि 'पीठे' इत्ययं शब्दः दृश्यते ।

367 पङ्क्तौ, 'वेदान्ते' इत्ययं शब्दः सर्वमातृकासाधारणोऽप्यशुद्धः । स्त्री घोटी चञ्चुरेरण्डे इति रत्नमाला (प. 289) । चञ्चुः स्यात्घोटी *वेरण्डे इति नानार्थसंग्रहः । चञ्चुर्घोटी च वेतण्डे इति A2 मातृका । परं अमरकोशानेकार्थसंग्रह (7. 59) विश्वलोचन (61 5) प्रभृतिकोशसाह्येन 'एरण्ड' इति पाठः सम्यक्त्वेन निरचायि ।

727 8 पङ्क्त्योः, वनिताशब्दस्यार्थः प्रमदात्वेन निर्दिष्टः । तत्र हि 'वनिता जातरागस्त्री-स्त्रियोरपि च योषिति' इति मेदिनी (65 150), 'वनिता जनितात्यर्थानुरागायामिति' इति विश्वलोचन (145 156) 'वनितोत्पादितात्यर्थरागायामपि नार्यपि' इत्यनेकार्थसंग्रह

* इयं कुञ्जनराजस्यैव मातृका [illegible] । [illegible] न [illegible] । [illegible] सर्वमातृकास्वनेकस्थलेषु [illegible] । * इयं A2 मातृका [illegible] निर्दिष्टा ।

(73. 312), उत्पादितानुरागा स्त्री इति शाश्वतश्च । अतोऽत्र 'जनिता च ते । अत्रलात्पर्थरागेषु' इत्यत्यन्ताशुद्धो ग्रन्थः ।

922 पङ्क्तौ, ' निपाते ' इत्यशुद्धः पाठः । तत्र ' नीवाके ' इति शुद्धपाठः विश्वलोचन-(182. 40) मेदिनी (181. 39) साह्येन संगृहीतः ।

995-6 पङ्क्तिद्वयेन व्यत्यस्तेन भाव्यम् । ' अर्जुनी ' शब्दश्चात्र मुख्यत्वेन बोध्यः । तत्र च ' उमायां ' इत्यत्र ' उषायां ' इति भाव्यम् । 996 पङ्क्तौ दर्शाना अर्थानामर्जुनीशब्द-वाच्यत्वात् । इदं शुद्धिपत्रे द्रष्टव्यम् । इद शब्दरत्नसमन्वयकोशपर्यालोचनेन निश्चितम् ।

1167 पङ्क्तौ, ' सोमनि ' इत्यशुद्धम् । ' कुसुम्भं हेमनि महारजते ' इति मेदिनी (107. 15), विश्वलोचनश्च (239. 16) । महारजनं कुसुम्भं इति शाश्वतश्च । अतः ' हेमनि ' इति साधुः ।

1183 पङ्क्तौ, श्यामशब्दः वृद्धदारकवचनः । °वृद्धेषु दारके इति त्रुटितो ग्रन्थः । अनेकार्थसंग्रह (29. 342) मेदिनी (110 31) विश्वलोचन (246. 33) कोशैः अयमर्थो निश्चितः । शब्दरत्नसमन्वये तु वृद्धदारौ इति दृश्यते ।

1298 पङ्क्तौ, बुध्ये इति कश्चन संदिग्धः शब्दः । चैत्यशब्दस्य बुद्धबिम्बार्थकत्वं कोशा-न्तरतः विज्ञायते । अतः ' बिम्बे ' इत्यस्य विशेषणत्वेन कश्चिदयमपशब्द इति विज्ञायते ।

1345 पङ्क्तौ, ' निष्क्रिया ' इति स्थाने ' निष्कम ' इति साधुः । यकारान्तप्रकरणे चास्य संनिवेशो न युज्यते । यतः, ' निष्क्रमो, निर्गमे बुद्धिसपत्तौ दुःकुलेऽपि च ' इति विश्व-लोचनः (249. 50) अनेकार्थसंग्रहश्च (87. 496), ' निष्क्रमो बुद्धिसंपत्तौ निर्गमे दुष्कुलेऽपि च ' इति मेदिनी (111. 45)—शब्दरत्नसमन्वयौ (°ले तथा, 228. 19) । अजयस्तु ' निष्काम ' (52. 8) इति पठति । ' श्रीसामर्थ्येऽपि निष्क्रमः इति नानार्थरत्नमाला (प. 1763) । अमरकोशटीकायां भानुजी चोल्लिखति ' निष्क्रमो निर्गमे ख्यातो बुद्धिसंपदि निष्क्रम इति रुद्रः ' इति (N. S Ed Bombay, 1944, page 393, Sl. 25)

1392-3 पङ्क्तिद्वयं व्यत्यस्तीकृत्य पठनीयम् । शब्दरत्नसमन्वयसाह्येन निर्णीतमिदम् ।

1455 अत्र सर्वमातृकोपलब्धोऽपि ' क्षेत्रे ' इत्यशुद्धः पाठः । तत्र ' शक्रो ' इति मुख्यः शब्दः शुद्ध इति निश्चितः । यतः, ' शक्रोऽर्जुनतराविन्द्रे कुटजे ' इत्यनेकार्थसंग्रहः (38 472) । ' शक्रौ कुटजवासवौ ' इति शाश्वतः (617) । ' शक्रः कुटजवृक्षे च महेन्द्रेऽपि ' इति नानार्थार्णवसंक्षेपः (I. 31. 119) ' शक्रः पुमान्देवराजे कुटजार्जुनभूरुहोः ' इति मेदिनी (129. 87) । अतश्च ' क्षेत्रे ' इत्यसंगतः पाठः ।

1512 विधुरस्त्वरिते इत्यारभ्य, 1514 पङ्क्तौ ' अपत्नीके ' इत्यन्तग्रन्थमध्ये ' विदुर ' इति कश्चिन्मुख्यशब्दो निगीर्णः । तत्र धीरे (अवग्रहः प्रमादपतितः), नागरे, कौरवामात्ये च विदुर इति अन्येष्वर्थेषु विधुर इति च मुख्यौ द्वौ शब्दौ इष्येते इति कोशान्तरपर्यवे-क्षणेनाप्यवसीयते ।

1548 अत्र ' शारीरः क्षोभकरणे ' इत्यशुद्धः पाठः ' शारिरक्षोपकरणे ' इति स्थाने संभूतः । त्र्यक्षरेषान्तशब्दप्रघट्टके चैवमुल्लेखेन सत्यं प्रतारिता वयम् । शारिशब्दः प्रथम 1481 पङ्क्तौ सकृन्निर्दिष्ट एव । अत्र त्वस्य पुनरुक्तिः । लेखकानामनवधानेन शारीरः क्षोभकरणे इति सर्वमातृकास्वप्युपलब्धः । शब्दरत्नसमन्वयेनायं दोषः कथंचित्परिहृतः ।

1712-3 अत्र पेशल शब्दस्य वाच्यत्वेन प्रदत्तेषु मुसले, हरे, कोकिले इति त्रय शब्दाः प्रमादजनिता । 'हरे' इति स्थाने हले इति भाव्यम् । 'कोकिले' इति चासबद्ध पाठ । तत्स्थाने च गोकिल इति केनचिन्मुख्यशब्देन भाव्यमिति भाति । परं मुसल हलवाचकस्य गोकिल-शब्दस्य 'मृदुल' वाचकत्वाभावेन, पेशल शब्दस्य मृदुत्ववाचकत्वेन च ग्रन्थ एव किमपि वैकल्यं प्रतिपन्न इति विज्ञायते । यत

'अथ गोकिल । मुसले लाङ्गले चापि' इत्यनेकार्थसग्रह (101 680-1), 'गोकीलो मुसले हले' इति मेदिनी (151 85) शब्दरत्नसमन्वयश्च (304 16)। 'गोकिलो मुसले सीरे' इति विश्वलोचन (344 88) । शब्दरत्नाकरोऽपि । 'गोकीलो मुसले सीरे' इति नानार्थार्णव-सक्षेप (II 18 82)। अतश्चात्र ग्रन्थ परिभ्रमजनक ।

1776 अनेकार्थसग्रह (106 742) मेदिनी (106 39) नानार्थसग्रह (60 42) (366 40) शब्दरत्नसमन्वय (320 18) कोशेषु विस्तरशब्द उपलभ्यते ।

1811 प्रकाशशब्दस्य 'स्फुटे' इत्यर्थे कोशान्तरेषु दृष्ट । अतोऽत्र कोशयत्यपि इति स्थाने काशयत्यपीति समञ्जसम् ।

1827 अत्र पङ्क्तौ मुख्य शब्दो नोपलभ्यते ।

1916 अत्र तृष्णातिरेके इति शुद्ध पाठ विभाव्यते । 'कृष्णातीरे' इति सर्वमातृका-साधारण अशुद्ध पाठ ।

1967 'सरल' शब्दस्य ऋजुरित्यर्थे नानार्थार्णवसक्षेपे (II 213 1904) अनेकार्थ-सग्रहे (105 727) च दृश्यते । अतोऽत्रत्य 'रजौ' इति पाठ असबद्ध ।

1994 कक्षा स्पर्धापदेऽपि च इति शाश्वत (771) । स्पर्धास्पदे इति तु न साम्प्रतम् ॥

इत्थं न्यूनातिरेका सर्वमातृकासाधारणा उपलभ्यन्ते तत्र तत्र । दिङ्मात्रं तु सूचितम् । अस्त्विदम् ।

* नानार्थरत्नमालाख्यस्य इरुगप्पदण्डाधिनाथप्रणीतकोशस्यास्य कोशस्य च भूय साम्य-मुपलभ्यते । तत्र न केवल रत्नमालागता भूयस्य पङ्क्तय मञ्जर्यामुपलभ्यन्ते किं तु रत्नमाला-प्रकाशनाय परीक्षिताया A2 सज्ञितमातृकायामधिकाशतया निर्दिष्टा प्राय सर्वा अपि पङ्क्तय मञ्जर्यामुपलभ्यन्ते । मुख्यशब्दानां तदर्थाना च वर्णनावसरे A2 मातृकाया दृश्यमाना पाठभेदा अप्यधोनिर्दिष्टा मञ्जर्यामुपलभ्यन्ते । इद सर्वं परिशिष्टे प्रदर्शितकोष्ठिकाया प्रदर्श्यते । एतेनोह्यते यदिय A2 मातृका कोशद्वयस्यास्य समष्टिरूपस्य कस्यचिन्मूलकोशस्य प्रतिकृतिरिति । अपर, कश्चिद्विशेष । दण्डाधिनाथस्य रत्नमालाया दृश्यमान षण्णा काण्डाना विभागनमुत्सृज्य एका-क्षरकाण्डा द्व्यक्षरकाण्डा इत्यादिक्रमेण प्रकरणविभाग प्रतिपन्ना A2 मातृका विशेषत मञ्जर्या सबन्धमनुभवति । इद च प्रतिप्रकरणोपसहार पुष्पिकाभ्योऽवगम्यते । एवमादि निध्यायता न प्रस्फुरति यत्कोशद्वयमिद सपुष्टित स्वमूलभूत कोशान्तर किंचिदासीदित्यनुमापयतीति ।

तत्र मञ्जरी–रत्नमाल्यो साधारण्य पङ्क्तय प्रथम प्रदर्श्यन्ते । तत्र प्रथमसख्या मञ्जर्या द्वितीयाश्च रत्नमालाया इति विवेक । ता यथा —

* Dr B R Sharma's edition, Deccan College, Poona.

एकाक्षरशब्देषु समाना पङ्क्तय —

12=26 21=35 30-1=44 5, 35 6=49 50, 39=53 331=66, 345=68 371=72 383=74, 385-75 437 8=82 3, 535=93, 537=94A, 828=101, 832=104, 1087=112, 1089 90=114-5 1123-24=120-21, 1135=123 1137-125 1370-1=13‾-6 1725-7=147 9 1729=151, 1934-5=169-70; 1985-6=173-4

किंचिन्मात्रभेदेन साम्यभाजो यथा —

18=30 23=37, 25=39 27-9=41-3 32-3=46-7 37-8=51-2 41 2=55-6 332=67 382-3=73-4 499=86 502=88, 536=94 830-1=102-03 880=107 1086=111 1114-6=116-8, 1121=119 1134-5=122-3 1170-3=126-9 1256 7=130-1, 1259=133 1372=137 1374-9=139-44 1614=145 1731-32=153 and 155 1932-5=167-70,

एवं द्व्यक्षरशब्दप्रकरणेषु साम्यभाजो यथा —

70=197 81=205, 82=206 272=267 285=237, 305=256 306=257 354=279 356=281 372=294

किंचिद्भेदेन यथा —

72=198, 80=204, 83=207 84=208 88=213 224=218; 236=229 337=274 380=295; 388=299; 1631=1001

विस्तरभयादेव दिङ्मात्र सूचित न तु सर्वं प्रपञ्चितम् । नानार्थमञ्जर्यामुपलब्धा कोशान्तरेष्वनुपलभ्यमाना केचन शब्दा तवक (157) चातुरीक (201) आहस (1913) रागराज (424) कुकरच्छट (483) पट्ण (1368) इत्यादय । अस्मिन्कोशे मन्दिरेऽश्रमे (ये) (72) शुतिरक्षणे (692) इम्येन्द्र (185) उद्वर्तोत्तानिते (787) अवधूतोपेक्षिते (795) राजदेपेभ (1437) इत्यादय सधिदोषा, यशस्विवार्तयो (706) रहसिदम्भयो (1279) इत्यादय समासदोषा पतिशब्दसप्तम्येकवचने पतौ (679 963 1162 1295 1433 1464, 1744 (1824) इति ' विद्वासे (1157) इति, राजाना (1034) इत्यादय शब्ददोषा तथा रचनादोषाश्च बहवो दृश्यन्ते । सर्वास्वपि मातृकासु सर्वास्वपि पुष्पिकासु राघवीये नानार्थमञ्जर्यामित्येव दृश्यते ।

श्लेष (72) शैलूष (81) पनि (224) स्यान (287) इत्यादय केचन शब्दा नानार्थमञ्जर्यां A2 मातृकाया च दृष्टा, अथापि तेषा स्थाने शब्दान्तराणि ' रत्नमाला ' साह्येन निवेशितानि । रत्नमालायामदृष्टा मञ्जर्यां A2 मातृकाया च केवल दृश्यमाना केचन शब्दा " लक्षण, निदाघ, चक्षुस्, उदत, मङ्गल्य, निष्क्रय (निष्क्रिया) उपसर्जन इत्यादय ॥

अकाराद्यनुक्रमेण शब्दसूचीसप्रदविषयेऽपि नव्य कश्चित्पन्था अनुसृत । ऊष्मवर्णपरकाणामनुस्वाराणामिव शब्दद्वयमध्यपतिताना तेषा कदाचिदिच्छानुसारेण परसवर्णीकरणरूपदाक्षिण्यस्यार्धजरतीयसरणिं परित्यज्यानुस्वारा एव प्रदर्शिता । अनुस्वारोऽच्चारणपद्धत्यनुसारेणापि तेषां परसवर्णघटितोच्चारणस्मरणवासनावशेन तत्तद्वर्गानुसारेण शब्दाना सनिवेशसप्रदाय बद्धादरतोऽपि निष्प्रमाणस्य तस्योत्पन्नस्यच्छिदिरस्माभिर्नादृत । अतश्च सौकर्यानुसारेण सानुस्वारवर्णानामेकत्रैव सनिवेश नव्यतरसंप्रदायानुरोधीति स एव स्वीकृत । तत्र च प्रथम शब्दास्ततो निर्देशा

पङ्क्तिसंख्या चेति क्रमः । परिशोधितशब्दाश्च कुण्डलीकृताः । तत्र कुण्डलान्तर्गतशब्दानुसारेण पार्थाः प्रदर्शिताः । मुख्यशब्दाः स्थूलाक्षरैरर्थनिर्देशकशब्दाश्च रघ्वक्षरैर्मुद्रिताः । संदिग्धानां पार्थानां आङ्ग्लभाषाया नानुवादः कृतः । तत्र प्रश्नचिह्नद्योतक(?)रेखा प्रदर्शिता । पङ्क्तिसंख्याश्च केवलं प्रदत्ताः । विशेषतः शोधनं तु परिशिष्टतया योजित (Critical Notes) रूपेणावगन्तव्यम् ।

अमरकोशादिष्विव शब्दानां याथातथ्येन लिङ्गविशेषनिर्णायकपारिभाषिकश्लोकाना-मस्मिन्कोशेऽनुपलम्भेन क्वचित्क्वचिल्लिङ्गनिर्देशस्य चास्फुटत्वेन, वाच्यशब्दानां च निर्नियमं वाचकानां पूर्वं पश्चाद्वा निर्देशेन बहुधा भ्रमापादकस्यास्य कोशस्य संशोधने मानुष्यकं न्यूनत्वं प्रेक्षमाणाः सत्पावन्तः क्षन्तुमर्हन्ति । परिशिष्टप्रकरणे यावच्छक्यं प्रमादपरिहाराय यत्ने कृतेऽपि संदिग्धार्थशब्दानामाङ्गलानुवादराहित्यं संशोधनस्य सावशेषत्वं पिशुनयति ।

अन्ते चैतद्ग्रन्थसंशोधनविषये बहुधा औचित्यप्रदर्शनेन मार्गप्रदर्शनेन चोपकृतवता श्री. गु. मं. पन्ते महोदयाना तथा श्रीयुत ए. द. कु[illegible]र्णी–म. मं. पाटकर महोदयाना–प्राचार्य V. A. रामस्वामिशास्त्रिणा, तथा मातृकाप्रदानमात्रकृता, यथोचितकाले चास्य संमुद्रणेनोपकृतवता आर्यसंस्कृतिमुद्रणाधिकारिणा च नितान्तं कृतज्ञता प्रदर्शयन्नुपशमिदीर्यामि ।

इत्थं विद्वज्जनाश्रयः,
प. पे. कृष्णमूर्तिशर्मा

We note below a few readings as found in A2 MS. (collated for the critical edition of N R)
showing close affinity to N M

Lines	N R	Lines	N M = A2	Lines	N R	Lines	N M = A2
35	प्राङ्गणा°	21	प्राङ्गणो°	198	जड़ तु	72	अकोऽद्दौ
43	°गतो	29	°गते	201	त्रिषु	78	च द्वे
59	कुपपेऽल्पे	44	च पापेऽल्पे	204	दशाननामात्ये	80	तु शासनापाये
69	घारे	346	घापे	210	न स्त्रियां	74	निर्गम(°मे)
70	शोणिते तु	347	°शोणितयो	213	त्रिषु	88	प्रास
71	स्याछिस्याच्छादनाब्जेषु	370	हस्त्याच्छादनेऽब्जे च (or तु)	229	साम्न	236	साम्नि
				246	स्वर्ग	297	स्वर्गे
73	जवे	382	जये	247	वृषभ स्योपधे च ना	278	विषभोज्ये व(or प)-डेऽपि च
86	क्षये	499	जये	266	ध्वजो ना भेके	271	गोनाभे भेके
87	शाणध्वानौ	500	शङ्खध्वने	332	मूषके	459	मूषिके
94	रजनी	536	ध्वजिनी	347	पट्टि	458	पट्टी
103	प्रशीते	831	प्रशान्ते	350	* 1	453	not ग found
111	पवने	1086	पचने	567	* 1	676 7	व्यक्ति with meanings
129	विष	1173	ऽपि स्यात्	620	* 1	898	[प्रधि°]
130	धातरि	1256	दातरि	69?	तु त्रिलिङ्गक	1119	क्षयकामयो
131	निहतो	1257	निर्मितो	842	कुपिते	1294	कुटिले
139	धने	1374	ध्वनो	1061	विलासे	1763	विनाशे
163	इरे स्प°	1857	पक्षिस्प°	1179	°वाणी च	194	°वाणेऽद्दौ
164	सन्	1869	सत्	1307	विहङ्गो खगसायको	323	सारथौ चेष्णदीपितौ
168	गर्ते	1933	गर्भे	1790	वणिक्पथे	1236	वणिग्धर्मे
130	शुभे	46	शुक				
181	तर्क°	47	मर्क				

List of lines from the N M shown as additional lines in A2 (in N R)

Mañj.	Rat.	Mañj.	Rat	Mañj	Rat	Mañj	Rat.	Mañj	Rat.
10	46	290	243	652	472I	1155 6	1785.1-2	1352	2355·1
53	1823	303	1316	664	466	1174	722	1392	966I
54	" 4	311	1325	723	1599 5	1178	749	1446	936I
67	195	319	1309 1	748	" 2	1185	747 3	1506	1876
90	199	320	" .2	750	" 11	1191	758	1512	1973.3
134	1302 1	322	1318 1	751	" 9I	1200	763	1524	1960.2
139A	" 8A	326	" 3	752	1599 10	1206	740I	1525	1923I
150	" 10	336	.75	763	" 3	1216A	771A	1527 8	1953 1·2
151	" 13	343	1335	799	2253 2	1231	1816	1531 2	1973 8·7I
153	" 11	357	281	829	101	1238	1806	1535 6	1912 1·2
158	" 16	387	76	925	1653	1242	1808	1555	1973.4
159	" 12	413	1354A	930	2270I	1244	1800	1655	1024I
160	" 17	414	13 57	931	2277	1269	838I	1657 8	1030.1-2
161	" 18	452	3 67 I	932	2272I	1289	788	1675	2014I
162	" 7	462	360 2	1023	1739	1290A	807.1A	1718	2398
167	1270	492	3?0	1029	1667	1336 3	1873 2 4	1775 6	2063
182-3	1302	515	387	1063	2321 5	1339	1873 5	1777	2037
187	1210 1 2	610	1486 2I	1064	" 3	1341	" .7I	1802	1100
237-9	1306	615 6	2208 2 3	1065	" 6	1342	" 8	1911	2107I
240	1304	617A	" 4A	1066	" 7	1343	" 6	1993	1168
267	250 2	646	564I	1098	682	1345	" .1I	2004B	1164 2B
286	237	649	530	1109	2326	1360	2355 2		

A = prior half. B = Posterior half.
I indicates the lines slightly different in Ratnamālā from Mañjarī

नानार्थमञ्जरी

समस्तविद्यावेत्तार सुमुख श्रीविनायकम् ।
अज्ञानतिमिरादित्यं विघ्नघ्न नौमि सततम् ।
विश्वादीनि समाहृत्य बालाना ज्ञानसिद्धये ।
कविना राघवेणाद्य कृता नानार्थमञ्जरी ।
विश्वप्रकाशो गोपालः शेषकारो धनजयः । 5
शब्दार्णवो वैजयन्ती सूर्यो रुद्रश्च यादवः ।
प्रतापो भागुरिर्दण्डी रभसश्च हलायुधः ।
सुभूतिर्हरिविष्णू च वररुच्यमरोत्पलाः ।
अजयः शाश्वतश्चैते उच्यन्ते पण्डितैः पुरा ।
ॐ प्रश्नेऽङ्गीकृते रोषे मोढे ब्रह्मणि चाव्ययम् । 10
अः स्याद् ब्रह्मणि विष्णवीशकूर्माङ्कणरणेषु च ।
गौरवेऽन्त पुरे हेतौ भूषणेऽङ्गावुमेज्ययोः ।
आ प्रगृह्ये स्मृतौ वाक्ये परितापे पितामहे ।
घटे मावे च आस्तु स्यादव्यय कोपपीडयोः ।
आङीषदर्थेऽभिव्याप्तौ सीमार्थे धातुयोगजे । 15
इर्वितर्के स्मरे हारे फणरत्नयुतौ पुमान् ।

C reads at the beginning on a suppl fol

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Before line 1, B reads हरि नानार्थमञ्ज-रिः on marg

3 A समाहृत्य for °हृत्य

7. BCE भागुरी for °रिर्. AD रभसश्च for रभसश्च

9 AD अजय्य for अजय

12 A °न्त्यपो for °ज्ययो

13. AD प्रगृह्य C प्रगृह्यो, E प्रह्यो for प्रगृह्ये

15 E °व्याप्तौ for °व्याप्तौ A सीमान्ते for सीमार्थे

अग्रे करेणुकक्ष्यान्ते गुहायां शशितेजसि ।
ईर्वारिजदले लक्ष्म्यां वाण्यां कमलकेसरे ।
उः शंभौ क्षत्रिये नेत्रे हरमौलौ हरावपि ।
20 ऊः स्याच्छुचीन्द्वोः पुरुषे राजपुत्रे गले सुरे ।
प्राङ्क[ङ्क]णोपमयोः पूर्णकुम्भे वणिजि रक्षणे ।
ऋः कुञ्जरे शिखरिणि विभेदे देवमातरि ।
भावे देवरिपौ नद्यां सुरायां विवरे दिवि ।
ॠ हस्त्यां चिकुरे वाताशने विगतसंपदि ।
25 हिमपद्यदितिस्वर्गधनभूपाभुजाम्बुषु ।
ऌः कुलीरे कपर्दन्ते हस्तिनामपि दंष्ट्रके ।
स्वर्गादित्योर्लिङ्गमात्रे गतनम्रि रक्षसि ।
ॡ तु स्यात्कृकलासेन्द्रावङ्केऽक्षिण मकरे सुरे ।
लीलागते लोचनाग्नि नागमातरि मातरि ।
30 एकारस्तेजसि जले रात्रौ हर्म्योदरे हरौ ।
व्योम्न्येकादशसंख्याया दिनादौ मणिकुट्टिमे ।
ऐ हस्ते विड्मुखे वाते हरेऽद्रिशिखरे त्वचि ।
ओ वारिजे जले कुब्जे श्रीदमेचेन्दुयोनिषु ।
शक्रे जीवे विरिञ्चे स्यादौः स्कन्दे गणनायके ।
35 विशुद्धाङ्केन्दुकलयोरनन्ते सिद्धपुष्पके ।
अंशब्दो वक्रवाक्येऽतिदीर्घेऽञ्जलिनियोगयोः ।
सप्तस्वरादिमाने च परज्योतिषि च स्मृतम् ।
अः शिखाया सिद्धमन्त्रे प्रगाहेऽर्के रथार्वणि ।

---

18. Mss read कक्ष्यां, but A (after corr.) लक्ष्म्यां (as in text). cf. notes
20 C शुचीज्यो (°न्द्वो above line), E गजेश्वरे for गले सुरे
25 AD -स्पर्श- for -स्वर्ग- AD (both before corr) E -माषा- for -भूपा- BCE [भ]बुजाहुषु
26 A कपौ दत-
28 A (before corr) D अङ्के, A (by corr *sec m*) अंगे for अङ्के
29 Sl no AD 15
32. AD कचित् for त्वचि
33 E -मेघेन्द्र- for -मेचेन्दु-
35. A °पुष्करे, C °पुष्कके for °पुष्पके
36 BE शम्भौ, D शर्वे for -शब्दो
37. E -मन्त्रे for -माने
38. B ऽर्के- for ऽर्के

चक्रे कुक्कुरमूर्धीन्दुबिम्बे ब्रह्मेशविष्णुषु ।
इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां अव्वर्गः परिसमाप्तः ।

को ब्रह्मण्यर्कवाय्वग्निशमनस्वर्गकेकिषु । 40
विष्णावाहतशब्देऽब्धौ धियां शुक्रे वसौ युतौ ।
कं शिरोम्बुसुखेषु स्यात्तत्रैव च कमव्ययम् ।
किं प्रश्नाक्षेपकुत्सासु वितर्के क्लीबमव्ययम् ।
कुः स्त्री भूम्यां च पापेऽल्पे कुत्सायां वारणेऽव्ययम् ।

इत्येकाक्षरकान्ताः ।

अर्कोऽर्कपर्णे स्फटिके ताम्रे सूर्ये दिवस्पतौ । 45
ज्येष्ठभ्रातरि शुक्रेऽर्कपादपे च पुमान्भवेत् ।
मर्कस्तु काङ्क्षोहाकर्मभेदे पुष्करवायुषु ।
कर्को कर्कटके राशौ स्त्रिया कर्कस्तु मल्लके ।
घटभेदाग्निमुकुरसिताश्वकूपणेष्वपि ।
कङ्कस्तरङ्गे गुप्ते च गृध्रे काके युधिष्ठिरे । 50
कूले मधुरिपौ कोके पिके वैवस्वतेऽप्यथ ।
मुनिवल्मीकयोः शैले नाकुः स्यात्पुंसि कथ्यते ।
त्रिलिङ्गे काकुशब्दस्तु ध्वनिवैरूप्यसंभवे ।
गायकानां कण्ठदोषे कच्चिदर्थेऽव्ययं पुनः ।
अङ्कः स्थानान्तिकक्रोडभूषणोत्सङ्गलक्ष्मसु । 55
मन्त्रौ नाटकविच्छेदे चित्रयुद्धे च रूपके ।
टङ्कोऽस्त्री टङ्कणे गुल्फे काणान्तरखनित्रयोः ।

---

39. AD -बिम्ब-. Sl no ABCD 20. Col, ACD °व्वर्गः °मासः
40. A को ब्रह्मणि समीरार्के, B को वा ब्रह्मार्कवाय्वग्नि-; CE को ब्रह्मात्मार्कवाय्वग्नि- for prior half
42. ACD किम् for कम्
45. AD सूदे for सूर्ये
46. D शुद्रेऽर्के. AD भय for भवेत्
47. Cf notes for this line. AB मार्कस्तु for मर्कस्तु. C -भेद-.
48. ll. 48 and 49 are transposed in all Mss., cf notes AD कर्कि°. AD मर्कस्तु or कर्कस्तु
50. E गुप्तौ for गुप्ते
51 E तूले for कूले
53 B स्याद् for तु. BC -वैरूप्य for -वैरूप्य-
54 BCE कश्चिदर्थे
55 AD °ष्णोत्साद for °षणोत्सङ्ग-
56. AD मन्त्री for मन्त्रौ. Mss. नाटक° for नाटक°
57. B गुदे for गुल्फे

कोशेऽश्मदारणेऽपि स्यान्मद्यायां मासि कथ्यते ।
न्यङ्कुर्गुरुकुलस्थायिशिष्ये नेममुनौ मृगे ।
60 शङ्कुः पर्णसिराजाले यादोभेदसुसंख्ययोः ।
स्थाणौ शक्तित्रये कीले मेहने च पुमानयम् ।
शङ्कातिरेकयो रेकः पाको जरसुनिष्ठयोः(?) ।
अर्भके पचनेऽपि स्याल्लोकस्तु भुवने जने ।
श्लोको यशसि पद्ये च शोकः शृङ्गानुक्रोशयोः ।
65 दुःखे पादरसेऽपि स्यान्नाकः स्वर्गान्तरिक्षयोः ।
चक्रवाके वृके कोकः शको गोमयदेशयोः ।
किकी चापे द्रव्यभेदे स्त्रियां केका शिखिस्वने ।
मुष्कोऽण्डकोशे मोक्षे द्वौ रोको रश्मौ बिलेऽपि च ।
शङ्का वितर्कभययोरस्पर्शनविनाशयोः ।
70 लङ्का रक्षःपुरीशाखाशाकिनीकुलटासु च ।
ढक्का कुल्याशीघ्रवाद्यामृगाङ्काङ्केषु गौरवे ।
अकोऽद्री दुरिते क्लेशे ओकोऽस्त्री मन्दिरेऽऽश्रमे(ये) ।
कल्कोऽस्त्री शमले पापे दम्भे च शकलेऽपि च ।
निष्को निर्गमदीनारस्वर्णोरोभूषणेषु च ।
75 साष्टे शते सुवर्णानां गाङ्गेयेऽपि पुमान्पले ।
वल्कं तु वल्कलेऽपि स्याच्छीकं गतिशुकौषधयोः ।
भेकस्तु कातरे भेको मण्डूकेऽपि च कथ्यते ।
चन्द्रे भूम्यां त्रिकः पुंसि त्रये पृष्ठाधरे त्रिकम् ।

---

58. Sl. no. ABCD 30
59. AD नेमिमुखे ; C नेममुने
60. Mss. पर्णे- for पर्ण-. D om. the post. half of l.60 and prior half of 61
61. A °कृपा for °त्रये. Mss. मोहने for मे°
64. Mss. शङ्काश्रकोशयोः
65. Lines 65–6 are omitted in AD.
66. BCE श्नोको गोमयु- for शको गोमय-, cf. notes
68. Sl. no. C 35
71. Cf. notes
72. Mss. क्लेषे for क्लेशे; cf. *NR* I. 198. A ओवस्त्री; BCE ओकः स्त्री; D ओकस्त्री
73. Cf. notes.
77. ACDE भोकस्तु; B भिकस्तु; cf. notes
78. Sl. no. ABCD 40

पुष्पभेदे वको रक्षःपक्षियक्षानलेषु च ।
कीरे दुःशासनापत्ये शोणके व्यासनन्दने । 80
शुकः शुकं तु शैरीषकुसुमग्रन्थिपर्णयोः ।
त्रिष्वल्पे चातके पुंसि स्तोको राकस्तु पूषणि ।
राका नवरजाकान्त्योः पूर्णचन्द्रतिथावपि ।
शाकः पक्वौ वृक्षभेदे भूपद्वीपविशेषयोः ।
काका तु स्त्री हरीतक्या पङ्कोऽस्त्री कर्दमैनसोः । 85
किष्कुर्हस्ते वितस्तौ च प्रकोष्ठे कुत्सितेऽपि च ।
नल्वेऽथ पापे कल्कोऽस्त्री गुल्मे विट्किट्ट(?)दम्भयोः ।
छेकोऽभिज्ञप्रासगृहासक्तपक्षिमृगेषु च ।
अवाचि वानरे मूक एके मुख्यान्यकेवलाः ।
शुल्कं घट्टादिदेये स्याज्जामातुर्बन्धकेऽपि च । 90

इति त्र्यक्षरकान्ताः ।

आलोको दर्शने द्योते प्रबोधे वन्दिभाषणे । 1
करकः पक्षिभेदे स्यात्कमण्डलुकरङ्कयोः ।
डाडिमाकोशहस्तेषु पु स्त्रियां तद्धनोपले ।
करङ्को मस्तकास्थि स्यान्नालिकेरफलास्थनि ।
क्षेप्तचसातकयोः (?) खड्गे कङ्कपत्रे च सायकः । 95
जम्बुकः क्रोष्टुवरुणनीचेष्वप्यथ पेचकः ।
उलूके करिणः पुच्छमूलोपान्ते च कथ्यते ।
पृथुकश्चिपिटे बाले चातकः स्वनदम्बुदे ।
मेयौ मृदङ्गे पटहेऽप्यथ लोहापवादयोः ।
कलङ्कोऽङ्के कीटके स्यात्तक्षकस्तु भुजंगमे । 100

---

80. Mss कोण्के for शोणके
81. ABCD शकुनौ, E शुकन्तु for शुकन्तु Mss शैवले for शैरीष cf notes
84 AE पक्वे for पक्वौ
87. B गुल्मेपि किट्टदम्भयो for post half
88. Mss ऽभिज्ञा– for ऽभिज्ञ.–
90 Sl no CD 45
91 C °नोद्योते for °ने द्योते
94 ACDE °फलास्थिने for °स्थनि
95 B क्षेत्यासातात्कयो , E क्षेप्यपात°
95 D om l. 96
100. Sl no. ABC 50

वर्धकावथ पिण्याकस्तिलकल्के च कुङ्कुमे ।
हिङ्गौ च सिल्हकेऽपि स्याद्बाह्लीको विषयाश्वयोः ।
देशभेदे च तत्क्लीब हिङ्गौ कुङ्कुमवीरयोः ।
गाण्डीवेऽपि पुलाकस्तु सक्षेपे भक्तसिक्थके ।
105 तुच्छधान्ये वृश्चिकस्तु राश्योपधिविशेषयोः ।
शूककीटेऽपि प्रतीकः प्रतिकूले स्त्रियामयम् ।
एकदेशे तु पुस्येव भूतिक तु नपुसके ।
स्याद्भूनिम्बे भूस्तृणे च खर्जूरतृणदीप्ययोः ।
[ज्योत्स्निकाया च घोषे च कोशातक्यव्वनि स्मृतम् ।]
110 कौशिको मुनिभेदे च नकुले शक्रघूकयोः ।
उद्गातरि कुशाजीवे कोशवत्याहितुण्डिके ।
गुग्गुलावप्यथ नदीकात्यायिन्योस्तु कौशिकी ।
रुक्तापशङ्कास्वातङ्कः स्तबकोऽध्यायगुच्छयोः ।
स्वल्पे दरिद्रे नीचे स्यात्क्षुल्लकस्तु त्रिलिङ्गके ।
115 स्याद्वर्तिके नवदले वर्तकोऽश्वखुरे विशि ।
दीपकः स्यादलकारे यवान्या जीरकेऽपि च ।
दीपे च दीपनीया(?) चाजमोदशिखिचूडयोः ।
पीडार्थेऽपि व्यलीक स्यादपराधेऽप्रियेऽनृते ।
कामजे पीनसे क्रौर्येऽकार्ये वैलक्ष्यतथ्ययोः ।
120 अलीक त्वप्रिये स्वर्गे सघेऽनृतललाटयोः ।
अनूकमस्त्रिया वशे शीले च गतजन्मनि ।
पिनाकः शिवशूले स्यात्तस्य बाणासनेऽपि च ।
स्त्रिया स्याद्धेनुका वाजियोषित्यपि पशौ गवि ।

---

101. Mss वर्धेक्यामथ
102 Mss सिहके for सिल्हके C बाहिरो
104 D गाडाले
105 C तच्छ॰; E स्वच्छ॰ for तुच्छ॰ C राश्यौ॰
108 BCE भूतो BC -दिव्ययो for -दीप्ययो
110 AD शक्रपूकयो, B वज्रुलूकयो for शक्रघूकयो. Sl no ACD 55
111 E ॰तुण्टिके for ॰तुण्डिके
115 E वर्तिर for वर्तिके
116 For ll. 116-7 see notes
119. Sl no A 60
120 E transp ll. 120 and 121 A om l 120 CE प्रिये for अप्रिये. Sl no BCD 60

भवान्या च कृपाण्या च प्रसूताकरियोषितोः ।
क्षुरिकाया कालिका तु दिवाकीर्त्यां च शिल्पके । 125
मेघजाले यातनाया वृत्तौ नटनयोषिति ।
दोषे स्वर्णादिधातूनां कृष्णावृद्धिसुरासु च ।
क्रमदेये वस्तुमूल्ये योगिन्यम्बिकयोरपि ।
पटोलशाखारोमालिमांसीज्याकालिमाचिषु(?)।
धूसर्यां नवमेघे च ततः कर्णविभूषणे । 130
कर्णिका करिहस्ताग्रे करमध्याङ्गुलावपि ।
सूक्ष्मवस्तुन्यग्निमान्द्ये क्रमुकादिच्छटाशुके ।
ताटङ्के वर्तुले पद्मबीजकोश्या त्रिवृत्तरे ।
कटकोऽस्त्री राजधान्या राशौ सानुनितम्बयोः ।
सूच्यग्रे वलये वृन्तावलाना दन्तमण्डले । 135
सामुद्रलक्षणे चाथ जल्पाको मुकुरे पुमान् ।
मेचकस्तिमिरे कृष्णवर्णे स्याद्वाच्यलिङ्गकः ।
ताटङ्कोऽस्त्री परीणाहे विटङ्के कर्णवेष्टने ।
लम्पाको लम्पके देशे ज्योतिषग्रन्थसञ्ज्ञिते ।
किंपाकस्तु फले मूले पावकः पावनेऽनले । 140
विपाकः कीर्त्यते स्वादौ परिणामे च दुर्गतौ ।
निपाकः पचने स्वेदेऽप्यसत्कर्मफलेऽपि च ।
पालिकाङ्कुरपात्रे स्यादुलूको राजघूकयो ।
वालिका पिञ्छजाले स्यात्कन्याया कर्णभूषणे ।

---

124 A च कृपाण्या E चमत्कारया for च कृपाण्यां
127 AD -विधि, BCE विद्धि for वृद्धि
129 AD -मांसि, BCD -च्यासि E काम CE -काक- for -कालि-
130 A घसरिय D सूस्र्ये (both corrupt). AD घन for नव Sl no C 65
131 Cf *Med.* 6 60ab
132 Mss क्रमुकेद्रि (E °द्रि) for °कादि AD °जटांशके for °च्छटा°
133 AB ताडङ्के
135 E दन्तमण्डने
136 AD (before corr) जाता for चाथ
139 E ज्योतिषे for °ष BCE -सङ्के for सञ्ज्ञिते
140 A lacuna for मूले B पवने for पावने Sl no ABCD 70
142 Mss सपाकः for निपाक cf notes
143 BC वा पिञ्छजाले (C पिञ्छे, E वापे वाद्ले) for पिञ्छजाले स्यात्

145 मोचकः कदलीशिग्रुनिर्मोचकविरागिषु ।
अशोको वञ्जुले माने द्रुमनि:शोकयोर्मतः ।
वर्तते कटुरोहिण्यामथ क्रूरे च कामुके ।
मयहीने कलौ पुं स्याद्मीकः प्रोच्यते ततः ।
आह्निकं नित्यवृत्तौ स्याद्भोजने नित्यकर्मणि ।
150 हुडुको वाद्यभेदे स्याद्दात्यूहे मदवर्तने ।
सुदासुरानिले वज्रे वृकाग्नौ प्रतिसूर्यके ।
तूलिका कथिता लेख्यकूर्चिकातूलशय्ययोः ।
अनीकस्तु रणे सैन्ये सदेहेऽपि च कथ्यते ।
नवके दुर्जनेऽपि स्यादंशुकं नेत्रवस्त्रयोः ।
155 वार्धकं वृद्धसंघाते वृद्धत्वे मावबृन्दयोः ।
कौतुकं त्वभिलाषे स्यादुत्सवे नर्महर्षयोः ।
हस्तसूत्रे च कुतुके तरकः कपटेऽपि च ।
भूमिका रचनायां स्यान्मूर्त्यन्तरपरिग्रहे ।
नायको नेतरि श्रेष्ठे हारमध्यमणावपि ।
160 पताकोऽस्त्री वैजयन्त्यां तत्श्रेष्ठयोरपि ।
आमङ्का नाशसंकोचभयतर्कग्रहेषु च ।
कोरकं कुड्मलेऽपि स्याच्चकोलस्मृणालयोः ।
शङ्कं वलये कम्बुनिधिसत्यानवेषु च ।
मणौ शीर्षां शिशुवने नरकं मद्यभाजने ।

निरये चाथ पुंसि स्याद्रासिको दक्षिणेऽपि च । 165
वर्णकोऽस्त्री प्रकारे स्याच्चन्दनेऽङ्गविलेपने ।
चन्द्रको मेचके चन्द्रे भूषणे बर्हिबिन्दुके ।
नालीकं कमले शल्ये बाणेऽपि स्यादथोच्यते ।
वंशनाले च द्रोणीको निर्मोकः परिमोचने ।
तमालपत्रे श्रेष्ठे च पादपे तिलकः पुमान् । 170
स्याद्दाम्भिकः कौक्कुटिके वञ्चकेऽप्यथ गैरिकम् ।
स्वर्णेटकादावलकः पुरोलम्बनकुन्तले ।
कलिका कोरके हर्षे लासकः पञ्जरेऽस्त्रियाम् ।
नटयोषित्कुचो(?) धूर्ते जम्बुके भाषितेऽपि च ।
अव्यक्तमधुरे श्रेष्ठे वञ्चकः परिकीर्तितः । 175
घुटिका तु महारत्ने पिण्डे बद्धरसे मणौ ।
लुब्धकः पुंसि शबरे चान्द्रायामभिलाषिणि ।
पर्यङ्कश्चापि पर्यङ्के मञ्चे परिकरेऽपि च ।
कलङ्कः कृष्णवर्णे स्यात्तमाले तिलकेऽपि च ।
अंशुकं सूक्ष्मवस्त्रे स्यात्परिधानोत्तरीययोः । 180
किरणानां समूहे च मुखवस्त्रे तदिष्यते ।
जालकं पञ्जके व्यूहे आनाये भूषणेऽनृते ।
बिन्दी वागुरिके पुंसि गवाक्षे क्षारकेऽपि च ।
कनीनिकायां नक्षत्रे मोक्षे स्यात्तारका स्त्रियाम् ।
पिटकस्त्रिषु वृन्देऽपि पेटके चाथ जालिकः । 185
किराते धीवरे हर्म्येन्द्रजालादिद्युतेऽपि च ।
खेटको ग्रामफलको गुरौ देवने च दैशिकः ।
किञ्जल्कः पद्मरेणौ स्यात्केसरेऽपि च कथ्यते ।

---

165. E रसिको
166 A पण्यको for वर्णको
167 CE °सिंदुके for °बिन्दुके
168. नालीक
170 SI no AD 85
171 E डाम्भिक for दाम्भिक, C कौकुटिके
172. B पुरा-, CE पुना for पुरो, E -कुरले
174. CE अवके
178 BE पल्यके
180 SI no ACD 90
181 AD करणाना for किर°
182 AD बिंदुके for पञ्जके AD °णानृते
185 AD पिच्छेस्त्रिषु A विरे: B विरे B नाटक:
186 B विरानो दम्बरे for °ते धीवरे
188 BC पुष्क(°ष्म ?)रेणौ, E पुंसि रेणौ

अन्धेऽप्यनेडमूकः स्यात्कीचको दैत्यवंशयोः ।
190 कुलिकः स्यात्कुलश्रेष्ठेऽप्यंशभागौ तु वण्टकः ।
कूर्चिका क्षीरविकृतौ कर्पर्यां दार्विकापि च ।
भूतिका चापि भूनिम्बे पुष्पकं कुसुमाञ्जने ।
पुष्पकं तु रथे वृक्षे चातको हरिणे खगे ।
कञ्चुकी वारबाणेऽहावुत्सुको द्वेषगर्वयोः ।
195 स्यान्मृगाङ्कः कालकण्ठे सितकैरवचन्द्रयोः ।
प्रतीकोऽवयवेऽपि स्यात्प्रतिकूलेऽपि चार्थवत् ।
गुलिको मन्दतनये रसबद्धाह्वदेशयोः ।
दिङ्नागे चाथ गणको ज्योतिषज्ञलिपिज्ञयोः ।
गणिका वृक्षभेदे स्यात्स्त्रिया वारास्त्रियामपि ।
200 कटुतुम्ब्यां शुभ्रवेणाविक्ष्वाकुर्नृपतौ स्मृतः ।

इति त्र्यक्षरकान्ताः ।

कलहंसे च कारण्डे चातुरीकः पुमानयम् ।
मातङ्गिकः करिशिशौ भवान्यामपि तत्स्त्रियाम् ।
ज्योत्स्निकाया पटोले च घोषे कोशातकी ततः ।
सालावृकः कपिकोष्टुश्वानेषु खदिरे सिते ।
205 श्रीपर्ण्यां सोमवल्कः स्यादथ बुद्धे विनायकः ।
गुरौ च गरुडे विघ्नराजेऽप्युत्कालिकः पुमान् ।
स्यात्कल्लोले कुड्मले च वल्लर्युत्कण्ठयोरपि ।
लालाटिकः प्रभोर्भावदर्शी कार्याक्षमश्च यः ।

---

189 AD °प्यनेक° for °प्यनेड°; cf notes AD वेणुवरायो°, B वत्सदेशयो° C blank for को दैत्य

190. BC कल्कि स्यात्कलाश्रेष्ठे for prior half. AD °भागे for °भागौ Sl no ACD 95

191. AD कुचिका E कूचिका for कूर्चिका AD °प्रकृतौ for °विकृतौ AD कर्पर्या; B कर्पर्यां

192 B भूतिकापि च CE °कामपि for °का चापि CD पुष्पिकं E कुसुमांतरे

197 ABCD गुलिको D रसपाकदेशयो. for post. half

200 Sl no AD 100

202 AD पयन्याम् for भवान्याम्

204 AC -क्रोष्टु for कोष्टु-

206 AD om राजे AD उत्कलिक for उत्कालिक, MW in f gend

208 CE प्रभो, and कार्याक्षमे

पुण्डरीको व्याघ्रभेदे दिग्गजेक्षुद्रुमेदयोः ।
पुंनपुंसि सितच्छत्रे सिताम्भोजेऽपि कीर्तितम् । 210
जैवातृकः कृशे चन्द्रे भैषज्यायुष्मतोरपि ।
सौगन्धिकं तु चाक्षुष्ये(?) कल्हारेऽपि प्रचक्ष्यते ।
नर्मवाक्परिहासे च स्त्रियामेव मधूलिका ।

इति चतुरक्षरकान्ताः ।

अथ कामजले(?) खः स्यात्खा स्त्री नखरतीक्ष्णयोः ।
खमिन्द्रिये सुखे स्वर्गे शून्यबिन्दौ विहायसि । 215
कूपानक्षत्रसंवेशतन्द्रीशान्तरसेषु च ।
कुणिसंभेदगरुडक्षेत्रखड्गपुरीष्वपि ।

इत्येकाक्षरखान्ताः ।

शिखा स्यादग्रमात्रेऽग्निज्वालायां च स्त्रियां भवेत् ।
लाङ्गल्क्यां शिफायां च केकिमौलिशिखण्डयोः ।
शैलपादपयोरग्रे कचबन्धे घृणावपि । 220
शङ्खो निधौ ललाटास्थि कम्बौ सानौ भुजंगमे ।
नखरे वलयेऽपि स्यात्संख्यायां पुंनपुंस्यथ ।
शिखिरे मन्दिरे वह्नौ मयूरे कुक्कुटे द्रुमे ।
पोत्रिमूषिकयोराखुः शाखी पादपवेदयोः ।
शाखा स्कन्धे सूत्रभेदे वृक्षे पक्षान्तरे भुजे । 225

---

209. A °जेक्षुद्र°; BCE °जक्षुद्र°; D °जेक्षुद्द° for °जेक्षुद्रु°

210. ABD तत्र for पुंन. Sl no. C 105

211. ACD वृषे, B कृशो; E कृमे for कृशः cf. AS

212. E कल्हार चक्षुष्येपि for चाक्षुष्ये कल्हारेऽपि. B प्रचक्षते, D प्रवक्ष्यते

213. ACD मधूलिक

214. ACDE अथ कामशल्कः स्यात् for prior half. A शाखानखरतो°, C शाकानख*ती°; D शखानखरती°, E शाखने नखनी° for post. half

218 A शिखः, CD शिख for शिखा

219. E-कौलि- for -मौलि-

221. AC ललाटेस्थनि, D ललाटेरिथ्न. Sl. no. ACD 110

223. Cf. notes

224. Mss. read पत्रि- for पोत्रि-

225. D वृषे for वृक्षे

निकटे छन्दसां भेदे पादपाङ्केऽपि च स्त्रियाम् ।
पुङ्खः श्येने शरादौ च सुखं स्वर्गाम्बुशर्मसु ।
रेखा लेखा श्रेणिदेवलिपिलेखनराजिषु ।
सूक्ष्मांशके सुन्दरे च मर्यादायां च पुंसि वा ।
230 वरुणस्य नगर्यां तु स्त्रियां द्रव्ये सुखे नपुम् ।
सुखहेतौ सुखं क्लीबे लिङ्गस्तु मतिनाश्चयोः ।
प्रेङ्खः पर्यटने वाजिगतौ निःसरणे मुखम् ।
प्रारम्भे द्वारि बाणाग्रे प्रधाने ताम्रवक्त्रयोः ।
उपायेऽपि ततो मित्रे सहायेऽपि सखा त्रिषु ।
235 नखोऽस्त्री नखरेऽक्लीबे पण्डे कोलदलेऽपि च ।
न्युङ्खो मनोऽज्ञेन्यलिङ्गः साम्नि पट्प्रणवेषु च ।

इति द्व्यक्षरखान्ताः ।

सुमुखस्ताक्ष्र्यतनये फणिमेत्रे च पण्डिते ।
मनोज्ञवदने विघ्नराजेऽपि स्याच्च दुर्मुखः ।
नागराजे च मकरे तुरंगे च प्लवगमे ।
240 विशिखस्तोमरे बाणे परिव्राज्यग्निसूर्ययोः ।
स्त्री रथ्या शारिकाया च खनित्रे पुंनपंसके । .
गोमुखं कुटिलाकारे वाद्यभाण्डे विलेपने ।
मयूखस्त्विट्करज्वालास्वपि स्कन्देऽपि षण्मुखः ।

इति त्र्यक्षरखान्ताः ।

शिवे सिंहे पञ्चमुखो अलिबाणो शिलीमुखौ ।
245 बर्हिर्मुखो द्विजे देवे भल्लाते चित्रकेऽपि च ।
कुहूमुख तु दर्शादौ कोकिलोत्पातयोरपि ।

---

227. Mss. रेख (B रेखा) for मुख
228 BCE -राजसु for -राजिषु
229. BCE सूक्ष्मांशेके
231. Sl. no. AC 115
232 B प्रोखः for प्रेङ्ख . A मुख. D मुखे for मुखम्
233. AD प्रथमे नाम्रवक्त्रयोः for post. half
236 AD °ङ्गिने
237 C पिण्डिते for पण्डिते
240 Sl no. C 120
243 B द्वि- for ऽपि

इति चतुरक्षरखान्ताः ।

स्यात्सर्वतोमुखं यज्ञे चान्तरिक्षे च पाथसि ।
क्षेत्रज्ञविधिरुद्रेषु पुंसि तत्परिकीर्तितम् ।

इति पञ्चाक्षरखान्ताः ।

स्वर्गेहग्बाणवज्राम्बुदिग्वाग्भूधेनुलोमसु ।
चन्द्रार्कवृषनागेषु पशौ करणवज्रयोः । 250
कृत्वार्जुनीप(?)अर्वार्थभूमस्त्रीश्रवणेषु च ।
लक्ष्यदृष्ट्योः स्त्रियां पुंसि गौर्गं गमनगीतयोः ।
गा च गाथायां स्त्रीलिङ्गो गो गन्धर्वगणेशयोः ।

इत्येकाक्षरगान्ताः ।

भगः श्रीकाममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्तिषु ।
क्लीबे स्त्रीयोनौ धर्मेच्छातपःसपत्सु पुस्ययम् । 255
ज्ञानवैराग्ययोः कान्त्यां मोक्षे चाप्यथ पन्नगे ।
नगा अगा. पर्वतेऽर्के पादपे स्यान्मृगो गजे ।
कुरङ्गपशुऋक्षेषु स्त्री या च्ना तस्य योषितोः (?)।
भोगः सुखे स्त्र्यादिरतौ भुजगफणकाययोः ।
कौटिल्ये पालने राज्ये भोग्ये च द्रविणेऽपि च । 260
निर्वेशे पण्यनारीणामुत्साहाभ्यवहारयोः ।
प्रबन्धे रूपकार्थे चार्थलेशे भोज(मज्ज?)नेऽपि च ।
चतुर्थांशेऽथ सर्वार्थप्राप्तौ क्षेमार्थसिद्धयोः ।
योगः संनहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु ।
योगसूत्रे द्रव्यलाभे विष्कम्भादौ च भेषजे । 265

---

250. B -विर- for -वृष-
251 CE कृत्वार्जुनीवलीवर्द for prior half
252. B -दृष्टो, C -दृष्ट्या A गर्ग
253 Mss गादाय for गाथायां cf notes B गन्धर्वेश॰ for गो गन्धर्व॰
255. Mss क्लि metrical shortening!
257. AD नगावग्नौ, BC नागावगौ, E नगावगौ for नगा अगा, cf. notes,Sl. no
ACD 130
258 AD -मृगेषु for -ऋक्षेषु Post. half corrupt
259 B ॰कात्रयो, for ॰काययो
261 AD निर्वेशपण्य- for निर्वेशे पण्य-
262 Cf. notes E चार्थ॰ for चार्थ॰
263. CE -प्राप्तौ for -प्राप्तौ
265 AD भेषणे for भेषजे

वपुःस्थैर्ये प्रयोगे कार्मणे विस्रब्धघातिनि ।
इङ्गं स्यादद्भुते ज्ञाने जङ्गमेङ्गितयोरपि ।
भङ्गस्तरङ्गे रुग्भेदे भेदे जयविपर्यये ।
रागभेदे च खड्गे च भङ्गा तु शणसंज्ञिके ।
270 भङ्गी प्रकारे तुङ्गस्तु शैलपुंनागयोस्त्रिषु ।
उन्नतेऽप्यथ गोनाभे मेके हिंसार्थके त्रिषु ।
अङ्गं गात्रान्तिकोपायप्रतीकेष्वप्रधानके ।
देशभेदे तु पुंसि स्यादङ्गेत्यामन्त्रणेऽव्ययम् ।
लिङ्गं संगमने चिह्ने माने शेफेभ(श)मूर्तिषु ।
275 सांख्योक्तप्रकृतौ हेम्नि शिवमूर्तौ प्रचक्षते ।
शृङ्गं विषाणे सानौ च प्रभुत्वे कूर्चशीर्षयोः ।
क्रीडाम्बुयन्त्रे शिखरे स्यादुत्कर्षप्रधानयोः ।
शृङ्गी विषाया वृषभे विषभोज्ये वटेऽपि च ।
गजमीनसुवर्णेषु कुरङ्गेऽपि च कथ्यते ।
280 रङ्गो रणे खले रागे नृत्तादौ च त्रपुण्यपि ।
जले रथे क्षेत्रभेदेऽप्यथ भृङ्गं तु कुन्तले ।
अलिधूम्याटपिट्टेषु पुंसि वर्गस्तु संततौ ।
देशभेदे नपुंसि स्यात्सीसभेदकरङ्कयोः ।
भृगुः शुक्रे प्रपाते च जमदग्नौ पिनाकिनि ।
285 रागोऽनुरागे मात्सर्ये लाक्षादौ रक्तिमत्विषोः ।
[सारङ्गादौ च माधुर्ये प्रणयेऽनुत्तरेच्छयोः ।]
गान्धारादौ रञ्जने च वल्गुश्छागमनोज्ञयोः ।
भाषितेऽपि च भोगी स्याद्राजपन्नगयोरपि ।

---

267. Sl. no. ACD 135
268 Mss. ऋग्वेदे, cf. notes
269 B रग-, D नाग- for राग . ABD पा , CE षण- for शण B °संज्ञके
270 AD °पुनवयोस् for °पुनागयोस्
271. Cf. notes A °र्थकेषु च for °र्थके त्रिषु
272. B °प्रधानक
274 Cf. notes
275. AD om. l 275
278 ADE वृषाया for वि°. E पटे for वटे.
279 AD गजे मीने सुवर्णेषु for prior half
280 Sl no AC 140
282 B पगस्तु CE वगस्तु for वर्गस्तु
283 Cf notes
234 = *VL* 49. 16cd. ACD प्रभावे CE प्रयोगे for प्रपाते, cf. notes
286 Cf notes
287. Mss. read स्थान for छाग

मार्गो मृगमदे मासप्रभेदेऽन्वेषणेऽध्वनि ।
बौद्धोक्तज्ञानभेदे च गुदसौम्यर्क्षयोरपि । 290
नागः सर्पे गजे वृक्षे मृगे मुस्तकमेघयोः ।
नागकेसरपुंनागक्रूराचारानिलेषु च ।
श्रेष्ठे च नागदन्तेऽक्षसीसे रङ्गे रतान्तरे ।
खगः शरार्कविहगामरमेघेन्दुवायुषु ।
राजहंसे ग्रहेऽपि स्यान्मृगभूदेशयोर्लगुः । 295
वेगः प्रवाहजवयोर्महाकालफलेऽपि च ।
जले स्वर्गे प्रियेऽपि स्याद्विण्मूत्रादिविनिर्गमे ।
पूगः स्यात्क्रमुके वृन्दे नृपाधिकृतरेखयोः ।
सर्गः स्वभावनिर्मोक्षनिश्चयाध्यायसृष्टिषु ।
उत्साहत्यागयोश्चाथ त्यागो वर्जनदानयोः । 300
यानाद्यङ्गे युगः पुंसि युगं युग्मे कृतादिषु ।
अपि हस्तचतुष्के स्यादौषधे वर्षपञ्चके ।
खड्गो मृगान्तरे हेत्या गण्डकेऽथ शिवे रुचाम्(चि ?)।
लोके वागग्निलिपिषु शिल्पी भर्गः प्रव(च)क्ष्यते ।
दुर्गा गौर्यां कालिकायां दुर्गं तु नरके पुरे । 305
शैलादिदुर्गमस्थाने त्रिषु लेप दुरासदे ।

इति द्व्यक्षरगान्ताः ।

परागः कौसुमे रेणौ स्नानीयादौ रजस्यपि ।
गिरिप्रभेदे विख्यात उपरागे च चन्दने ।
मतङ्गस्तु गजेऽपि स्याच्चण्डालमुनिभेदयोः ।
अपाङ्गो नेत्रयोरन्ते तिलकाङ्गविहीनयोः । 310

---

289. B मार्गे for मार्गो AE मासे प्रभे॰, C मासे***, D मासे प्रभेदा for मासप्रभेदे
290. AD बौद्धोक्तौ
291. E मस्तक- for मु॰
293 D ऽक्षिसीसे; E द्विसीसे for ऽक्षसीसे
294 B ॰वारिषु for ॰वायुषु
295 Cf. notes
298 B कुमुमे for क्रमुके
304 CE वागग्नि-
306 Mss. द्वेषे for लेप. Sl no. after the col. A 152, C 153
307. D कुसुमे for कौसुमे
309 B मातङ्गस्तु
310 Sl No AC 155

सारङ्गः पुंसि हरिणे चातके गजभृङ्गयोः ।
रागभेदे मृगी नृत्ते शबले तु त्रिषूच्यते ।
वराङ्गं स्याद्गजे मूर्ध्नि स्त्रीयोनौ च गुद(ह?)त्वचि ।
पतङ्गः शालिभेदेऽग्नौ मार्जाले पारदे शरे ।
315 विहगे शलभे सूर्ये त्रिवर्गस्तु दिनत्रये ।
वृद्धौ च धर्मकामार्थे त्रिफलायां त्रिपूरुषे ।
स्थानक्षये सत्त्वरजस्तामसेषु पुमानयम् ।
उत्सर्गो वर्जने त्यागे सामान्यन्यायदानयोः ।
रक्ताङ्गो विद्रुमे भौमे विधौ कम्पिल्लधीरयोः ।
320 जीवन्तीशुकधान्येषु रोचन्या तत्रपुंसकम् ।
उद्वेगः स्तिमिते क्लेशे भयेऽमन्थरगामिनि ।
सुन्दरेऽविकमागयांशे दुर्दिनेतरवासरे ।
प्लवंगो वानरे भेके सारथौ चोष्णदीधितौ(तेः) ।
संवत्सरेऽपि सुभगस्तुरीयांशेऽपि श्रीमती ।
325 आशुगः पवने बाणे जङ्घालेऽपि पुमान्भवेत् ।
उत्सङ्गो मुक्तसंयोगे सक्थिन्यूर्ध्वकलाङ्कयोः ।
भुजंगोऽहौ विटे वृक्षे तरङ्गो वीचिकम्पयोः ।
अनङ्गो मन्मथे वायौ पिशाचच्छाययोरपि ।

इति त्र्यक्षरगान्ता. ।

अभिषङ्गस्तु शपथे शापे सङ्गे पराभवे ।
330 आक्रोशेऽथ गजश्रेष्ठे महामृग इतीरितः ।

इति चतुरक्षरगान्ताः ।

मेघे निदाघे किङ्किण्यां घण्टायां घट्टने च घः ।
घं वायामृतयोर्वा भूवार्तायोरेषु च त्रिषु ।

312. B भृगी for मृगी. BD द्रवे
314. ABCD वरे for परे
318. AD सामान्येन्वर्य°. B °न्यन्वय° for सामान्यन्याय°. Mss °वजो for °दानयो.
319 ABD °रिषु° for °धीरयो°
320 E रेवन्त्यां for रो°. Sl no.ABC 160
321. B रवे for भये
325 C प्लवने, E वायने for पवने
326 E °कल्पयोः
330 AC च for ऽथ SL no. AC 165
332 B घ for च E च घण्टायुगलयोर्ध्रुवम् for prior half

इत्येकाक्षरघान्ताः

ओघः मर्वाहनिवहोपदेशातिशयेषु
वेण्यां परंपरानृत्तद्रुतेष्वपि पुमानथ ।
त्रिष्विष्टेऽल्पे मनोज्ञे च निःसारेऽगुरुशीघ्रयोः । 335
कृष्णागरुणि स्पृक्कायामोजःक्षपणयोर्लघुः ।
मोघा स्त्रियां पाटलायां त्रिषु निष्फलदीनयोः ।
नीरदेऽथ मघो यज्ञे पुं नक्षत्रे स्त्रियामपि ।
इच्छाप्रशंसयोः श्लाघा मे मघा भेषजे मघी ।
अर्घः पूजाविधौ मूल्येंऽहोदुःखव्यसनेष्वघम् । 340

इति द्व्यक्षरघान्ताः ।

परिघः काचकलशे घट्टे प्राकारगोपुरे ।
परिघाते योगभेदे मुद्गरार्गलयोरपि ।
प्रतिबन्धे निदाघस्तु ग्रीष्मोष्णस्वेदवारिषु ।
[सरघा स्यात्कण्टकारिमधुक्षुद्रनटीषु च ।]

इति त्र्यक्षरघान्ताः ।

ङं क्लीबमृङ्जने ना तु भैरवे विषये जने । 345

इति ङान्ताः । इति राघवीये कवर्गान्तवर्गाः परिसमाप्ताः ।

ङान्तद्व्यक्षराद्यप्रसिद्धम् ।

चस्तुलुष्केश्वरे चापे चकारे चन्द्रमस्यपि ।

---

336. AC सृक्कायाम् for स्पृक्कायाम्, B कृष्णागारुगस्पृक्कांया (corrupt) for prior half
337. Mss. wrongly मेघो for मोघा, cf. notes
339. Mss read -प्रसंगयो for -प्रशंसयोः. Mss. दे मघा (E °हा) हेषजे मघे for post. half
340. Cf. *NR.* I 273. Sl. no. ABC 170
343 E ग्रीष्मोष्म-
344. AD सरघः for °घा. AE °नदीषु for °नटीषु
345. Col. After राघवीये, BE read नानार्थमञ्जर्यां
346. E चापि for चापे

चा स्त्री शोभाशोणिनयोश्चं क्लीबे विमले त्रिषु ।
चान्वाचये समाहारेतरेतरसमुच्चये ।

इत्येकाक्षरचान्ताः ।

शुचिः पावकचन्द्रार्कशुक्रशृङ्गारमन्त्रिषु ।
350 षण्डशुद्धहरश्वेतग्रीष्मानुपहतेषु च ।
स्थिताद्युपधर्मासेषु (?) त्रिष्वर्चिः शोचिषि स्मृतम् ।
ज्वालामरीचयोः काचाः शिक्यमृद्भेदहग्रुजः ।
रुचिः स्पृहाया कान्तौ स्यादभिषङ्गमयूखयोः ।
अर्चा पूजाप्रतिमयोश्चर्चा स्थासकचिन्तयोः ।
355 पुं स्याज्ज्वालाभासविद्रुसु शोचि. शुद्धशुगंशुषु ।
सूचिः सुरतभेदेऽभिनये सीवनधावने (?) ।
केतकीमुकुलाग्रे च भेदके दुर्जनेऽपि च ।
क्रौञ्चो द्वीपे खगे शैले काञ्ची मेखलपट्टयोः ।
पिचुः सुरान्तरे तूले कर्षे च वृषभाख्ययोः ।
360 भपन्नगुदकुष्ठेषु भैरवेऽप्यथ कुन्तले ।
वीचिः स्वल्पेऽवकाशे च तरङ्गे नरके सुखे ।
वीथ्यां कचः शुष्कव्रणे बन्धे केशे व्रणेऽपि च ।
कुष्ठे गुरोः सुते दन्तावलयोषिति तु स्त्रियाम् ।
नीचः प्लवेऽधमे खर्वे मोचा शाल्मलिरम्भयोः ।
365 मोचः शोभाञ्जने मोक्षे कूर्चं कैतवर्पातयोः ।
भ्रुवोर्मध्ये कुथे श्मश्रौ कुशग्रन्थिविशेषणे ।
चञ्चुस्त्रोटौ च वेदान्ते मञ्चः क(ख?)ट्वेऽपि कथ्यते ।

इति द्व्यक्षरचान्ताः ।

---

348. Sl no AC 174
350 Sl no C 175
351 A स्थिताचरममासेषु E मिनाधपक्नामेषु for .prior half
354 Cf *NR SĀS. AT* etc ACD वर्चा for चर्चा B वर्चेश्वास्यासचिन्तयो for post half. E reads for the whole line अर्चाप्रतिनयोर्वाचांमरथमकचिनयो (corrupt)
355 Cf *notes* ACDE शोच *for* शोचिः
356 Mss read –भेदेपि for –भेदेऽभि–
358 C –पट्टयाः, E –पर्णयो for –पट्टयो
359 Mss स्थूले for तूले, cf notes
360. AD भापन्न– Sl. no. ABCD. 180
362. ABCD °पणे, E °पर्णौ for °व्रणे, cf.notes

विपर्यासे विस्तरे च प्रपञ्च सचयेऽपि च ।

श्वेतरोचिस्तु लावण्ये चन्द्रे गर्भे हलायुधे ।

इति त्र्यक्षरचतुरक्षरचान्तौ ।

छ इत्याच्छादनेऽब्जे च छ क्लीबे सवृतो पुमान् । 370
त्रिष्वथ निर्मले नित्ये मलिने भेदकेऽपि च ।

इत्यकाक्षरछान्ता ।

गुच्छस्तु स्तवके स्तम्बे हारभेदकलापयो ।
कच्छस्तटेऽम्बरप्रान्ते मत्स्येऽनूपस्थलेऽपि च ।
गुह्ये पार्श्वे नपुसि स्याद्वृहन्मत्स्ये च कूर्चके ।
स्कन्धे कूर्मेऽप्यथो मूर्छा मोहव्यापारयो स्त्रियाम् । 375
तदेव वल्लकीनादे त्रिष्वच्छो निर्मले तु ना ।
भल्लूकेऽप्यन्यर्य(?) स्वच्छ स्याच्छुद्धजलमेघयो ।
पुच्छ शून्येऽवसाने च ,पश्चाद्भागेऽपि वालधौ ।
तुच्छं तु दु खे क्षुद्रे च शून्ये स्याद्गर्हिते त्रिषु ।
पिच्छा शाल्मलिनिर्यासेऽप्यन्ध(?)श्वचरणामये । 380
पिच्छ खड्गच्छदे बर्हे उञ्छस्तु स्यात्परिग्रहे ।

इति द्व्यक्षरछान्ता । त्र्यक्षरचतुरक्षरछान्तावप्रसिद्धौ ॥

जो जये विजये भेरी शब्दे जेतरि मत्सरे ।
जा स्त्रिया देववाहिन्या योनिसागरवेलयो ।
ज्या भूमिमौर्व्यो शम्याया वाहिन्याः पृष्ठगामके ।
जं कटीभूषणे पत्न्या तेजस्यम्बुनि जन्मनि । 385

---

368 Cf AK I 2391 AD सचेरे for सचय
369 C भर्गे E गर्गे for गर्भे
370 Sl no C 185
376 AC °ले न तु for °ले तु ना
377 E om स्याद्
380 D °णोन्य for °णामये Sl no ABC 190
381 A पछ BC पिछ E पिच्छ for पिच्छ BD उच्छस् for उञ्छम्
384 For line 384 cf notes

जुः कीर्त्यां संगरे व्योम्नि जवपैशाचयोरपि ।
जूराकाशे बृहद्ध्वाने भारत्यां जीवनेऽपि च ।

इत्येकाक्षरजान्ताः ।

मासोत्साहबलेपूर्जो व्याजः साक्षापदेशयोः ।
छद्मन्यथ कुजो वृक्षे नरकेऽङ्गारकेऽपि च ।
390 व्रजो गोपे च गोष्ठे च समूहेऽध्वनि पुंस्ययम् ।
अजो हरौ हरे कामे विधौ छागे रघोः सुते ।
अब्जस्तु निचुले शङ्खे पद्मे धन्वन्तरावपि ।
वैधेन्द्वोरपि तेजस्तु पुंसि दीप्तिप्रभावयोः ।
कुञ्जो दन्ते निकुञ्जेऽपि न स्त्रियां संततौ जने ।
395 प्रजा स्यादथ दन्ते च विप्रेऽहौ पक्षिणि द्विजः ।
स्त्रियां मासारेणुकयोराजिः पङ्क्त्यु(?)द्वभूमिषु ।
क्षणेऽपि स्यान्निजं नित्ये स्वके धर्मेऽपि च त्रिषु ।
गाम्भीर्येऽपि च बीजं तु हेतावङ्कुरकारणे ।
वीर्येन्द्रिये च वाजं स्यादाज्ययज्ञान्नयोरपि ।
400 पुं यवाग्रौ जले कीर्त्यां मुनौ निस्वनपक्षयोः ।
जवे च वाजी तुरगे कङ्कपत्रे च पक्षिणि ।
पिञ्जस्त्वाधानपटलव्याकुलेषु हरिद्रके ।
तूले बले वधे युग्मे कञ्जः केशविरिञ्चयोः ।
पीयूषपद्मयोः क्लीबं ध्वजश्चिह्नपताकयोः ।
405 कीर्तिशौण्डिकशोफेषु श्रेष्ठखट्वाङ्गयोरपि ।

---

386. BD सागरे, E सगरे for संगरे
387. AD आकारे for °शे. AE भाजत्यां; CD doubtful
390. B कुञ्जे for गोष्ठे. CE देवे for ध्वनि
391. Mss. रिपोः for रघोः !
392. ACDE °न्वन्तरेपि च
393. D वैध– वैध– वेध–
396. B भाग्या– for मासा–. AD पक्त्युद्ध–; E पंक्त्यध्व– for पङ्क्त्युद्ध (?); cf. notes
399. E –यज्ञांगयोर्
400. CE जवे for जले (both possible); see below. Sl no. ABCD 200
401. ABCD जले for जवे. A वाजि–; CE वारि– for वाजी
402. CE –पटले
403. ACE कुले; D फूले for तूले. D पथे for वधे. A –विरंचयोः
405. AB °शोषेषु for °शोफेषु

न्युब्जं तु कमठेऽपि स्यात्पुंनपुंसि कुशस्रुचि ।
अधोमुखे च कुब्जे च वक्रे वाच्यवदिष्यते ।
गुञ्जोऽस्त्री गह्वरे बृन्दे घण्टायामथ कथ्यते ।
रजो गुणे च धूल्यां च राजा चन्द्रे नृपे प्रभौ ।
उपचारार्कहंसेन्द्रयक्षेष्वपि पुमानयम् । 410
पुञ्जस्तु बहले तुल्ये गञ्जा तु मदिरागृहे ।

इति द्व्यक्षरजान्ताः ।

अम्भोजं कमले मत्स्ये विश्वामित्रसुतेऽपि च ।
जलजः कौस्तुभे मीने तत्क्षीबे शङ्खपद्मयोः ।
मुरजस्तु मृदङ्गे च ढक्कामुरवयोरपि ।
बलजः स्यात्त्रिषु क्षेत्रे पूर्द्वारे धान्यराशिषु । 415
तत्क्षीबे गोपुरे सस्ये संगतावपि तास्त्रियाम् ।
वल्गुदर्शनभूसस्यजोत्तमस्त्रीषु कथ्यते ।
वाणिक्करणभेदेऽपि वाणिज्यायामपीष्यते ।
अङ्गजं रुधिरेऽनङ्गे केशे पुत्रे मदे पुमान् ।
नागरे नखरेऽपि स्यात्सामजस्तु गजे स्मृतः । 420
काम्बोजो हस्तिभेदे च शङ्खदेशविशेषयोः ।
अश्वे पुनागवृक्षे च सोमवल्के तदिष्यते ।
काम्बोजी माषपर्ण्यां च हिङ्गुपर्ण्यामपि स्मृतम् ।

इति त्र्यक्षरजान्ताः ।

रागराजो रतिपती दिवानाथनिशेशयोः ।

40o. A न्यब्ज ‖ कर्मरोशी, CE कमेरे* for कमठेऽपि, cf notes
407 AD मयो° for अधो° (म and ध are often confused in Grantha script)
411 C तुले, E तूले for तुल्ये AD गुजा for गञ्जा
418. A पाणी-, BCDE वाणी for वणिक
419 BCE पुत्र- for पुत्रे
420 E समाजस्तु for साम° Sl. no. ABC 210
421 ACD कामोजो probably a Southern spelling cf L. 423 also
423 ACD कामोजी ‖ °वाण्या for °पर्ण्यां
424 ADE -निशीथयो, C -निशीश्यो;

425 राजराजः कुबेरे स्यात्सार्वभौमे धनाधिपे ।
द्विजराजस्तु विप्रेन्द्रे शशाङ्के तार्क्ष्यशेषयोः ।
धर्मराजः कृतान्ते स्याद्बुद्धदेवे तदिष्यते ।

इति चतुरक्षरजान्ताः ।

ज्ञः पुमान्भ्रमणे नष्टे प्रतापे हंसचोरयोः ।
धातरि स्याद्बुधो ज्ञा तु मदवाप्योरपि स्त्रियाम् ।

इत्येकाक्षरज्ञान्ताः । द्व्यक्षरादयोऽप्रसिद्धाः ।

430 ज्ञः प्राज्ञे चन्द्रतनये विषये चात्मगर्वयोः ।
व्यूहे लेपे मूर्ध्नि खरध्वाने क्ली भयपद्ययोः ।
उत्ताने मूढरूपे च पण्डितैस्त्रिषु कथ्यते ।

इत्येकाक्षरज्ञान्ताः ।

दक्षिणे सरले प्राज्ञो विदग्धोदारयोरपि ।
संज्ञा स्याज्ज्ञानुभार्यायां गायत्र्यां चैव नामनि ।
435 चेतनायां च हस्तादेः सूचनायां च वस्तुनः ।

इति त्र्यक्षरज्ञान्तः ।

नामस्मृत्योरभिज्ञा स्यात्क्षेत्रज्ञो निपुणात्मनोः ।

इति त्र्यक्षरज्ञान्तौ । चतुरक्षरमप्रसिद्धम् ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां चवर्गान्तवर्गाः परिसमाप्ताः ।

---

425. ACDE कुबेरः
426. CE om.lines 426-7
428 ACDE ज्ञुः for ज्ञ
429 Col C इति ज्ञान्ताः. B द्व्यक्षरादिज्ञान्तोऽ-प्रसिद्ध
430 E °वर्गयो° for °गर्वयो
432 E मूर्ध्नि° for मूढ°
433 Mss (wrongly) प्राज्ञे. AD °ग्धोदरयोर्
435 E हस्तादे A वस्तुनि
436 Col. ADE °ज्ञान्ताः B चतुरक्षरोप्रसिद्ध., Mss. राघवीये. A om नानार्थमञ्जर्यां

टः पुमान्करटे धूमे चापेऽर्कीकिरणे ध्वनौ ।
कवाटावर्तयोः सूनौ भूम्यावृत्त्योस्तु [illegible] स्त्रियाम् ।

इत्येकाक्षरटान्ताः ।

देवशिल्पिनि सूर्ये च त्वष्टा दिष्टं तु दैवते ।
दिष्टः साक्षात्स्थिते काले मुष्टिर्दैर्घ्ये प्रमाणजे । 440
अट्टं भित्तिचतुष्के स्यात्क्षामेऽत्यर्थे गृहान्तरे ।
यष्टिर्दामनि दण्डे स्याद्याप्यवल्कलकेऽपि च ।
जटा सटा लग्नकचे लतामूलेऽपि केसरे ।
कोटिरग्राश्रचापाग्रसंख्योत्कर्षाश्रयेषु च ।
व्युष्टिः फले समृद्धौ च स्तोत्रे दृष्टिस्तु दर्शने । 445
ज्ञानेऽक्ष्णि सृष्टं क्लीबे स्यात्प्राज्यनिश्चितयोरपि ।
त्रिषु स्यान्निर्मिते मुक्ते कष्टं गहनकृच्छ्रयोः ।
दक्षामन्दागदेषु स्यात्पटुः कूटं तु न स्त्रियाम् ।
मायानिश्चलयन्त्रेषु कैतवानृतराशिषु ।
अयोघने शैलशृङ्गे सीराङ्गेऽप्यथ शोभने । 450
अभावक्षेमयो रिष्टमिष्टिर्यागेच्छयोरपि ।
इष्टं संस्कारयोगे च यागे पूज्यतमेऽपि च ।
आशंसिते प्रियतमे वाटो वृतौ स्थलाध्वनोः ।
गृहारामप्रदेशे चावटे रोधसि पुंस्ययम् ।
कुटी तु स्यात्कुम्भदास्यामल्पवेश्मनि पुंसि च । 455
पट्टः पेषणपाषाणे व्रणादीनां च बन्धने ।

---

437. Before l.437, B reads हरिः
438. E मुष्या° for मूष्या° Col. A इति टैक
439. AD वेद- for देव- ABC तुष्टा for त्वष्टा
440 E दिष्ट for दिष्ट.. Sl. no BC 220
441. BC भट्टातरे
442. B वाच्यवत्. E व्याप्यवल्कलकेपि च for post. half
443 D जटासटौ
444 D -सार्ख्यो-
445 Cf AK. I. 2411. [B फल- for फले AD स्तोमे for स्तोत्रे
446. AD ज्ञानेक्ष्ण-, B ** क्षिण
449-50. = var. AK. 2407-8
450. CE सिरागे
451. AD रिष्टरिष्टिर्, B रिष्टिरिष्टिर् ; C रिष्टः रिष्टिर् for रिष्टमिष्टिर्. ACDE यागे चेयेपि च
452 AD योगे for यागे
453 Mss वृतौ for वृतौ, cf. notes
454 D वटे for अवटे
455 BCE वा for च
456-7. = MED. 35.21

चतुष्पथे च राजादिशांसनान्तरपीठयोः ।
पट्टी ललाटभूषायां पट्टी लाक्षाप्रसाधने ।
पिटोऽद्री लवणे पिट्ट मूषिके खदिरेऽपि च ।
460 कूटो यन्त्रेऽनृते राशौ निश्चले लोहमुद्गरे ।
मायाद्रिशृङ्गयोस्तुच्छे सीरावयवदम्भयोः ।
दिवाकरे तत्किरणे पुरद्वारे मतङ्गजे ।
त्रुटी लेशे संशये च कालाल्पेलाप्रमाणयोः ।
फटोऽतिरेकशवयोः क्रियाकारिश्मशानयोः ।
465 गजगण्डे शवरथे शय्यायां च स्त्रियां मतः ।
किलिञ्जे समये पुंसि कटिः श्रोण्यां कटी स्त्रियाम् ।
वर्णे चावरणे क्लीबे कटुर्मत्सरतीक्ष्णयोः ।
मधुरादिरसे कट्वकार्याकार्य(?,प्रियेषु च ।
क्षवे प्रियङ्गौ गन्धे स्यात्त्रिषु स्त्रीलिङ्गकेऽप्ययम् ।
470 रोहिण्या पूतनायां च रटस्तु गतिशब्दयोः ।
घटः कुम्भे राशिभेदे मणौ ह्रादिनि(?)वृन्दयोः ।
स्त्रिया तु घण्टालम्बिन्योश्चटुश्चाटुः प्रियंवदे ।
छटा समूहे कान्तौ च वेष्टने च वटस्तरौ ।
पिष्टादिना त्वमाङ्गल्यधामकुड्याङ्कणेषु च ।

इति द्व्यक्षरटान्ताः ।

475 धूर्जटिर्धूर्तचिह्ने स्याच्छंकरे चाथ संपुटः ।
समुद्गके कुरबके चारिष्टं सूतिकागृहे ।

---

457. AD om. lines 457-8
458. Cf *VL.* 77 20 cd
459. = *MED.* 35.27 cd E पिंगे for पिट्ट
460. AD कूप–; BCE कूपे for कूटो
462. Sl no. BC 230
464. A om. the whole line and B the prior half, B क्रियाकारि–, CE क्रियाकारी–
4-6. AC कटि for कटी
467. ABD कटु for कटुर्
468 B कट्वकार्यकार्या°; C °कट्वकार्याकार्या°
469. AD गन्ध for गन्धे. Mss. read °केव्यय (प and व being indistinguishable in Grantha and Malayalam scripts)
472 ACD °टिलिन्योश्
474 cf. notes
475 D शंकरे for शकरे
476. AD पुरवके, B वरवे, CE परवके for कुरबके

अशुभे निम्बवृक्षे च शुभे तक्राङ्कयोः पुमान् ।
काके च फेनिले नीचे व्यसनेऽनर्थलम्बयोः ।
भाग्यहीनेऽथ करटः कुसुम्भगजगण्डयोः ।
काके च वाद्यभेदे च श्राद्धे चैकादशेऽपि च । 480
सृगाले निम्बजीवे च कपटः कैतवेऽपि च ।

इति त्र्यक्षरटान्ताः ।

शिपिविष्टस्तु दुश्चर्मखल्वाटहरिशंभुषु ।
तुलाकोटिस्तु मञ्जीरे क्रकचे कुकरच्छटः ।

इति चतुरक्षरपञ्चाक्षरटान्ताः ।

ठः शंकरे बृहद्ध्वाने वृत्ते वर्णेऽपि वाच्यवत् ।
स्तम्भने साहसे चन्द्रमण्डले कर्णवेष्टने । 485

इत्येकाक्षरठान्ताः ।

ज्येष्ठोऽग्रजे स्त्रियां ज्येष्ठा देव्यां नक्षत्रशस्तयोः ।
काष्ठा दिक्कालहारिद्रस्थित्युत्कर्षेषु तु स्त्रियाम् ।
दारौ क्लीबमथो निष्ठा निष्पत्तौ यज्ञकर्मणि ।
नाशान्तयोश्च निष्कर्षे कोष्ठोऽन्तर्जठरेऽपि च ।
कुसूलेऽन्तर्गृहे कण्ठोऽन्तिके शब्दे गलेऽपि च । 490
कामवृक्षे च मूर्खे च गूढविप्रियकारिणि ।
अलसे धुस्तुरे धूर्ते मध्यस्थपुरुषे शठः ।
मठश्छात्रादिनिलये बलात्कारे हठः पुमान् ।

इति द्व्यक्षरठान्ताः ।

---

478. E नर्थे- for ऽनर्थे. E °टम्बने
479. AD –जगण्डयोः
482. E –खर्वाट–
483. A कुकरच्छट, E ककरच्छट-, C ॥ करच्छटः. Sl. no. ACD 240. Col. BC इति चतुरक्षरटान्तौ, D चतुरक्षरपञ्चाक्षरटान्तौ, E चतुरक्षरटान्ताः
484. E व्रते for वृत्ते
485. Col. A इति ठेत्रम्
486. B –समयोः for –शस्तयो
487. E काष्ठो. A स्थित्युत्कर्षे तु च, BE स्थित्योत्कर्षेषु तु; D स्थित्युत्कर्षे॰तु
492. ACD इत्तुरेः B धुर्षे, E दत्तुरे for धुस्तुरे. C (by corr.) तीर्ते, (before corr.) तीर्थे for धूर्ते
493. Sl. no. AC 245. Col. A ठदिः

इभस्तम्बेऽपि च स्त्री वा तु स्यात्पिप्पलिचव्ययोः ।　　510
भाण्डमस्त्री नदीपात्रे भाजने चामरेऽपि च ।
स्यादश्वाभरणे मूलवणिग्द्रव्ये च मन्त्रके ।
चण्डा धनहरीशङ्खपुष्प्योः पुंस्यतिकोपने ।
चण्डी कात्यायनीहिंस्रकोपनस्त्रीषु सप्तता ।
क्रीडा केलिप्रकारे स्यात्खेलावज्ञानयोरपि ।　　515
गुडः स्याद्गोलके हस्तिसंनाहेक्षुविकारयोः ।
व्याळ(ड): सर्पे पशौ मासे भूगोवाक्षु त्विडा इळा ।
बुधपत्न्या यज्ञपात्रे क्ष्वेडा वशशलाकयोः ।
दन्तोष्ठवाद्ये शब्देऽस्त्री पुंसि कर्णमले विषे ।
नाडी काले पट्क्षणे स्यात्सिराया मरुदादिषु ।　　520

इति द्व्यक्षरडान्ताः ।

वरण्डस्त्वन्तरावेद्यां युध्यतोर्गजयोर्द्वयोः ।
संदोहे मुखरोगे च काल्यावर्ता(र्त्य?)सिधेनुषु ।
करण्डो मकुटे पात्रे कारण्डस्तु खगान्तरे ।
कोदण्डो राशिभेदे स्यात्कार्मुके च न तु स्त्रियाम् ।
तुलादण्डो मानदण्डे चर्ममुण्डा तु चर्चिका ।　　525

इति त्र्यक्षरचतुरक्षरडान्ताः ।

ढः पिशाचे भये काले जडे गायकरागयोः ।
ध्वनौ पान्थे नपुंसि स्यात्तूर्ये च ज्ञानमूर्खयोः ।
ढक्कायां स्त्री गुणे सर्पे त्रिषु स्याद्गूढसौम्ययोः ।
इत्येकाक्षरढान्ताः ।

---

510 ABD °स्तभे for °स्तम्बे E –चाव्ययो
513 E °पुष्पोरस्यति° for °पुष्प्यो पुस्यति°
514 E कोपनस्त्रिषु समत for post half
515 Mss (wrongly) स्वल– for खेला–
516 A गुड., Mss (wrongly) हस्ते for हस्ति –
518 E चक्रा for क्ष्वेडा
520, AD शोकाले षट्क्षणेपि स्यात् for prior half CD साराया for सि°
521 Mss almost परहमनरा° (corrupt)
522 B कल्यावर्नासि°, E काल्यावयासि° for काल्यावर्तासि°
524 A तु न तु B तु न व [च] for च न तु
524 After this line, E reads इति त्र्यक्षरडान्ता
525 श्ल no ABCD 260
526, ABCD पिशाच– for °चे

याढोऽण्डजे दृढे पुंस्त्री प्रतिज्ञायां भृशे नपुम् ।
530 शुभावहेऽनुमाने च गूढं तु त्रिषु ना दृढः ।
शक्रे स्थूले च व्यूढस्तु विन्यस्ते संहतावपि ।
ब्राह्मणे पृथुलेऽपि स्याद्गाढं ध्वान्ते दृढेऽपि च ।

इति द्व्यक्षरढान्ताः ।

मगाढं तु भृशे कृच्छ्रे मुसुण्ढिः शस्त्रमूर्खयोः ।
समूढः पुञ्जिते भुग्नेऽपस्मारे च धुरंधरे ।

इति त्र्यक्षरढान्ताः । चतुरक्षरमप्रसिद्धम् ।

535 णशब्दस्तु पुमाञ्जारे भैरवे कण्टके ध्वनौ ।
णा स्त्रियां ध्वजिनीशय्याधेनुनासाकृपासु च ।
णं सरोजदले ज्ञाने त्रिषु निस्तुषवस्तुनि ।

इत्येकाक्षरणान्ताः ।

गुणोऽप्रधाने ज्यासूतरूपादिषु वृकोदरे ।
स्तम्भे संध्यादिसत्त्वादिशब्दादिहरितादिषु ।
540 अभ्यासेन्द्रियविद्यादिपटुत्वाद्यर्जुनेषु च ।
द्रव्याश्रिते नीतिशास्त्रे सख्यादिविनयादिषु ।
शौर्ये धैर्ये च गाम्भीर्ये कूपके वधिलक्षणे ।
न स्त्रियां स्यादौदनिके चाथ द्रोणस्तु पर्वते ।
आढकानां चतुष्के च वायसे नीवृदन्तरे ।
545 कृपीपतौ च द्रोणी तु गवां घासपरिस्थले ।

---

529 E भृशं for भृशे
530. B त्रिषु वा, CE त्रिषु, D त्रिषु न
531. B स्थूले च शक्रे (by transp). B संहते-पि च. E हसतावपि metathesis
532 E गाद- for गाढ. B गाढस्वाते मदेऽपि च for post. half
533 AB मुसण्ठि , C मुसण्ढि ; D मुमण्ढि , E मुसुण्ढि. (all these words being peculiar are not traceable)
534 E सुमूढ. पूजिते मुग्ने for prior half
536 ABD धेनू- for धेनु-
538. Mss. प्रधाने for ऽप्रधाने
540. A सभ्यसेन्द्रिय°, B अभ्यस्ते स्त्रीव°. ACDE पट(E °ड्र)त्वात्वर्जुने°
543. E द्रोण्यस्तु for द्रोणस्तु
544. AD ऽपि for च. E निवृन्तरे (sic)
545. Mss. कृपीतनौ (corrupt). E घात- for घास-

स्त्रियां काष्ठाम्बुवाहिन्यामथ भ्रूणोऽर्भकेऽपि च ।
स्त्रैणगर्भेऽथ बाणस्तु बलिसूनौ शरे पुमान् ।
कणोऽतिसूक्ष्मे धान्यांशे पिप्पल्यां जीरके शरे ।
वेणी स्यात्कचबन्धे च जलस्रोतसि चाल्पके ।
घोणी मूदारकेऽपि स्यादेणी तु मृगयोषिति । 550
गणः समूहे प्रमथे गणनायामपि स्त्रियाम् ।
सेनाविशेषे वितते मणी रत्नेऽपि कथ्यते ।
पणो द्यूतादिपूत्सृष्टे भृतौ मूल्ये धनेऽपि च ।
तान्त्रिके कार्षिके कुक्कुटायुधादिपरिग्रहे ।
कुणिस्त्वौषधभेदे च कुकरेऽपि च पुंस्ययम् । 555
स्थाणुः शर्वे स्थावरादौ स्थिरे कीले प्रकीर्तितः ।
वर्णो द्विजादौ शुक्लादौ स्तुतौ वर्णं तु वाक्षरे ।
विलेपने कथायां च गुणरूपयशःसु च ।
निर्व्यापारस्थितौ कालविशेषोत्सवयोः क्षणः ।
रवे युद्धे रणः पुंसि ध्वनिमात्रे कणक्वणौ । 560
ऊर्णा मेषादिलोम्नि स्यादावर्ते चान्तरा भ्रुवोः ।
स्थूणा स्तम्भे गृहस्य स्याल्लोहादिप्रतिमासु च ।
स्पृहापिपासयोस्तृष्णा जुगुप्सा करुणा घृणे ।
तीक्ष्णं समुद्रलवणे विषे लोहादिसैन्ययोः ।
युद्धे त्रिषु खरे क्षारे कटौ चात्मघ्नि पुंसि वा । 565
प्राणो हृन्मारुते बोले काव्ये जीवेऽनिले बले ।
तार्णं तु तृणजाले स्यात्क्लीबे त्राणं तु रक्षणे ।
कृष्णस्तु केशवे व्यासे कोकिलेऽर्जुनकाकयोः ।

---

549. E चाह्के for चाल्पके
550. ACDE प्रेणी for एणी
551. E प्रपथे *for* प्रमथे
552. Mss. मणिरत्नेपि
553. = *AK. i.* 2427
554. Mss. transp. ll. 554 and 555 तांत्रिके
555. AC कुणास्; D कुणिस् for कुणिम्. AD कुकरे, E तुकरे for कुकरे. Sl. no. ABC 270
557. E चाक्षरे
558. E विलेपनकथया
560. Mss कणः क्वणौ (व / व)
564. Sl. no. A 280 ; C 275
566. Mss. बाले for बोले and ऽनले for ऽनिले
567. E तृणजाले
568. E कोकिलार्जुन–

शूद्रे तामिस्रपक्षेऽग्निकालिनीलगुणेषु च ।
570 कृष्णा तु द्रौपदीनीलीहरक्रूरेष्वपि त्रिषु ।
पिप्पल्यां च तुलस्यां च क्लीबे लोहमरीचयोः ।
दुरिते मेचके, द्रव्येऽथो श्रेणिः कारुसंहतौ ।
रथ्यापङ्क्तौ सेकपात्रे नितम्बे श्रोणिरिष्यते ।
वृष्णिस्तु यादवे मेषे जयन्तेऽपि च कथ्यते ।
575 कर्णः श्रोत्रे सूर्यपुत्रे तूर्णं शीघ्रे तदव्ययम् ।
जिष्णुर्जेतरि देवेन्द्रे विष्टरश्रवसि स्मृतम् ।

इति द्व्यक्षरणान्ताः ।

तरुणस्तु नवे यूनि मद्ये प्रथम उत्कटे ।
अरुणः कपिले कुष्ठे संध्यारागेऽर्कसारथौ ।
अव्यक्तरागे निःशब्दे द्रव्ये त्रिषु निरूपितः ।
580 स्त्रियामतिविषाश्यामामञ्जिष्ठात्रिवृतासु च ।
द्रविणं तु बले वित्ते काञ्चनग्रहभेदयोः ।
शरणं गृहरक्षित्रोर्वधे च करणः शिशौ ।
शूद्राविशोः सुतेऽपि स्यात्करणं रतिबन्धने ।
प्राणे च साधकतमे नृत्तसंस्थानकर्मणोः ।
585 क्षेत्रगात्रेन्द्रियेषु स्याद्बवादावङ्गहारयोः ।
संवेशेऽप्यथ यन्त्राणां बन्धने रक्षणेऽपि च ।
ग्रामणीर्नापिते पुंसि श्रेष्ठे ग्रामाधिपे त्रिषु ।
हरिणः स्यात्कुरङ्गे च पाण्डरेऽपि प्रकीर्तितः ।
हरिणी स्यान्मृगीहेमप्रतिमाहरितादिषु ।
590 वृत्तभेदे यूथिकायां दूर्वादौ सुरयोषिति ।
दक्षिणः सरलोदारपरच्छन्दानुवर्तिषु ।

---

569. E -नीले गुणेषु च
570. E -कृष्णेष्वपि for -क्रूरे°
574. Sl. no. C 280
577. [illegible] प्रमथ
578. A (before corr.) करा
584. ABC साधकतमे; (ध and य are confused in Grantha script)
585. C क्षेत्र. AD बद्ध(D °वा)दाव (D°वा) हारयो; B बवादा°; CE पवादा° for ववादा°
588. B च for ऽपि
589. E मृगे for मृगी-

दानद्रव्ये हर्षणं तु योगभेदे मदेऽपि च ।
श्राद्धदेवे विषाणं तु पशुशृङ्गेभदन्तयोः ।
क्रोधे वराहदंष्ट्रे च पुंनपुंसकयोरपि ।
प्रवणः क्रमनिम्नोर्व्यां प्रह्वे ना तु चतुष्पथे । 595
संकीर्णौ निचिताशुद्धौ श्रीपर्णं कमलेऽपि च ।
बिल्वेऽथ ईरिणं शून्ये ऊषरेऽपि प्रचक्ष्यते ।
प्रमाणं हेतुमर्यादाशास्त्रेयत्ताप्रमातृषु ।
प्रतीच्यां च सुरायां च वारुणी स्याद्वणिक्पथे ।
विपणिश्च करेणुस्तु वारणानां च योषिति । 600
कारणं करणे हेतुवादयोः शेखरेऽपि च ।
यातनायां हस्तिसूत्रे मण्डनाङ्कणयोरपि ।
मार्गणो याचके ब्राणे प्रार्थनेऽन्वेषणेऽपि च ।
लवणो रसरक्षोब्धिभेदेषु स्त्रियि चेष्यते ।
कारिणी हस्तिपिप्पल्यामभिप्रायगजस्त्रियोः । 605
सारिणी अल्पसरितां(ति ?)रोहणो रत्नपर्वते ।
निर्वाणं निर्वृते मोक्षे सुखे नग्नेऽपि हर्षणे ।
सुवर्णप्रतिमायां च नाशे च गजमज्जने ।
चारणो नित्यसंचारे पुंसि स्याद्देवगायके ।
लक्षणं नाम्नि चिह्ने च गुणे निर्वाचनेऽपि च । 610
पद्यावी सुन्दरे भाग्ये भूषणादावपीष्यते ।

इति त्र्यक्षरणान्ताः ।

तमोमणिस्तु खद्योते नीलमण्यामुडौ शशी ।
परायणमभिप्रीतौ तत्पराश्रययोरपि ।

---

592. B च समते, CE ग्रुरेपि च
594. CD क्रो(प्रो ?)वे
596. C शिशिवा°
597. B इरिण AD प्रवक्ष्ने, C प्रचक्षने
598. = *NSK*. 2,35,45 ACD °यत्ताप्रमादिषु, E यत्नाप्रमादिषु
599. Sl. no. A 290, C 280
600. A च for तु
606 Mss. read (wrongly) रोहणे
609. Mss ~सचारौ
610. E निर्वचवे
611 E दूषणादौ
612. B शिशो for शशी
613. E °प्रेतौ for °प्रीतौ

पारायणं समासङ्गे कार्त्स्न्ये पारगतावपि ।
615 सरोजिन्यां पुष्करिणी हस्तिन्यां च जलाशये ।
रोमावल्यां शिखरिणी वृत्तभेदरसालयोः ।
स्त्रीरत्ने मल्लिकायां च स्यादुद्गिरणमुज्झये ।
वान्तान्नेऽथ रणारम्भे गोपुरे पुरनिर्गमे ।
घण्टापथे संसरणमसंबाधे चमूगतौ ।
620 प्राण्युत्पादे मेघमाणिर्मेलाम्बुमलिनाम्बुनोः ।

इति चतुरक्षरणान्ताः ।

परिभाषणमालापे नियमे प्रतिभाषणे ।
निन्दोपलम्भवचने ग्रन्थभेदावलम्भयोः ।
क्रोडीकरणमाश्लेषे आलिङ्गनवराहयोः ।

इति पञ्चाक्षरणान्ताः ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां टवर्गान्तवर्गः परिसमाप्ताः ।

तः पुंसि कोपे पुच्छे च संभोगे निश्चयेऽपि च ।
625 धातुवादविधौ चोरे प्रकृतार्थे तु त्रिष्वयम् ।
करुणायां तु ता स्त्री स्याद्धातुवादे तदव्ययम् ।
ते क्रीडने चाभिधेये तृट् पिपासेहयोः स्त्रियाम् ।
स्तिरभ्रे च वितर्के च तुः स्याद्भेदेऽवधारणे ।

इत्येकाक्षरतान्ताः ।

---

614. = *AT*. 76. 122; cf. *AS*. 119. 89. *MED*. 52. 103. E समासङ्गे. Mss कार्त्स्ये पर(E °रि)गतावपि
615. C सरोजन्यां
617. AD उद्गारणम्, BCE उद्गरणम् Sl. no.: CD 290
619. ABE चमूरतौ
620. CD मेरु°, E मेरु° for मेघ°
623. Col. AD राघवीये (omitting नानार्थमञ्जर्यां). C om. राघवीये
624. E तुच्छे for पुच्छे
625. E त्वयं त्रिषु (by transp.)
626. CE करुणा धातुता स्त्री स्यात् for prior half
627. Mss. °सहये for °सहयोः. Sl. no. C 295

रीति प्रचारे स्यन्दे च प्रकारे लोहकीट्के ।
आरकूटे प्रवासे च डिम्बे गमनदुःखयो । 630
अतिवृष्टावनावृष्टौ शलभे मूषिके शुके ।
अत्यासन्ने च राजानश्चाथो जातिस्तु जन्मनि ।
छन्दोऽलङ्कारसामान्यधात्रीगोत्रेषु कीर्तितः ।
परार्ध्यजन्मनि श्रेष्ठे मालत्या स्यादथो रतिः ।
स्मरप्रियायामिच्छाया सुरते क्रीडरागयो । 635
जात स्यादुन्नते वृद्धेऽप्युच्छ्रितोन्नद्धयोरपि ।
रीति स्वभावे स्रवणे इति(?)प्रकृतिसौख्ययो ।
धृतिर्योगे धारणे च मवृद्धौ प्रीतिसौख्ययो ।
प्रज्ञानाध्वरधैर्येषु पुष्टे स्याच्छन्दसि स्त्रियाम् ।
भूतिर्भस्मनि मातङ्गशृङ्गारे जन्मसपदो । 640
सत्तायामपि वृत्तस्तु वर्तुलेऽतिदृढे पुमान् ।
स्वरूप चरिते पद्ये जीवने वर्तनेऽपि च ।
स्याद्वृत्तिर्नाट्येन्द्रजाले कौशिक्यादिकृतिषु च ।
विचारे स्तम्भने ज्ञाने स्नेहे वर्तनजीवने ।
लो(ला?)भे कवीनां रचनाभेदे क्लीबे तदुच्यते । 645
वित्तं ख्याते धने लब्धे क्लीबे ज्ञाते विचारिते ।
ऋतिर्गतौ जुगुप्साया स्पर्धामङ्गलसाधके ।
गतिर्मार्तृपणायां(?)च ज्ञाने यात्राभ्युपायपो ।
धूर्त स्यात्खण्डलवणे शठधुर्धुरयोरपि ।

---

629 Mss इति (B रति) for रीति cf notes, B लोहकण्टके

630 A दर्भे for डिम्बे

636 जात is doubtful. B °प्युचितो° C °प्युश्रितो° D °प्युच्छितो°

637 ACDE भवणे B श्रवणे for स्रवणे B दूरप्रकृति° AB –सौख्यो Sl no ACD 300

638 B om lines 638–9

639 E पृष्ठे स्याच्छिरसि स्त्रिया for post half

640 B जव for जन्म-

641 E °ताम्रवृत्तिस्तु corrupt

642 E पत्तने for वर्तने

643 E स्याद्वर्तिनाट्यद्वारकोशिक्यादिकृतोपि च corrupt

646 D विते for वित्त BC पाते E भाते for ख्याते A लब्धो

647 Mss read गतिर् for ऋतिर्, see notes

648 E मारणायां cf notes

649 CE om (hapl) lines 649–50 AD °दुर्धुरयोर् for °धुर्धुरयोर्

650 दन्त उन्नतपाषाणे सानौ दष्ट्रिनिकुञ्जयोः ।
दन्ती तु वारणे क्रोडे श्वाने व्याघ्रे मृगाधिपे ।
ओषधीनागहेरम्बसोमेष्वप्यथ गौरवे ।
प्रस्तावादौ च सेवाया भक्तिः स्याद्भागपङ्क्तयोः ।
अन्तस्तु भागेऽवसिते रचनाया च तत्परे ।

655 मृतौ निषेवणे रम्ये समासावग्रमध्ययोः ।
स्वरूपे च समीपे च पुलिङ्गेऽपि प्रकीर्तितः ।
हन्त हर्षेऽनुकम्पाया वाक्यारम्भविषादयोः ।
लिप्तं विपाके मुक्ते च वाच्यवत्स्याद्विलेपिते ।
भ्रान्तिर्भ्रमणमिथ्यानवस्थितास्वथ ब्रह्मणि ।

660 मन्तुर्ज्ञाने मनुष्यापराधयोः स्यात्ततोऽव्ययम् ।
बतामन्त्रणसतोषखेदानुक्रोशविस्मये ।
हरिद्वर्णविशेषेऽश्वे दिशि तृणदिनेशयोः ।
तिक्तो रसे मदे गन्धे रोहिण्या च कषायके ।
सेतुः स्थलविशेषे स्याज्जलबन्धेऽपि पुंस्ययम् ।

665 हेतिर्ज्वालाशुखड्गेषु तुरङ्गे हेतु वार्त्तियाम् ।
यावत्तावत्परिच्छेदे स्यात्साकल्यनिपातयोः ।
केतुर्ध्वजे द्युतौ श्रेष्ठे ग्रहोत्पाताभिलक्ष्मसु ।
वार्तं फल्गुन्यरोगे तु स्त्री कृष्या वृतदन्तयोः ।
वार्ता वृत्तिजनश्रुत्योस्त्रिष्वप्सु च घृतामृते ।

670 पत्तिः पदातौ पुंसि स्यात्सैन्यभेदे गतौ स्त्रियाम् ।
पङ्क्तिश्छन्दसि वीथ्यां च दशकेऽपि प्रपद्यते ।
स्यात्प्रभावे प्रकरणे धारणे मिथसौख्ययोः ।

---

650 A दन्त, B क्त्न for दन्त. AD -निकुरबो
652 E om च गौ
654 ACDE °स्तम्भोग
656 Sl. no ACD 310
658 B विपातें AD विनेपिते
659. E om भ्रमण and स्व
660. ACD मता. BE ततव्यय
662 C om तृण and E शितृण Sl no C 313
667. ABD ग्रहो°
668 E om वन
671 BC दशानेपि, E शचोपि for दशकेपि BE प्रपद्धते
672 Cf notes E प्रभावो

श्रुतिः श्रोत्रे श्रुते वेदे वार्तायां श्रौतकर्मणि ।
श्रुतं शास्त्रावधृतयोः स्मृतिर्ज्ञानपुराणयोः ।
हस्तो नक्षत्रभेदे स्यात्करेभकरयोरपि । 　　675
व्यक्तः प्राज्ञेऽपि स्पष्टार्थे प्रपञ्चे विशदे पुमान् ।
व्यक्तिः स्वरे च बीजे च श्रेष्ठे मूर्तौ दृढेऽपि च ।
यन्ता हस्तिपके सूते भर्ता धातरि पोष्टरि ।
पतौ पोतो यानपात्रे शिशौ चापि पुमान्भवेत् ।
मृते प्राण्यन्तरे प्रेतः पार्थिवे तनये सुतः । 　　680
भूभृद्राजनि शैले स्यादनन्ते कमठेऽपि च ।
ऋतुः स्त्रीकुसुमे हेमन्तादिष्वप्यथ पारदे ।
सूतः स्यात्त्वष्टृसारथ्योर्वन्दिसुतूलयोरपि ।
ब्राह्मण्यां क्षत्रियाज्जाते क्षत्ता स्यात्सारथावपि ।
क्षत्रियायां शूद्रजेऽथ शक्तिः प्रभ्वादिषु स्मृतम् । 　　685
कासूसामर्थ्ययोश्चाथ मूर्तिः काठिन्यकाययोः ।
सातिर्दानेऽवसाने स्यादार्तिश्चापाग्रपीडयोः ।
धातुर्वागादिशब्दोद्गिगैरिकादिवकादिषु ।
श्लेष्मादिरसरक्तादिभूवादिकनकादिषु ।
महाभूतादि त(स?)द्भावे योनौ च स्यात्पुमानयम् । 　　690
उदयेऽधिगमे प्राप्तिस्त्रेता त्वग्नित्रये युगे ।
क्षितिर्भूम्या गृहे नाशे द्वयोः स्याद्गुप्ति रक्षणे ।
शौर्ये दीर्णे च भुगर्ते युगपर्याप्तयोः कृतम् ।
फले क्रियाया विहिते हते वाच्यवदिष्यते ।
भूतं क्ष्मादावृते युक्ते प्राण्यतीते समे त्रिषु । 　　695
पुंसि देवलके प्राप्ते कल्पिते गुह्यकेऽपि च ।

---

673. E om. (hapl) this line and prior half of the next AD शास्त्रे for श्रोत्रे CD स्वरे for श्रुते
676. Sl no ACD 320
677 A धूर्ते for मूर्तौ
681. CE शैल for शैले
686. AD शक्तिः for चाथ
689 AB भूपादि (प and व are indistinguishable in G and M scripts)
692 BC भेदे
695 ACD प्राण्यानीते, Sl. no CD 330
696. AC दैवलके

न्यायोपमानयोस्तुलौ महत्पृथुलपूजयो ।
राज्ये चात शुक्लवर्णे श्वेतं रजतनागयो ।
द्वीपाद्रिकुष्ठकुम्भीषु पुलिङ्गे स्याद्वराटके ।
700 कपर्दिकाया स्त्रीलिङ्गे स्याज्जगद्विष्टपे पुमान् ।
इङ्गे वायौ ना जङ्गमे मृगपण्डेऽप्यय त्रिषु ।
रक्तं नील्यादिरागे स्यादसृक्कुङ्कुमयोरपि ।
भृत्ये वर्णे त्रिषु सित शुक्ले श्वेतेऽर्जुने पुमान् ।
खड्डेऽपि स्त्री शर्कराया कर्पूरे कथ्यते त्रिषु ।
705 शुक्तस्तु परुषे चाम्ले शुक्तिः कज्जलभाजने ।
मुक्तासम्भवपात्रे स्यात्कीर्तिर्यशसि वार्तयो (?)
प्रदेशे कर्दमेऽपि स्याच्छ्रिती धवलमृत्कै ।
सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यर्हिते च सत् ।
भवान्या तु सती स्त्री स्याद्ब्रह्मने तु नपुंसकम् ।
710 भास्वान्कान्तिमति सूर्ये चीरल्ली गुल्मवातयो ।
प्रति प्रतिनिधौ वीप्सालक्षणादौ प्रयोगत ।
इति हेतुप्रकरणप्रकाराविसमाप्तिषु ।
स्वस्त्याशी क्षेमपुण्यादौ प्रकर्षे लङ्घनेऽप्यति ।
सकृत्सहैकवारे स्यादाराद्दूरसमीपयो ।
715 प्रतीच्या चरमे पश्चादुताप्यर्थविकल्पयो ।
पुन सदार्थयो शश्वत्साक्षात्प्रत्यक्षतुल्ययो ।
कुतस्तु निह्नवे प्रश्ने पञ्चम्यर्थेषु साधु तत् ।
अलिङ्ग प्रतिशब्दादौ नित्य सूरिभिरीरितम् ।

इति द्व्यक्षरतान्ताः ।

---

697 E तलौ for तुलौ
699 AE द्वीपादि°
701 Mss जगमे for जङ्गमे
703 CE श्विते for श्वेते
704 E (by mistake) कुपूरे for कर्पूर
705 Mss (wrongly) पुरुष for परुषे
AC चाम्ये for चाम्ले
707 A (before corr) प्रादेशे AB श्रीतिर्
CD शान्ति for श्रिती
708 A व्याधौ for साधौ
710 BCDE चीरल्ली (metrical lengthening)
713 A लापने for लङ्घने
715 Sl no BCD 340
717 E °म्यथ तु for °म्यर्थेषु
718 E इरित

अमृत वारिसुरयोर्निर्वाणे चातिसुन्दरे ।
अयाचिते यज्ञशेषे पुंसि धन्वन्तरेऽपि च । 720
पीयूषे च घृते दीक्षावाचार्ये विबुधेऽपि च ।
हरीतक्यामामलक्या गळूच्यामपि तत्स्त्रियाम् ।
ग्रथितं गुम्भिताक्रान्तसंहितेषु समीरितम् ।
अनन्त शेषविष्णवोश्चानवधौ क्लीबमम्बरे ।
स्त्रिया स्याच्छारिबादूर्वाविशल्यालाङ्गलीषु च । 725
हैमवत्या गळूच्या च निशान्तं गृहशान्तयो ।
उष काले नपुंसि स्याद्वनिता जनिता च ते ।
अबलात्यर्थरागेषु क्लीब याचितदुर्गयो ।
स्त्रैणे जलाशये चाथ गोपातिः शाकरे वृषे ।
सूर्यमेघेन्द्रकृष्णेषु षण्डे मर्तरि पार्थिवे । 730
आकृतिस्तु शरीरे स्याद्रूपसामान्ययोरपि ।
समितिः समरे साम्ये सभायामपि च स्त्रियाम् ।
आहतं गुणिते नाट्ये ताडिते च मृषार्थके ।
नववस्त्रेऽङ्गभेदे च नामके चाथ रोहित ।
रुधिरे शक्रधनुषि धीरे वर्णे कुचन्दने । 735
गोशीर्षे च मदे भौमे कुङ्कुमे च ऋजौ तरौ ।
अरित्रया मीनमृगयो प्रकृति पाञ्चभूतिके ।
प्रधाने कारणे गुह्ये जन्तौ छन्दसि मातरि ।
अमात्ये च स्वभावे च पूजाया परमात्मनि ।
विभूति सगृहीते स्यादश्मनि उन्नसपदो । 740
विविक्त स्यादसपृक्ते रहस्यूनितपूतयो ।
अव्यक्त शङ्करे विष्णौ क्लीबे तु महदादिके ।
परमात्मन्यात्मनि च त्रिषु स्यादस्फुटेऽजित ।

---

719 E -सरयोर् for -सुरयोर्
720 B धान्व° CE धेन्व° for धन्व°
721 A ऽपि for वि
724 CE -विष्णोन् for -विष्ण्वोश्च B अव्यय for अम्बरे
726 B निशात मर CE निशातमर°
727 E om (hapl) lines 727-8 Cf notes.
730 A मृय for सूर्य- B -जालेषु for -कृष्णेषु BCE कर्तरि for मर्तरि
733 E मृता° for मृषा°
735 E भरे for धरे SI no CD 350
737 E °मौतिके for °भूतिके
738 A ऽनान्न for जन्तौ
740 A सा गृही° C सगही° B छद्- for छन्-
741, CE विविक्ति

अपराजितविष्णवीशपरमात्मसु कथ्यते ।
745 मनोज्ञतथ्यसुस्पष्टप्रियवाक्येषु सूनृतः ।
क्लीबं तु मङ्गलेऽपि स्यादुदन्तः साधुवार्तयोः ।
उद्धते स्याद्विधूतं तु प्रतीतो ज्ञातहृष्टयोः ।
सुकेतुः सुपताकाया यक्षसेनानिवेशयोः ।
प्रवृत्तिस्तु प्रवाहे स्याद्व्यापारे भ्रान्तिवार्तयोः ।
750 मुहूर्तमल्पकाले च घटिकाद्वितयेऽपि च ।
ललितं त्रिषु ना भावभेदे सुन्दरनृत्तयोः ।
अस्त्रियां प्रमदारामे क्रीडिते जातपल्लवे ।
संपातस्तु वशे योगे प्रवेशे वेदसंविदो : ।
आसारे विजनेऽभ्यस्ते याचनाधारणार्थयोः ।
755 पुंसि स्यादुचितं न्याये सीमन्तः केशवेशने ।
स्मार्तकर्मणि सीमान्तः प्रमाणे ग्रामभूमिनाम् ।
किरातो लुब्धके देववाहिनीमत्स्यभेदयोः ।
सरस्वान्नदमानेऽब्धौ कुरुक्षेत्रकुबेरयोः ।
रसिके च विवस्वांस्तु देवतासूर्ययोरपि ।
760 पक्षिमात्रे च गरुडे गरुत्मानथ कीर्तितः ।
जीमूतः पर्वते मेघे शकुन्तौ भासपक्षिणौ ।
मरुतः पवने देवे स्पृक्कायां तु स्त्रियामपि ।
स्थपतिः कारुभेदे च कञ्चुकिन्यपि वर्तते ।
वृत्तान्तः स्यात्प्रकरणे प्रकारे कार्त्स्न्यवार्तयोः ।
765 आनर्तः समरे नृत्तस्थाननीवृद्विशेषयोः ।
कृतान्तो यमसिद्धान्तदेवाकुशलकर्मसु ।
शुद्धान्तः कक्ष्यभेदे च नृपस्यासर्वगोचरे ।
गुह्ये चान्तःपुरे दृष्टान्तः शास्त्रे च निदर्शने ।

---

745 E सूत्रित for सूनृतः
747. E उच्छ्रिते for उद्धते D विधीत स- for विधूत in Mss. प्रतीते B ज्ञातहृष्टयो. E ज्ञातहृष्टयोः
751. B ललित
753. A -संवरोः
755. Sl. no. CD 360
756. ABD भूमिनाम्
757. AC °वाहिनि. E om. लोम
761. E शाम- for भास-
765 E °नीवृद्वि°
767. ACD च द्वि- B द्वि- for नृप-

विस्तारवल्ल्योर्व्रततिः वसती रात्रिवेश्मनोः ।
महती पूजने वीणाभेदे स्यान्नारदस्य तु । 770
जगती छन्दसि भुवि पक्षतिः पक्षमेदयोः ।
मूले हंसमयूरादौ (दि:?) सिकता वालुका अपि ।
आयतिस्तूत्तरे काले स्याद्दीर्घत्वप्रभुत्वयोः ।
बृहती क्षुद्रवार्ताकी छन्दोभेदे महत्यपि ।
वासिता स्त्रीकरिण्योश्च कृतवासे नपुंसकम् । 775
भाविते स्तम्भितेऽपि स्याच्छादिते च त्रिपूच्यते ।
निमित्तं कारणे चिह्ने रजतं हेमरूप्ययोः ।
सिते त्रिषु स्यान्नक्षत्रे हारवारणदन्तयोः ।
संस्कृतं लक्षणोपेते कृत्रिमे च प्रकीर्तितम् ।
निवातस्त्वाश्रयेऽवाते शस्त्राभेद्ये च वर्म यत् । 780
जाताोद्धप्रवृद्धेषु द्वौ स्यादुच्छ्रित उत्थितः ।
वृद्धिमत्योद्यतोत्पन्नावा(०न्नेष्वा)दृतौ सादरार्चितौ ।
लोहितोऽङ्गारके रक्ते विहितं युक्तकर्मणोः ।
अभ्यस्तेऽप्युचितं न्याय्ये तथा परिचितेऽपि च ।
आवर्तः सलिलभ्रान्तौ संभ्रान्तौ तुरगागमे । 785
प्रचेता वरुणे श्रेष्ठे धीमत्यपि च वर्तते ।
उद्धृतोत्तानितेऽपि स्यात्कीलितं बन्धितेऽपुमान् ।
पुरस्तात्प्रथमे प्राच्यां पुरोर्थेऽग्रत इत्यपि ।
अभितः शीघ्रसाकल्योभयता(तो?)भिमुखेषु च ।
समीपे च पुरस्ता(?)द्यावलिङ्गं स्यात्ततः पुमान् । 790
मूर्च्छितस्तु स मूढे स्यात्सोच्छ्रये च तदीरितम् ।

---

770. After line 770, Mss. ins. (cf. l 732)
 * समितिः सगरे सङ्गे सभायां च स्त्रियामपि ।
771. CE छन्दसी. BCE भूमौ for भुवि
773. BCE उत्तरः for उत्तरे SI. no B 340; CD 370
775. ABD वासिता
776. B om. (hapl.) from च्छादिते up to त्रिषु (in line 778)
777. E हेम्नि for हेम-
780. E निवासस्त्वाश्रमेवाते for prior half, D दर्मा° for द्धा°
781. स्यात् ungrammatical. ACD उदित°; B उत्थित°; E उद्धत°
784. Mss उचित(E °ता)न्याय्ये
785. AD °गादये. BC °गागने (both corrupt) for °गमने: cf notes

मोक्षकारणयोश्चास्था स्थानालम्बनयत्नयोः ।
अपेक्षायां च संस्था तु स्थितौ नाशे चरेऽपि च ।
मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकार्त्स्न्येष्वथो अथ ।
कथमादौ तथाप्यन्ते यत्ने गौरववाढयोः । 815
पथ्या स्त्री स्याद्धरीतक्यां पुंनपुंसकयोर्हिते ।
तीर्थं पात्रे दर्शने च पुण्यक्षेत्रे च पावने ।
योनौ जलावतारे च स्त्रीरजस्यध्वरेऽपि च ।
अष्टादशेऽमात्यसेनापतिपौरोहितेषु च ।
निपानागमयोर्मूले ऋषिजुष्टजले गुरौ । 820
वीथिः पङ्क्तावम्बगतौ नाट्यभेदे गृहाङ्गणे ।
मार्गे मत्स्यस्तु सानौ स्यान्मानभेदे नपुंसके ।

इति द्व्यक्षरथान्ताः ।

सत्पथं दिवि सन्मार्गे तारमार्गे च विश्रुतम् ।
समर्थस्त्रिषु शक्तिष्ठे संबन्धार्थे हितेऽपि च ।
खण्डार्थं(?) तु समांशे स्याद्व्यवस्था कृत्यनिर्णये । 825

इति त्र्यक्षरथान्ताः ।

कर्णीरथः प्रवहणे मञ्चे राज्ञां स्वयंवरे ।
दशमीस्थः क्षीणरागे वृद्धे मरणसंशये ।

इति चतुरक्षरथान्ताः ।

दः पुंसि दातरि छेदे दा स्त्रियां क्षान्तिदानयोः ।

---

812. ACDE °योश्चस्थानयोर्नालम्ब°; B °योरवस्था-स्थानल°
813. CE स्थिते for स्थितौ
814. = AK. I. 2329
815. Sl. no. CD 390
817. AD पत्रे
818. CDE स्वर्गे° for जला°
821. CE वीथि for वीथिः. A पंक्ता°
823. A हार° for तार°
824. CD स्त्री तु. E शक्ति for त्रिषु B शक्तिस्थे (more correct)
825. A खंडार्थं. cf. notes
82-. ABCD कंडी° for कर्णी°. E प्रवरे for प्रवहणे
828 = Np. I. 101 E दातरः for दातरि

शुद्धौ दूः परितापे स्त्री दुष्टे द्विः क्षय उच्यते।
830 दं क्लीबे दानवैराग्यकलत्रेष्ववलोकने।
मेयलिङ्गस्त्वय मूढे ग्रहान्ते द्रावके शुचौ।
दर्शनज्ञाननेत्रेषु दृक् स्त्री द्रष्टरि तु त्रिषु।

इत्येकाक्षरदान्ताः।

वादी मङ्गलवाद्ये सख्याया वैतालिके ध्वनौ।
नन्दी वन्दी द्वौ वृषभे वंशज्ञे स्तुतिपाठके।
835 कन्दस्तु सूरणे सस्ये मूले जलधरेऽपि च।
छन्दोऽभिप्रायवशयोर्हृद्वाख्याचित्तवित्तयोः।
उत्कादौ वृत्तशास्त्रे स्याद्वेदे च परिकीर्तितम्।
स्त्री संविज्ज्ञानसंभाषाक्रियाकाराजिनामसु।
प्रतिज्ञाया च सकेते तोषणाचारयोरपि।
840 भेदो द्वैते विशेषे च उपजाते विदारणे।
मदो रेतसि कस्तूर्यां गर्वे हर्षेभदानयोः।
कृष्णवस्तुनि मद्येऽपि पादः प्रत्यन्तपर्वते।
तुरीयांशे वृक्षमूले चांशौ चरणभ्रशयोः।
पूज्ये चाथ पदं शब्दे व्यवसायोपदेशयोः।
845 वाक्ये पथे पदन्यासे स्थाने स्याद्वान्यलिङ्गकः।
त्राणे व्यवसिते चिह्ने वस्तुन्यथ गुणाधिके।
संपद्भूती हारभेदे वैभवे च गदोऽस्त्रियाम्।
आयुधे धनदे रोगे पुंसि कृष्णानुजेऽपि च। •
स्वेदस्तु घर्मसलिले अब्दो मेघे च दर्पणे।

---

829 B द्व. CE द्वः for दूः
830. B क्षीबे for क्लीबे. CE °लोचने
831 CD गृहांते, E गृहाणे
832. Mss are corrupt
834. AD नन्दिनन्दी C नंदिवन्दी E वन्दिनान्दि, E वृषभौ
835. Sl no. CD 400
837. B °कीतित
838 AC -क्रमाकार°
839 AC पोषणा°
842 AB पर्यंत°
843 B -भृंशयो
847 A हारमे* D हार*दे A गतो for गदो
848 After line 848 Mss ins :
* स्वेदुपनिषद्धर्मे वेदान्तेऽपि रहस्यपि।
(which is an extra line, cf. line 875)

प्रमवादौ पर्वते च शादो जम्बालशष्पयोः । 850
सूदस्तु व्यञ्जने पुंसि हिंसासंहारयोः स्त्रियाम् ।
ककुच्छ्रेष्ठे वृषस्याङ्के राजचिन्हेऽपि कीर्तितम् ।
स्वादिष्टे मधुरे हृद्ये मृदू चातीक्ष्णकोमलौ ।
मन्दः शनौ तामसे च कुण्ठेभस्वैरकारिणोः ।
निर्भाग्ये चापटौ पुंसि चाल्पपूरुषमूढयोः । 855

इति द्व्यक्षरदान्ताः ।

दायादौ बन्धुतनयौ तमोनुचन्द्रसूर्ययोः ।
वैश्वानरे च निर्वादो जनवादे च निश्चिते ।
वादाभावे चाप्यय स्यादामोदो हर्षगन्धयोः ।
गोविन्दः स्यात्सुरगुरौ गोध्यक्षमुकुन्दयोः ।
गोष्पदं सेविते माने प्रतिष्ठाकृत्यमास्पदम् । 860
शारदः सप्तपर्णे स्याच्छरत्कालोद्भवेऽपि च ।
लाङ्गल्यां शारदी नव्ये वाण्यां कान्तौ च शारदा ।
प्रसादोऽनुग्रहे कार्ये प्राणस्वास्थ्यप्रशान्तिषु ।
नैर्मल्यहर्षयोश्चाथ आक्रन्दो दारुणे रणे ।
आरावे रोदने त्रातर्यङ्गदो वालिनन्दने । 865
नपुंसि बाहुवलये नर्मदः परिहासके ।
नदीभेदे विषादस्तु दुःखे गरलदायके ।
विषादी शंकरे दुःखयुक्ते गरलभोजने ।
कुमुदः प्लवगाधीशे कैरवेऽपि पुमान्भवेत् ।
विनोदः शास्त्रतात्पर्ये परिहासे च धन्वनि । 870
निषादस्तु स्वरे व्याधे त्र्यक्षरं चापि कीर्तितम् ।

इति त्र्यक्षरदान्ताः ।

---

852. [illegible] °स्वाके. B च स्त्रिया. CE blank for कीर्तितम्. Sl no CD 410
855. A निर्भग्ये
856 D om. lines 856–71: the entire portion of words of three syllables is missing

8^8 B [illegible] E [illegible] (by transp.)
863. Mss. (D missing) read कार्ये but [illegible] is possible
871. BCE [illegible] (CE om. it) [illegible]

मेघनादो मेघशब्दे ओषधौ रावणात्मजे ।
मुचुकुन्दो नृपे वृक्षे चापवादस्तु निन्दने ।
आज्ञायां स्यात्परीवादस्तन्त्रीनादापवादयोः ।
875 धर्मे रहस्युपनिषत्सुप्रगल्भौ विशारदौ ।
विनोदबिन्दुः शास्त्राणां तात्पर्यज्ञे च लुब्धके ।
मेळमन्दो मषिघटे मेळामन्दमपि स्मृतम् ।

इति चतुरक्षरदान्ताः ।

धः पुं शिलीभेन्द्रोष्ण्याने श्रीदे धन्वन्तरे घटे ।
धं वेश्मनि धने धान्ये बुधे धीस्तु धियि स्त्रियाम् ।
880 धूर्ना धूपे स्त्री तु कम्पे चित्ते भारे युगाग्रयोः ।
शंभोर्जटायां हेरम्बे धिङ् निर्भर्त्सननिन्दयोः ।

इत्येकाक्षरधान्ताः ।

सिद्धं नित्ये प्रसिद्धे च निष्पन्नापन्नदीप्तिषु ।
गन्धो गन्धक आमोदे लेशे संबन्धगर्वयोः ।
मूर्खो च सरभेऽपि स्यात्संधिः सङ्गसुरङ्गयोः ।
885 भेदे संघट्टने मोक्षे लाभे नाट्याङ्गहर्ययोः ।
धेनौ रम्भे च सिद्धिस्तु योगभेदसुरेज्ययोः ।
सुधा पयसि पीयूषे मूर्वायां स्नुहिलेपयोः ।
गङ्गायामिष्टकायां च साधुः सज्जनयोग्ययोः ।
पात्रे पूज्ये पाचके चामात्ये पूजाविधावपि ।
890 प्रागल्भ्ये चाव्ययं क्लीबं धारी वार्धुषिकेऽपि च ।
सिन्धुर्नद्यां नदे स्त्री स्याद्देशभेदेऽम्बुधौ गजे ।

---

873. E नन्दने
876. Mss. transp. lines and 877
877. Col.: ACD इति पञ्चाक्षर°; BE चतुरक्षर°
878. A धः प्रसिलिक्षोष्याने; B धः प्रसिल्भेन्द्रोयाने, CD धः पुंसिलिभेंद्रोष्याने; E ध. पुसिलान्भेद्रो ष्याने (all corrupt for prior half). B संरेच for घटे
879. ACDE बुधो (°धो?). AD धी तु धिधिः C धीतु धियि, E धीतुधिधिः for धीस्तु धियि
880. Sl. no. D 423
884. B सुरतरङ्गयो
885. B भेदे; E लोभे for लाभे
887. AD दूर्वायां for मूर्वायां
888. E सु- for सङ्-
889. AD पावके for पाचके; both readings uncertain
891. CE °भेदे बुधगजे

मोक्षे समाप्तौ लाभे च पुंसि निष्पत्तियोगयोः ।
मधु मद्ये पुष्परसे वैशाखे माक्षिके गुडे ।
क्षीरे जले दैत्यभेदे मदवृक्षविशेषयोः ।
वसन्ते जातिमधुरे जपाकोशे द्वयोरपि । 895
विधुर्विष्णौ चन्द्रमसि कर्पूरे राक्षसेऽपि च ।
विधिर्विधाने नियतौ दैवे काले विधातरि ।
कल्पे नेमौ प्रवृद्धौ स्यात्पश्चाद्भागनितम्बयोः ।
वृद्धिरानन्दने वृद्धौ वर्धनेऽपि कलान्तरे ।
वधूर्जायास्नुषास्त्रीषु प्रियङ्गौ शटिनामनि । 900
स्पृक्काया च नवोढाया बन्धुर्बन्धूकपुष्पके ।
वल्लभेदे भ्रातरि च पुंसि तत्परिकीर्तितः ।
स्निग्धस्तु त्रिषु सान्द्रे च क्लीबे मसृणतेजसोः ।
इद्धं स्याद्दर्पने कान्तौ मुग्धः सुन्दरमूढयोः ।
सौम्ये नवेऽब्जलाभेदे चार्धं खण्डे समांशके । 905
बुद्धस्तु सुगते वृद्धः पण्डिते च वयोधिके ।
स्कन्धः समुदये वृक्षे सैन्ये रूपादिपञ्चके ।
समीहने शीर्षभुजप्रकाण्डगमनेष्वपि ।
विधावृद्धिप्रकारेषु गजान्ने वर्तने त्रिधा ।
संधा प्रतिज्ञामर्यादासधानेष्वपि च स्त्रियाम् । 910
स्पृहाया प्रत्यये श्रद्धा स्यादन्धस्तिमिरान्नयोः ।
चक्षुर्हीनेऽप्यलिङ्गः स्यान्मिथोऽन्योन्ये रहस्यपि ।
वृधा निरर्थकाविध्यो (ग्रन्थि?) पर्वण्यनार्जवे ।

इति द्व्यक्षरधान्ताः ।

---

892. Cf. notes. B लोभे for लाभ All Mss. गम्पत्ति- for निष्पत्ति- cf notes
893. E मासिके for माक्षिके
896 AB विधेर् for विधुर्
898. AD तल्पे E प्रभिद्धौ for प्रवृ°
900 B स्नुषा च धौ A प्रवर्णे, C प्रवने
905. AD सौम्येनवे
909 AD विष०र्द्धि°, C विधर्धि°
910. ACD -सधार-
911. ACD रसाय, B रसायन, E रसायन- for °र्द्धा
912 C स्पर्शि°, D स्पर्शिन A चक्षुर्हीनेस्पर्शिन
913 B वृथ A °थक B प्रवे° C प्रथि. ABCE पार्श्वे: D पर्व्यंवे for मनार्जवे

विविधो विषये पुंसि पर्याहारा(रे?)ध्वभारयोः ।
915 न्यग्रोधः काष्ठवेण्वोश्च व्यामे वटतरावपि ।
विबुधो सुरविद्वांसावुत्सेधः काय उन्नतौ ।
अवधिस्त्ववसाने स्यात्सीम्नि काले बिलेऽपि च ।
उपाधिर्धर्मचिन्तायां कैतवेऽपि विशेषणे ।
कुटुम्बव्रतवक्रेषु व्याजे पुं प्रणिधिः पुमान् ।
920 अतिनिक्षेपचरयोः प्रार्थितेऽथ रथस्थिते ।
वरूथो रथगुप्तौ स्यात्तिरोधत्ते(?) विवर्तने ।
समाधिर्नियमे स्थाने निपाते च समर्थने ।
प्रसिद्धः स्याद्भूषिते च ख्याते तूर्यतृतीयके ।
परिधिर्यज्ञियतरोः शाखायामुपसूर्यके ।
925 कबन्धोऽस्त्री जले दैत्येऽप्यपमूर्धकलेवरे ।

इति त्र्यक्षरधान्ताः ।

अवरोधस्तिरोधाने राजदारेषु तद्गृहे ।
समुन्नद्धः समुद्धूते पण्डितंमन्यदृप्तयोः ।
अनुबन्धः प्रकृत्यादौ दोषोत्पादे विनश्वरे ।
मुख्यानुयायिनि शिशौ प्रकृतस्यानुवर्तने ।
930 अनुबन्धेऽपि हिक्कायां भ्रटायामपि कथ्यते ।
गजबन्धस्तु सुरते आह्वाने ग्रहणेऽपि च ।
ब्रह्मबन्धुरधिक्षेपे निर्देशेऽथावलम्बने ।

---

914. For prior half cf. notes. Mss. read विविध and °हाराध्व°

915. B घट° for वट°

918. E कर्म° for धर्म°

919. ABC -वृत- for -व्रत-. E -वक्रेषु

920. AD प्रथने, C प्रथंने; E प्रार्थने for प्रार्थिते

921. D वरूथो. B -धि वर्तने, CE विवर्तने, D -धि वर्तने

923. AD तूर्यति°; B तूर्यत° for तूर्यतृ°

924. = NSK. 2. 24. 156, VL. 182. 36 ab; SĀS. 424 ab, Var. MED. 81. 33.

925. BCE °मूर्ध्नि

926. Mss. °धारेषु (E °दारेषु) for °दारेषु

928. For 928, cf. AK. I. 2531; VL. 183. 43. B दोषोत्पाते

929. = AK. I. 2532, SĀS. 65cd; MED. 81. 41 cd

930. AD हिंमायां for हिक्कायां, B भ्रष्टायाम्

931. CD आह्वाने.

932. B अभिक्षेपे

अविदूरेऽप्यवष्टब्ध रुन्धे(द्धे?) क्रान्ते तिरस्कृते ।

इति चतुरक्षरधान्ताः ।

नः पुंसि नाभौ हेरम्बे क्लीबे नं ज्ञानवाययोः ।
सूक्ष्मपथापरिक्लिष्टशून्यभिन्नेषु तत्त्रिषु । 935
धनुःशब्दे स्तुतौ स्त्री स्यान्नौः काले तरणावपि ।
नु पृच्छायां विकल्पे च निर्निश्चयनिषेधयोः ।

इत्येकाक्षरनान्ताः ।

गमने वाहने यानं भिन्नं भिन्ने पृथक्कृते ।
जनस्तु पामरे लोके घनं स्याल्लोहमुद्गरे ।
कांस्ये तालादिके नृत्ते विस्तारेऽभ्रे दृढेऽधिके । 940
सान्द्रे स्त्रियां तु मुस्तायां त्रिषु मूर्तिगुणे मरे ।
दानं गजमदे त्यागे पालनच्छेदवुद्धिषु ।
स्थानं स्थितौ च सादृश्ये संनिवेशावकाशयोः ।
युक्तार्थे कारणार्थे च युद्धनृत्तार्थयोरपि ।
तनुस्तु विरले काये कृशेऽल्पे च क्वचित्त्रिषु । 945
सूनुः सुतेने सहजे वधस्थानोपजिह्वयोः ।
गळशुण्ठिकभेदे च सूनः स्याद्वाच्यलिङ्गकः ।
पुष्पप्रसवयोः क्लीबं स्वप्नः सुप्तस्य संस्मृतौ ।
ननु प्रश्नानुनययोस्तोके संबोधनेऽपि च ।
मानं कोपेऽभिमाने च विमाने मददण्डयोः । 950
शून्ये प्रमाणे प्रस्थादौ पुंसि चित्तोन्नतावपि ।

---

933. Sl. no.: CD 450
934. E भानौ for नाभौ
936. CE स्तुते नौ for स्तुतौ स्त्री
937. B नुः
940. B कार्स्य°; CD ताल°
941. C (before corr.) मुस्थायां
942. A (by metathesis) नाद
944. C om. (hapl.) lines 944–6
945. D विरळे
946. AD वध.. (व and ध being indistinguishable in Grantha script)
947. Mss सूते (E सूत्य) for सूनः
948. D स्वप्न.-A संस्मृत
950. After l 950, all Mss. ins. (cf. lines 954–5)·
*नाम प्रसिद्धे सम्भावनायां नामनि पूजने (AD °के)
951. Mss. °चित्तस्था(E,° स्थ्या)रो

स्नानीयेऽभिषवे स्नानं योनिः स्यात्तान्त्रिके पणे ।
स्त्रीणां गुह्ये कारणे च जन्मस्थानेऽपि कीर्तितः ।
नाम क्लीबे नामधेयेऽव्ययं स्यादवधारणे ।
955 स्यात्प्रकाशे प्रसिद्धे च क्रोधोपगमकुत्सने ।
भानुर्दिवाकरे रश्म्यां ग्रावाणेऽद्रौ पुमान्भवेत् ।
पत्री बाणे पक्षिभेदे वृक्षादौ वाह्युक्तयोः ।
शिखी वह्नौ मयूरे च ओषधौ पर्वते द्विजे ।
कुक्कुटध्वजयोश्चाथ सादी स्यात्सारथावपि ।
9.0 गजारोहे हयारोहे वाजी तुरगबाणयोः ।
विहङ्गेऽथ धृतौ बुद्धिस्वभावब्रह्मवर्ष्मसु ।
यत्ने जीवेन्द्रिये वायौ चात्मा स्यादथ भूपतौ ।
राजा चन्द्रे क्षत्रियेन्द्रे क्षयरोगे पतौ द्रुमे ।
इनः सूर्ये प्रभौ पुंसि ब्रह्मा वेदे द्विजेऽपि च ।
965 तत्त्वे तपसि योगेन्द्रौ सूर्ये ब्रह्माणि वेधसि ।
वर्त्म नेत्रच्छदे मार्गे मीनो राशौ झषेऽपि च ।
पक्ष्माक्षिलाम्नि किञ्जल्के तन्त्वाद्यंशेऽप्यणौ गुरौ ।
पर्वस्तु तिथिभेदे स्यादुत्सवे लक्षणान्तरे ।
दर्शप्रतिपदोः सन्धौ विषुवत्प्रभृतावपि ।
970 ग्रन्थिप्रस्तावयोश्चापि वर्ष्म देहप्रमाणयोः ।
धाम त्विषि प्रभावे च गृहे देहे च जन्मनि ।
लक्ष्म चिह्ने प्रधाने च रत्नं श्रेष्ठे मणावपि ।
स्वजाते पद्मरागादौ वनं काननवारिणी ।

---

952 D अभीषवे C तान्त्रिक, A पण
954 Sl no C 460 D 461
955 II प्रसिद्धौ
956 Post half corrupt A ग्रवाण
957 CE वाह्यु°
958 AC (orig as text) D आश्वे आश्वे E पवते for पतन
961 E -वर्ष्मसु
962 A यत्ने
965 II om. lines 965-6
967 D °ह इ- (for लाम्नि) ABC तन्त्वादंशे CE मणौ for ऽप्यणौ
968 पद्म तु would be better
969 ACD सन्धौ
970 AD सन्धि- for ग्रन्थि
971 C प्र.
972 Sl no CD 470
973 ACDE read post half वने सलिल-कानने also

हीनन्यूनावूनगर्ह्यौ ज्ञानी सर्वज्ञसौम्ययोः ।
दाम रज्जौ राक्षसे च कर्म सत्कृत्यपापयोः । 975
जीवस्थानेऽथावमाने संयोगप्रतिलोमयोः ।
स्थाने गतौ चानुशब्दः पश्चात्सादृश्ययोरपि ।
पुनरप्रथमे भेदे नूनं तर्केऽर्थनिश्चये ।
अनः प्राणयुतेऽपि स्याद्यानानेकोभयार्थयोः ।

इति द्व्यक्षरनान्ताः ।

भुवनं विष्टपे लोके सलिलेऽपि वियत्यपि । 980
शयनं सुरते निद्राशय्ययोरपि बोधितम् ।
मदनः सिक्थके मारे दुर्धूरे शक्रपादपे ।
वसन्तशत्रुमूल्येषु कठिनो दुर्जने दृढे ।
जीवनं जीविते तोये संदानं दामदानयोः ।
लोचनं स्यान्मुकुलिते सुखिते शूपणे दृशि । 985
यत्ने निरूपणेऽपि स्यान्मननं त्ववबोधने ।
कर्तनं छेदने प्राह नारीणा तूलसेवने ।
शकुनिः पक्षिभेदे च नरभेदेऽपि चेष्यते ।
अवनं खण्डने त्राणे गतौ तृप्तौ च याचने ।
श्रवणे च क्रियायां च अवाप्तिप्रीतिदीप्तिषु । 990
तलिनं विरले स्तोके स्वच्छे तुच्छेऽपि वाच्यवत् ।
तलुनः पावने यूनि स्त्रिया तु तलुनीं विदुः ।
अर्जुनः ककुभे पार्थे कार्तवीर्यमयूरयोः ।
मातुरेकसुते वृक्षे धवले नयनामये ।
तृणभेदे गवि स्त्री स्याच्चयनं लोचने गतौ । 995

---

975 D राजौ
977. E स्थानौ
979 ACD अन
982. B सीक्के D दीरे A दुकूरे, B दुधरे, CE दत्तूरे, D दुकूरे for दुर्धूरे
984. B सतान
986. A यत्ते
987. AD कीर्तन–. Mss कुल° for तूल°

989. A तृप्त तु (corrupt), C दृप्तौ च, D तृप्तं तु
991. D transp स्वच्छे and तुच्छे
992 B तलिनी Sl. no C 480.
993 E ककुन्द
994 D °नामके
995 B कृण° for तृण°

स्तम्भने मानभेदे संमाने मत्तनिकृन्तयोः ।
सीमन्तिन्यां मदस्यन्त्यां मानना मानिनी समा ।
वन्दिनी क्षेपणे नग्ने क्षुद्रे प्रेते दिगन्तरे ।
भूतात्मा धातरि तनौ शिखरी तरुशैलयोः ।　　　　1025
अपामार्गे हायनस्तु व्रीहिभेदेऽर्चिवर्षयोः ।
वृजिनं कल्मषे क्लीबं क्लेशे ना कुटिले त्रिषु ।
वाहिनी तु स्त्रियां नद्यां सेनायां कीर्तिमुक्तके ।
रजनी नीलिकालाक्षाहरिद्रायामिनीषु च ।
ह्लादिनी वज्रतटिलोः कामिनी योषिति स्त्रियाम् ।　　　　1030
श्यामापारावतीचक्रवाकीवन्दासु चेष्यते ।
केतनं तु गृहे कृत्ये ध्वजे चोपानिमन्त्रणे ।
व्यञ्जनं लाञ्छने श्मश्रुनिष्ठानावयवेष्वपि ।
कादिक्षान्तेऽथ राजानां द्यूतलोकापवादयोः ।
कौलीनं स्यात्कुलीनत्वगुह्यजन्यकुकर्मसु ।　　　　1035
कौलेयकाविहंगाहिपशूनां संगरेऽपि च ।
स्यादुद्यानं निःसरणे वनभेदे प्रयोजने ।
देवनं व्यवहारे च द्युतौ मोदे मदेऽपि च ।
स्तुतौ च विजिगीषायां क्रीडास्वप्रगतिष्वपि ।
उत्थानं पौरुषे तन्त्रे संनिविष्टोद्गमे मुदि ।　　　　1040
मलत्यागे समाप्तौ च व्युत्थानं वैरपूजयोः ।
समाधौ च निवृत्तौ च प्रतिरोधेऽथ मारणे ।
साधनं मृतसंस्कारे गतौ द्रव्येऽर्थदापने ।
निर्वर्तनोपकरणानुव्रज्यासु च मेहने ।
चिह्ने सैन्ये च करणे व्यसनं किल्बिषेऽशुभे ।　　　　1045
निष्फलोद्यमने सक्तौ दोषे भ्रंशे विपद्यपि ।

1022. B विरंभने मानभेदे साने मर्तनि° (sic)
1023. E मनना मनिनी
1025. AD गतौ for तनौ
1027. B कलुषे for कल्मषे
1032. BC भ्रदे
1033. B लांछन-; C लंछनं-. Sl. no. C 500
1035. E कुलिनं
1036. DE -विहंगादि-
1040. E संथानं for उत्थानं. A मुदा; BCDE मुदे for मुदि
1044. AD निवृत्तनो°; C निर्वृत्तनो°; E निर्वृत्यो°. AC -वृज्यासु

कामजे कोपजे चाथ मैथुनं संगतौ रतौ ।
मिथुनं राशिभेदे स्याद्युग्म स्त्रीपुंसयोरपयोः ।
कौपीनं चीरखण्डे स्याद्गुह्ये कार्ये तदिष्यते ।
1050 प्रसूनं पुष्पफलयोः प्रज्ञानं बुद्धिचिह्नयोः ।
क्रन्दने रोदनाह्वाने संस्थानं तु चतुष्पथे ।
सन्निवेशे च मृत्यौ स्यादाकृतौ केतनेऽपि च ।
समानो वायुभेदे च समे चैके च सज्जने ।
तरस्वी वेगिनि शूरे वृद्धौ छेदे च वर्धनः ।
1055 आसनं तु गजस्कन्धे पीठेऽपि च नपुंसके ।

इति त्र्यक्षरनान्ताः ।

वैरोचनस्तु सुगते बलिकर्णग्रमेषु च ।
शनौ विरोचनस्तु स्यात्प्रह्लादतनयार्कयोः ।
अग्नौ चन्द्रे च कान्तौ स्यादथ नेत्रे विलोचनः ।
अन्धके विषये क्लीबे अभिज्ञानं स्मृतावपि ।
1060 गर्वे ज्ञाने च हिंसायां प्रणवे च समीरितम् ।
उपासनं शराभ्यासे शुश्रूषायां च हिंसने ।
अग्रजन्मा द्विजे ज्येष्ठभ्रातरि ब्रह्मणि स्मृतम् ।
निबन्धनं तु ससर्गे हेतौ संयमनेऽपि च ।
कौतुके चानुरागे च लक्ष्येऽभिज्ञान उच्यते ।
1065 उपधानं विशेषे स्याद्गड्डुके प्रणयेऽपि च ।
रसायनं विहङ्गे स्याद्व्याधीनां च कृतौषधे ।
प्रतियत्नस्तु संस्कारे चोपग्रहणलिप्सयोः ।
शक्रघातुकमत्तेभनीरदेषु घनाघनः ।
निर्यातनं वैरशुद्धौ दाने न्यासार्पणेऽपि च ।

1047. E कर्मजे for कामजे
1048. ABCD युम for युग
1049 D °दुच्यते for °दिष्यते
1053. C सज्जने
1054 CD वेगिनी metrical lengthening
1055. B नपुंसके

1060 B प्रणये for °वे
1061 AC °सना A मिदने for हिंसने
1062 श्रेष्ठ for ज्येष्ठ
1064. AC लक्ष्ये B ल॰
1069. ACDE नौकर्पणे

संपिधानं तु वस्त्रे चाच्छादनेऽपि प्रकीर्तितम् । 1070
आराधनं साधने स्यादवाप्तौ तोषणेऽपि च ।
अधिष्ठानं चक्रपुरप्रभावाध्यासनेष्वपि ।
अभिपन्नोऽपराद्धेऽभिग्रस्ते व्यापद्गतावपि ।
विश्वकर्मा दिनकरे सुरशिल्पिनि पुंस्ययम् ।
महासेनस्तु सेनान्या षण्मुखे वासवेऽपि च । 1075
दुःशासनस्तु दुर्दण्डे सुयोधनसुते पुमान् ।
विकर्तनश्चोद्दलने मार्तण्डे नृपतावपि ।
संकेतनं लालने च सज्ञाध्वजगृहेषु च ।
आतञ्चनं प्रतीवापे जवनाप्यायनार्थयोः ।
आलोचनं दर्शने स्याद्यतिबुद्ध्या निरीक्षणे । 1080
विष्वक्सेनोऽच्युतः पुंसि पृष्टिगन्धफलिन्ययोः ।

इति चतुरक्षरनान्ताः ।

इन्द्रे तु गोत्रोद्दलनः कुलघ्ने गिरिदारणे ।
लाक्षाया च हरिद्राया फलिन्या वरवर्णिनी ।
स्त्रीरत्ने रोचनेऽपि स्यादुपस्पर्शनमुच्यते ।
स्पर्शे स्नानाचमनयोश्छादने त्वपवारणम् । 1085

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां तवर्गान्तवर्गः परिसमाप्तः ।

पः पुमान्पचने शैले प्रकाशे कौस्तुभे क्षणे ।
शुभलग्ने च प क्लीबे हेम्नि पाः पातृपानयोः ।
स्यात्स्त्रियामम्बुधाराया सुधाया समितावपि ।
पुरित्र्यार्ते भपन्ने च पूः स्त्री पुरशरीरयोः ।

1070 BE सविधान
1072. E, च कर्पूर- for चक्रपुर- AD -प्रभावध्या°
1075 AC महासनस्तु
1077 BC ° र्तनोद्देल्ने च E °र्तनेद्देल्ने च
1080 BCE पत्र for यति- Mss read wrongly after this line
चतुरक्षरनोन्ता
1081 AB -गन्ट फलिन्ययो is a wrong form
1085 Col D om राघवायनानार्थमञ्जर्यां, E om परिस्समाप्ता
1087. AD पत्र° BCE पात्र° for पातृ°
1089 पु स्त्रीष्वा°

1090 पूर्णे चाथ पुंशब्द पुरुषे परमात्मनि ।

इत्येकाक्षरपान्ता ।

रूपं शब्दे पशौ श्लोके ग्रन्थावृत्तौ सितादिषु ।
सौन्दर्ये च स्वभावे च मृगे स्थाने च नाविके ।
आकारवपुषोश्चाथ गोपो गोष्ठपतौ शिवे ।
ग्रामौघकृतकोटेषु(?) वल्लभान्धीन्दुराजसु ।
1095 गोपी गोपालमहिलाशारिबाराक्षिकासु च ।
कल्पः स्यात्प्रलये न्याये शास्त्रे ब्रह्मदिने विधौ ।
क्षेपो विलम्बे निन्दाया बाष्पो नेत्रजलोष्मणो ।
नीपः कदम्बे निम्बाया पुलके च हरिप्रिये ।
अन्ववायप्रभेदे स्यादपि प्रश्नविरोधयो ।
1100 सभावनाया गर्हाया समुच्चयवितर्कयो ।
तल्पं शय्याट्टदारेषु पाप कुत्सेपदर्थयो ।

इति द्व्यक्षरपान्ता ।

कलापो भूषणे बर्हे तूणीरे सहतावपि ।
आच्छादनेऽन्ने कशिपुरालापः परिचिन्तने ।
वृक्षस्कन्धोर्ध्वशाखाया तृणगुच्छे द्रुविस्तृतौ ।
1105 पल्लवे विटमुख्ये च विटप पुनपुसकम् ।
सुकृपा मञ्जुकुथयोर्यद्यपीत्यवधारणे ।
कच्छपी कूर्मयोषाया वीणाभेदेऽपि च स्त्रियाम् ।

इति त्र्यक्षरपान्ता ।

अवलेपस्तु गर्वे स्यात्लेपने दूषणेऽपि च ।

1091 B रूप B इचे for श्लोके A गवौ BD मवौ C गवौ E भवे for ग्रन्था-
1092 E मृग-
1094 Prior half corrupt
1097 D निद्रायां for निन्दायां
1099 D अन्ववाद-
1101 A तल्प
1102 E (by metathesis) कपाले for कलाप BCE सहतेऽपि च
1104 A द्रुविस्तृतौ C द्रुविस्तृतौ E द्रुविस्तृतौ
1105 AD पुस्क
1108 AD स्पने

विक्ताधिपः कुबेरे स्यात्प्रभौ धानिकयक्षयोः ।
परिवापः परिच्छेदे पर्याप्तौ सलिलस्थितौ । 1110
वृषाकपिः शिवे विष्णौ जिष्णावग्नावलिनौ पुमान् ।
प्राप्तरूपाभिरूपौ द्वौ विद्वासे सुन्दरेऽपि च ।
वंशदीपो यष्टिदीपे परिधापी तु वत्सरे ।

इति चतुरक्षरपान्ताः ।

स्फो जङ्घानिल आस्फोटे फूत्कारे वारणेऽपि च ।
फा स्त्रियां निष्ठुरोक्तौ च कलाकेलीकुटीषु च । 1115
अथ स्फारे परोक्षे च फः शब्दो वाच्यलिङ्गकः ।

इत्येकाक्षरफान्ताः ।

शिफा तरुजटाया च शाखामांसीनदीषु च ।
शफं तरूणा मूले च गवादीना खुरेऽपि च ।
रेफः शब्दे रवर्णे स्यादधमे क्षयकामयोः ।
कफः श्लेष्मे कफी तु स्यात्श्लेष्मलेऽपि पुमान्भवेत् । 1120

इति द्व्यक्षरफान्ताः । त्र्यक्षराद्यप्रसिद्धम् ।

वः कुम्भे वरुणे बिन्दौ विकले च गुरौ मदे ।
विभूतिकारे कलहे पक्षे गर्भे च पर्वणि ।
वा स्त्रिया कुहलीवल्लीशृङ्खलास्वमले त्रिषु ।

इत्येकाक्षरवान्ताः ।

निम्बस्तु पिचुमन्दे च पारिभद्रतरावपि ।
बिम्बोऽस्त्री मण्डले सोमसूर्ययोर्मुखलक्ष्मणोः । 1125
प्रतिबिम्बे प्रतिकृतौ स्त्रिया स्याद्बिम्बिकाफले ।
शुम्बः स्यान्मुसलाग्रस्थलोहमण्डलके पवौ ।
शुभान्विते शुभंयौ च कम्बुर्वलयशङ्खयोः ।

1114 A फगूणे, B फट्टणे, C फटडणे D फण्डूणे; E फड्डणे for फूत्कारे
1117. A शा*मासि-; B शाखिमास-, CDE शाखामासि-
1120 B शुम्पले the rest शम्पले for श्लेष्मले. ACD मय, E मव for भवेत्. Col AD °सिद्ध, CE °सिद्धा
1122 B गर्वे for गर्भे
1124 A transp lines 1124 and 1125 BCE read । 1124 after 1132 (wrongly) CE पारिभद्रे

क्लीबं नपुंसके षण्डे वाच्यलिङ्गमविक्रमे ।

इति द्व्यक्षरबान्ताः ।

1130 कादम्बः कलहंसेक्ष्वोर्द्विजिह्वे मार्गणेऽपि च ।
कदम्बः पुंसि नीपे स्यात्तिनिशे वरुणद्रुमे ।
धूल्या समूहे गन्धे च विडम्बस्त्यागनिन्दयोः ।
नितम्बः पश्चिमश्रोणीभागेऽद्रिकटकेऽपि च ।

इति त्र्यक्षरबान्ताः । चतुरक्षरमप्रसिद्धम् ।

भः शम्भौ भ्रमरे भावे शुक्रेऽंशे जलदे पुमान् ।
1135 भा भुव्यलंकृतौ दीप्तौ स्त्रियां भाः किरणे द्युतौ ।
भं क्लीबे गगने राशौ नक्षत्रे च सुदर्शने ।
भीः स्त्री भीत्या खगे पुंसि स्थानभूम्योस्तु भूः स्त्रियाम् ।

इत्येकाक्षरमान्ताः ।

जम्भो दैत्यान्तरे दम्भे जम्बीरे भक्षणेऽपि च ।
कुम्भः स्यात्कुम्भकर्णस्य पुत्रे वेश्यापतौ घटे ।
1140 गुग्गुलौ गजमूर्धांशे राशौ त्रिवृतमानयोः ।
कुम्भीभपाटलावारिपर्णीपिठरकट्फले ।
शिशुबालिशयोर्डिम्भः स्तम्भस्तु स्थूणजाड्ययोः ।
निश्चेष्टालानकाष्ठेषु शम्भुर्ब्रह्मेशविष्णुषु ।
गर्भोऽपवरकेऽन्तःस्थे सुते नभे च कन्दरे ।
1145 कुक्षौ कुक्षिस्थजन्तौ च भ्रूणे पनसकण्टके ।
शुम्भो दैत्ये बालके च नाभिः प्राण्यङ्गजे पुमान् ।
क्षत्रिये मध्यकोष्ठे च शृङ्गारतचक्रवर्तिनोः ।
क्षेत्रे प्रधाने चक्रस्य मध्ये कस्तूरिकामदे ।
सभा ससदि सभ्येन्दीवरसामाजिकेष्वपि ।
1150 द्यूते दुरोदरे कान्तियुक्ते त्रिष्वपि विश्रुतम् ।

1131 B तिमिशे CE तिनीशे D तिनिमिशे
1132 After l 1132 BCE read l 1124
1133 ABE दिघटके
1137. A om. l 1137 with foll col
1140. E त्रपुत- for त्रिवृ-
1141 Prior half is corrupt in E C -पीठर- D -पाठर- for -पिठर-
1144 E भ्रवके
1147 B शुङ्गारथ°, C शुङ्गारतर्° for ° रत-
1148 D कस्तूरिका मता
1150. AC कान्तियुक्ते

कदल्यप्सरसो रम्भा शोभा स्त्री कान्तिरागयोः ।

इति त्र्यक्षरमान्ताः ।

कौस्तुभः स्याद्देवमणौ कण्ठावर्तेऽपि वाजिनाम् ।
आलम्भमवसाने च कलभः करिपोतके ।
अङ्गलेपनवस्तूना विशेषेऽपि पुमान्भवेत् ।
सुरभिश्चम्पके स्वर्णे जातीफलवसन्तयो. । 1155
गन्धोपले कामधेनौ सल्लकीमातृभेदयो. ।
सुगन्धे च मनोज्ञे च विद्वासे घ्राणतर्पणे ।
विष्कम्भो योगभेदे स्यात्संरम्भः सम्भ्रमे क्रुधि ।
ककुभस्त्विन्द्रवृक्षे स्याद्दिक्षु पाक्षिण्यपि द्वयोः ।
आरम्भस्तु त्वरायां च दर्पे चोद्यमने वधे । 1160
शरभः शलभे चाष्टपादे वनमृगान्तरे ।
वल्लभो दयितेऽध्यक्षे पतौ सर्वकलावति ।
अतिप्रीतेऽतिसौन्दर्ये कुलीनेऽश्वे मनोहरे ।
प्रधानेऽल्पे च वीरेऽथ प्रणये चापि हिंसने ।
विस्रम्भः केकि(लि?)कलहे विश्वासे च प्रकीर्तितः । 1165
दुन्दुभिर्दैत्यभेदे च वाद्ये वर्वे त्रिकद्वये ।
कुसुम्भं सोमनि क्लीबे स्यान्महारजने घटे ।
सनिभं तु समीपे च पुंसि वा साम्यवस्तुनि ।

इति त्र्यक्षरमान्ता. ।

अवष्टम्भः सुवर्णे च स्तम्भप्रारम्भयोरपि ।

इति चतुरक्षरमान्ताः ।

1151 BCE °रोगयो
1152 BCE कर्णावर्ते
1153 B आरंभम् CD कलभ.
1155 E स्वर्गे for स्वर्णे
1156 AC सल्यकी- E -मात्र- for -मातृ-
1157 E विदुषि (on marg sec m)
1158 E om from क्रुधि up to the end of line 1165
1159 E om | 1159 C स्यादिशु
1167 CE सोमनी D सोमिनी BD °रजते
1168 E °स्तुनि
1169 B स्यात् for च D स्तम्भप्रारम्भयोरपि

1170 मः शंभौ धातरीन्द्रे च चन्द्रे मासे च पुंस्ययम् ।
मा स्त्री माने मृतौ वेलामेधापञ्ञासु च स्त्रियाम् ।
अव्ययं प्रतिषेधे च जने तु स्यान्नपुंसकम् ।
मुः पुंसि बन्धनेऽपि स्यात्पिङ्गलाभिधवर्णयोः ।

इत्येकाक्षरमान्ताः ।

दमस्तु दमथे दण्डे कर्दमे दमनेऽपि च ।
1175 क्रमः शक्तौ परीपाट्यां रीत्यां चलनकम्पयोः ।
ग्रन्थे च पादक्षेपे च पर्याये च पराक्रमे ।
क्षेमं स्यान्मङ्गले लब्धे क्षेमः कुशलचोरयोः ।
क्षेमा द(ध)नहरीगौर्योः क्षमः पुंसि क्षमान्विते ।
क्षमा धरित्रीक्षान्त्योः स्त्री युक्ते शक्ते हिते सहे ।
1180 युक्तादौ वाच्यलिङ्गः स्यात्कामः काम्ये मनोभवे ।
इच्छायां रेतसि क्लीबे निकामे व्यसनेऽव्ययम् ।
रागाभ्यनुज्ञयोश्चापि त्रिषु श्यामस्तु मेचके ।
हरित्प्रयागान्यग्रोधघटवृद्धेषु दारके ।
मरे शुके पिके कृष्णे मरीचे लवणे नपुम् ।
1185 अप्रसूताङ्गनायां स्त्री सोमवल्ल्यां महौषधौ ।
कृष्णाप्रियङ्ग्वोर्गुन्द्रायां निशाशारिबयोरपि ।
नील्यां शोभात्रिवृतयोस्तृणभेदेऽपि कथ्यते ।
भामः क्रोधे रवौ दीप्तौ नरकग्रहभेदयोः ।
धर्मः पुण्ये यमे न्याये स्वभावाचारयोः क्रतौ ।

1172-3. = var. *NR*. 1. 176
1173. E गः for मुः
1174. A (wrongly) मदस्तु. E दमने for ,, °थे. Mss. read मदने for दमने
1176. E गृध्रे for ग्रन्थे
1177. ACE लक्ष्मे; D लक्ष्म for क्षेमः
1178. B दनुहरी. Mss. (wrongly) क्षेमः for क्षमः
1179. B सखे for सहे
1180. E °लिङ्गस्य for °लिङ्गः स्यात्. E काम for कामः
1182. BCE चाथ for चापि
1184. E शुक्रे for शुके
1185. A महौषधं
1186. B °प्रियंगो; CE °प्रियंगो. AD चंद्रायां; E चंद्रायां. Mss. निशिरा (E ° शि शा)- रिबयोर्
1188. Mss. (except D) भीमः for भामः; cf. notes
1189. E घमे for यमे. (य and घ are often being confused in Grantha Script)

उपमायामहिंसायां भावे चापे च यज्वनि ।   1190
स्वरेपूपनिषद्राज्ञोर्वामं सव्येऽतिसुन्दरे ।
प्रतीपे द्रविणे पुंसि वामस्थे रम्यचक्रयोः ।
गर्हिते योषिति हरे वामी तु वडवासृजोः ।
रासभीकरभीभृङ्गेष्वथ सोमो धनाधिपे ।
दिव्यौषधौ श्यामलताचन्द्रयोर्वासरे जले ।   1195
वसुभेदे च कर्पूरे समे स्त्री योषितीति च (?) ।
स्यात्पद्मा लाञ्छनेऽभिख्याविघ्योर्लोकेश्वरार्कयोः ।
धनदे च सरस्वत्यां तारालक्ष्म्योश्च वाच्यवत् ।
पद्मं स्यात्पद्मकव्यूहे निधौ संख्यान्तरेऽम्बुजे ।
ऊर्मिस्तरङ्गे पीडायां वेगे मङ्गप्रकाशयोः ।   1200
उत्कण्ठवस्त्रसंकोचरेखेषु परिचक्ष्यते ।
लक्ष्मीः संपत्कान्तिरमारूपभेदप्रियङ्गुषु ।
रामो मनोज्ञे शरभे जामदग्न्यौ(ग्न्ये?) बले सिते ।
त्रिषु नीले राघवे च परशौ रमणेऽपि च ।
क्लीबे तु वास्तौ कुष्ठे स्त्री स्याद्रमार्या च योषिति ।   1205
शुष्मा तेजोर्कयोः पुंसि शुष्मं क्षीरि नभस्यपि ।
पद्मके बिन्दुजाले च पद्मा मार्ङ्गीश्रियोरपि ।
भ्रमोऽम्बुनिर्गमे भ्रान्तौ कान्ताख्ये शिल्पयन्त्रके ।
भीमो भये भीमसेने मूर्क्ष्मभ्यात्मदभ्रयोः ।
श्रमोऽभ्यास उपाये च सूर्मिः स्यात्सालभञ्जिके ।   1210
यमः कृतान्ते यमने युग्मजाते हिते त्रिषु ।
आनृशंस्यक्षमासत्याहिंसार्जवदमेषु च ।
ज्ञानप्रसादमाधुर्यमार्दवे पुनर्पुंसकम् ।

1190 CE मवे for भावे
1191. BCE स्वरे सप्तनिषद्राज्ञोर् (E °द्राये)
1193. B °वासयो
1194. B रसभी–; E (by metathesis) सारभी AD–श्लेषु AD सोसो for °मो
1195. *Post. half corrupt*
1197. D पद्म. BC–विघ्योर्; E–विध्यो
1201. E °चक्षते
1205 B वास्तो, D वास्तु
1207 CE ऽपि for च. A मार्गी, BD मार्गी, C मागु–; E मगो for मार्ङ्गी–
1211. B युग्ने for युग्म–
1212. D अनृशंस–

आमोऽपक्के रोगभेदे समस्तक्राटकार्थयोः (?)।
1215 यामो दिनस्याष्टमांशे ध्वाङ्क्षे संयमनेऽपि च।
घर्मः स्यादातपे ग्रीष्मे प्रवर्ग्ये देवतान्तरे।
किरणे प्रग्रहे रश्मिर्ग्रामः शब्दादिवृन्दयोः।
षड्जादौ स्यात्सवसथे चाथ सेनामुखे रुजि।
स्तम्बेऽपि गहने गुल्म ऊष्म स्वेदाम्भसोरपि।
1220 धाम कान्त्यामथालये जामी स्वसृकुलस्त्रियोः।
जिह्मस्तु कुटिले मन्दे रसनाया तु तत्स्त्रियाम्।
न पुंसि कपटे वक्रे सिंहः श्रेष्ठमृगेन्द्रयोः।
अमा सह समीपे च सामि त्वर्धे जुगुप्सने।
नाम प्रकाश्यसभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने।

इति द्व्यक्षरमान्ताः।

1225 ललाम च ललामं च भूषाप्राधान्यवाजिषु।
चिह्नप्रभावपुण्ड्रेषु पुच्छे कान्तौ त्रिषु ध्वजे।
शृङ्गे च पुरुषश्रेष्ठे मध्यमस्तु त्रिलिङ्गके।
मध्यदेशे स्वरे रात्रौ छन्दोभेदेऽन्तरे नले।
अङ्गुली कर्णिकाया च तथा हस्तरज स्त्रियाम्।
1230 सत्तमश्चान्यवत्पूज्ये श्रेष्ठसाधीयसोरपि।
नियमो यन्त्रणाया च प्रतिज्ञाया च संयमे।
शौचाध्वरतपःसत्यस्वाध्यायेषु व्रतेऽपि च।
उपस्थनिग्रहे स्नाने पुंसि मौनोपवासयोः।
कुट्टिमं बद्धभूमौ स्याद्विभ्रमो भ्रान्तिशोभयोः।

---

*1214 E क्रमो for आमो The post half
* corrupt BE तक्राटकार्य(E ° र्थ)यो
1217 D प्रामा , E ग्राम-
1218 E सु- for स-
1220 ACDE धामा
1222 A कवटे (व and प indistinguishable in Grantha) D क पटे C वक्रे for वक्रे E नपुंसके पटे वक्रे for prior half
1223 C सामी त्वर्थे E सामीप्यर्थे
1225 E ललामश्च for °म च
1226 E छिन्न- for चिह्न-
1227 CE पुच्छे for °श्र-
1228 नले is not traceable
1229 A कर्णिकाया

संशये भवसौन्दर्यविलासेषु प्रकीर्तितः । 1235
निगमोऽस्त्री पुरे वेदे वाणिज्ये च वणिग्धने ।
नैगमो नागरे वैश्ये पुंसि स्याच्छ्रौतकर्मणि ।
परमः स्यात्प्रधानाद्योरोंकारेऽपि पुरातने ।
अनुज्ञाने च कुसुमं नेत्ररोगे फले शुभे ।
स्त्रीणां रजस्यथो तल्पे ता(च)न्द्रमासे वितानके । 1240
कुट्टिमे तलिमं मोक्तं सुषमा परमद्युतौ ।
सुषीमः शिशिरे चारौ सुषिरे पन्नगान्तरे ।
सुषमं चारुसमयोरजिह्मः सत्कृतावृजौ ।
व्यायामो मानभेदे स्याद्दीर्घव्यापारयोः कृतौ ।
आगमः शास्त्रभेदे स्यात्कल्पागमनयोरपि । 1245
अधमः कुत्सिते न्यूने अधःस्थध्मानयोरपि ।
विक्रमः स्याद्वर्षभेदे चाक्रान्तौ च पराक्रमे ।
पूर्वे तिथौ च प्रथमः सुकर्म पुण्ययोगयोः ।

इति त्र्यक्षरमान्ताः ।

परिणामस्तु संतोषे वार्धिके नमनेऽपि च ।
सार्वभौमो दिग्गजे च चक्रवर्तिनिशीशयोः । 1250
प्लवंगमः कपौ भेके शौर्योद्योगी पराक्रमी ।
उपक्रमश्चिकित्सायां प्रारम्भे विक्रमेऽपि च ।
उपायपूर्वोपधासु वत्सरेऽपि इहैषमः ।
जीर्णे च परिभुक्ते च यातयामं प्रकीर्तितम् ।
अथ प्रियङ्गुश्यामा स्यात्स्त्रियामसुरयोषिति । 1255

इति चतुरक्षरमान्ताः ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां पवर्गान्तवर्गाः परिसमाप्ताः ।

1236. A खेदे (व and स are indistinguishable). E -जने for -धने

1240. E तंद्रिमासे; चन्द्रहासे in *KR*. I. 1804

1241. CD तल्मि. Mss. सुदुना

1242. Mss. सुषुनः for सुषीमः

1243. ACE सुपुनं. AD °तावृनी; B °तो त्जौ; C °तो कृतौ, E °तो त्तौ for °तावृजौ

1246. A अधस्तात्ध्मान°; B अधस्त्ध्मान°; D अधस्तात्ध्मान°

1247. E वस्द्- for वर्ष-

1248. ACD सुकर्ण

मृत्त्यागे निलये वायौ यामे दातरि यातरि ।
या स्त्रियां यानमञ्जर्योः शोभालक्ष्म्योश्च निर्मितौ ।
त्रिषु स्यात्सर्वनामाख्ये व्यये हेतावथो स्त्रियाम् ।
ख्या ख्यातौ च प्रकथने ज्या मौर्वीमातृभूमिषु ।
1260 द्यौर्ना दिव्यह्नि वह्नौ च स्वर्व्योम्नोः पुंसि च स्त्रियाम् ।

इत्येकाक्षरयान्ताः ।

संध्या तु कालभेदे स्याद्व्यवहारात्मनोरपि ।
काव्यासुरस्त्रियां स्त्री स्यात्पुंसि रामायणादिषु ।
स्मयो बले प्रवत्से च दर्पशौण्डीर्ययोरपि ।
मृत्युः किंपाकमरणलक्षणेषु यमेऽपि च ।
1265 नयो नीत्यां पद्मवर्णे(?) वेध्यं लक्ष्येऽपि कीर्तितम् ।
चित्यं चैत्यं चिताकल्व्योरुद्देशे द्वौ सुरालये ।
सख्या युद्धे हस्तिबिन्द्वोर्निधिव्यूहान्तरादिषु ।
गणनायां वयो यूनि कथ्योद्गमकथार्हयोः ।
कक्ष्या वैकक्ष्यके काञ्च्यां रज्जौ मध्येभबन्धने ।
1270 हर्म्यादेश्च प्रकोष्ठे च स्त्रियां बृहतिकाच्छयोः ।
वरत्रायां क्षयस्तु स्याच्छयालौ सुखहस्तयोः ।
भुजगमेऽपि शय्यायां दायो वित्ते च यौतके ।
भाषणे सोल्लुण्ठने च विभक्तव्यपितुर्धने ।
जनितव्ये ऋणे क्लीबेऽपवादजनजल्पयोः ।
1275 अस्त्री वरवधूज्ञातिप्रियतुल्यहितेषु च ।
जन्यस्त्रिषु जने साधौ जनितोत्पादनीययोः ।
जन्या तु मातृसख्यां च मदे हट्टे जनेऽपि च ।

1257. = var. *NR*. I.131
1258. Mss. श्यो (E अयो) for अयो. cf notes
1259-60 are omited in A
1260 BC दिव्यग्नि
1263 E दष– for दर्प–
1265. Prior half corrupt Mss. नित्य for नीत्यां, B पद्मवके, D पद्मवर्णे, E पक्वर्णे
1266. E सुरालठे
1271 D वरत्रायां; E वरित्रायां. ABD सुखि– for सुख–
1274 A °जनकल्पयो., D °मनकाल्पयोः
1275. B om. ‖ 1275-6. Mss. पर– for वर–
1277. B मुदे for मदे

लोके जन्तावथो वीर्यं प्रभावे शुक्रतेजसोः ।
सामर्थ्येऽपि च गुह्यं तु योनौ रहसिदम्भयोः ।
कूर्मे, शैलान्तरारोग्यसोढव्येषु नपुंसकम् । 1280
पुंसि स्यादङ्गभेदे च कुमार्गेऽस्वैरिपक्षयोः ।
स्त्रियां तु शाखानगरे छेकरूपितयोरपि ।
सत्यं तु शपथे तथ्ये साधुसप्तमलोकयोः ।
चोद्यं तु चोदनार्हे स्यादद्भुतेऽपि च तत्त्रिषु ।
पद्यः शूद्रे पुंनपुंसि सृतौ श्लोकेऽपि गद्यते । 1285
भव्यं सत्ये शुभेऽरोगे कर्मरङ्गतरौ स्त्रियाम् ।
शुद्धे करिकणायां च भेयवद्योग्यभाविनोः ।
छाया स्त्री सूर्यभार्यायां प्रतिबिम्बे अनातपे ।
पालनोत्कोचयोः कान्तिसच्छोभाकान्त्यपङ्क्तिषु ।
मध्यस्तु मध्यभागेऽल्पेऽवलग्नोपरिदेशयोः । 1290
न्याय्येऽपि भायस्तुल्ये च बाहौ मृत्यौ क्षये मृते ।
वयस्यनशने भूम्नि पण्यं विक्रयवस्तुनि ।
अट्टे च व्यभिचारे च पुण्यं धर्ममनोज्ञयोः ।
कृत्या क्रियादेवतयोः कुट्टिले कीर्त्यते त्रिषु ।
सामन्ते परसेनायाः पतौ चापि पुमानयम् । 1295
शल्यं शङ्कौ शरे वंशे योग्याभ्यासार्कयोरपि ।
अयि प्रश्नानुनययोश्चैत्यमायतने पुमान् ।
उद्यानपादपे बिम्बे बुध्न्ये चार्यस्तु बाहुजे ।
मुख्यं मृणालान्त्यमणयोरयः पुंसि गतावपि ।
शुभावहे चाभ्युदये तार्क्ष्यश्च गरुडाश्वयोः । 1300

1278 A कोके; D corrupt for लोके
1280. Mss. -साधव्येषु for -सोढ°
1281. Mss. स्वर- for ऽस्वैरि-
1284. Mss. बोध° for चोद°
1285. Mss. (except B) स्तुतौ for सृतौ
1286. CDE सत्वे for सत्ये. E भवे for शुभे. B अपि for स्त्रियाम्
1287. Mss योग्र- for योग्य-
1288. ABCD °बिंब अनातपे, a wrong samdhi
1289. B °भक्तिषु for °पङ्क्तिषु
1291. ABD न्याये. B बाहौ. B ऽरि च for मृते
1292. AD पुण्यं for पण्यं
1294. AD कीर्तिते
1296. Mss. योगा° for योग्या°
1300. CE तु for (the second) च

रथेऽनूरावश्वकर्णे पुंसि स्यान्न रसाञ्जने ।
क्षयो रोगे गतौ हिंसागृहहानिषु कथ्यते ।
तिष्यः पुष्ये कलियुगे दीप्त्यामलकयोः स्त्रियाम् ।
पूज्यस्तु श्वशुरे मान्ये मन्युर्दैन्ये क्रतौ क्रुधि ।
द्रव्यं भव्ये त्रिषु द्युम्ने क्लीबे जतुनि भेषजे । 1305
गुणाश्रयेऽपि धिष्ण्यं तु शक्तौ भे निलयेऽनले ।
यज्ञे होत्रादिपुरतः स्थिते स्यात्तु नपुंसकम् ।
क्रिया कर्मणि चेष्टायां चिकित्सायां च निष्कृतौ ।
आरम्भोपायशिक्षासु पूजनेऽपि च पुंसि वा ।
सम्प्रधारणसंस्काररचनासु स्त्रियामपि । 1310
धात्वर्थाख्यातयोर्भाग्यं शुभे चाशुभकर्मणोः ।
कल्यो निरामये सज्जे दक्षे साधौ कलासु च ।
प्रभातेऽपि नपुंसि स्यादर्थ्यस्तु विबुधेऽपि च ।
आत्मवाननपेतार्थशिलाजतुषु पुंस्ययम् ।
रूप्यः प्रशस्ते रूपेऽपि रजते तन्नपुंसकम् । 1315
सौम्यं तु सुन्दरे सोमदेवते पुंसि वा बुधे ।
दस्युः स्यात्तस्करे पुंसि द्वेषणेऽपि प्रकीर्तितम् ।

इति द्व्यक्षरयान्ताः ।

कुलायः परगेहे स्यात्कुलायो मट्टिपेऽपि च ।
कौर्णेयो राक्षसे वायावीशानानलयोरपि ।
तपःस्थिते फाल्गुनिके पुंस्येवाप्युच्छ्रयो नगे । 1320
उच्छ्रायेऽपि जघन्यस्तु शुरमे नीचकर्मणि ।

1301. Mss प्रसा(E °साञ्जने
1302 CDE -ग्रह- for -गृह-
1303 ACDE दीप्ता°
1306 ABC शौचे, D शैके for शक्तौ
1307 E यज्ञ- for यज्ञे
1310 Mss °सारण- for °धारण-
1311. Post half °कर्मणो is wrong
1312 Mss. कल्या for कल्यो E शायौ for साधौ
1313 E प्रभावे ACD अर्थ्यस्तु ॥ आढ्यस्तु E अर्थस्तु for अर्थ्यस्तु
1314 ABC अनुपेता°
1315 CE रूप्य
1316 BE °दैवते
1319 Cf notes. A कानेयो D कोणेयो
1320 AD °वामच्छ्यो; BCE °वाप्युच्छ्या Mss नेये for नगे
1321. B उच्छ्रयेपि

अधमेऽन्त्ये च लिङ्गे च पुंनपुंसकयोरपि ।
कषायो मधुरे स्निग्धे तिक्तेऽपि सुरभिण्यपि ।
अङ्गरागे च निर्यासे लोहिते च विलेपने ।
रञ्जकाश्मकशक्काथविपूवेषु च रूषिते । 1325
आश्चर्यहाहागन्धर्वनिगर्वेष्वपि विस्मयः ।
अनयो व्यसने दैवे चाशुभे चापदि स्मृतः ।
अत्ययोऽतिक्रमे कृच्छ्रे दोषे दण्डविनाशयोः ।
अभिख्या कीर्तिमाहात्म्यनामशोभास्वपि स्त्रियाम् ।
प्रलयो मृत्युकल्पान्तमूर्छालेषु प्रशस्यते । 1330
विषयः स्यादिन्द्रियार्थे देशे जनपदेऽपि च ।
गोचरे च प्रबन्धादेर्यस्य ज्ञातस्य तस्य च ।
प्रत्ययः शपथे रन्ध्रे विश्वासाचारहेतुषु ।
प्रथितत्वे च संनादावधाने ज्ञानशब्दयोः ।
गाङ्गेयः षण्मुखे भीष्मे जातरूपकशेरुणोः । 1335
मुस्तायां पुंनपुंसि स्यान्मङ्गल्यस्तु मसूरके ।
बिल्वेऽश्वत्थे त्रायमाणे दधिकल्याणयोरपि ।
मनोज्ञे रोचनायां च प्रियङ्गुशतपुष्पयोः ।
अधःपुष्पे शङ्खपुष्पे शमीशुक्लवचासु च ।
हृदयं जीविते वित्ते भावे मनसि वक्षसि । 1340
पुत्रे मातरि सौभाग्यं सौन्दर्ये शोभनेऽपि च ।
संपत्तिज्ञानमाहात्म्यपुण्यमुक्तिषु कथ्यते ।
शरव्यं सायके लक्ष्ये मृगयासाधनेऽन्यवत् ।
प्रणयः स्यात्परिचये याच्ञायां सौहृदेऽपि च ।
निष्क्रिया बुद्धिसामर्थ्ये उन्मूले निर्गतेऽपि च । 1345
भुजिष्यः किंकरेऽपि स्याच्छ्वशुर्यौ स्यालदेवरौ ।
पर्जन्यौ रसदब्देन्द्रौ भ्रातृव्यौ भ्रातृजद्विषौ ।
स्यादर्यः स्वामिवणिजोः पर्यायोऽवसरे क्रमे ।

1323. AD मधुरो
1326. AD आश्चर्य
1327. BCE चाशुभे
1336. A मुस्ताया for मुस्तायां
1340 CE वृत्ते for वित्ते
1343 E om line 1343
1347 AD भ्रातृज for भ्रा°
1348 Cf. notes

निर्वाणे च भकारे च समयो नियमे पुमान् ।
1350 शपथाचारसिद्धान्तकालसंवित्सु पुंस्ययम् ।
संकेतेऽवसरे चाथ समवाये च संनयः ।
पश्चादवस्थायिबले संस्त्यायः संनिवेशने ।
संघातेऽवयवेऽपि स्याद्विशल्या तु महौषधे ।
त्रिपुटालाङ्गलीदन्तीगतशल्यामृतासु च ।
1355 वक्तव्यो वचनीयेऽपि गर्ह्येऽधीने नपुंसकम् ।
वार्तिके चावदानी तु वाचि वल्ग्वचलभयोः ।

इति त्र्यक्षरयान्ताः ।

सां(सं)परायः स्मृतो युद्धे विपदुत्तरकालयोः ।
भयेऽप्यनुशयो द्वेषे पश्चात्तापानुबन्धयोः ।
1360 पौरुषेयो विकारे स्यात्पुरुषस्य पदान्तरे ।
पुंसां समूहवधयोः पुरुषेण कृतेऽपि च ।
व्यवसायः कारणे च व्यापारे कृषिकर्मणि ।
स्थूलोच्चयस्त्वसाकल्ये नागानां मध्यमे गते ।
गन्धशीले चानुशयो दीर्घद्वेषानुतापयोः ।
समवायः समूहे स्यादथोर्ध्वश्रयणेऽपि च ।
1365 उन्नत्यां च विरोधे च स्यात्प्रतिश्रय आस्पदे ।
साधारणे चाश्रयणे सभायां च प्रकीर्तितः ।
करतोयः सदानीरे नदीभेदेऽपि कथ्यते ।
अवश्यायो हिमे गर्वे बहुधान्योऽब्दपद्रणयोः ।

इति चतुरक्षरयान्ताः ।

वृषाकपायी श्रीगौर्योरिन्द्राणीवह्निभार्ययोः ।

इति पञ्चाक्षरयान्ताः ।

1370 रः पुमान्पावके कामे क्षये वज्रे शयेऽप्यरौ ।
रा स्त्रियां हेम्नि शालायामाशंसायां गतावपि ।
रं क्लीबे रुधिरे मूर्ध्नि ध्याने व्योमाण्डकुक्षिषु ।

1350 AB °संवत्सु
1353. B महौषधौ
1354 Mss read श्रुपुटा for त्रि°. cf. MED 120 107
1356 Corrupt
1364. A °श्रवणेपि च, E °श्रवणेष्वपि for °श्रयणेऽपि च
1372. AC ग for र, CD ध्यान-, B व्योमाक्षि-

त्रिपु स्याद्वक्रूभययोर्विरसे त्यागतीक्ष्णयोः ।
रास्तु द्वयोर्ध्वनौ स्वर्णे रिशब्दस्तु स्रवे क्षये ।
स्त्री रुग्ज्वालेच्छयोः कान्तौ रुर्ना युद्धे मये ध्वनौ । 1375
स्त्री कामिनीवृश्चिकयोर्द्रुः स्वर्णे पादपेऽपि च ।
श्रीर्वेषरचनावृक्षमासंपत्सरधासु च ।
वाणीलक्ष्मीलवङ्गेषु विषे बिल्वेऽप्ययं त्रिपु ।
जटायां पूरणे स्रुक्स्त्री होमाङ्गे च गतौ स्त्रियाम् ।
ध्रूः स्याद्यानमुखे भारे कम्पने च तदिष्यते । 1380
दर्शनज्ञाननेत्रेषु दृक् स्त्री द्रष्टरि तु त्रिपु ।

इत्येकाक्षररान्ताः ।

वारः समूहेऽवसरे सूर्यादिदिवसे क्रमे ।
संभागे वरणे शीघ्रे हरे कूपकवृक्षके ।
मद्यपात्रे कुन्तले च द्वारे कारिणि पुंस्ययम् ।
आवृत्तौ स्त्री वारिघट्टे जलवारणवृन्दयोः । 1385
गजबन्धिनि वारी स्यान्मारो मन्मथशात्रवौ ।
पत्रं तु वाहने पक्षे पर्णे स्याच्छरपक्षिणोः ।
पट्टे च तिलके पुंसि पात्रं भाजनयोग्ययोः ।
नाटकादिप्रवेशेऽर्हावध्वा(?) स्त्री राजमन्त्रिणि ।
पर्णे स्रुवादौ विभवे न पु तीरद्वयान्तरे । 1390
चित्तनिक्षिप्तपात्रे स्याच्चित्रमालेख्य अद्भुते ।
मङ्गले तिलके हेम्नि व्योम्नि पद्मे नपुंसकम् ।

1373 AD वक्तृ-; C वक्र- for वक्रू-. D -पयसोर् for -भययोर् E विशये for विरसे
1374 CE ध्वने, D धने for ध्वनौ
1376 B वक्रिक°, D पत्रिक°, E वर्णिक° for वृश्चिक°
1377. E मासवत्सरधासु च for post half
1378. A वाणी*ल्मील*ङ्गेषु for prior half
1379 A *स्त्री, BE स्रक्स्त्रीः CE स्रक्स्त्री for स्रुक्स्त्री
1381. Col. BE *रेफान्ता for °रान्ताः
1382 B (orig) वदने, and (after corr) वद्रे
1383 D सामागे, E संयोगे for संभागे ACD कूपक°
1384 A चारे for द्वारे. [illegible] किरिणि for का°
1385 B स्त्रा for स्त्री
1386 ABD °बधनि
1390 B °चमा° for °द्वया°
1392 E हेति for हेम्नि

स्त्री त्वाखुपर्णीगोदुग्धासुभद्रादन्तिकासु च ।
नक्षत्राप्सरसर्पेषु पुंसि स्याद्वह्निसंज्ञके ।
1395 कर्बुरे च रिपौ वृत्ते घने ध्वान्ते च दानवे ।
शैले चक्रे सुपर्णे च चारः स्यात्पिप्पलिद्रुमे ।
गतौ सर्पे च मन्थाने प्रियालस्पर्श(श ?)योरपि ।
नपुंस्युपाये रन्ध्रे च तारस्तरलशुद्धयोः ।
मुक्ताहारे नेत्रमध्ये नक्षत्रे शुद्धमौक्तिके ।
1400 गुरुसुग्रीवभार्यायां बुद्धयोषित्यपि स्त्रियाम् ।
पाते च शेखरे स्वर्णे पलानामयुतद्वये ।
विविधे पुंनपुंसि स्यात्प्रणवे रजतेऽपि च ।
उच्चस्वरेऽप्यनवचि मित्रः स्नेहितसूर्ययोः ।
शूरः पराक्रमे सूर्ये वीरः शूरे रतिप्रिये ।
1405 कविसामर्थ्ययोर्धीरश्चक्रं सैन्यरथाङ्गयोः ।
जलावर्ते च संसारे व्याजे यन्त्रान्तरेऽपि च ।
छन्दस्यस्त्रान्तरे संघे चक्रवाके पुमानयम् ।
तैलिकीये कौम्भकारे ग्रामजाले च राष्ट्रके ।
संग्रामे कुम्भकारस्य भाण्डे स्यात्साधनान्तरे ।
1410 चक्री तु पद्मनाभे च कुलाले चक्रवर्तिनि ।
परः स्यादुत्तमानात्मवैरिदूरेषु केवले ।
पुनपुंस्यव्ययेऽपि स्यात्परमात्मन्यनात्मनि ।
पुरं तु नगरे गेहे देहे पुंसि तु गुग्गुलौ ।
पुराव्यय पूर्वकाले पुरस्तात्पाटलीसुते ।
1415 प्रबन्धेऽपि चिरातीते निकटागामिकेऽपि च ।
बभ्रुर्विशाले नकुले कृशानौ यादवेऽपि च ।
शूलिन्यब्जे पिङ्गले च यथावत्कथितो बुधैः ।

1394 AC °सर्पेषु for °सर्पेषु E °संज्ञिके
1396. ACD पप्पलिद्रुमे
1397 E सर्पे for सर्पे E-प्रियालु for प्रियाल-
1401 AD शेखने E शेवरे for शेखरे
1404. ACE पराक्रमो
1406 E om. from व्याजे up to कौम्भकारे (in line 1410)
1407 E om l 1407
1408. E om. the prior half. ACD तैलिकीयें A कासि° for कौम्भ°
1414 CE पुरव्यय D पुर व्यय
1417 ACD ••वत्. E वत्सरे for यथावत्

चन्द्रः शशाङ्के कर्पूरकाम्पिल्लस्वर्णवारिषु ।
रम्ये शुभकरे क्लीबे दरोऽस्त्री भयरन्ध्रयोः ।
शङ्खे चालिङ्गमल्पार्थे मात्रा कर्णादिभूषणे । 1420
औषधेऽवधृते कात्स्न्र्येऽक्षरावयववृत्तयोः ।
परिच्छेदे च मानेऽल्पे प्रत्ययेंऽशेऽवधारणे ।
वरोऽभीष्टे देवतादेः श्रेष्ठे जामातृषिड्गयोः ।
अथ काश्मीरजे वृत्ते बोदरीपत्रिये त्रिपु ।
त्रिफलायां शतावर्यां स्त्रीलिङ्गे स्याद्वरावरी । 1425
शरं दध्नि जले पुंसि बाणे शैलेऽम्बरे खगे ।
दन्ते तेजनके मूले काशे कमठवंशयोः ।
कार्पासे चास्त्रशस्त्राश्रुशोणितेषु प्रकीर्तितम् ।
नेत्रं पथि गुणे वस्त्रे तरुमूले विलोचने ।
नद्यां रथे मत्कुणे च वल्के नाप्यन्तरेऽपि च । 1430
त्रिपु स्यान्नेतरि क्षेत्रं शरीरे पुरगेहयोः ।
केदारयोनिभार्यासु सिद्धस्थानेऽपि चेष्यते ।
फारो वेधे निश्चये च बले यत्ने पतावपि ।
तुषाराद्रेः स्त्रियां दूत्यां बन्धने बन्धनालये ।
प्रसेवके कालिकायां हेतावथ करः पुमान् । 1435
नमांशुहस्तकरणोपधाधनशिलासु च ।
राजदेयेभशुण्डायां कर्तर्यथ कुलेऽचले ।
गोत्रं नाम्नि वने मार्गे चित्रे चोरे भुवि स्त्रियाम् ।
संभावनीये गोवृन्दे बले भ्रातरि च त्रिपु ।
सारं ,वरेण्ये वानीरे धने च क्वचिदिष्यते । 1440
द्वारं पुरान्निर्गमनेऽप्युपाये रन्ध्रमुच्यते ।

1418. AB –कपिल– for –काम्पिल्ल–
1422. B om. lines 1422-3
1423. C षिट्गयोः; D षिङ्गयो
1424. D मत्रे for वृत्ते
1425. Mss शरावर्यां, ADE वरावती, B वरासने for वरावरी
1428. E °शोषितेषु for °शोणि°
1430. AD मत्कुणे for मत्कुणे. B वल्कनाप्यतरेपि च for post. half
1434 E om the post. half of this line and prior half of the next
1435 D प्रसेवके कालिकाया च for prior half
1436 D नभांशु°
1438 AD पोत्र for गो°
1440. AD सारा वरेण्ये. B सार वरेण्य-; CE सर वरेण्या-
1441. ABCD चार for द्वार. AD °नेप्युपाय

गौरः पीतेऽरुणे श्वेते विशुद्धे मृगमोदयोः ।
आविक्येऽपि नपु पद्मकेसरे सितसर्षपे ।
स्त्रियां शशिनि गौरी तु नागकन्योमयोर्मता ।
1445 रोचनीरचनीपिङ्गीप्रियङ्गुवसुधासु च ।
नदीभेदे च वरुणयोषित्यथ मखे वने ।
आच्छादने सदादाने दम्भे सद्रक्षके त्रिषु ।
सादने च कवित्पात्रे सदेये सत्रमव्ययम् ।
गृहे पशौ च तन्त्रं तु करणे च परिच्छदे ।
1450 तन्तुवाये प्रधाने च शास्त्रसिद्धान्तयोरपि ।
तथाटीसायकोपाये श्रुतिशाखान्तरेऽपि च ।
कुटुम्बार्थे च कर्तव्यताया मुख्ये घटोत्तमे ।
सिरायाममृताया च तन्त्री वीणागुणे तनौ ।
शुक्रः काव्येऽनले ज्येष्ठे केतौ शुभ्राक्षिरोगयोः ।
1455 क्लीबं क्षेत्रे महेन्द्रे च कुटजेऽर्जुनभूरुहे ।
भद्रं स्यान्मङ्गले हेम्नि मुस्तके करणान्तरे ।
वृषे पुंसि तिथौ रुद्रे वाच्यवच्छ्रेष्ठसाधुनो ।
गजभेदे नृभेदे च मन्दाकिन्यां स्त्रियामपि ।
कट्फलानन्तकृष्णासु रास्नायामथ कथ्यते ।
1460 क्षुद्रस्त्रिष्वधमे क्रूरे स्वल्पे कृपणवर्णयोः ।
व्यङ्गावेश्यानटीकण्टकारिकासरघासु च ।
स्त्रिया, पुंसि दरिद्रे स्यात्क्षुद्रकर्मणि चेष्यते ।
सौद्रं मधुनि पानीये चेन्द्र शतमखार्कयोः ।
योषिदन्तरात्मनि पत्तौ श्रेष्ठेऽपि स्यात्कापिञ्जले ।
1465 स्वरुर्वज्रे यूपखण्डे यज्ञपात्रे शिलीमुखे ।

1443 पद्मे for पद्म-
1444 CDE °कन्यानयोर्
1446 ACDE मखे for मखे
1447 ACD सद्रक्षे B साद्रक्षे B पुमान् for त्रिषु
1448 B सेव्ये for सदेये
1449 BC मद्रे for गृहे ABCE तन्त्र for °न्त्र
1451 B तथाद्रि°
1457 E °साधयो for °साधुनो
1458 E गय -for गज-
1459 ABD कर for कट् - BE अपि for अथ
1461 E कटकारिका
1463 B क्षुद्र for सौ°
1464 AC कपिञ्जले, DE °ञ्जले for °ञ्जले
1465 B transp यूपखण्डे and यज्ञपात्रे

निषादादावुदात्तादावकारादावपि स्वरः ।
गुरुर्बृहस्पतौ पितृमात्रादौ दुर्भरेऽधिके ।
निषेकादिकृतिस्थूले त्रिषु मात्राद्वयेऽपि च ।
हरिर्वातार्कचन्द्रेन्द्रयमोपेन्द्रमरीचिषु ।
सिंहाश्वकपिभेकाहिशुकलोकान्तरेषु च । 1470
स्वर्णे मणौ च कपिले त्रिष्वथ प्राज्यहोमयोः ।
विधिदामोदरेशेषु भूरिश्चन्द्रेन्द्रयोरपि ।
धात्री जनन्यामलकीवसुमत्युपमातृषु ।
वप्रः प्राकारतटयोः साले सानौ विदारणे ।
रन्ध्रं छिद्रे निम्नगेऽवकाशे समयदोषयोः । 1475
पार्श्वेऽथ कन्दलीतुलस्यो रिन्ध्रः(?) स्याद्दरो धरे ।
मारे लाभे दुर्भरे च रागभेदे रणेऽपि च ।
वज्रं तु कुलिशे शस्त्रेऽप्यशनौ रचनान्तरे ।
मणिभेदे सूचिभेदे योगे चामलके स्त्रियाम् ।
वज्रवल्ल्यां गळूच्यां स्यात्सुरः सूर्येऽमरे पुमान् । 1480
सुरा देवस्त्रियां मद्ये शारिः पर्याणपक्षिणोः ।
क्लीबे द्यूतगुणेऽपि स्यादग्रमालम्बनेऽधिके ।
पुरोपरिप्रान्तार्थेषु न पुंसि प्रमिताशने ।
मरुर्निर्जलदेशेऽद्रावद्रिः शैलेऽर्कवृक्षयोः ।
वृत्रस्तु दानवे शत्रौ ध्वान्ते चक्रघने गिरौ । 1485
अस्रस्तु कुन्तले कोणे रक्ते नेत्राम्बुनि स्मृतः ।
शारो वायौ नरी (?) पुंसि कर्बुरे वाच्यलिङ्गकः ।
मन्त्रो वेदे गुप्तवादे देवादीन्साधनेऽपि च ।
बभ्रुर्हिरण्यगर्भेऽग्नौ विपुले नकुलेऽपि च ।
पिङ्गले त्रिषु विष्णौ चाथो सारस्तु वरे त्रिषु । 1490

1468. A om. from the post. half of line 1468 up to prior half of line 1471
1469. E पार्तीक– for वातार्क–
1475. D रंध्रंछिद्रे निम्नपक्षरेवासमय°
1478. AD रशनांतरे
1480. AD गळीच्यां; B गळूच्यां; E गुडूची
1481. CE शौरिः for शारिः
1486. B आस्रस्तु कुंतले घोणे for prior half
1488. cf. notes
1489–90. cf. notes

क्लीबे न्याये बले पुंसि स्थिराशेऽपि तथा भवेत् ।
यात्रा स्याद्यापने याने देवतादिमहोत्सवे ।
इरा भूवाक्सुराप्सु स्यात्स्त्रियामप्सरयोपिति ।
तन्द्री निद्राप्रमीले च तन्द्रापि च समार्थके ।
1495 मात्रा परिच्छदेऽल्पे च परिमाणे च पुंसि ना ।
कार्त्स्न्येऽवधारणे क्लीबे स्त्रिया स्याद्भूषणे धने ।
वर्णवृत्ताशयोश्चापि स्वरो बालेयवर्षयोः ।
निदेशग्रन्थयोः शास्त्रं शस्त्रमायुधलोहयोः ।
मुखाग्रे क्रोडहलयोः पोत्रं क्षीरं पयोम्बुनोः ।
1500 राष्ट्रोऽस्त्री विषये चोपद्रवे न्यग्रस्तु नाकुले ।
अव्यासक्ते च देशे च क्रूरा कठिननिर्दयौ ।
मन्दस्वच्छन्दयोः स्वैरः शुभ्रमुद्दीप्तशुक्लयोः ।
धारा सपातपुरयोर्नरोऽजे मानवेऽर्जुने ।
तिरोऽन्तर्धौ तिर्यगर्थे ऊरी विस्तारसंमतौ ।

इति द्व्यक्षररेफान्ता. ।

1505 शृङ्गारः सुन्दरे नाट्ये रसेऽपि गजमण्डने ।
नपुंसि चूर्णसिन्दूरलवङ्गकुसुमेषु च ।
गान्धारः स्वरभेदे स्यान्न स्त्री देशे रतान्तरे ।
मुर्मुरस्तु तुषाग्नौ च किशोरस्तुरगेऽर्भके ।
कुटीरं क्षुद्रभेदे स्यान्चत्वरं तु चतुष्पथे ।
1510 शीघ्रे च शम्बरो दैत्यभेदे क्लीबे जले पुमान् ।
विस्फारो धनुषः स्वाने प्रभूते जृम्भितेऽपि च ।
विधुरस्त्वरितेऽधीरे कष्टविश्लेषयोरपि ।
नागरे कोरवामात्ये विवशे विकलेऽन्यवत् ।

1492. E धात्रा
1496 E om स्याद्
1497 E बाले च वर्षयोः
1500. AB चोपद्रव्य
1502 B स्वैर E रोग्र for स्वैरः
1505. CE शुभ्रे for सुन्दरे
1510 E दैत्ये for दैत्य-
1511. C विस्फारौ

अपत्नीके. सुन्दरी तु पल्वे विद्रुमस्त्रियोः ।
सिन्दूरं तु शिलाभेदे नागसंभववृक्षयोः ।		1515
केसरोऽस्त्री स्कन्धरोम्णि किञ्जल्के वकुले तु ना ।
पुंनागे च नपुंसि स्यान्नागकेसरहिङ्गुनोः ।
कर्परस्तु कपाले स्याच्छत्ले घटकपालके ।
कान्तारो दुर्गमे मार्गे दुर्भिक्षे पातके वने ।
संस्तरः प्रस्तरे यज्ञे बर्बरः पामरे पुमान् ।		1520
कुन्तलानां च विन्यासनीवृदन्तरयोरपि ।
स्त्रियां तु काञ्जिकायां च पुष्पदेवेन्द्रयोरपि ।
बन्धुरं मङ्गले रम्ये नम्रे हंसे तु पुंसि तत् ।
बन्धूके च विहङ्गे च बन्धुरापण्ययोरपि ।
दर्दुरस्तोयदे भेके वाद्यभाण्डाद्रिभेदयोः ।		1525
करीरः कलशे वृक्षभेदे वंशाङ्कुरेऽपि च ।
करीरुश्चीरिकायां च दन्तमूले च दन्तिनाम् ।
करीरं कोणमध्यस्थपुलिने दर्दुरे तटे ।
शर्करा खण्डविकृतावुपलाकर्परांशयोः ।
शर्करान्वितदेशे च रुग्भेदे शकलेऽपि च ।		1530
कावेरी स्यात्सरिद्भेदे पण्यनारीहरिद्रयोः ।
गाङ्गेरी बृहतीहिंसामक्षिकामातृकेषु च ।
पिञ्जरं कनके राजभेदे पीते च पुंसि तत् ।
शिखरं शैलवृक्षाग्रे रसापुलककोटिषु ।
पक्वदाडिमबीजाभमाणिक्यकलशेषु च ।		1535
पुंलिङ्गे तु शिवाभेदे खट्वाङ्गे द्वारपालके ।

1514. A अपत्नीरे for °त्नीके. E विद्रिन° for विद्रुम°.
1516. ACDE स्कन्ध(A before corr. °न्ध)रोम्णि. E न for ना
1518 E कर्पूरस्तु. ABCD च्छत्रे; E छत्रे for च्छत्ले
1520. E संस्तर for संस्तरः
1521. A कुंतलानां
1523. A om. lines 1523-4. E नाभे for नम्रे
1525. ACDE °माण्डारि°. B भेदयोः
1527. CE करीरस्
1530. E शर्करान्वितदेशे च for prior half
1531. A पंच- for पण्य-
1535. A माणक्य-; BE माणिक्य-
1536. B शिवा- for शिवा-. B खट्वेरि च for द्वारपालके

ईश्वरो दैवते चाढ्ये शंभौ स्वामिनि मन्मथे ।
समर्थेऽद्धेश्वरीच्छाया पार्वत्यामीश्वरा मता ।
तमिस्रं तिमिरे रोमे तमिस्रा तामसीनिशि ।
1540 कुमारो बालके स्कन्दे पुत्रे नामनि वाच्यवत् ।
नमेरुः सुरपुंनागे सुमेरुः कनकाचले ।
आधार आलवालेऽम्बुबन्धे च किरणेऽपि च ।
स्थानात्मीयान्यतादर्थ्यरन्ध्रान्तर्धिषु चान्तरम् ।
परिधानेऽवधौ मध्येऽन्तरात्मनि नपुंसके ।
1545 विनावसरबाह्येषु चाम्बरं व्योम्नि वाससि ।
सुगन्धिनि च कार्पासे गोपुरं द्वारमात्रके ।
पुस्तके च पुरद्वारे पुरे सौधेन्द्रियेऽपि च ।
शारीरः क्षोभकरणे शुके शकुनिकान्तरे ।
युद्धार्थे गजपर्याणे व्यवहारे च वाच्यवत् ।
1550 आसारः स्यात्प्रहरणे वेगे वृष्टौ सुहृद्बले ।
प्रवेशे च प्रसारे च कुञ्जरः कुन्तले पुमान् ।
मस्तके भूषणे नागे पुष्करो द्वीपसर्पयोः ।
तीर्थे खड्गफले तोयकरिहस्ताग्रयोरपि ।
वाद्यभाण्डमुखे पद्मे व्योम्नि मार्गे तिथावपि ।
1555 विहारो भ्रमणे स्कन्धे लीलायां सुरतालये ।
रुधिरोऽङ्गारके छागे कुङ्कुमे शोणिते पुमान् ।
प्रकारो भेदसादृश्यकृतिष्वस्त्रीङ्गितेऽपि च ।
द्वापरो युगभेदे स्यात्संशयेऽपि पुमान्भवेत् ।
किंशारुर्धान्यशूकेषुकङ्कपक्षिषु कथ्यते ।
1560 भद्रो मङ्गनारीरुग्बाणभीदारणेषु च ।
दीर्णे स्वय चावटे स्यात्तूवरस्तु प्रचक्षते ।

1537 CE ईश्वरे
1539 E रागे (probably more correct)
1543 AD स्थानात्मन्यार्थ° for °त्मायान्य° A चातरे E चांतरा
1545 E विनावधन°
1548 E शारीर
1549 AD °हारेण for °हारे
1552 ABCD पुष्करद्वीप°
1557 ACD °स्यकृतिषु B °स्याकृतीषु
1560 E मग- for मङ्ग-
1561 Mss स्वये। B तूरस्तु, CE तुवरस्तु

अजातशृङ्गेऽप्यशमश्री संगरस्तु विपापदो ।
शमीफले क्रियाकारे प्रतिज्ञासविदाजिषु ।
विष्टरो विटपो दर्भमुष्टो पीठाद्य आसने ।
मत्सरोऽन्यशुभद्वेषे तद्वत्कृपणयोस्त्रिषु । 1565
क्रोधे च मक्षिकाया च कलत्रं श्रोणिभार्ययोः ।
नृपतिप्रभृतीना तु दुर्गस्थानेऽपि च स्मृतम् ।
अजिरं विषये काये चाङ्गणेऽपि तदिष्यते ।
अक्षरं स्याद्ब्रह्मणि च वर्णे मोक्षेऽप्यनाशने ।
गह्वरं तु गुहादम्भनिकुञ्जगहनेष्वपि । 1570
औशीरं चामरे दण्डे चासने शयने भवेत् ।
पिठरो मन्थदण्डे स्यात्स्थाल्या स्त्री मुस्तहिंस्रयोः ।
नागरः सुरते संज्ञा चान्तर्जाते नपुंसकम् ।
राजीवकन्दे चर्या(?) प्रवीणाकुत्सितयोर्विना ।
शार्वरं त्वन्धतमसि घातुके भेद्यलिङ्गकम् । 1575
शबरे कुञ्जरे वाच्यलिङ्गः स्याद्धिंसनेऽपि च ।
कुक्षौ तु जठरो न स्त्री त्रिषु वृद्धकठोरयो ।
अधरस्तु निकृष्टोष्ठाद्यादेशेष्वपि(?) वाच्यवत् ।
एकाग्रमेकतानेऽनाकुले चोत्तरमुच्यते ।
उपर्युदीच्यश्रेष्ठेषु प्रतिवाक्येऽप्यपुङ्गके (?) 1580
विराटतनये अक्षे स्त्रिया पुंसि च शस्यते ।
मधुरस्तु प्रिये स्वादौ रसभेदे पुरे स्त्रियाम् ।
उदारो दातृमहतोरितरस्त्वन्यनीचयो ।
उररी चोररी द्वे च विस्तारेऽङ्गीकृतेऽपि च ।
विकारि (री ?) वर्षेऽङ्गहीने शार्वरी रात्रिवर्षयो । 1585
कबरी केशपाशे च हिङ्गुपत्रेऽपि च द्वयो ।

इति त्र्यक्षररेफान्ता ।

1562 E शक्रस्तु for सं°
1565 AD °शुभे for °शुभ°
1566 E °भेष्वयोः for °भार्ययो
1572 E पैठरो B मन्त-
1575 ADE शर्वरं for शा°
1578 All Mss read अन्तरस्तु for अधरस्तु Post half corrupt
1579 B °मुत्तरो for °मुच्यते
1581 A ? B ? CE कक्षे for अक्षे

अर्धचन्द्रस्तदाकारे बाणे बर्हे शिखण्डिनः ।
शतपत्रं पक्षिभेदे दारुघाते कुशेशये ।
घनसारस्तु कर्पूरे महामेघे च चन्दने ।
1590 अलंकारः शास्त्रभेदे मण्डनेऽथ जवे पुमान् ।
उच्छ्राये चातिमात्रः स्यान्मद्गुरौ तु भयंकरः ।
भये सहचरी तु स्यादनुचारे सहाशने ।
तुलाधरस्तु वणिजि श्लक्ष्णराशौ दिवाकरे ।
संप्रहारो हते युद्धेऽश्वतरः सुरवाजिनोः ।
1595 कुलाङ्कुरो मूलदेशे चोरे करवटेऽपि च ।
धार्तराष्ट्रो हसभेदे दुर्योधनकुलेऽपि च ।
गिरिसारं तु लोहेऽपि लक्ष्मीपुत्रस्तु मन्मथे ।
धनाढ्येऽश्वे परिकरः पर्यङ्कपरिवारयोः ।
प्रगाढे गात्रिकाबन्धे व्राते चारम्भसज्ञयो' ।
1600 हस्तसूत्रे प्रतिसरो माल्यमन्त्रविशेषयोः ।
विभूषणे सैन्यपृष्ठे प्राणशुद्धौ च कङ्कणे ।
पयोधरः स्तने मेघे नाळिकेरे च सामरे ।
इक्षुभेदे कशेरौ च धेनौ च परिचक्ष्यते ।
अवस्करस्तु विष्ठाया गुह्ये चाडम्बरोऽस्त्रियाम् ।
1605 तूर्यशब्दे च सरम्भे गजेन्द्राणा च गर्जिते ।
अभिहारोऽभियोगे च चौर्ये सनह्नेऽपि च ।
स्याज्जङ्गमे परीवारः खड्गकोशे परिच्छदे ।
द्वारि द्वा स्थे प्रतीहारः प्रतिहार्यप्यनन्तरे ।
राजस्त्रीणामलंकारः कृतायामपि च स्त्रियाम् ।
1610 दुरोदरो द्यूतकारे पणे द्यूते नपुंसि वा ।

1584 C चैव for हे च
1590. E जये for जवे
1593 CDE कठिन for श्लक्ष्ण-
1595 CDE करपटे
1597 CE गिरिसार others गिरासार
1598 AC धनाढ्येश्वे D धनाढ्येषे, E धनाढ्यश्वे for °ढ्येऽश्वे
1599 AC प्रगाढेब for °ढे
1603 E °चक्षते
1604 B अवस्करस्तु
1605 CE सारम्भे E गर्जने for गर्जिते
1606 CE °योगो न for °योगे च
1607 B ज्ञु‍े for ङ्ग-
1608 AD परीहार D प्रतीहार्य°
1609 E °कारकृतायाम्
1610 B द्यूतकारे

अरुष्करो घातुके च व्रणकार्येऽप्यनुत्तरः ।
नोदीच्यां नोपरि श्रेष्ठे चोपह्वरमुदाहृतम् ।
हायने सर्वधारी स्याद्रुधिरोद्गारि वत्सरे ।

इति चतुरक्षररेफान्ताः ।

लः खण्डने त्रिष्वाधाने स्त्री नेन्द्रे लवणे तु लम् ।

इत्येकाक्षरलान्ताः ।

हली कृषीवले पुंसि कृष्णस्यैवाग्रजन्मनि । 1615
पलं स्यान्मत्सरे मांसे मल्लो मलकशक्तयोः ।
स्थली खनित्रे कुद्दाले क्षेत्रभेदे नपुंस्यपि ।
खलो नीचे दुर्जने च कुलस्थायामपि स्त्रियाम् ।
हर्वितेऽव्यक्तमधुरे रवे स्याद्वाच्यलिङ्गकः ।
कला शिल्पे कालभेदे चन्द्रांशे शकलेऽपि च । 1620
वित्तवृद्धौ च मूले च सुषुमाविषयोस्तथा ।
तत्वदागमसिद्धान्त गुरुणि क्षीरजस्यपि ।
कलं शुक्रे वाच्यलिङ्गमव्यक्तमधुरे ध्वनौ ।
कामशास्त्रे च संगीते मन्त्रशास्त्रेऽपि च स्त्रियाम् ।
कलिः स्यात्कलहे शूरे देशेऽप्यन्त्ययुगे पुमान् । 1625
पापे च कैतवे शोके कालस्तु यमकृष्णयोः ।
महाकालेऽपि समये मृत्युमाक्षिष्ठयोः पुनः ।
काली गौर्यां क्षीरकीटे नील्यां त्रियाति(?)च स्त्रियाम् ।
तलं क्लीबे तालतरौ पेठे ज्यापातवारणे ।
खड्गमुष्टौ वितस्तौ च स्वरूपेऽधरपृष्ठयोः । 1630
तालः कालक्रियामाने करास्फोटद्रुभेदयोः ।
वाद्यभाण्डेऽपि कांस्ये च तालं तु हरितालके ।

1616. ABCD छलं for पलं
1618. B ना for च
1621. E वृत्त° for वित्त°
1625. B ऽन्त्ययुगे
1627. B पुमान् for पुनः
1629. CD ताल्तरौ, AC पदे; E पेठे for पेटे
1630 AD वितस्ते for वितस्तौ
1632. CE कांसल for कांस्ये च

बलं गन्धे रसे धूपे स्थामनि स्थौल्यसैन्ययोः ।
शक्त्याभिमानयोः क्लीबे पुंसि तु स्याद्धलायुधे ।
1635 बलिस्तु दैत्यभेदे च बलवत्काकयोः पुमान् ।
अस्त्री चामरदण्डे च त्वक्कोचे गृहदारुणि ।
नैवेद्ये गन्धके पाणौ वली चापि प्रकीर्तितः ।
वाल्यालके वला तूका वलं चोन्मादमानयोः ।
वालो मूर्खेऽर्भके व्यालग्राहावश्वेभपुच्छयोः ।
1640 ह्रीवेरकेशयोर्बाला योषिद्भूषात्रुटीषु च ।
शुक्लः शुभ्रे रेतसि च रोमभेदे च वत्सरे ।
कुलं वर्गे समूहे च देहे गोत्रे गुणेऽपि च ।
सजातीये जनपदे मन्दिरे च नपुंसकम् ।
मूलं तु रोगे नक्षत्रे शिफायामन्तिकाद्ययोः ।
1645 स्वीये वशीकृते चाथ जालमानायवृन्दयोः ।
गवाक्षे क्षारके दम्भे कोशातक्या स्त्रिया भवेत् ।
वेला काले जलनिधेस्तीरनीरविकारयोः ।
अक्लिष्टमरणे रागे सीम्नि वारिबुधस्त्रियोः ।
मर्यादायां चाथ फलं फले मांसे धनेऽपि च ।
1650 भोगे लाभे च निष्पत्तौ बीजबाणाग्रयोरपि ।
सस्ये हेतुकृते जातिफले च फलकेऽपि च ।
कक्कोले त्रिफलावार्त्तुं मुक्ताधान्यकणेषु च ।
मुष्टौ कर्षचतुष्के स्यात्पलं चापि प्रयोजने ।
लीला तु विभ्रमे हेतौ क्रियायां भाविलासयोः ।
1655 कीलो धूर्ते रथाक्षे च शङ्कौ ज्वालामहीध्रयोः ।
स्त्रियां कपोणिनिर्घाते प्रहारे रतिसंभवे ।
पुलः स्यात्पुलके चापि विशाले महतीष्यते ।

1633. B -रूपयोः for -सैन्ययो
1636 B मद्दारिणि
1638. ABD बले for बला
1641 AD रागभेदे
1644 B °का इयो; E °कारूयो for °काद्ययो·
1646 B क्रूरे for दम्भे
1647 BCDE तीरे for तीर-
1648 E वार- for वारि-
1653 D फल for पल
1655. Om. in A. B ज्वार- for ज्वाला-

खिलमप्रहते शून्ये उत्तरौ केवले त्रिषु ।
मौलिः किरीटे चूडायामशोके संयते कचे ।
पीलुर्गजे शरे पुष्पे परमाणुद्रुमेदयोः । 1660
व्यालः पुंसि शठे सर्पे श्वापदे दुष्टकुञ्जरे ।
मलोऽस्त्री पापविट्किट्टकृपणेषु त्रिषूच्यते ।
वसायामपि शूलं तु ध्वजे योगान्तरे रुजि ।
आयुधे विक्रये वध्याशङ्कौ गर्भेऽपि योषिताम् ।
आलिः पङ्कौ वयस्ये स्याद्भृङ्गे पालिस्तु पुंसि वा । 1665
अंशभेदे च पङ्कौ च संजातश्मश्रुयोषिति ।
अस्रे च कर्णतालाग्रे यूके प्रस्थे च कथ्यते ।
शील स्वभावे सद्वृत्ते चेलं वस्त्रेऽधमे त्रिषु ।
जिपि (?) स्त्रियामथ स्थूलं पीवरे च जडेऽपि च ।
एला सूक्ष्मे त्रुटौ स्त्री स्याल्लोलश्चलसतृष्णयोः । 1670
भल्लो भल्लूकशरयोर्वार्तासंभाव्ययोः किल ।
अलं भूषणपर्याप्तिशक्तिवारणवाचके ।
निषेधवाक्यालंकारे जिज्ञासानुनये खलु ।

इति त्र्यक्षरलान्ताः ।

कुण्डलं वलये पाशे क्लीबे कर्णविभूषणे ।
गळूच्यां स्त्री काञ्चनाद्रौ सर्पे पुंसि तु कुण्डली । 1675
मण्डलं वर्तुले राष्ट्रे कुष्टे द्वादशराजके ।
देवतायतने बिम्बे स्थले वृन्दे पुमाञ्शुनि ।
मेखला खड्गबन्धे स्यात्काञ्चीशैलनितम्बयोः ।
मुञ्जरज्जौ शाड्वलस्तु पुंसि कर्दमदेशयोः ।

1658 E खलम् for खिलम्
1659 BE सयत for °ते
1663 CE वासायाम् for वसा° E रुचि for रुजि
1665, Cf. notes
1667 A भास्ये, E अस्रे, D भासे for अस्रे A भूकप्रस्थे
1668, BE सद्वृत्ते. E वस्रे for ऽधमे, व and ध being often confused
1670 E लोकश्चाल्पसतृष्णयो for post. half
1673 ABCD °ञ्कारजि°
1678, ABD कांचिशैल°
1679 CE मन for मुञ्ज-, E °भेदयो for °देशयो

1680 अचलः पर्वते वृक्षे कीलावसुधयोः स्त्रियाम् ।
चञ्चलः कामुके वायौ लक्ष्म्यां तडिति च स्त्रियाम् ।
जाङ्गलं मांसामिलिते स्त्रियां स्याच्छारदीजले ।
शृङ्खला त्रिषु संदर्भविशेषे निगलेऽपि च ।
गोपालः पशुपाले स्याद्वैकुण्ठे च जितेन्द्रिये ।
1685 सृगालो दैत्यभेदे च क्षुद्रशत्रौ च जम्बुके ।
न्यूने हीने च विकलो दुष्टे च ननियन्त्रके ।
नकुलः पाण्डुतनये सर्पभुक्कुलहीनयोः ।
उत्तालो भीषणे मत्ते विलालो विकटस्थले ।
लाङ्गली नालिकेरे च जामदग्न्यौ च पुंस्ययम् ।
1690 लाङ्गूलं वानरे पुच्छे फलगुन्था लवली स्त्रियाम् ।
अनलं राशि नाले च पुंस्यान्यौपधिभेदयोः ।
दुकूलं सूक्ष्मवस्त्रे स्यादुत्तरीये सितांशुके ।
उपलः प्रस्तरे रत्ने चाश्मरूपमृदि स्त्रियाम् ।
ऐसवे चपलः शीघ्रे दुर्नीतावस्थिते रसे ।
1695 स्त्रिया विद्युति चाभीलः कृच्छ्रे भीतेऽथ वातुलः ।
वातासहेऽपि वात्याया पुंस्युन्मत्तेऽपि च त्रिषु ।
कमलं सलिले ताम्रे जलजे क्लोम्नि भेषजे ।
कुरङ्गभेदे कमलः स्त्रिया तु श्रीवरस्त्रियोः ।
कम्बलो नागराजे च सास्नायां मृगरोमजे ।
1700 गजप्रावरणे चैव निष्कला विगतार्तवा ।
कलाहीने चावलिस्तु रेखायामपि कथ्यते ।
बहुलो बह्वसितयोः कृत्तिकायां गवि स्त्रियाम् ।
बलाया कृष्णपक्षे च कीलालं शोणितेऽम्भसि ।

1686 E –नियन्त्रके
1689 A नागली, D मृगली for लाङ्गली
1691. A पुंसि न्यौ°, B पुंस्यस्यौ°, DE पुंस्यन्यौ°, all corrupt
1694. E ऐरावत for ऐसवे A दुर्नितावस्थिते, B दुर्नीतेपस्थिते: CE दुर्नीतावस्थिते
1695. B तथाकुल E ऽथ वातुकः for ऽथ वातुलः
1697 BCE नलिने for सलिले
1698 A करग B कुरकु– for कुरङ्ग DE स्त्री– for श्री–
1699. B नगराजे for °राजे C सास्नायां, E मृगमेनजे for मृगरो°

पटलं नेत्ररोगे च परिच्छेदसमूहयोः ।
तिलके पुनर्पुंसि स्याच्छादिः स्त्री पटलीति च ।　　1705
पाताल वडवाग्नौ स्याद्बलिसद्मनि चेष्यते ।
कुकूल शङ्कुभिः कीर्णे श्वभ्रे ना तु तुषानले ।
निर्णीते केवलमिति त्रिलिङ्ग त्वेककृत्स्नयोः ।
पर्याप्तिक्षेमपुण्येषु कुशल शिक्षिते त्रिषु ।
भारवाहे प्रवालं तु वीणादण्डे च विद्रुमे ।　　1710
अङ्कुरे स्यात्किसलये करालो दन्तुरे पुमान् ।
तुङ्गेऽथ पेशलो दक्षे चारौ च मुसले हरे ।
मृदुले कोकिले प्रोक्त अनिलस्तु प्रभञ्जने ।
विमलो निर्मले शुभ्रे हिन्तालः पादपान्तरे ।
उन्नते उत्थितेऽपि स्यादुत्तालः परिकीर्तितः ।　　1715
शाण्डिल्यो मुनिभेदे च शिल्पे च परिकीर्तितः ।

इति त्र्यक्षरलान्ताः ।

गण्डशैलः कपोले च द्रोणपाषाणभेदयोः ।
महानीलो भृङ्गराजे मणिनागविशेषयोः ।
उत्कोचेऽस्त्री कटफलः कर्मशीलस्तु कर्मठे ।
अनुकूलस्त्वनादेशे विधेयेऽनुगुणेऽपि च ।　　1720
महाबली दैत्यभेदे बलवत्यपि कथ्यते ।
वनपङ्क्ती विष्णुदाम्नि वनमाला प्रकीर्तिता ।
गोलाङ्गूलः कृष्णकपौ पशुपुच्छे नपुंसकम् ।
तृणशालो राजताल्यां वेणौ रतिकिलः शुनि ।

इति चतुरक्षरलान्ताः ।

1706 BE कथ्यते for चेष्यते
1707. AD कुकुल E कुकूल B श्वभ्रे न तु तुषानले for post half
1708 CE निर्णीके for °र्णीते CDE केवलमति
1711. AD कवल्ये E किसल्य CE कराले .
1713. E प्रभञ्जन
1716 B om line 1716. Cf notes
1717. A न्द्रे B द्र- for गण्ड-.
1718 D om. line 1718 E महानिले
1721 CDE कण्कन्ति a peculiar word
1723 Mss. गोलाङ्गुल E °कपो for °कपौ
1724 Cf notes

1725 वः पुमान्सान्त्वने वायौ सयमे वरुणे स्मरे ।
वा स्याद्विकल्पोपमयोरेवार्थे च समुच्चये ।
विश्वक्षुपि व्योम्नि वाते परमात्मनि पक्षिणि ।
विट् पुरीषे जने वैश्ये क्रमात्पुंसि द्वयोः स्त्रियाम् ।
स्वोऽस्त्री धने पुमाञ्ज्ञातौ त्रिष्वात्मीये स्वमात्मनि ।
1730 स्वः स्वर्गे परलोके च त्विट् कान्तिज्वालयोः स्त्रियाम् ।
वल्के लवङ्गवल्के त्वग्द्वार्दारोपाययोः स्त्रियाम् ।
रमायां देवपूजाया शक्तौ शोभावरेण्ययोः ।

इत्येकाक्षरवान्ताः ।

भवः ससारसतश्रिश्रेयःशकरजन्मसु ।
उपादाने भस्मनि च सत्ताप्राप्त्योश्च वत्सरे ।
1735 भावः सत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु ।
क्रियालीलापदार्थेषु विभूतिबुधजन्तुषु ।
रतिवेगे शब्दवृत्तौ निमित्ते रसबन्धिनि ।
प्रावौ च भवसबन्धे योनौ च स्याद्विकल्पने ।
त्रिषु भ भामवति मे (?) प्रभावे च पुमान्भवेत् ।
1740 नवस्तु नूतने सौम्ये सख्यायामपि तत्त्रिषु ।
सूर्ये समुद्रतरणौ पटे नावा स्त्रियामपि ।
जीवो वृक्षे सुरगुरौ तन्तौ प्राणे च जीविते ।
जीवा जीवन्तिकाभूम्योर्वचामौर्व्योस्त्रिषूच्यते ।
धवः पतौ नरे धूर्ते धूतपादपयोरपि ।
1745 हवो यज्ञे तथाह्वाने स्यान्निदेशाज्ञयो. पुमान् ।
ध्रुवः कीले शिवे शङ्कौ वंशे योगे वसौ मुनौ ।
निश्चिते निश्चले तर्के नक्षत्रे शाश्वते वटे ।

1729. Mss,read स्वे for स्वो. CD त्रिष्वात्मीये
1731 B वल्कलेवक°
1732 Cf. notes A रामाया
1733 AD °सन्तत-
1735-6 = MED. 159-20-1
1735. E °चेष्टास- for °चेष्टात्म-
1736 E °जन्मसु for °जन्तुषु
1741 AE नाव-, B वानरा for नावा
1744 पतौ a wrong form
1745 E हवा for हवो
1746 E शिव for वंशे Mss वसे for वसौ
1747 AB पटे for वटे

सुचि मौर्व्यां तालभेदे स्त्रियामथ शिवं शुभे ।
मोक्षे सुखे च सलिले माने योगे मनोहरे ।
शिवो हरे गुग्गुलौ च कीले चालुकि (?) वालुके । 1750
पुण्डरीकद्रुमे स्त्री तु भवान्यां जम्बुकेऽपि च ।
अभयायां नदीभेदे चामलक्यां महौषधौ ।
शाटाशम्योश्चाभयायां चाथ देवः सुरे घने ।
राज्ञि क्लीबं त्विन्द्रिये स्त्री तेजनीस्पृक्कयोरपि ।
भट्टारिकाया द(दा ?)र्वी तु देवदारुहरिद्रयोः । 1755
सुचि दारुहरिद्रायां सत्त्वं द्रव्ये बले गुणे ।
स्वभावे च पिशाचादौ व्यवसायेऽपि प्राणिषु ।
चित्तसद्भावयोर्जन्तावैश्वर्यामोदयोरपि ।
विश्वं समस्ते जगति विश्वेदेवेषु नागरे ।
वा पुंसि स्यात्स्त्रियां विश्वातिविषाकरशब्दयोः । 1760
द्वंद्वं रहस्ये कलहे युग्मे पात्रप्रसाधने ।
दिवं स्वर्गेऽन्तरिक्षे च लवो रामात्मजे कुशे ।
विनाशे छेदने दावदवौ वनवनानलौ ।
नीवी स्याद्बन्धनागारे धने स्त्रीवस्त्रबन्धने ।
अविर्गिरौ रवे मेषे मूषिके कम्बलेऽपि च । 1765
पूर्वोऽन्यलिङ्गः प्राचि स्यात्पुं बहुत्वेऽपि पूर्वजे ।
प्लवो भेके कपौ वर्षे नावे चेवेत्थमर्थयोः ।
एवं चाथ युवो वर्षभेदे यूनि पुमान्भवेत् ।

इति द्व्यक्षरवान्ताः ।

कैरवः कुमुदे क्लीबे पुंसि स्यात्पिशुनेऽपि च ।
सुग्रीवस्तु सुकण्ठे च वालिभ्रातरि कथ्यते । 1770

1748. C सुचिमौर्व्यां, D सचीमौर्व्यां, E सुचि-मौर्ज्यां
1750. AB हरौ for हरे. A चालिकि
1754. AD blank; B च for स्त्री
1756. E सुचिरारु°
1758. A चित्तस्वभावयोर्
1760. A विश्वत्रि° for विषाति°
1763. E °वनानिले
1769. E कैनवे for कैरव. B कुमुदे for पिशुने
1770. E सुकर्णे for °ण्ठे

गन्धर्वस्तुरगे दिव्यगायके शेखरेऽपि च ।
अन्तराभवसत्त्वे च मृगे पुरुषकोकिले ।
प्रभवो जन्ममूलेऽब्दे जन्मभूमौ पराक्रमे ।
आद्योपलब्धौ ज्ञाने च विभवोऽब्दे धने धृतौ ।
1775 पल्लवोऽस्त्री किसलये शृङ्गारपदमर्मयोः ।
पवने विटपे षिङ्गे रत्नविस्तारयोरपि ।
कितवो धूर्त उन्मत्ते वञ्चके कनकाह्वये ।
प्रसवस्तु फले पुष्पे प्रभवे गर्भमोचने ।
माधवस्तु वसन्ते स्याद्वैशाखे गरुडध्वजे ।
1780 आहवो युद्ध आह्वानेऽध्वरे होमनिदेशयोः ।
निह्नवस्तु नमस्कारे विश्वासेऽपह्नवेऽपि च ।
निकृतौ चाथ सचिवः स्यात्सहाये च मन्त्रिणि ।
उत्सवः प्रसवेच्छाका(?)मर्षोत्सेधमहःसु च ।
द्विजिह्वः सूचके सर्पे पार्थिवो हायने नृपे ।

इति त्र्यक्षरवान्ताः ।

1785 अनुभावः प्रभावे च सतां च मतिनिश्चये ।
घण्टारवः शणक्षुमे घण्टानादे च पुंसि वा ।
पराभवः प्रभावे च वर्षभेदेऽपि वर्तते ।

इति चतुरक्षरवान्ताः ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां यवर्गादिवर्णान्ताः परिसमाप्ताः ।

शः परोक्षे त्रिलिङ्गे स्याच्छ सुखार्थाशशक्तिषु ।
शिः शिवे शिवकान्ताया स्वापे निर्वाणहिंसयोः ।

इत्येकाक्षरशान्ताः ।

1774. AD इपने for धने धृतौ (= निर्वृतिः?)
1176. BE भवने for पवने
1783 AD °वेच्छायामर्षो°, B °वेच्छयाकर्षो°, cf notes. ABD °महस्सु
1784. E सूचके for सूचके
1785 E रतिनिश्चये
1787 Col E वीरराघवीय° for राघवीय°. BCE अन्तस्थान्तवर्गा, for यवर्गादिवर्णान्ता
1788. After this line should come l 1732

दशा वर्तावावस्थायां वस्त्रान्ते समयेऽपि च । 1790
पाशः क(के ?)शान्ते संघार्थे कर्णान्ते शोभनार्थके ।
छिद्राद्यन्ते च निन्दार्थे पुमान्पक्ष्यादिबन्धने ।
पलायने च रज्जौ च निधानावु(?)पलम्भयोः ।
वशः प्रभुत्वेच्छायत्तगजेषु त्रिषु तद्वति ।
स्ववशायां वशायां च स्पृहायां च जनेऽपि च । 1795
वशा वन्ध्यासुतायोषाज्ञानिकुञ्जरनारिषु ।
वंशः पृष्ठास्थि गेहोर्ध्वकाष्ठे वेणौ गणे कुले ।
नासादण्डे चाथ कुशं जले दर्भान्तरे नपुम् ।
योक्त्रे रामात्मजे द्वीपे पुमानौदुम्बरे स्त्रियाम् ।
छन्दोगस्तोत्रगणनाशङ्कास्वथ कुशीष्यते । 1800
पापिष्ठमत्तयोर्वाले भल्लायामयसि स्त्रियाम् ।
केशो दैत्ये भगे वाले ह्रीबेरे च प्रचेतसि ।
कोशोऽस्त्री मुकुले दिव्ये शस्त्रार्थौघे गृहे तिथौ ।
शिश्ने जातिफले खड्गपिधाने योनिवित्तयोः ।
काशः साम्ये दर्भभेदे प्रकाशेऽपि पुमानयम् । 1805
आशा दिग्भूम्यातितृष्णास्वथ राशिस्तु पुंसि च ।
मेषादौ द्रव्यबाहुल्ये विशो वैश्ये नरे द्वयोः ।
स्पशस्तु चारे संग्रामे भीमरे पवनेऽपि च ।
बाधने प्रणिधौ शुद्धे पुंसि प्रांश उपाङ्गके ।
निशा रात्रीशारित्रयोरश्वादेस्ताडने कशा । 1810

इति त्र्यक्षरशान्ताः ।

प्रकाशोऽतिप्रसिद्धे स्यादातपे कोशवत्यपि ।
प्रहासेऽथ पलाशस्तु हरित्किंशुकयातुषु ।

1791. B कराते for क[के?]शान्ते. C कण्ठार्थे, E कर्णार्थे for कर्णान्ते
1793-6 E om. these lines
1796 °नारिषु (metrical shortening?)
1802. E ह्रीवेरे for ह्रीबेरे
1803. cf. line 1844 BC मदे for गृहे
1805 ACD सौम्ये for साम्ये
1806 A वा for च
1808 A भीमरूपवने
1809. B प्राश, E प्रांशु for प्रांश
1810 CE कशो for कशा
1812. CDE प्रहसे

पत्रे नपुंसि कलशः पयस्यमृतमन्द्रयोः ।
घटे निवेशः शिबिरे वाहन्यासगृहेष्वपि ।
1815 कीनाशस्तु यमे पुंसि क्षुद्रकर्षकयोस्त्रिषु ।
उपांशुघातिनि कर्कशे निदेशस्तु भाषणे ।
शासनोपान्तयोश्चाथाभीशुः प्रग्रहरश्मिनोः ।
विपर्शः साध्वसाधुत्वविवेकेषु प्रशस्यते ।
कर्कशः कठिने क्रूरे कृप(पा?)णे निर्दये दृढे ।
1820 आयुर्वेदे द्रव्यभेदे कृष्णेक्षौ खर्वकाण्डयोः ।
अपीवरे साहसिके निस्त्रिंशः क्रूरखड्गयोः ।
निकाशस्तु प्रकाशे स्यात्सदृशे रहसि स्मृतः ।
निर्वेशो भोगभृतयोः शिरावक्षेऽपि बालिशः ।

इति त्र्यक्षरशान्ताः ।

जीवितेशः पतौ काले जीवातौ जीविताधिपे ।
1825 उपस्पर्शः स्पर्शमात्रे स्नानाचमनयोरपि ।
अपदेशः पदे लक्ष्ये स्यात्प्रसिद्धनिमित्तयोः ।
औदार्यशौर्यधैर्येषु निःसीमव्यपदेशयोः ।
आश्रयाशो वीतिहोत्रे पुमानाश्रयनाशके ।
लतावंशस्तु वेत्रे स्याद्वल्लीसंघेऽपि च त्रिषु ।

इति चतुरक्षरशान्ताः ।

1830 षः पुमान्विषये स्वर्गे षा श्रियां षं विरामके ।
गर्भमोक्षे मर्षणे च परोक्षश्रेष्ठयोस्त्रिषु ।
त्विड्दीप्तौ व्यवसाये च जिगीषायां च धन्वनि ।

इत्येकाक्षरषान्ताः ।

1813. A °भरस्यो°, B °मरिस्येः
1814. BCD °घोश्यने
1815 B स्त्रि for त्रिषु
1816. E°घातिनि (metrical lengthening)
1817. ABCD °स्वसने for °र्विवेके
1821. Some Mss. निस्त्रिंशः

1822 AD स्मृतः, BE स्मृतं
1824. AD जीव के, B जीवतुः CE जीवातौ for जीवाती, supported by *AS.* and *VL.*
1830. E मों for स्वर्गे, CDE षो for षं
1831. B स्त्रि for त्रिषु

वृषो धर्मबलीवर्दश्रेष्ठमूषिकराशिषु ।
शुक्रले च पुमान्स्त्री तु कपिकच्छ्वाटरूपयोः ।
सुरसधेऽक्षिण जिष्णौ च तुरंगे जलजेऽपि च । 1835
शृङ्ग्यामपि वृषा स्त्री स्याद्व्रतिनामासन वृषी ।
कर्षूर्वार्ताकरीषाग्निलेखनेषु च खातने।
कुल्यायां तु कर्षू चाथ कर्षस्तु कर्षणे फले ।
घर्षस्तु वृद्यावब्दे स्याल्लोके धान्यशमेषयोः ।
क्लैब्यजम्बूद्वीपयोश्च विषं गरलवारिणोः । 1840
उषानिरुद्धपत्न्यां च कालभेदेऽपि पुंसि वा ।
प्रेषः प्रैषः प्रेषणे स्यान्मर्दनोन्मानमानयोः ।
श्लेषः स्यादुभयार्थे च अलाताङ्गारयोः पुमान् ।
कोषोऽस्त्री कुड्मले खड्गपिधानेऽर्थौघदिव्ययोः।
दोषः स्याद्दूषणे पापे दोषा रात्रौ भुजेऽपि च । 1845
शेषोऽप्रधानेऽनन्ताख्ये त्रिषु स्यादवशेषिते ।
शेषा प्रसादनिर्माल्याक्षतादानेषु तु स्त्रियाम् ।
तूष्णीमर्थे सुखे जोषं पुण्यकालाब्दयोर्विषुः ।

इति द्व्यक्षरषान्ताः ।

महिषी राजपत्न्यां च महिषस्य च योषिति ।
पुरुषो मानवे साख्ये ज्ञे च पुंनागजीवयोः । 1850
पुराणपुरुषेऽपि स्यान्नृमाने पौरुष त्रिषु ।
पुंभावे तत्क्रियायां च प्रभावे संततावपि ।
आमिषं सुन्दराकाररूपादिविषये भवेत् ।
संभोगलोप(भ?)योर्मांसे पुंसि चोत्कोचलाभयोः ।
पारावारे च कनके निकषात्म(षाश्म)परीक्षके । 1855

1834 Mss. °कच्छाट°
1836 E अमी for वृषी
1837. AD घातने
1838. E च for तु Mss read कषू for कर्षू
E कर्षस्तु कर्षणे फले for post. half
1842. B मर्दने मान°. ABD °मानयो for °मानयो
1843 CE आलाता° for अलाता°. B °कोरे च
CE lacuna for °यो पुमान्
1844 ABCD रोषो for कोषो cf. line 1803
1847 ADE प्रधान– for प्रसाद–
1855. E पारावरे for पारावारे

अभीषुः प्रग्रहे रश्मौ विषेशोऽवयवे नवे ।
निखिलातिशाया-यक्कद्रटन्योचमत्रस्तुषु ।
उष्णीषस्तु शिरोवेष्टे किरीटे पुंनपुंसकम् ।
आकर्षः शारिफलके द्यूतेऽक्षे कार्मुकेऽपि च ।
1860 किल्बिषं त्वपराधे स्यान्नपुंसि दुरिते रुजि ।
शुश्रूषा श्रोतुमिच्छायां परिचर्याप्रधानयोः ।
शैलूषो वाग्जीवे स्यात्किराते नटबिल्वयोः ।

इति त्र्यक्षरषान्ताः ।

सुरे मत्स्ये चानिमिषो नन्दिघोषो रथे पुमान् ।
अर्जुनस्य च शङ्खे च वृषभेन्द्रस्य गर्जने ।
1865 आत्मघोषो वायसे स्यादात्मस्तुतिपरेऽपि च ।

इति चतुरक्षरषान्ताः ।

सः पुंस्युमासुते वायौ देहभाःश्रीद्रुवाजिषु ।
सं पक्षिस्यन्दने क्लीबे ज्ञाने ध्याने निवारणे ।
सू प्रेरणे गर्भमोक्षे सेऽभिधेये च सेवने ।
सत्सत्ये विदुषि श्रेष्ठे साधौ क्लीबमुडौ त्रिषु ।

इत्येकाक्षरसान्ताः ।

1870 हंसः सूर्ये मराळेऽश्वे यतौ च परमात्मनि ।
श्रेष्ठे निर्लोमनृपतौ शारीरमरुदन्तरे ।
मत्सरे मन्त्रभेदे च विष्णौ राजादिपूर्वके ।
हिंसा चौर्ये ताडने स्यादन्योपद्रवबन्धयोः ।
वेधाश्चतुर्मुखे विष्णौ पण्डितेऽपि प्रचक्ष्यते ।

1861 AD °श्रपनयो, C °श्रवानयो for °प्रधानयो· (प and व and श and ष are indistinguishable in Grantha script)

1863 ABD om lines 1863-5. C नर्दि° for नान्दि°

1868. E प्रेरने for प्रेरणे

1869 B सदसि for विदुषि

1874 B प्रचक्षते D प्रचक्ष्यते

स्त्री त्वाशीः सर्पदंष्ट्रे हिताशंसायामनुग्रहे । 1875
हासो हास्यरसे शीघ्रगमनानन्दयोरपि ।
वसुर्वृद्धौ धने रत्नेऽनले मधुरहट्टयोः ।
योक्त्रे रश्मौ धनाध्यक्षे देवभेदे च वाच्यवत् ।
ज्योतिः प्रकाशनक्षत्रदृक्सूर्याग्निशिखासु च ।
पुण्यार्थाध्वरपापाणवेदाङ्गेषु विधावपि । 1880
धनुः प्रियालवृक्षे च राशिभेदे शरासने ।
धनुर्धरे च शूरे च छन्दः पद्याभिलाषयोः ।
वेदे स्नाक्ये वृत्तभेदे उत्सवेऽपि नपुंसकम् ।
रसो वीर्ये गुणे रागे शृङ्गारादौ द्रवे विषे ।
जलेऽङ्गधातौ गन्धे च तिक्तादौ पारदे धने । 1885
आस्वादनेऽथ स्रोतः स्यादिन्द्रिये निम्नगारये ।
अर्चिर्मयूखशिखयोस्तमस्तिमिरवेलयोः ।
गुणे राहौ च मायायां ज्ञानेऽपि परिकीर्त्यते ।
रजस्तु कौसुमे रेणौ गुणधूलीन्द्रियेषु च ।
स्त्रीणामृतौ च न्यासस्तु निक्षेपार्पणसद्मसु । 1890
दाने च मन्त्रभेदेऽथ भाषितौषधयोर्वचः ।
तेजो बीजे प्रतापे च प्रभायां परमात्मनि ।
कोशादण्डे मयूखेऽग्नावंशे सूर्ये बलेऽपि च ।
वत्सस्तर्णकपुत्रादौ वर्षे च कुटजे पुमान् ।
विष्णोर्वक्षसि वत्सं स्यात्तरश्च बलरहंसोः । 1895
तपश्चान्द्रायणादौ स्याद्धर्मे लोके हुताशने ।
माघे ग्रीष्मे धर्मराजे क्लेशे च शिशिरेऽपि च ।
वयः पक्षिणि बाल्यादौ सामर्थ्येऽवयवे नपुम् ।
रेतः स्यादिन्द्रिये स्वर्णे निर्यासे स्वादनेऽमृते ।
शब्देऽथ ओजो दीप्तौ च बले तेजसि पुंस्ययम् । 1900
अवष्टम्भे च धातूनां विषमर्क्षेऽपि कथ्यते ।
मंसूर्जनन्यां बडवायां लतायां स्त्रियां मता ।

1880. CE विद्यावपि
1881. E प्रियाल–
1885. CE ऽग्मधातौ
1887. ABD मयूर– for °ख–
1888. AD राहोः CD राहे for राहौ
1893. A वंशे for अंशे

वर्चः पुरीषे दीप्तौ च रूपे विद्वांस्तु पण्डिते ।
प्राज्ञे चात्मविदि स्याच्च महश्चोत्सवतेजसोः ।
1905 सहो बले सहा मार्गे हेमन्तज्योतिषोः पुमान् ।
हासयुक्ते चाथ नभाः श्रावणावपि कथ्यते ।
नभो व्योम्नि नपुं मेघे घ्राणे पुंसि पतद्ग्रहे ।
मृणालसूत्रे वर्षासु स्यादोकस्त्वाश्रये गृहे ।
पिके पयो जले क्षीरे ज्यायान्वृद्धप्रशस्ययोः ।

इति द्व्यक्षरसान्ताः ।

1910 सारसः कमले शुभ्रे हंसे च जलपक्षिणि ।
गोनर्दमिथुनीकामिष्वपुंसि तमसोऽस्त्रियाम् ।
नदीभेदेऽन्धकारे च श्रीवत्सस्त्वावृतौ बिले ।
आहसो ललिते कृष्णे सुमनाः कुसुमे बुधे ।
मालत्यां त्रिदशे चाथ कनीयाननुजाल्पयोः ।
1915 अतियूनि स्त्रिया कामिन्युक्ते मैथुनिभूतयोः ।
कृष्णातीरे च वाञ्छायामौत्सुक्ये लालसा द्वयोः ।
याच्ञायामतिशङ्कायां रभसो वेगहर्षयोः ।
मानसस्तद्भवे स्वान्तेऽप्यञ्जसा तत्त्वतूर्णयोः ।
पुंस्युत्तंसः कर्णपूरे शेखरे वा नपुंसकम् ।
1920 दिवौकाश्चातके देवे स्या[illegible]योः ।
स्त्रीलिङ्गे रोदसी भूम्यामन्तरिक्षे नपुंसि वा ।
बीभत्सः स्याद्[illegible]रसे हिंस्रे च विकृतेऽपि च ।
वरीयान्गुरुवरयोः साधीयान्साधुबाढयोः ।
पीनसं स्याद्घ्राणभेदे राक्षसोऽसृक्पवर्णयोः ।

इति त्र्यक्षरसान्ताः ।

1903. E [illegible] for पु°
1906. A [illegible] for [illegible], AD [illegible], C [illegible] for [illegible]
1908. AC [illegible] for स°
1909 ABD °[illegible]
1917 E om. from [illegible] up to [illegible] in line 1921
1918 post. half B [illegible] corrupt
1921 B [illegible] for नपुंसि वा

विश्वावसुर्वर्षभेदे गन्धर्वेऽपि च पुंस्ययम् । 1925
आङ्गिरसस्त्वब्दभेदे मुनिभेदे तदीरितम् ।
अवतंसः कर्णपूरे शेखरे पुंसि वा भवेत् ।
कुम्भीनसो भुजंगे स्यात्स्त्रियां लवणमातरि ।
मदालसा दैत्यवध्वां चन्द्रहासोऽसिमात्रके ।
राजरावणयोश्चाथ सूर्ये वह्नौ विभावसुः । 1930
कृकलासोऽनेकवर्णे जन्तुभेदेऽपि कीर्तितः ।

इति चतुरक्षरसान्ताः ।

हः शंकरे हरे हंसे रणरोमाञ्चवाजिषु ।
गर्भे प्रचेतसि स्त्री तु हा त्यागे गतिवीणयोः ।
हं क्लीबमस्त्रसुखयोः क्वणिते मणिरोचिषि । 1935
परब्रह्मामन्त्रणयोस्त्रिषु तून्मत्तहास्ययोः ।
हेतुसंबोधनेऽपि स्यात् हा स्त्रियां परिदेवने ।
हुं वितर्के परिप्रश्ने न्यासे च भयदानयोः ।
ही विस्मये विषादे च हि हेताववधारणे ।

इत्येकाक्षरहान्ताः ।

ग्रहोऽनुग्रहनिर्बन्धग्रहणेषु रणोद्यमे । 1940
सूर्यादौ पूतनादौ च सैंहिकेयेऽपि तत्त्रिषु ।
पत्नीमन्दिरयोश्चाथ स्नेहस्तु लेपसौहृदे ।
नवनीतेऽप्यहिर्वृत्रासुरे सर्पे च दुर्जने ।
बर्हः पर्णे मयूरस्य पिञ्छे हाहा निवारणे ।
खेदे मोदे च गन्धर्वे हूहू चापि प्रकम्पने । 1945
व्यूहस्तु सेनाविन्यासे चोत्प्रेक्षावृन्दयोः पुमान् ।

1929. Mss. मदाल्सो
1930. Mss. °वारण°. cf. notes
1933. B गुहा त्यागेगतिवीणयो; E हा त्यागे गीति°
1936. C परिवेदने
1937. E हं for हु
1938. BD हि for ही
1939. ACDE (wrongly) गृहो for ग्रहो
1940. ACDE मिहिकेयेपि
1941 Before the line a main word गृ° is wanting. B स्नेहतुल्ये च; C स्नेहस्तुले च for स्नेहस्तु लेप-
1942 B °प्यहर्वंशवासुरे. E °प्यहव्यात्रासुर
1944 E हु हु for हूहू
1945. B सोत्प्राक्षा° for चो°

हुहूः स्यात्कोकिलालापगन्धर्वकलयोरपि ।
अहो बतानुकम्पायां खेदे संबोधनेऽद्भुते च ।
सह साकल्यसादृश्ययौगपद्यसमृद्धिषु ।
गुहस्तु षण्मुखेऽपि स्याद्देवखातबिले गुहा ।

इति द्व्यक्षरहान्ताः ।

1950 विग्रहः कलहे देहे कोपे विस्तारमागयोः ।
तुलासूत्रेऽश्वादिरश्मौ प्रग्राहः प्रग्रहोऽपि च ।
द्वार्योपीडे काष्ठरसे निर्यूहो नागदन्तके ।
वरस्त्रियां स्यादारोहो हल्लाहश्चित्रवर्णके ।
अहहेत्यद्भुते खेदे प्रवाहो जववेगयोः ।
1955 सहस्रबाहुर्बाणेऽर्के कृतवीर्यसुतेऽपि च ।

इति त्र्यक्षरहान्ताः ।

परिबर्हस्तपार्हेऽर्थे पुंसि स्यात्तु परिच्छदे ।
पत्नीपरिजनादानमूलशापाः परिग्रहाः ।
तमोपहो दिवानाथे वीतिहोत्रे निशाकरे ।

इति चतुरक्षरहान्ताः । एकाक्षरळान्तमप्रसिद्धम् ।

पाळिरश्रौ प्रदेशेऽङ्के रेखायां स्यात्तरुच्छदे ।
1960 नळस्तु तृणभेदेऽब्दे कपीन्द्रे भूपतावपि ।
फाळिश्चामरखण्डे च जरादिश्लथचर्मणि ।
वळिर्मध्यमरेखोर्मिजीर्णत्वग्गृहदारुषु ।
निम्नोन्नते च वक्रे च रचनायामपीष्यते ।
मौळिः किरीटे धम्मिल्ले जटायामथ पन्नगे ।

1953. AD स्त्र°: BC पर° for वर° BCE आरोहे for °हो
1954. ACD हहेत्य°. E दहहेत्य°
1956 B om. lines 1956-8
1958 AD तपोपहो
1961 B स्यथादिश्लथचर्मणि corrupt for post. half
1962. E पालिर् for वलिर्
1964 CE मौलिः

दुष्टदन्तावळे व्याळ अळिः पङ्क्तौ च वृश्चिके । 1965
भृङ्गे वयस्यां भूमौ स्यात्केळिस्तु परिहासके ।

इति द्व्यक्षरळान्ताः ।

सरळो रसिके रज्जौ बहुळः कृष्णपक्षके ।
नक्षत्रेऽग्नौ पर्णभेदे गवि स्त्री मङ्गळः कुजे ।
शुभे तु मङ्गळं प्रोक्त काहळो दुर्जनेऽपि च ।
काहळी वाद्यभाण्डे स्यात्पुंसि मृशाशुष्कयोः । 1970
प्रवाळोऽस्त्री किसलये वीणादण्डे च विद्रुमे ।
कराळो दन्तुरे तुङ्गे विकृतोज्ज्वलयोरपि ।
विग्रहे भीषणे चाथ वञ्जुळः स्थलवेतसे ।
वानीरे द्रुमभेदे स्याद्विरळं तु तनावपि ।
निचुळो हिज्जुले पद्येऽप्यस्त्री मधुफलेऽपि च । 1975
हिन्ताळ उल्लसत्पूगे वकुळोऽशोकपूगयोः ।
कर्पूरधूल्यां द्राक्षादिमधुपूरे तु दोहळम् ।
पिङ्गळो वर्णभेदे स्याद्वर्षभेदेऽपि कथ्यते ।
महिळा तु द्रुभेदे स्यात्स्त्रीभेदेऽपि च कथ्यते ।
कदळी वैजयन्त्यां च रम्भायां च मृगेऽपि च । 1980

इति त्र्यक्षरळान्ताः ।

बृहन्नळा तृणे पुंसां स्त्रीवेषे शतपर्वणि ।
वर्णावळी मातृकायां तथा स्याद्गमनेऽपि च ।
अरिकेळिः शत्रुलीलास्त्रीरत्योश्चापि कीर्तितः ।
सुगन्धे स्यात्परिमळो महानाळोऽञ्जनद्युतौ ।

इति चतुरक्षरळान्ताः ।

1965 B आळि for अळि.
1973. B वञ्जुळो स्तववेतसो. E वंजुळी कलवेतसे for post half
1974. B वानेर for वानारे. ACE कवि°; D कपि° for द्रुम°
1977. AD अपि for तु
1979 E द्रुमभेदे for तु द्रुभेदे
1980 ACDE हरिणा मने for च मृगेऽपि च
1932. B गगने, C गह्ने, E गह्ने for गमने
1983 E करिकेळि.

1985 क्षः संरोधे विरोधे च क्षेमदुःस्वप्नयोश्च ना ।
क्षा स्त्री क्षमायां निद्रायां सं क्लीबे क्षेत्ररक्षसोः ।

इत्येकाक्षरक्षान्ताः ।

अक्षो द्यूते वरूथाङ्गे नयवादौ बिभीतके ।
कर्षे व्यासौ कृपे चक्रे आचारव्यवहारयोः ।
आत्मजे पाशके दैत्यभेदे चेन्द्रियवालयोः ।
1990 ध्वाङ्क्ष· काके बके वक्षः कर्षे वत्से विभूषणे ।
कक्षः पार्श्वे परीधाने पश्चाद्बलपल्लवे ।
बाहुमूले तृणे सौरभे शुष्कनववीरुधोः ।
स्त्रियां ग्रहणिकाकाञ्चीप्रकोष्ठग्रहरज्जुषु ।
स्पर्धापदोः स्यन्दनस्य भागे दक्षः प्रजापतौ ।
1995 पटौ हरवृषे ताम्रचूडे वह्नौ द्रुमे मुनौ ।
स्त्रियां मुव्यधि(?)पक्षस्तु मासार्धे ग्रहपार्श्वयोः ।
केशादेः परतो वृन्दे बले सखिसहाययोः ।
पतत्रचुल्लिरन्ध्रेषु देहाङ्गे राजकुञ्जरे ।
साध्ये विरोधे भित्तौ स्यात्परतन्त्रे कुचेऽपि च ।
2000 प्रेक्षा तु नृत्ते प्रज्ञायामीक्षणे चाथ सेवने ।
भिक्षा भृतौ च याच्ञाया नपु भिक्षितवस्तुनि ।
त्र्यक्षः परशुरामे स्यात्त्रिषु कात्स्न्यनिकृष्टयोः ।
रूक्षः स्यात्पादपेऽप्रेम्णयचिक्कणे पौरुषेऽपि च ।
शिक्षस्तु दण्डने चाथ चक्षुरीक्षणनेत्रयोः ।

इति द्व्यक्षरक्षान्ताः ।

1985 E षा for क्षा
1987. E द्युतौ for द्यूते B नयपाद for °वादौ
1988. BE तुषे for कृपे
1989 B भालके B पत्तुके, D ऽपि क्षके E पचके for पाशके
1991. Mss. read पृथाच्चे चल° for पश्चाद्बल°
1993. AE -गृह- for -ग्रह-
1994 D स्पर्धानादो
1995 Mss पत्रो for पटौ, and °चूडे for °चूडे
1996. ADE -गृह- for -ग्रह-
2000. Mss. प्रेक्षस्तु for प्रेक्षा तु

प्रत्यक्षेऽधिकृतेऽध्यक्षो गवाक्षो जालके कपौ ।
रक्ताक्षी स्याद्वर्षभेदे ताम्रनेत्रास्त्रियामपि । 2005

इति त्र्यक्षरक्षान्ताः ।

छायावृक्षो नमेरौ स्यान्महिषाक्षस्तु गुग्गुलौ ।
दिव्यचक्षुर्ज्योतिषिके पार्थात्मज्ञानिनोरपि ।
कमलाक्षः पद्मबीजे विष्णावपि पुमान्भवेत् ।
मल्लिकाक्षः पक्षिभेदे नीलाक्षेन्द्रायुधे पुमान् । 2010

इति चतुरक्षरक्षान्ताः ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यामिदं वर्गाः परिसमाप्ताः ।
या राघवकृता श्रेष्ठा मातृकावर्गसंयुता ।
सैकाक्षरादिसंयुक्ता पूर्णा नानार्थमञ्जरी ।

2005 B om. lines 2005-7

2009. B पक्षि- for पद्म concl Sl A मार्ग for वर्ग° After the colophon with its following Sloka, A reads :

श्रीशारदाम्बायै नम । श्रीलोकाम्बिकायै नम । कृतकृतमपराध क्षन्तुमर्हन्ति सन्त.। यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया । अबद्ध वा सुबद्ध वा मम दोषो न विद्यते । यदक्षरपदभ्रष्ट मात्राहीन तु यद्भवेत् । तत्सर्वं क्षम्यतां देव नारायण नमोऽस्तु ते । विसर्ग बिन्दुमात्राणि पदपादाक्षराणि च । न्यूनानि चातिरिक्तानि क्षमस्व परमेश्वर। श्रीगुरुभ्यो नम । श्रीवेदव्यासाय नम । शुभमस्तु । हरि ॐ । कृष्णाय वसुदेवाय देवकीनन्दनाय च । नन्दगोपकुमाराय गोविन्दाय [नमो] नम । इत्यर्षे फाल्गुने ■ रोहिण्या मृगवासरे। रामेण लिखित सम्यक्पूर्णा नानार्थमञ्जरी । श्रीगुरुभ्यो नम । शुभमस्तु । नमोऽस्तु रामाय सलक्ष्म(क्ष्म)णाय देव्यै च तस्यै जनकात्मजायै । नमोऽस्तु रुद्रेन्द्रयमानिलेभ्यो नमोऽस्तु चन्द्रार्कमरुद्गणेभ्य । इष्टदैवतमस्माकमिक्ष्वाकुकुलभूषणम् । कुलदैवतमस्माक कोरण्डद्वारमण्डितम् ॥ य श्रियो नामरूपाभ्या या देवी सर्वमङ्गला । तयो ससरणात्सुता सर्वतो जयमङ्गलम् ॥ श्रीमानाश्रितकल्पद्रु करुणावरुणालय । कारणं जगता शम्भु कल्याणानि करोतु न ॥ श्रीगोपालकृष्णाय नम । वाहीकृतमहाधेनुगणाधिपविनायकौ । भवना भवता मूले पार्वतीपरमेश्वरौ ॥ य पूतनामारणलब्धवर्ग काकोदरो येन विनीतदर्प । यशोदयालङ्कृतमूर्तिरव्यात्स नायो यदूनामथ वा रघूणाम् । श्रीरामजयम् ॥

B reads· शुभमस्तु । इति नानार्थमञ्जरी समाप्ता । श्रीगुरुचरणारविन्दाभ्या नम । कोल्ल ॥ १०३९ मत रुधिरोद्गारिवर्ष तुलामास,३ आ तेदि रविवारत्तु मूल नक्षत्रतु मिथुनपक्षत्त पोक्षि कवु (zbu) तक्करप्पेतु अतिगण्डनित्ययोगतु कूटिय दिवस चाकियन् परेचन् पकुतितीर्त्त नानार्थमञ्जरीग्रन्थमिदम् । श्रीरामजयम् । शुभमस्तु ।

C reads श्रीशारदाम्बायै नम । हरिः ॐ शुभमस्तु । गुरुभ्यो नम । श्रीरामचन्द्रराम . ...।

D reads श्रीशारदाम्बायै नमो नम । गुरुचरणारविन्दाभ्या नम ।

E om the concluding Sloka and ends with the colophon alone.

CRITICAL NOTES

Lines

18 All MSS. read कस्पा, but in A स is supplied below क by different hand So स्पृहा is adopted in text supported by AT AS MED, NR. and VL.

38 NR अर्करथाक्न् as one word

47 Two main words तर्क and मर्क are confused The Construction being defective the whole line is retained as found in MSS. NR reads मर्को मन से माहने । काङ्क्षावमभेदेषु तर्क etc Read the line as ° भेदुष्कर-वायुषु

48–49 are wrongly transposed in all MSS The text is therefore corrected consulting other lexicons

50 कटु means a brahmin in disguise or pretended brahmin.

57 All MSS read कान्तार Can it be मानान्तर ? cf AS 38

60 All MSS read पर्गो मितान्ते and also NR. for पर्गसितान्त which is the correct reading cf. SK and MW. Can the post half be पातौभेदेश्व-सत्ययो ?

62 NR reads पाको जासि निशाया.

64 NR reads दृक्नानुक्रीडयो शीत The post. half is therefore corrected as नेक नानुनीदयो although it sounds metrically defective

66 MSS. read सेको गोमाद्रेतयो which is doubtful The reading शको गोमयरेतयो is adopted with the help of other lexicons

69 For अपर्णसविकाहयो main word is doubtful

71 The line appears to be doubtful Read °वचनत्ता°

72 Meaning आश्रय is found in AS मन्दिरेऽऽश्रये is an irregular samdhi.

73 Not clear The meanings of वल्क are combined with those of वल्क

76 The meaning गति is found in all MSS Will it be a wrong reading for रति ?

77 Most of the MSS read भीरु for the first main word भेरु . It is probably misunderstood to be an opposite word to अर्क=fearless! भेरु is the proper word (cf MW) and therefore adopted in text The word भेरि in post half supports the reading भेरु. Sometimes even the main words are found repeated for different meanings in lexicons

78 Some main word meaning चन्द्र and मुनि seems to be omitted.

80 The reading रोचक is adopted after VL NR and MW

81 MSS almost read रक्तुजो and शिखे But E reading रु • रु helps us to read रुक् रु and NR supports it

95 पेदेस्तम्बदे appears to be a correct reading as it is partly supported by E.

Lines

99 Are we to understand लोह in the sense of लोहमल as suggested by other lexicons ?

109 This line does not fit in the section of यक्षरस, the main word being कोशातकी It again appears in its proper place

115 विट् means a merchant वर्तक is used in that sense even now in Southern side

116–117 A main word दाण्वक is probably wanted as found in K

125–30 In these lines meanings of कारिका are also found.

129 May the reading काकमाचिषु found in CE be correct

132—3 अग्निम थ is probably intended here for अग्निमान्थ A main word कणिका seems wanting before this line Again as the meanings वर्तुलवाटक and पद्मनीजकोशी are attributed to the word कर्णिका the lines 132 and 133 should have been transposed.

135 द तमण्डले is corrected to °मण्डने according to E The dictionaries also support this reading

136 Read सामुद्रत्वणे and मुकरे

142 All MSS read सपाक It is probably निपाक which is supported by AS AT NR and partly VL

148 For कली read कवी on the authority of MED VL and SRS

150 इडुक is found in VL but इडुक is in dictionaries

151 ABCD read सुपा॰ The omission of the third syllable in all these MSS (and also in K!) tends to show a common source. E also corrupt सटाकु is adopted in text on the evidence of AS VL and MED

152 is a defective one in all MSS कु or कू and डु or ड़ are often confused in Grantha MSS The real text is therefore supposed to be as adopted and supported by NR reading 'स्याद्दॆल्यका चैकातुल-शम्ययोरपि तूलिका Cf VL also

153–4 All MSS read wrongly सरेह for सरोह For meanings in line 154 prior half some main word probably सुवक seems to be wanting Is नवक a wrong reading for कथक ? (cf Bhānuji s Com on AK,). It is not clear whether the main word is अंशुक or अम्बक C is ambiguous

157 तबक is not traced in any lexicon or dictionary in the meaning mentioned in the present lexicon

164 Before this line a main word seems to be wanting ?

165 रासिक not found in dictionaries

174 Read नर्त्योपित्यो

189 अनेन्मूक having five syllables is misplaced here It must come after line 213

194 All MSS read सरमको but सत्येको is the correct reading

196 is a repetition of post half of line 106 and prior half of 107

201 चातुरीक is not traced anywhere

Lines

202 मातङ्गिक is a new word. For तत्, च is possible as चाक्रियां is found in K.

213 मधूलिका means "black mustard" but not given here.

214 Are we to take कामशलाका: found in four MSS. corrected into कामशलाका on the authority of VL.* as a main word? But then the meaning is not given. In a way there is some confusion about this line.

223 Before this line a main word शिखिन् is wanted; cf. NR. शिखी केतुग्रहे वह्नौ मयूरे कुक्कुटे द्रुमे. In lines 958-9 the word is repeated.

227 रेखं although found in all MSS is a mistake for सुखं. Compare NR. VL. and SRS.

230 This line contains the meanings apparently of the word सुख. Therefore lines 227-28 appear to be abrupt.

239 All MSS. read मकरे. But मुखर "scurrilous" is the proper reading. Compare VL. and SRS.

251 Read कल्पद्रुमनीवल्कवरे for the prior half with MSS. CE.

253 For गाथायां, cf. NR. also.

257 नग and अग having four meanings for each, the reading नगा अगा: in text is an emendation for the readings in MSS.

258 For स्त्री याच्ना तस्य योषितो: which is grammatically incorrect, read either स्त्री याच्यानुगयोषितो: or स्त्री याच्ना तस्य योषिति.

262 A main word भाग is wanted; cf. VL. 49. 15 and AS. 5. 40. रूपकार्थे is correct, प and भ are easily confusable in Grantha script.

268 All MSS. read कर्बुरे. But it appears to be a phonetic mistake for पक्ष्मेरे (=Paralysis, cf. MW.) supported by VL. 49.15 and AS. 5.39.

271 After अथ a main word व्यङ्ग is wanted.

274 For the meaning संगमन, it appears to be some confusion. Lexicons assign this meaning to रङ्ग.

278 Two main words शृङ्गी f. and शृङ्गिन् m are both combined here in different meanings; cf. AK.

281 Before this line a main word seems to be missing as the meanings in prior half are not found for रङ्ग. Can the main vocable whose meanings are रथ and क्षेत्रभेद. be युग?

283 A main word whose meanings are given in this line is not mentioned. It is probably वृष. The scribes being influenced by these meanings changed कर्ण in the previous line into वृष, and so, so many variants for the word कर्ण.

284 प्रपात is the correct reading. CE read प्रताप by metathesis; cf. VL.

286 Remove brackets for this line.

287 Read स्थान for स्थाण with one of the MSS. of NR.

F.N. * compare the word मदनशलाका found in VL. and which is equivalent to कामशलाका.

Lines

293 अक्षमीस or अम्भिम स (as in D) not found in any lexicon or dictionaries The reading may probably be °दन्ते क्षी सीस etc

295 रुगु is found in NR also But NSK (1140—42) SK and MW read त्रिगु in these meanings Should we therefore read त्रिगु with NSK and SK ?

306 सेव is supplied from NR ह्वे although found in all MSS is incorrect

313 We read गुह्यवाचि with MED and VL

316–7 The meanings वृद्धि स्थान and क्षय should have been mentioned in one place as in MED VL SRS Compare वृद्धिस्थानक्षयेकोष्ठौ Two of the MSS read सामान्ये with MED VL and SRS But we have rejected it as सामान्याय is required to be taken as one meaning

318 All MSS read °वन्यो for °दानयो which is supported by AS 58 116 MED 24 31 VL and SRS

322 There appears to be some confusion about this line as the meanings mentioned here are not found to have been assigned to उद्गग

337 All MSS are unanimous in reading मेघा for मोघा But a main word मेघ is wanted to suit the meaning नीरद in the next line

339 Post half is corrected with the help of NR

341 MED and SRS read पलिघ VL distinguishes परिघ from पलिघ Compare परिघो मुद्गर यागभे खकुम्भघातयो । पलिघ काचकलशे घटप्राकारगोपुरे

344 is an extra line cf line 1461

351 Read the prior half of this line as सितावपक्षमासेषु

355 NR reads वर्चांसि ज्वालविद्मास (1 284) A main word वचस is wanting here

356 सीवनधावने is a wrong reading in all MSS Read सीवनसाधने cf NR 1 281

359 All MSS read स्थूले for तुले Are we to mean सुरान्तर as equal to कृष्ण the meaning which is assigned to विष्णु in VL ? All other lexicons read असुरान्तर

362 Almost all MSS read शुष्कपणे शुष्कव्रण a dried sore is correct व्रण (second time) means Scar It is supported by AT 10 43 VL 60 2 and MED 27 2

367 Can the reading be मत्र स्तुति कथ्यते ?

375 स्कन्धे कूर्मे is probably a mistake for कूर्मस्कन्ध

380 अन्ध food for अघम् ? cf AT

381 खङ्गच्छ although found in all MSS is a wrong reading for खगच्छ (= the feathers of an arrow) cf NR line 296

382 For जये, जवे would be better cf NR line 73

384 The main word ज्या being यकारान्त should come in the section of यकाक्षरयान्त It is wrongly inserted here in all MSS cf line 1259

Lines

388 For साक्षापदेशयोः, read शाख्यापदेशयो , cf. NR and MED.

393 Read वेध द्वोरपि

396 मार्गं is found for मासा in VL. The word रेणुकयोराजि could be split up as °यो आनि or °रानि Both the words are probably combined राजि (=पङ्क्ति) and आनि (=युद्ध and भूमि) cf NR I 305.

405 खड्गाङ्क only in this lex It is खट्वाङ्ग in others.

406 For कमठ, कर्मरङ्ग in other lex.

424 Is रागराज a new word? रागरज्जु in MW A main word महराज wanting before post half, cf NR 1 2179 and VL 71 30

431-2 Main word for the meanings in these lines according to NR is त्र (cf l. 79-80), while it is ज in *Sasvata*, App p 87, Sl 29-30 (ed of K G OKA Poona 1918)

448-50 The main word कू° with all its meanings is repeated in lines 460 61

460-1 For the first occurrence cf lines 448-50

468 Should the latter half be read कार्याकार्यप्रियेषु च?

471 2 The meanings of words in post half of l 471 and prior of 472 are doubtful

474 Read this line as पिद्यास्त्रिवरत्नमाहल्य etc

483 Is कुररच्छद a new word?

501 द्वडे लिपु in B, is a metrical improvement

503 अर्वा कुरिसत इति मुकुट cf footnotes in AK, Bhānujis com. p 404 (1944 edn.)

517 व्याळ° misplaced

533 मुसुण्ढि is apparently wrong Is मुसुण्ठि a correct reading? It should come under ठान्त section

554 All MSS transp l 554 and 555 ताम्रिक is supported by AK and SK The meaning कुक्कुरायुधादिपिरिमद not traced

566 बोले supported by AK. l 1915 and VL 103 23

570 हारहूरा is probably a correct reading? The readings हरकर of our lexicon as well as हारदूर found in AT p 11,51 are doubtful. MW reads हारहारा or हारहूरा in the sense of a kind of grape'

594 Prior half doubtful The construction seems to have two meanings क्रोडदंष्ट्र (NR) and वराहदंष्ट्र The meaning कोप for विषाण is not traceable

597 हरिण or हरिणि is found in MW. but not हरेल but it is found in Bhide s Dic (Chitrashala 1926)

601 वाद although found in all MSS seems to be wrong वध is the correct reading, cf MED 48 43. MW also gives the meaning killing"

607 निर्वान in the sense of 'Naked' not found in Dictionaries but found in usage but see निर्वाण = vacuity

610 निर्वचन (= accurate description definition) is the correct reading

Lines

620 मेघमणि appears to be a new word मेलामणि found in MW in the sense of ink Some MSS read मेळ° or मेऌ° shortening ला to ळ to suit the metre ?

629 Although all MSS read ईति for रीति the latter is adopted as a main word supported by other lexicons But a main word इति is required before प्रवासे in the next line As all the MSS. are equally corrupt the construction of the line seems to be defective, cf also E D K S article VĀK *DCPRI* No 1, P 72, cf VL 120 4 127 48 also लोहकीटक is found almost in all MSS but the correct spelling is supposed to be लोहकिट्टक=rust of iron

637 Post half corrupt

643 नाल्ये+इन्द्रालि double crasis कौशिवा° is incorrect in all MSS कैशिवयादिष्वंपु is correct कैशिक्यादयश्च वृत्ती च कैशिक्यादिवृत्तय तासु वृत्ती is found in MBH cf Sukthankar's ADIP 186 5

644 A main word वित्ति seems wanting cf VL 128 54

644-5 The construction of these two lines seems to be doubtful AT reads वित्तिस्तु समवे । लाभे ज्ञाने विचारे स्यात् NR reads वित्तिर्विचारसद्भावज्ञानलाभेषु MW gives for वित्ति the meanings (1) understanding (2) acquisition (3) existence But for the meaning विचार the main word is supposed to be वित्त or विन्न Moreover स्तम्भन in 1 644 is probably a mistake for सम्भव Therefore वृत्ति and वित्ति are intended here The construction is wrong

647 कीर्ति is supported by AS 15 162 and MED 54 5 MSS wrongly read गति

648 नाद्वणा seems to be a mistake नाडीव्रण is found in NSK 2 12 29 नाडीव्रणसरण्या is in MED 55 15 वहद्व्रण is in AS 15 168

649 धुर्धूर a different spelling for धुस्तुर धुत्तूर, धत्तूर etc

665 Post half not clear

668 Read the post half as क्रिया कृष्याद्युद्यतयो cf. MED 58 56

672 This line seems superfluous here The main word for the first two meanings is not found and a main word धृति for the meanings in post half has already occurred in 1 638 cf NR 1 499 also

679 पत्नी is ungrammatical cf 1 963 and 1295 also

690 Remove (स?)

692 शुषिरक्षणे is an irregular samdhi

701 All MSS read नगम probably to suit metrical sound, but such word is not found as far as traced जङ्गमे ना would be a suitable change

727-8 The Main word is वनिता for meanings वनिता अबला and अलयरागस्त्री The construction seems to be defective

729 For prior half main word wanted

Lines

734 नामके is an incorrect reading in all MSS आनके (ना + आनके) is preferable The word रोहित gives the meanings of लोहित also cf NR lines 1557–9
737 पाश्वमैलिके is suggested
755 For prior half cf l 784
756 ग्रामभूमिना is metrical shortening and incorrect.
781 द्वौ स्यात् ! ungrammatical
784 cf l 755 prior half
785 तुरगाग्रम (= तुरगशाखे) supported by MW आवर्त = a lock of hair that curls backwards [esp on a horse considered lucky]
792 For दशान्त cf Raghu 12 1
812 आस्थान आलम्बन and यत्न are three different meanings Dual number is therefore ungrammatical
816 This line is misplaced It should come in बघ्यन्त section
825 ध and घ are indistinguishable in Grantha script and hence the word लब्धर्थे a correct word is misplaced here
832 This line is repeated in line 1381
835 सत्ये मूले wrongly found in all MSS सत्यमूल is the correct reading
836 Read °वृत्तयो
840 All MSS wrongly read उपजाते उपज्ञाते is the correct reading
842 पाद=पूज्य Plural form added to proper nouns or titles in token of respect
844 All MSS read wrongly °वापदेनायो The correct reading is °यापदेशायो
853 कार्ये प्राण° is a mistake in all MSS and also in one of the MSS utilized for NR edn काव्यप्राण as indexed is correct
876-7 Should be transposed
892 All the meanings found in this line are of a main word सिद्धि This line should have therefore been composed after line 886 गोष्पति although found in all MSS is an incorrect reading for लिप्पति cf VL 180 25
893 वैशाखे is wrong चैत्र is correct
911 अस्थ m and अयस् n are intended here
912 मिथ is misplaced It should come in व्यस्त्यान्त section
913 ग्रथि misplaced (as above) कृ टेल्य is found as a meaning of ग्रंथि in VL and SK अनाजवे is therefore adopted although not found in MSS
914 विश्वो वीवध पुंसि for prior half is suggested
919 Prior half is corrupt The meaning कुटुम्बव्यापृत a man who is careful to support his family for the word व्यापि is found in other lexicons as AK
921 Misplaced Post half doubtful
922 निपाने is probably a mistake for नीवाक (=dearth).

Lines

928 प्रकृत्यादि(= प्रकृति, प्रत्यय, आगम and आदेश)विनश्वर is supposed to be a meaning दोषात्पाद is another meaning Construction is peculiar

930 भ्रष्टया is doubtful तृष्णाया is found in other lex

936 Read नुशब्दस्तु for धनु शब्दे as in NR All the MSS corruptly read धनु शब्दे

942 Instead of °बुद्धिषु °शुद्धिषु seems to be more correct

951 प्रस्थादौ supplied from VL 187 17 वस्थादौ in all MSS is an easy mistake, व and प often being confused in southern scripts

954 5 For repetition cf line 1224

946 सुतने Double crasis? (मते + इने)

956 प्रावा should be the main word for ग्रावाण

973 Read °वारिणो at the end

976 After अथ a main word for the next five meanings seems wanting

987 For तूलसेवने cf VL 192 47.

992 पावने is found in all MSS but पवन is the correct reading

996 A main word is missing before this line

1002 All MSS wrongly read मञ्जु The correct word is मञ्जनी cf NR also

1003 There is no main word for the meanings given in this line and next prior half

1011 For कटीवस्त्र, कपिवक्त्र is found in some other lexicons

1017 वहिर्मुखे = Poor

1024 Doubtful If वाग्मी is not a main word main word also wanting

1027 क्षेत्र is supported by NR SR but according to other lexicons क्षेत्रे also seems to be correct cf AK with Bhanuji's com, रमस's quotation and MED also

1046 निष्परो° is a wrong reading Read निष्फलोद्यमन supported by AS NR and MED

1076 सुयोधनसुत is a wonderful meaning

1079 आतञ्चन = प्रतीवाप (that which causes coagulation, as buttermilk which is thrown into fresh milk to turn it MW) The said meaning is found in MW only for the word आतञ्चन but not for प्रतीवाप (which means a disease) प्रतीवाप is however found in the above sense in AK but Bh de's Dic (Chitrashala 1926) gives the meaning fluxing metals'

1081 All MSS read चतुरक्षरनान्ता wrongly after line 1080

1085 अपवारण should have been mentioned in णान्त section

1111 अञ्जनिनी seems to be corrupt अप्यनल s suggested

1112 विद्वासे ungrammatical

1114 The main word is फा in other lexicons The meaning फूत्कारे is adopted from NR All the MSS read different corrupt readings

1141 कुम्भी = कट्फल a kind of plant seeds of which are used in medicine found in NW Province [MW]

1165 केकि° in all MSS but कलि° is found in other lexicons

Lines

1188 Before post half मोम is wanted cf MED,109 21 VL 244-5,21-2
1196 Read the latter half as सोमोऽस्त्री योषितीति च
1201 Read उत्कण्ठा° Here three words viz (1) उत्कण्ठा (2) वस्त्रसकोच and (3) रेखा are intended But ŚRS (p 222) indicates only two meanings for ऊर्मि viz (1) उत्कण्ठा and (2) वस्त्रसकोचरेखा
1215 The two meanings of the post half are of यम and not of याम
1224 This line is almost a repetition of l 955
1240 NR reads चन्द्रहास which seems to be more correct MSS reading is wrong
1255 प्रियङ्कुस्वामा a main word of five syllables has crept in this section
1258 In Grantha Script ब, व, and च are often confused
1273 विमलस्य पेतुर्धेन is an irregular compound
1280 A main word हल is requird in this line
1281 2 A main word गुरु seems wanting अनुभेद is probably a mistake for प्रभेद, cf MED
1291 गाढ़ो is found almost in all MSS only B reads वाढ़ो which has no meaning बहो (=abundance plenty) is therefore suggested.
1294 Before post half some main word is wanting NR reads कुटिल for कुटिल.
1298 With post half cf l 1348 (prior half)
1301 अश्वकर्ण=a kind of tree cf VL 257 26
1311 °कमनि is preferable
1312 All MSS read सज्जे सख is the correct reading found in MED 1139
1319 कोणप is a peculiar word not traced कलेव and कौलेय although found in MW are not in these senses
1321 Is सुरभे a mistake for चरम? C reads चरम
1348 अर्थे occurs in line 1298 Here in the section of त्र्यक्षरनाम it is repeated
1356 Corrupt.
1358 MSS read अनुगये for अनुशय It is repeated in l 1363 with meanings
1363 Read ग्रावगेन्न It means a huge rock thrown down from a mountain by earth quake or storm , cf. APTE.
1364-5 A main word लुच्छन्न is wanted
1368 पुट् is a new word
1370 According to other lexicons and Unadi, the main word for the meaning Gold is द्रु
1379 श्री in the sense of जग doubtful A main word भ in the sense of पुष्प is wanting
1381 =832
1401 पवन stands for the meaning Powerful or hero cf Pāṇ 5 2 127 In the sense of Sun it must be घ्र cf MW

Lines

1416–7 वज्र with all its meanings is repeated in l 1489–90.
1426–8 The main word शर does not seem to have all the meanings given in these three lines Only a few of them are traced, while others were not found in other lexicons consulted including SK and MW All the MSS read these three lines alike
1429 In other lexicons मथिगुण or मन्थिगुण (=the string by which a churning stick is whirled round) is found as a meaning of नेत्र But all MSS read as found in the text मथिगुण is suggested
1433 In the place of वेध, वध seems to be more correct as found in other lexicons बल is found only in NR l. 912 but in others it is बलि
1434 द्रुपदात्मजा would have been better
1436 नभाग्रु (=नभ+अशु) नभ means सूर्य cf Nirukta
1442 All MSS read विरुद्धे but विशुद्ध is a correct reading as found in MED 124 27 and AS 34 425
1445 Collated MSS read रचना a wrong spelling But K reads रजनी (=turmeric) which is correct
1448 All MSS read पात्र पाप is the correct reading
1451 Prior half doubtful
1455 क्षेत्र is a wrong reading found in all MSS But शक्रो is the only correct main word in the senses that follow
1476 रिप्र ? not found
1487 नरी metrical lengthening
1488 MSS read देवाद्यास्साधनऽपि च which is not clear MED. reads देवादीनां च साधने
1489-90 The main word वज्र with similar meanings has already occurred in lines 1416 17
1505 CE reading सुरत (=sexual union) is more correct than सुन्दर
1509 क्षुद्रसेवे found in all MSS but क्षुद्रगदे is suggested cf SK also
1510 दीप्र is the meaning of स्वर not of चक्र All MSS wrongly read it
1513 Is कौरवामात्य the meaning of विदुर ?
1522 For the word कर्णिका AS reads कर्णिका 96 617 MED कर्णिका 137 209
1524 Post half बभुरा पण्ययोषिति is the correct reading °पण्ययोरपि is a mistake The haplographical omission of lines 1523–4 in A is somewhat an indication that all the MSS come from one source बभुरा पण्ययोषायां is found in AS
1527 MSS read करीरू or करीर But करीरी is found in MED 131 125 and one of the MSS of NR (cf B R Sharma s edn p 102 l 1953 notes) MW reads however करीरा or करारी
1534 रक्षा is incorrect Read कक्षा
1535 Instead of °कल्नेषु read °शुक्लेषु
1536 निस्त्राभे° is the only correct reading व and ब in Grantha script are always confused

Lines

1542 अधिकरणे is the correct reading found only in NR and not even in a single MS of NM!

1547 पुस्तके is a wrong reading in all MSS The correct reading is पुस्तके, cf AK MED, etc. सौषेद्रिये double crasis ?

1548-9 The reading शारि seems to be a wrong reading for शारि, cf SRS P 261, lines 1-2, which has all the meanings in these lines attached to it For क्षोभकरणे read अक्षोपकरणे The prior half of line 1548 should have been शारिरक्षोपकरणे Cf NS 87 30 also The word is repeated here for more meanings, Cf l 1481

1550 Read वेगद्रहो as one word

1557 In other lexicons including AK, प्रकार is found as a main word for the meaning आकृति and सदृश But in NM प्रकार seems to have four meanings

1573 Read this line as नागर पुरतेऽस्से चान्त्य° etc Can the reading be अन्त्र्यजौ meaning a sub-caste=नागर Brahmins of Gujrat ?

1574 Corrupt

1578 थ and य are often confused in Grantha Script and या is a scribal error for थो क्वाह्वेथ° is the correct reading

1598 पर्यङ्क means ' a partic mode of sitting of ascetics

1613 A word of five syllables quietly crept in the section of चतुरक्षर-रेफान्त

1614 आदान is found in all MSS The correct reading is आदान अदान in NR is probably a mistake MW gives two meanings taking or giving for which see Siddhānta Kaumudī द्वावि दान शति च'

1616 छल is wrong फल found only in E but not in the sense of मत्सर

1619 For this line a main word कल is wanting But it is found in l 1623 of which this line is a repetition. कल is not traced in other lexicons in the sense of हरित l 1623 should have been read after l 1618

1623 This line should come after l 1618, as कल is connected in lines 1620-22 and 1624

1628 त्रिवति found in all MSS should we read it त्रिशति ?

1632 CE reading वासस्य is supported by K It should have been in text

1633 कठ गभस्ते स्त्रे रश्मानि स्वोत्स्नैन्यया =MED 147.37 कर स्ते रथ मति स्वैस्त्रैन्ययो =AS 41.512. So, in this line the reading should be गभस्ते and रश्मानि

1649 फल in the sense of त्रास and चल is not found in other lexicons

1652 कर्कोल is a different spelling of कक्कोल

1653 प्रयोजन is a wrong meaning of फल

1665 आलि is adopted in text according to E and K. But आली is wanted to suit the meaning सखी, वयस्य वयस्या is found in all MSS But आलि means only ' a female friend in lexicons and dictionaries वयस्यायां would have been better

1667 भ्रष्ट (without distinction of म and ष) is here a part of the

Lines

compound of अग्रि in the sense of "edge." This reading is found only in CE and K.

1670 All MSS. wrongly read सदृक्षेत्रुटौ सदृक्षत्रुटौ would have been more clear

1712 हरौ ■ possible in place of हरे, cf MW.

1716 This line should come in -वङ्गत्यान्त section.

1724 रतिविल is a new word. रतकीलः (= a dog) is found in MW.

1728 अक्रमात् = विपरीतक्रमात् (i e in reverse order).

1732 This line is not wanted here. In NR, these meanings are found of a main word ग्रा and hence it should have come after line1788.

1739 Prior half corrupt.

1755 Other lexicons read दार्वी

1765 Only E reads रवौ correctly, others read रवे

1771 क्षेखरे is found in all MSS., but it is a wrong reading for खेचरे

1774 वृतिः = निर्वृति =Emancipation

1783 इच्छाप्रसव (=rising of a wish) is one of the meanings of उत्सव in MW and other lexicons like AK The text may probably read प्रसवेत्सेकामर्षो° etc

1788 Cf l 1732

1792 All MSS read छिद्रायन्ते Should the correct reading be छन्नायन्ते ?

1795 BD and K read वचाया (for वशाया) which is probably more correct

1801 All MSS read बाले. But फले seems to be more correct

1803 Cf l. 1844 for repetition of meanings चाक्षेऽयैवे is more correct and suggested.

1819 कृपण is a correct reading. Remove (पा?) from the line

1835 वृषन् is intended here

1880 पुत्रार्थाध्वर° ■ found in all MSS पुत्रार्थध्वर is found in NR (l. 514) meaning "a sacrifice performed for getting a son" (=पुत्रकामेष्टि) the evidence for which to be traced elsewhere पापाण (=Sunstone and moon stone?)

1913 क्षाद्दल ■ a new word

1915 6 From शिवा up to कृष्णाशैले not properly understood.

1929 If चन्द्रहास means "The name of a king and Ravana's Sword" राजरावणयो becomes an irregular compound But if the word ■ construed as ' ■ sword of a king and of Rāvana the compound is admissible

1930 All MSS read °बारण° for °रावण° But AT supports the reading °रावण° ■ in text.

1932 हरे is found in all MSS. हरौ would have been better

1941 Before the line, गृह is wanted गृह and ग्रह are sometimes confused

1953 हलाह means "variegated colour" Kosakalpataru reads हलाहश्चित्रितो वाजी हलाह = a piebald horse, cf, Katre's edn l 6090

1955 The word सहस्रगु having five syllables should come after l.1958

1984 Read महानील, for ° नाल. The meaning is "a kind of black tree". Cf. SRS for word अञ्जनक

INDEX

[References are to the line-numbers]

अग्रज *m* elder brother 486
अग्रजन्मन् *m* brāhmana, elder brother, brahman, 1062
अग्रत *ind* in front, before 788
अग्रत.कृत *mfn* placed in front 807
अग्रमात्र *n* point 218
अघ *n* Sin, pain, suffering 340
अङ्क *m* place, nearness or proximity, breast, ornament, lap, mark, fault, an act of a drama, shamfight, a drama 55
अङ्क *m* lap 28, 326, mark 100, 1959, sign or symptom 477
अङ्गण *n n* courtyard 11, 474 ? 602
अङ्कुर *m* a young shoot 1711
अङ्कुरकारण *n* cause of sprout 398
अङ्कुरपात्र *n* a kind of vessal 143
अङ्ग *m* name of a country, *n* body, contiguous means or remedy, a limb, a subordinate division 272
अङ्ग *ind* a particle implying attention 273
अङ्ग *n* ? 71; part of a body 585
अङ्गज *m* god of love, hair of the head, son, intoxicating passion नागर, nail; *n* blood 419-20
अङ्गण *n* courtyard 1568
अङ्गद *m* Son of Vālin *n* a bracelet worn on the upper arm 865
अङ्गधातु *m* a constituent fluid or essential juice of the body 1885
अङ्गभेद *m* ? 731 ? 1281
अङ्गराग application of unguent 1324
अङ्गलेपनवस्तुविशेष *m* an unguent for the body 1154
अङ्गविलेपन *n* unguent or pigment 166
अङ्गविहीन *mfn* without limbs 310
अङ्गहीन *mfn* mutilated 1585
अङ्गार *m* charcoal 1843
अङ्गारक *m* the planet Mars 389, 783, 1556
अङ्गीकृत *n* acceptance 10, 1584
अङ्गुलि *n* finger 1229
अङ्घ्रि *m* foot 12
अचल *m* mountain 1437
अचल *m* mountain, a tree, (*f*) the bolt or pin, the earth 1680
अचिक्कण *mfn* hard 2003
अच्छ *mfn* spotless, *m* a bear 376
अच्युत *m* Lord Visnu 1081
अज *m* god Visnu, god Śiva, N of Kāmadeva, moon, goat or ram son of king Raghu 391
अज *m* Viṣnu 1503
अजमोद *m* N. of a plant 117
अजातशृङ्ग *mfn* hornless 1562
अजित *mfn* not conquered, *m* Viṣnu, Śiva supreme spirit 743
अजिर *n* object of sense, the body, courtyard 1568
अजिह्म proper action, straight 1243
अज्ञ *m* ? 1788, ignorant 1823
अञ्जन *n* collyrium 345
अञ्जनद्युति *m* a kind of black tree 1984
अञ्जलि *m* cavity formed by folding and joining the open hands 36
अञ्जिनी *f* 1111
अञ्जसा *ind* truely, quickly 1918
अट्ट *n* निश्चितचतुर, dried, overmeasure, an inner apartment 441
अट्ट *m* tower 1101, a market 1293
*अणुतन्तुवाच a thin thread 967

* [illegible] is text

अधोमुख *m/f/n* turned or bent downwards 407

अध्मान *m/f/n* one who does not blow 1246

अध्यक्ष m superior 1162

अध्यक्ष *m/f/n* observable, *m* Superintendent 2005

अध्यात्म *n* Vedānta philosophy 1209

अध्याय *m* chapter or canto 113, 299

अध्यासन *n* standing over 1072

अध्वन् *m* n way or high road 289 390, 453, 914

अध्वर *m* sacrifice 639, 818, 1232, 1780

अन *m* endowed with breath or life 979

अनङ्ग *m* God of love air, a devil, shadow 328

अनङ्ग *m* God of love 419

अनन्त *m* Śesa or serpent God 35, 681 1846

अनन्त *m* Śesa, Visnu; *m/f/n* endless *n* sky, (*f*) शारिवा a kind of grass a medicinal plant, various plants N. of Pārvatī, गडूची 724–6

अनन्तर *ind.* afterwards 814

अनन्ता *f* N. of a plant 1459

अनपेतार्थ significant or wealthy 1314

अनय *m* bad conduct, ill-luck, misfortune 1327

अनर्थ *m* evil 478

अनल *m* fire, 79, 140, 1319, 1454 1877

अनल *n*(*m*?) N. of a king, भाल fire, a kind of plant 1691

अनवच्छ ? 1403

अनवधि *m/f/n* endless 724

अनवस्थिता ? unsteadiness 659

अनशन *n* fasting 1292

अनाकुल *m/f/n* undisturbed 1579

अनातप *m* shade 1283

अनात्मन् *m* 1412

अनादेश ? 1720

अनाप्त *m* stranger 1411

अनार्जव *n* crookedness 913

अनावृष्टि *f* drought 631

अनाशन *m/f/n* imperishable

अनिमिष *m* a god, a fish 1863

अनिरुद्धपत्नी *f* wife of Aniruddha 1841

अनिल *m* the wind 151, 566, one of the body airs of the human body 292

अनिल *m* wind 1713

अनीक *m* war or battle, army, multitude 153

अनु *ind* expressing subsequent time and likeness,

अनुकम्पा *f* pity or sympathy or compassion 657, 1947

अनुकूल *m/f/n* अनादेश obedient, agreeable 1720

अनुक्रोश *m* compassion 64 661

अनुगुण *m/f/n* agreeable 1720

अनुग्रह *m* favour or blessing 863, 1875

अनुचार *m* follower 1592

अनुज *m* younger brother 1914

अनुज्ञान *n* permission 1239

अनुताप *m* repentance 1363

अनुत्तर *m/f/n* not northern i e southern quarter, not above i e low, superior i e. that to which nothing is superior 1611

अनुत्तर ? 286

अनुनय 949, ? 1297, conciliation 1673

अनुपहत *m/f/n* unimpaired 350

अनुबन्ध *m* indicatory letters unsounded, offence or guilt, a child who imitates an example set

अन्ववायप्रभेद *m* a partic. regal family 1099

अन्वाचय *m* secondary importance 348

अन्वेषण *n* search or seeking 289, 603

अप् *f* water 669 1493

अपक्रान्त *mfn* gone away 796

अपक्व *mfn* uncooked (not riped) 1214

अपचिति *mf* loss, adoration, *f* reverence 801

अपटु *mfn* sick 855

अपत्नीक *m* a widower 1514

अपत्य *n* offspring 1012

अपदेश *m* pretence 388

अपदेश *m* a place, point, famous ?, reason, generosity, valour, bravery, limitless ?, pretext, 1826

अपमूर्धकलेवर *n* a headless trunk 925

अपराजित *mfn* not conquered 744

अपराद्ध *mfn* one who has acted wrongly towards 1073

अपराध *m* offence or fault 118, 660, 1018, 1860

अपरिहिंसित *mfn* unvexed 935

अपवरक *m* a room 1144

अपवाद *m* a blame or censure 99, 874, scandal 1274

अपवाद *m* blaming, order or command 873

अपवारण *n* covering, garment 1085

अपस्मार *m* epilepsy 534

अपह्नव *m* concealment 1781

अपाङ्ग *m* outer corner of the eye a sectarial mark on the forehead, without limbs or a body 310

अपामार्ग *m* a kind of plant 1026

अपि *ind.* a particle expressing question, contrast, supposition, censure, fatality, conjecture or doubt 1099–1100

अपीवर *mfn* not fat 1820

अपुपक ? 1580

अपेक्षा *f* hope 813

अप्यर्थ ? the meaning of अपि 715

अप्रथम *mfn* not first 978

अप्रधान *mfn* subordinate or secondary 538, 1846

अप्रधानक *mfn* a subordinate division 272

अप्रसूताङ्गना *f* a woman who has not borne children 1185

अप्रहत *mfn* uncultivated land 1658

अप्रिय *mfn* displeasing 118, 120, 468

अप्सर ? a celestial damsel 1394

अप्सरोयोषित् *f* celestial damsel 1493

अप्सरस् *f* nymph 1151

अबला *f* a woman 728

अब्ज *n* a lotus 370, ? 1417

अब्ज *m* The Nicula tree, conch, N of Dhanvantari physician, the moon, *n*. a lotus, 392–3

अब्द *m* a cloud, mirror, year, N of a mountain 849–50

अब्द *m* a year 1368, 1538, 1773–4, 1839, 1848 1960

अब्दभेद *m* a year 1926

अब्धि *m* ocean 41, 758, 1094

अब्धिभेद a partic. sea 604

अभया *f* (repeated) a kind of plant 1752–3

अभाव *m* non-existence 451

अभिख्या *f* fame, majesty, name, brilliance 1329

अभिख्या *f* ? 1197

अभिग्रस्त *mfn* seized 1073

अभिजात *m* man of high birth, a

अम्बु *n* water 25, 42, 227, 249, 385, 1499

अम्बुज *n* lotus 1016, 1199

अम्बुधारा *f* flow of the water 1088

अम्बुधि *m* ocean 891

अम्बुनिर्गम *m* fountain 1208

अम्बुबन्ध *m* a dam 1542

अम्भस् *n* Perspiration ? 1219, water 1703

अम्भोज (*m*) fish, son of Viśvāmitra, *n* lotus 412

अम्ल *mfn* sour 705

अय *m* going or moving, auspicious, prosperity 1299–1300

अयस् *n* wrought iron 1801

अयाचित *mfn* unsolicited 720

अयि *ind* a particle expressing question and conciliation 1297

अयोघन *m* an iron hammer 450

अरात्यभियुक्त *mfn* attacked by a foe 807

अरि *m* an enemy 1370

अरिकेलि *f* sport of a foe, sexual enjoyment 1983

अरिष्ट (*mfn*) unfortunate (*m*) neem tree, good fortune, butter-milk, अङ्ग, crow, a kind of tree the fruits of which are used in washing, नीच, mis-fortune, evil, रम्य; *n* the lying-in chamber, ill-luck, 476–9

अरुण *m* reddish brown, tawny, a kind of leprosy, the red glow of twilight, the charioteer of the Sun, the dark-red (the colour of the dawn), dumb, द्रव्य, (*f*) a kind of plant, indian madder, त्रिवृता 578—80

अरुण *mfn* ? 579, reddish brown 1442

अरुष्कर *mfn* cruel, wounding 1611

अरोग *m* health 668, 1286

अर्क *m* the Sun 38, 40, 250, 254, 257, 294, 349, 410, 1057, 1206, 1295, 1463, 1469, 1484, 1955, N. of a plant 1197

अर्क *m* leaf of Arka plant, crystal, copper, the Sun, Indra, eldest brother, silver, N. of the sun plant 45–6

अर्ककिरण *m* the ray of the sun 437

अर्कपर्ण *n* leaf of an Arka plant 45

अर्कपादप *m* N. of the sun plant 46

अर्कसारथि *m* The charioteer of the sun 578

अर्गल *m* an iron bar for shutting the gate 342

अर्घ *m* respectful reception of a guest, value 340

अर्चा *f* worship, an image 354

अर्चा *f* adoration 801

अर्चि *m* a ray 1026

अर्चि *f* light, flame, lustre 351

अर्चिस् *n* a ray of light, flame 1887

अर्चित *mfn* respected 782

अर्जुन *m* ; 540, the third son of Pāṇḍu 568, a kind of grass 703

अर्जुन *m* ककुभ, N of the third son of Pāṇḍu, N. of the king Kārta-vīrya, a peacock, the only son of his mother, N, of the tree, slight inflamation of the white of the eye, a partic. grass, (*f*) a cow 993–5

अर्जुन *m* the third son of Pāṇḍu 1503

अर्जुनभूरुह *m* Arjuna tree 1455

* अल्पस्रोतसि पठ्यते in text

अवधूत *mfn* disregarded shaken off one of the Āsramas 795

अवधृत *n* heard, learnt or understood 674 1421

अवन *n* रक्षण, protecting motion satisfaction, begging, hearing, action obtaining joy or pleasure, shining 989-90

अवबोधन *n* understanding 986

अवयव *m* a part 196 limb 1033, 1856 ? 1353 ? 1898

अवरोध *m* covering, wives of a king queen s apartments 926

अवलग्न *mn* waist 1290 ? 1356

अवलम्बन *n* resting on 932

अवलम्ब *m* 622

अवलेप *m* Pride ointment, दूषण 1108

अवलोकन *n* looking at 830

अवशेषित *mfn* remained 1846

अवश्याय *m* hoar frost pride 1368

अवष्टब्ध *n* resting on being near, arrested, ग्रस्त, despised 933

अवष्टम्भ *m* gold, obstruction, beginning 1109

अवसर *m* oppertunity 508 1348 1351 1382, 1545

अवसान *n* end or conclusion 378, 687, 917, 976 ? 998, 1153

अवसित *n* end 654

अवस्कर *m* excrement, private 1604

अवस्था *f* state or condition 1790

अवाक् *mfn* speechless 89

अवाताश्रय *m* a place sheltered from the wind 780

अवाप्ति *f* obtaining or attainment, 990 1071

अवि *m* a mountain the Sun, a sheep a rat, a wollen blanket 1765

अविक्रम *m* unmanly 1129

अविदूर *mfn* being near 933

अविधि *ind* falsely 913

अविश्वास *m* mistrust 1781

अव्यक्त (*mfn*) indistinct, *m* N of Siva of Visnu, महदादिक the supreme spirit, soul 742-3

अव्यक्त (व्यक्त) *mfn* distinguished 1857

अव्यक्तमधुरध्वनि *m* a low or soft and inarticulate tone 1623

अव्यक्तमधुरभाषित *n* a low or soft and inarticulate tone 175

अव्यक्तमधुररव *m* a low or soft and inarticulate tone 1619

अव्यक्तराग *m* the dark red (the colour of the dawn) 579

अव्यासक्त *mfn* inattentive 1501

अशनि *mf* flash of lightning 1478

अशुद्ध *mfn* impure 596

अशुभ *mfn* ill luck misfortune 477, 1045

अशुभकर्मन् *n* inauspicious action 1311

अशुभदैव *n* ill luck 1327

अशोक *m* A kind of tree, मान without sorrow, a kind of plant 146–7

अशोक *m* The Asoka tree 1659, 1976

अश्मदारण *m* an instrument for breaking stones chisel 58

अश्मपरीक्षक *m* touchstone 1805

अश्मरूपमृत् *f* solid clay 1693

अश्मश्रु *n* a beardless man 1562

अश्र *mfn* (s/c of अश्रि) edge 444

अश्रि *f* edge 1959

अश्रु *n* tear 1428

अश्व *m* a horse (here refers to a horse of the Balkh breed) 102 422 506 509 662, 1300, 1470, 1597, 1870

tive ?, arrival 1245

आगमन *n* arrival 1245

आङ् *ind.* indicating a littleness, inclusion, expressing limit, धातुयोगज, 15

आङ्गिरस *m* N of a year, N. of a muni 1926

आचमन *n* sipping water from the palm 1085, 1825

आचार *m* custom, conduct or practice 839, 1189, 1333, 1350

आचार्य *m* guru 721

आच्छादन *n* covering, concealing 370; cover 1070, clothing 1103, disguise 1447

आजि *f* battle, a ground, an instant 396–7

आजि *f* war, battle 838 1563

आज्ञा *f* command 874, 1745

आज्ञापत्र *n* notice 1006

आज्य *n* ghee or clarified butter 399

आटरूष *m* N of a tree 1834

आडम्बर *m* the sounding of a trumpet, arrogance, the roaring of elephants 1604–05

आढकचतुष्क *n* a measure of capacity (=4 Āḍhakas) 544

आढ्य *m* a rich man 1537

आतङ्क *m* sickness disease, fever, doubt, uncertainty or fear 113

आतञ्चन *n* प्रतीवाप ? (cf. crit notes), speed, satisfying 1079

आतप *m* sunshine 1216, 1811

आत्मघोष *m*, a crow one flattering himself 1865

आत्मज *m* son 1989

आत्मज्ञानिन् *m* having divine vision 2008

आत्मन् *m* firmness, intellect, nature, brahman, body, effort, a life, organ, the wind 961-2

आत्मन् *m* soul 430 436, 743, meditation 1261, self 1729, 1735

आत्मवत् *m* intelligent 1314

आत्मविद् *m* a seer 1904

आत्मस्तुतिपर *m/n* one flattering himself 1865

आत्महन् *m* self abandoning 565

आत्मीय *n* property 1543, 1729

आदान *n* taking or receiving 1957, (cf. l. 1614 also)

आदि *m/n* ? 815; first 1238, ? 1268

आदृत *m/n* attentive, respected 782

आद्य *m/n* foremost or first 1483, 1644

आद्यपक्ष *m* the bright half of a month 351

आद्योपलब्धि first recovery 1774

आधान *n* killing 402

आधा(दा)न taking or receiving 1614 (cf notes)

आधार *m* a basin for water round the root of a tree, a dam, location 1542

आधार *m* ? 1988 (VL आचार 402 2)

आधिक्य *n* excess 1443

आनक *m* a thundercloud, a kettle-drum, a kind of drum, a war drum 98—99

आनन्द *m* mirth 1876

आनन्दन *n* happiness 899

आनर्त war, dancing room, N. of a country (northern Kathiawad) 765

आनाय *m* a net 182 1645

आनृशंस्य *n* absence of cruelty 1212

* श्रीवत्सस्वावृत्तौ बिले is the text.

आशंसा *f* hoping for or desire 1371
आशंसित *mfn* hoped 453
आशङ्का *f* danger सङ्कोच, fear doubt, apprehension 161
आशा *f* quarter, earth pervasion desire 1806
आशीस् *f* benediction 713
आशीस् *f* a serpent s fang wishing benefit blessing 1875
आशुग *m* wind an arrow going quickly 325
आश्चर्य *n* wonder 326
आश्रम *m* refuge asylum 72
आश्रमान्तर *n* a partic kind of Sanyasasrama 795
आश्रय *m* ? 444 refuge 613 1908
आश्रयनाशक *m* a forfeiter of an asylum 1828
आश्रयाश *m* fire a forfeiter of an asylum
आश्लेष *m* embracing 623
आसन *n* withers of an elephant, seat 1055
आसन *n* a seat 1571
आसार *m* a hard shower 754
आसार *m* attack a hard shower the army of an ally or king प्रवेश, spreading 1550-51
आस्था *f* a hall of audience support effort, hope 812 3
आस्थान *n* a hall of audience 812
आस्पद *n* प्रतिष्ठा 860
आस्पद *n* place 1365
आस्फोट *m* the sound made by striking on the arms 1114
आस्वादन *n* tasting 1885
आहत *mfn* multiplied, ताडित beaten uttered falsely; (*m*) a drum (*n*) a new cloth or garment अङ्गभेद 733-4
आहतशब्द *m* a sound from a blow 41
आहव *m* battle challenge, sacrifice, sacrificing निदेश 1780
आहस *m* कपित कृष्ण 1913
आह्निक *n* everyday duty daily food daily work 149
आह्वान *n* calling 1051 1745 challenge 1780
ई *m* conjecture god of love garland lustre of a gem in hood, point the end of the girth of an elephant a cave, lustre of the moon 16-17
इक्षु *m* a sugarcane 1130
इक्षुगन्ध *m* a variety of the sugar cane 209
इक्षुभेद *m* a species of sugarcane 1603
इक्षुविकार *m* dry sugar 516
इक्ष्वाकु *m* white bamboo (a kind of plant) N of a king (*f*) a bitter gourd 200
इङ्ग (*mfn*) movable *n* wonder knowledge an indication of sentiment by gesture 267
इङ्ग *mfn* movable 701
इङ्गित *n* an indication of sentiment by gesture 267 1557
इच्छा *f* desire 255 286 339 451 635 1181, 1375 1538 1794
इच्छाक ? passion 1783
इज्या *f* sacrifice 12
इडा (or इळा) *f* earth cow speech, wife of Budha a kind of vessal in a sacrifice 517-8

उक्तादिवृत्तशास्त्र *n* metrical science beginning with uktā 837
उचित *mfn* fit proper 755 (repeated in 1 784), known 784
उच्चस्वर *m* a high tone 1403
उच्छ्राय *m* a mountain, height 1320-1
उच्छ्राय *mfn* height 1321, 1591
उच्छ्रित *mfn* raised 636
उच्छ्रित *mfn* arisen, high or tall, increased 781
उज्ज्वल *mfn* highly shining 1972
उञ्छ *m* gathering (of grains) 381
उडु *m* a star 612, ? 1869
उत *ind* a particle indicating ' also ', alternative 715
उत्कटप्रथमनव *n* newly produced strong liquor 577
उत्कण्ठ *m* longing for 1201
उत्कण्ठा *f* longing for 207
उत्कर्ष *m* elevation 277, excellence 444
उत्कालिक *m* a wave a bud creeper ? longing for 206 07
उत्कोच *m* bribe 1289 1854 ? 1719
उत्तंस *m* an ear ring, *m n* a crest 1919
उत्तप्ति *f* excessive heat 1658
उत्तम *mfn* superior 1411
उत्तम (+ वस्तु) *mfn* superior 1857
उत्तमस्त्री *f* a pretty woman 417
उत्तर ? 133
उत्तर *mfn* above northern superior the answer, नपुंसक? son of Virāṭa, (*mf*) N of a constellation 1579-81
उत्तरकाल *m* future time 773 1357
उत्तरीय *n* upper garment 180 1692
उत्तान *mfn* उत्तान 432
उत्तानित ? 787
उत्ताल *mfn* fierce मत्त 1688
उत्ताल *mfn* high elevated 1715
उत्थान *n* energy तन्त्र, standing up, joy or pleasure, evacuating (by stool etc), समाधि 1040-41
उत्थित *mfn* arisen, high or tall, increased, increasing, lifted up born 781-2
उत्थित *mfn* elevated 1715
उत्पन्न *mfn* born 782
उत्पात *n* calamity 246, comet 667
उत्पादनीय *mfn* to be produced 1276
उत्प्रेक्षा *f* conjecture 1945
उत्सङ्ग *m* lap 55
उत्सङ्ग *m* one who has left company, thigh, ऊरुयुग्म (°ग) lap 326
उत्सर्ग *m* excluding, abandoning a general rule gift or donation 318
उत्सव *m* festival 156 559, 968, 1883, 1904
उत्सव *m* blossoming ,passion wrath height, festival 1783
उत्साह *m* energy 261, effort 300 vigour 388, continuous exertion 1005
उत्सु(त्से)क enmity, pride 194
उत्सेध *m* body, height 916
उत्सेध *m* height 1783
उदन्त *m* a pure and virtuous man news 746
उदय *m* fortune 691
उदात्तादि *m* Accent of which there are three kinds 1466
उदार *mfn* generous 433 honest 591
उदार *m* a giver, great 1583
उदीच्य *mfn* northern 1580
उद्गम *m* ? 1268

उपहर *m* [meaning not given !] 1612

उपांशुघातिन् *mfn* killing secretly 1816

उपाङ्गक *n* a sub-division 1809

उपादान *n* material cause 1734

उपाधि *m* virtuous reflection, deception, an attribute, कुटुम्ब, मत, चक्र fraud 918-9

उपान्त *mfn* vicinity 1817

उपाय *m* means, expedient 234, 264, 272, 1253, 1441, 1731, a means of success against an enemy (open assault) 504, effort 1210, remedy 1309, ? 1398

उपासन *m* exercise in archery, service, harming 1061

उपेक्षित *mfn* disregarded 795

उपेन्द्र *m* Indra's younger brother (=Viṣṇu) 1469

उभयतस् *ind* on both sides 789

उभयार्थ double meaning ? 979, 1843

उमा *f* N of Pārvatī 12 1444, (उषा wife of Aniruddha) 996

उमासुत *m* Son of Pārvatī 1806

उररी *ind* a particle implying extension or expansion, implying admission 1584

उरु *mfn* large 1923

उलूक *m* an owl 97, 799

उलूक *m* N of King of Ulūkas, an owl 143

उहलतृण a partic. tree 1976

उल्लोच *m* canopy 997

उषःकाल *m* dawn 727

उष *m* morning 1841

उषा *f* wife of Aniruddha, 1841

उष्ण *n* heat 343

उष्णदीधितिसारथि *m* the charioteer of the sun 323

उष्णीष *mn* turban, crown 1858

ऊ *m* God Śiva, the moon, पुत्र prince, neck, a god, a court-yard, simile, a full jar, a merchant, protection 20–21

ऊन *mfn* shortened or incomplete 974

ऊररी *ind.* see ऊरी

ऊरी *ind.* a particle implying extension or expansion, implying admission or promise 1504 = ऊरी will do ?

ऊर्ज *m* N. of a month, energy, strength 388

ऊर्जित *mfn* ? profound 741

ऊर्णा *f* wool (of sheep etc) circle of hair between the eyebrows 561

ऊर्ध्वकल (?) 326

ऊर्ध्वश्रयण *n* growing up 1634

ऊर्मि *mf* a wave, pain or grief, speed, मद, light, longing for, a fold in a garment, line or row 1200–01

ऊर्मि *mf* a wave 1962

ऊषर *m* saline soil 597

ऊष्मन् *m* vapour 1097

ऊष्मन् *n* warmth, ऊष्मस् 1219

ऊहा *f* supposition 47, cf notes

ऋभु *m* an elephant, a mountain separation, being, enemy of gods, heaven; (*f*) mother of gods, river, liquor, (*n*) a hole 22–23

ऋक्ष *m* a bear 258, (*n*) a constellation 1581

ओषधि *f* a plant 872 958

ओषधिविशेष a kind of plant (here refers to वृश्चिक plant) 105

ओषधी *f* a kind of plant 652

ओष्ठ *m* the lip 1578

औ *m* Skanda the elephant-face god (=Gaṇeśa) one whose body is pure (*f*) digit of the moon, Ananta or Śesha Karavīra plant 34-5

औत्सुक्य *n* regretful anxiety 1916

औदनिक *m* a cook 543

औदार्य *n* generosity 1827

औदुम्बरच्छन्दोगस्तोत्रगणनाशङ्कु *n* piece of उदुम्बर wood for counting Sāmans in a stotra 1799-80

औशीर *n* the stick which serves as a handle of chowrie a seat bed 1571

औषध *n* medicine ? 302 1421 1891

औषधभेद *n* a kind of medicine 555 a kind of plant 1691

क *m/n* white, *m* brahman the sun, air or wind fire yama heaven, peacock, Viṣṇu a sound from blow ocean, intellect wealth splendour 40 41

क *n* head water, happiness 42

कम् *ind* do do

ककुद् *f* chief hump of a bull symbol of royalty 852

ककुभ *m* 993

ककुभ *m* N of a tree (=Indravṛksa) *mf* a kind of bird *f* quarter 1159

कक्ष *m* side or flank a garment पश्चात्कच्छपत्र armpit a kind of creeper fragrance dry creeper, a fresh creeper (*f*) an instrument for holding girdle or belt the forearm, a rope to tame the elephant, object of rivalry part of a chariot 1991-4

कक्ष्या *f* an upper garment, a girdle an elephant's girth, the inner apartment of a palace, an upper garment ?, a strap ? 1269-71

कङ्क *n* wave hidden vulture crow N, of Yudhiṣṭhira a bank, the enemy of Madhu an asura a Cakravaka bird, a Cuckoo Yama 50 51

कङ्क *m* a heron 498

कङ्कण *n* bracelet 1601

कङ्कपक्षिन् *m* a heron 1559

कङ्कपत्र *m* an arrow furnished with heron s feathers 95 401

कच्छ *n* a dry sore, a band the hair of the head scar leprosy son of Bṛhaspati *f* a female elephant 362-3

कचबन्ध *m* a tuft or braid of hair 200, 519

कच्चिदर्थ *m* the sense of a particle of interrogation 54

कच्छ *mfn* concealable *m* a bank hem of a garment मत्स्य a watery place *n* side बृहन्मत्स्य कूर्चक, स्कन्ध, कूप 373-5

कच्छ ? a strap 1270

कच्छपी *f* a female tortoise, a kind of lute 1107

कज्जलभाजन *n* a shell to keep collyrium 705

कञ्चुकिन् *m* an armour ? a serpent 194

कन्द *m* N. of a root, root of a partic. plant, cloud 835

कन्दर *m* a cave 1144

कन्दली ? 1476

कन्या *f* a girl 144

कपट *mfn* deceitful 1222 *m* fraud 157

कपट *m* fraud 481

कपर्दिका *f* cowry 700

कपाल *m* a bowl 1518

कपि *m* a monkey 204 1251 1470 1767, 2005

कपिकच्छू *f* a kind of plant 1834

कपिदन्त *m* tooth of a monkey 26

कपिल *mfn* reddish brown, tawny 578 1471

कपीन्द्र *m* leader of monkeys 1960

कफोणिनिघात *m* the blow with the elbow 1656

कपोल *m* cheek 1717

कफ *m* phlegm 1120

कफिन् *m* phlegmatic 1120

कबन्ध *m* N of a demon a headless trunk *mn* water 925

कबरी *f* a lock of hair (*fn*?) शिग्रुपत्र a plant ? 1586

कमठ *n* tortoise 406, 681 1427

कमण्डलु *mn* ■ water vessal (of an ascetic) 92

कमल ■ lotus flower 168 412 596, 1015 1910

कमल *m* a species of deer, *f* Lakshmī, an excellent woman 1698

कमल ■ water copper lotus, the right lung drug 1697

कमलकेसर ■ the filament of a lotus 18

कमलाक्ष *m* the lotus seed Viṣṇu 2009

कम्प *m* moving to and, fro 327, shaking 880 ? 1175

कम्पन *n* shaking 1380

कम्पित *mfn* shaken off 795

कम्पिल्ल *m* a kind of plant 319, 1418

कम्बल *m* N of serpent king, dewlap, woollen cloth or garment covering of an elephant 1699-1700

कम्बल *m* a blanket 1765

कम्बु *n* a conchshell or conch 163 221, ? 1266

कम्बु *m* a bracelet, a conch 1128

कर *m* a ray, 243, the hand 675

कर *m* Ray of the sun, the hand causer, वर्षा, cloudstone, royal revenue, elephant's trunk, a doer 1435-7

करक *m* a species of bird water vessal, cocoanut shell, pome granate tree crying, the hand hail 92-93

करङ्क *m* cocoanut shell 92

करङ्क *m* the skull, the cocoanut shell 94

करट *m* crow 437

करट *m* safflower, elephant s temple, crow, a kind of drum, a funeral ceremony performed on the 11th day a jackal, a man of low or degraded profession 479-81

करण *n* an organ of sense 250; efficient cause 601; the sense of the instrumental or agent 1045 causer 1436, ■ means which leads to two or more results 1449

कर्णपूर *mn* an ear-ring 1919, 1927
कर्णभूषण *n* an ear ornament 144
कर्णमल *n* wax of the ear 519
कर्णविभूषण *n* an ear ornament 130, 1674
कर्णवेष्टन *n* an ear-ring 138, 485
कर्णाद्रिभूषण *f* ornament as the ear ring etc. 1420
कर्णिका *f* an ear ornament, the tip of an elephant's trunk, the middle finger, a round ear-ring the pericarp of a lotus, उत्तर? 131, 133
कर्णिका *f* a pericarp of a lotus 1229
कर्णीरथ *m* a litter (esp in the Svayamvara of kings) 826
कर्तन *n* cutting, the act of spinning cotton or thread by women 987
कर्तव्यज्ञान *n* knowing what is to be done 797
कर्तृ *mfn* a doer 1437
कर्दम *m* mud 85, 1174, muddy place 1679
कर्दमप्रदेश *m* dirty place 707
कर्पर *m* a bowl a kind of weapon a piece of broken pot 1518
कर्पराश *m* a potsherd 1529
कर्परी *f* a kind of collyrium 191
कर्पूर *m* camphor 704 896, 1196 1418 1589
कर्पूरधूली *f* powder of camphor 1977
कर्बुर *n* variegated colour 1395, 1487
कर्मठ *m* eagerly engaged in sacred actions 1719
कर्मन् *n* act of doing or action 584, 783, 1308
कर्मन् *n* a religious duty, sin, the tenth lunar mansion. 975-6

कर्मभेद *m* a partic. action 47
कर्मरङ्ग *m* a kind of plant 1286
कर्मशील *m* eagerly engaged in Sacred actions 1719
कर्ष *m* a weight of 2 tolas 359
कर्ष *m* ploughing, a partic. weight 1838
कर्ष *m* a partic weight (=16 māṣas); 1990
कर्षक *m* a cultivator 1815
कर्षचतुष्क *n* a partic weight (= 4 karṣas) 1653
कर्षण *n* ploughing 1838
कर्षू *f* agriculture, a fire of dried cowdung, trench, खातन?, 1837
कर्षू *f* a canal 1838
[कल *mfn*] pleasing, a low, soft or inarticulate tone 1619
कल *mfn* semen virile, a low, soft or inarticulate tone 1623
कलकण्ठ *m* pleasing voice, swan, dove 496
कलङ्क *m* iron (cf. notes), blame, mark insect 99-100
कलङ्क *m* black spot, a sectarial mark on the forehead, mark 179
कलत्र *n* wife 830
कलत्र *n* the hip and loins, wife a royal citadel 1566-7
कलधौत *n* gold, silver 802-3
कलध्वान *m* pleasing voice 496
कलभ *m* a young elephant, an unguent for the body 1153-4
कलश *m* a water jar 1526
कलश *m* water, nectar मन्द, a pitcher 1813-4
कलहंस *m* a swan 201, 1130

burdens a kind of clay an eye disease 352

काचकलश *m* a glass pitcher 341

काञ्चन *n* gold 581 802

काञ्चनाद्रि *m* Golden mountain 1675

काञ्ची *f* a girdle or belt 1269 N of a town 358 1269 1678 1993

काठिन्य *n* hardness 686

काणान्तर (मानान्तर ?) a weight of four masas 57

काण्ड *m n* a stick, an arrow, vile or low, section or chapter, occasion or opportunity water a horse मरु (*n*) stalk or stem, the trunk of a tree, privacy, trunk of partic tree (*f*) पिप्पलि वश्य 508–10

काण्ड *m* part of the trunk of a tree or plant 1820

कातर *m* a timid man 77

कात्यायनी *f* N of Parvati 112 514

कादम्ब *m* a swan sugarcane a serpent, an arrow 1130

कादिक्षान्त *m* consonants 1034

कानन *n* forest 973

कान्ताक्ष शिलवन्नक *n* 1208

कान्तार *m* a difficult road through a forest, famine sinful act forest 1519

कान्ति *f* brightness, lustre beauty, splendour etc 83 250 303, 473 862, 904 1058 1151, 1202, 1220, 1226 1289 1375 1730

कान्तिमत् *m/n* shining 710

कान्तियुक्त *m/n* possessing brightness 1150

काम *m* love 254 1370 god of love 391 passion affection of the mind 1119

काम object of desire god of love desire (*n*) semen virile (*ind*) according to desire, assiduity love permission 1180–82

कामज produced from passion or desire 119, vice (said to arise from love) 1047

कामजल ? 214

कामधेनु *f* the divine cow 1156

कामवृक्ष *m* a kind of tree 491

कामशास्त्र *n* a treatise on pleasure or sexual love 1624

कामिन् *m* a Cakravaka bird 1911

कामिनी *f* a woman a woman of a partic age a pigeon a ruddy goose a kind of plant 1030–31

कामिनी *f* wife 1376

कामुक *m* a lover 147, 1681

काम्बोज *m* a horse of kāmboja breed conch N of a province a horse, N of Punnaga tree a kind of plant, (Somavalka) 421–2

काम्भारी *f* a kind of plant (māsaparnī hinguparnī) 423

काम्य *m/n* object of desire 1180

काय *m* body 686, 916 945, 1508

कार *m* killing determination a royal revenue, cf crit notes effort husband or master or lord a snowy mountain or a heap of snow (*f*) a female messenger binding a prison the part of a lute below the neck, a partic female bird, cause 1433–5

काष्ठ *n* wood or timber 915, 1143
काष्ठा *f* a quarter a measure of time दारिद्र, स्थिरयुतकप extremity 487 *n* piece of wood 488
काष्ठाम्बुवाहिनी *f* an oval vessal of wood for holding water 546
कास *f* a sort of spear 686
काहली *f* a young woman 1123
काहल *mfn* excessive or large withered *m* a wicked man 1970
काहली *f* a kind of musical instrument 1970
किं *ind* particle of interrogation p showing objection, p of abuse supposition 43
किंकर *m* a servant 1346
किंपाक *m* the fruit of a certain plant मूढ 140
किंपाक *m* ? 1264
किंशारु *m* the beard of corn an arrow a heron 1559
किंशुक *m* N of a tree 1812
किंकी *f* the blue gay a kind of substance 67
किङ्किणी *f* a tinkling ornament 331
किञ्जल्क *m* the pollen of a lotus flower, the filament of a lotus 188
किञ्जल्क *m* filament of a flower 907 *f* of a lotus 1516
किट *n* dirt excrement 87 any kind of dirt 1662
कितव *m* a gambler, a crazy person fraudulent man, thornapple 1777
किरण *m* a ray of light 1135, 1217
किरण (अन्विकरण) location 1542
किरणसमूह *m* collection of rays 181
किरात *m* a hunter 186 a rouge 180
किरात *m* a man of Kirata tribe a kind of fish, *f* N of Ganga 757
किरीट *n* crown 1659, 1858 a diadem 1964
किल *ind* particle showing report p showing certainty 1671
किलिञ्ज *m* a mat 466
किल्बिष *n* sin 1045
किल्बिष *n* a fault, sin disease 1860
किशोर *m* a colt a youth or lad 1508
किष्कु *m* the forearm or cubit (a measure of length), span fore arm, a measure of distance, *mfn* contemptible 86–7
किसलय *n* a sprout 1711, 1775 new leaf of a branch 1971
कीचक *m* N of a Daitya bamboo 189
कीट ? 1094
कीटक *m* insect 100
कीनाश *mfn* harsh *m* N of yama niggard a cultivator, one killing secretly, 1817–6
कीर *m* a parrot 80
कीर्ति *f* fame 254 386, 400 405 1329
कीर्ति *f* fame report dirty place 706–7
कीर्तियुतक ? 1028
कील *m* peg nail, pin 61 post or pillar 555
कीलक *m* a gambler the axle of a chariot a peg, flame N of a mountain (Indrakila ?), (*f*) the blow with the elbow a kind of blow in copulation 1655–6

कुन्तलविन्यास *m* curly hair 1521
कुबेर *m* Kubera 425 758, 1109
कुब्ज *mfn* humpbacked 407
कुमार *m* a boy, N of Skanda Son (*mfn*) Name ? 1540
कुमार्ग *m* anus 1281
कुमुद N of a monkey-hero, lotus 869
कुमुद lotus 869 white lily 1769
कुम्भ m a jar 471, 1121
कुम्भ *m* N of a son of Kumbhakarna, husband of a harlot, a jar, a fragrant resin a part of the head of an elephant, the eleventh astrological house, a kind of medicinal root (त्रिवृत) a partic measure 1139–40
कुम्भकर्णपुत्र *m* Son of Kumbhakarna 1139
कुम्भकारभाण्ड *n* a potter's instrument 1409
कुम्भदासी *f* a bawd 435
कुम्भी *f* a white medicinal plant 699
कुम्भी *f* a kind of plant (कायफल) a kind of plant (vāriparnī) a jar, N of a plant (cf. notes) 1141
कुम्भीनस *m* a kind of venomous snake (*f*) Mother of Lavana 1928
कुरङ्ग *m* a deer 258 279, 588 1920
कुरङ्गभेद *m* a species of deer 1968
कुरबक *n* kurabaka flower 476
कुरुवेश *n* ? 758
कुल *n* family, race 1017, 1437, 1797
कुल *n* set, multitude, body, family, multitude of homogenous objects of the same kind, inhabited country, a house 1642-3

कुलघ्न *mfn* destructor of a family 1082
कुलज *mfn* man of high birth 806
कुलटा *f* an unchaste woman 70 1618
कुलश्रेष्ठ *mfn* eminent in family 190
कुलस्त्री *f* a virtuous woman 1220
कुलहीन *mfn* of inferior family 1687
कुलाङ्कुर *m* मूल्देश, a thief, करबट 1595
कुलाय *m* house of others 1318
कुलाल *m* a potter 1410
कुलिक *m* of a good family 190
कुलिश *mn* thunderbolt 1478
कुलीनत्व *n* high birth 1035
कुलीनाश्व *m* a horse of high breed 1163
कुलीर *m* crab 26
कुल्या *f* 71, a canal 1838
कुश *n* kusa grass 1762
कुश *n* water, a kind of grass, a rope, N of Rama's son, N. of an island, a piece of Udumbara wood used for counting the number of Sāmans in a Stotra 1798–1800
कुशमुष्टिविवेष्टन *n* Bundle of kuśa grass 366
कुशल *n* happiness 1177
कुशल *mfn* proficient, कल्याण *n* ability, welfare virtue 1709-10
कुशस्रुव् *f* a kind of ladle made of kuśa grass 406
कुशाजीव *m* a dealer in kuśa grass 111
कुशी *f* greatest sinner, intoxicated ploughshare, मत्ता ?, wrought iron 1800–01
कुशेशय *n* lotus 1588
कुष्ठ *mn* leprosy 360, 363 578 699, 1676, a kind of medicine 1205
कुसुम *n* an eye disease, fruit, flower

कृषि *f* (कृष्यादि) agriculture 668

कृषिकर्मन् *n* agriculture 1361

कृषी *f* agriculture 643

कृषीवल *m n* ploughman 1615

कृष्ण *m* Viṣṇu, Vyāsa (Son of Parāśara), the Indian cuckoo, Arjuna, a crow; N. of Śūdras in Śālmaladvīpa), the dark half of lunar month, fire (cf. Bhide's Dic.), the 4th yuga, black colour; (*n*) iron, black-pepper, sin, a black substance 568-72

कृष्ण (*mfn*) black 1626 ?, *m*. Lord Krishna 730, 1913

कृष्णकपि *m* a black monkey 1723

कृष्णपक्ष *m* The dark fortnight 1703

कृष्णपक्षक *m* The dark half of the month 1967

कृष्णमरीच *m* black pepper 1184

कृष्णवर्ण *m* black colour 137; black spot 179

कृष्णवास्तु *n* ? (कृषिवस्तु ? any agricultural implement MW) 842

कृष्णा *f* black colour 127

कृष्णा *f* wife of Pāṇḍavas, black colour, हरकूर (हारहूरा ? cf. crit. notes) long pepper, a holy plant 570-1

कृष्णा *f* N. of a plant 1186, 1459

कृष्णागरु *n* a black variety of aloe wood 336

कृष्णाग्रजन्मन् *m* Krishna's elder brother 1615

कृष्णातीर (तृष्णातिरेक) excessive longing 1916

कृष्णानुज *m* younger brother of Krishna 848

कृष्णेक्षु *m* a kind of sugar cane 1820

केका *f* The cry of peacock 67

केकि(लि)कलह a playful or amorous quarrel 1165

केकिन् *m* a peacock 40

केकिमौलि *m* N. of a plant 219

केतकीमुकुलाग्र *n* The sharp point of ketakī flower 357

केतन *n* a house, indispensable act, a flag or banner, invitation 1032

केतन *n* a dwelling place 1052

केतु *m* a banner, brightness, a chief, N. of a planet, comet (any unusual phenomenon), N. of a son of Agni, sign or mark 667

केतु *m* ? 1454

केदार *mn* a field 1432

केलि *f* sport 501

केलिविकार *m* a kind of sport 515

केली *f* sport or play 1115

केलि *f* amusement 1966

केवल *mfn* alone 89; mere 1411; ? 1658

केवल (*mfn*) one, entire or whole, *ind*. determined, 1708

केश *m* the hair (of the head) 362, 403, 419, 1640

केशा *m* N. of a Daitya, female organ, tail, a kind of perfume (Hribera), N. of Varuṇa 1803

केशपाश *m* a lock of hair 1586

केशव Viṣṇu 568

केशवेशान *n* parting of the hair 755

केसर *m* The filament of lotus 188, mane 443

केसर *m* mane (of a horse or a lion). (*mn*.) the filament of a lotus,

in charge of Sāmaveda, a dealer in Kuśa grass; a lexicographer or one who knows the hidden treasure, a snake catcher, ■ partic fragrant gum resin 110–112

कौशिकी *f* N. of a river, Pārvatī 112

कौ(कै)शिक्यादि *f* the 4 kinds of composition 643

कौसुमरेणु *m* pollen of flower 307, 1889

कौस्तुभ *m* Viṣṇu's breast ornament, 413, the celebrated jewel 1086

कौस्तुभ *m* The jewel of Viṣṇu (Devamani), a twist of hair on a horse's neck 1152

क्रकच *m* a saw 483

क्रतु *m* a sacrifice 251, 1304

क्रतुकर्मन् *n* performance of a sacrifice 997

क्रन्दन *n* lamenting, calling 1051

क्रम *m* Power or strength, method, custom, going, shaking, a text dealing with a kind of Vedic recitation, a step, order, exploit ? 1175-6

क्रम *m* turn 1348, 1382

क्रमदेयवस्तुमूल्य *n* price of commodity to be paid by instalments 128

क्रमनिम्नोन्नती *f* slope 595

क्रमुक the betal nut tree 298

क्रमुकादिस्पष्टोदक ? 132

क्रान्त *m/n* Seized 933

क्रिया *f* work or action 694, 990, 1294

क्रिया *f* Doing, bodily action, medical treatment, cure, undertaking remedy, study, worship, determination, consecratory ceremony, composition, the meaning of the root, a verb 1308–11

क्रिया *f* action 1736

क्रियाकार *m* Agreement 838, 1563

क्रियाकारि(°र ?) Agreement 464

क्रीड *m* sport 635

क्रीडन *n* sport 627

क्रीडा *f* a kind of sport, play, disrespect shown by jest or joke 515

क्रीडा *f* sport 1039

क्रीडाम्बुयन्त्र ■ a syringe or water engine 277

क्रीडित *n* sport 752

क्रुध् *f* anger 1158, 1304

क्रूर *m/n* fierce 147, cruel 1460, 1819, 1821

क्रूर *m/n* hard, cruel 1501

क्रूराचार *m/n* a cruel man 292

क्रोड *m* breast 55, hog 651

क्रोडमुखाग्र *n* The snout of a hog 1499

क्रोडीकरण *n* embracing, आलिङ्गन ? करण ? 623

क्रोध *m* ? 594, cf notes

क्रोध *m* anger 955, 1188, 1224 ? 1566

क्रोष्टु *m* ■ jackal 204

क्रोष्टु *m* a jackal 96

क्रौञ्च *m* N. of one of the Dvīpas, N of a bird (=osprey), N of a mountain 358

क्रौर्य *n* fierceness 119

क्लीब (*m/n*) unmanly, *m* a eunuch; 1129

क्लेश *m* pain or trouble 72, 1897, distress 321, misery 1027

क्लैब्य *n* state of being eunch 1840

क्लोमन् *n* the right lung 1697

क्वण *m* Sound 550

क्षेम *m* happiness, a kind of perfume (*n*) welfare, obtained 1177
क्षेमा *f* a kind of perfume, N of Durgā 1178
क्षोभकरण *n* disturbing 1548
क्षौद्र *n* honey, water 1463
क्ष्मादि *n* The 5 elements beginning with earth 695
क्ष्वेड *mn* दन्तोद्भवाय ? Sound, (*m*) The wax of the ear, poison 519
क्ष्वेडा *f* bamboo stick 518
ख *m* ? कामजल 214
ख *n* an organ of sense, happiness, heaven, cipher, dot or point, sky, kindness or favour a star, lying, sleepiness or drowsiness, the sentiment of quietism or tranquillity, a partic cripple with a crooked arm eagle, field, a sword, a city 215–7
खग *m* a bird 193, 358 1137, 1426
खगम् *m* an arrow, the sun, a bird, a deity or god, a cloud the moon, the wind, a flamingo a planet 294–5
खगान्तर *n* a kind of bird 523
खञ्जरीट *m* a wagtail 497
खट्वाङ्ग *m* a club 1536
खड्ग *m* a sword 95, 217, 269, 665, 1821
खड्ग *m* a kind of beast, a weapon or sword, a rhinoceros 303
खड्गकोश *m* a scabbard 1607
खड्गच्छद *m* the blade of a sword 381
खड्गपिधान *n* a sheath 1804, 1844
खड्गफल *n* the blade of a sword 1553
खड्गबन्ध *m* a sword belt 1678
खड्गमुष्टि *m* the handle of a sword 1630
खड्गाङ्ग *n* a part of a sword 405
खण्ड *m* a part 905
खण्डन *n* dividing 989, cutting 1614
खण्डलवण *n* black salt 649
खण्डविकृति *f* candied sugar 1529
खण्डार्ध (र्धं) *n* an equal share 825
खदिर *m* a kind of tree 459
खद्योत *m* Firefly 612
खनित्र *n* Spade 57, 241, 1617
खर *mfn* hot 565
खर *m* an ass, N of a year 1497
खरध्वान *n* braying of an ass 431
खर्जूरतृण *n* the wild date tree 108
खर्व *m* a dwarf 364 short in nature 1820
खल *m* villain 280, wicked 1010
खल *m* a base man, a mischievous man, (*f*) an unchaste woman 1618
खलु *ind.* a particle of prohibition, ornament of speech, a particle indicating enquiry, a particle of conciliation 1673
खल्वाट *m* Baldheaded 482
खा *f* nail, N of a plant ? 214
खातन trench 1837
खिल *mfn* uncultivated land, empty, excessive heat, केवल 1653
खेटक *m* a village, a shield 187
खेद *m* regret 661, distress 1944 1947; sorrow 1954
खेला *f* a sport or play 515
ख्या *f* fame, proclaiming 1259
ख्यात *mfn* famous 646; well known 933
ख्याति *f* fame 1959

relationship, pride मृत्यु, सत्म 883–4

गन्धक m Sulphur 883 1637

गन्धन n pointing out, lustre continuous exertion injury 1004 -

गन्धपलिनी f a kind of plant 1081

गन्धरस Myrrh 1633 cf errata

गन्धर्व m A Gandharva or celestial musician 253, 1925 1944

गान्धर्व m a horse, heavenly singer, moving in the air the soul after death and previous to its being born again the muskdeer the male cuckoo 1771–72

गन्धशील (गण्डशैल) A huge rock thrown down from a mountain 1363

गन्धोपल m Sulphur 1156

गमन n Going 252, 630 938 ? 1082 going for war 908

गरल m poison 1840

गरलदायक ? 867

गरलभोजन m one who swallows poison 868

गरुड m Garuda (king of birds) 205 760 1300 eagle 217

गरुडध्वज m Visnu 1779

गरुत्मत् m a bird, Garuda (king of birds) 760

गर्भ m ? 363 ? 1122, ? 1933

गर्भ m a room anything inside a child, naked a cave the belly child in embryo embryo the upper coat of a Jack fruit 1144–45

गर्भमोक्ष m Delivery 1831 1868

गर्भमोचन n Delivery 1778

गर्व m Pride 194 430, 841 883 1060 1108 1368

गर्हा f censure 1100

गर्हित mfn blamable 379 803, base 1193

गर्ह्य mfn contemptible 974, 1355

गल ? the neck 20 490

गलशुण्डिकाभेद m a kind of uvula 947

गलूची f a kind of plant 722 726 1480, 1675

गवक्ष m a window 183, 1646

गवाक्ष m window, N of a monkey 2005

गवादिखुर m a hoof (of animals) 1118

गहन mfn inaccessible 447, a thicket 1219 impenetrable 1570

गहर mfn 408

गह्वर n a cave Hypocrisy an arbour, (mfn) impenetrable 1570

गा f a song 253

गाङ्गेय m N of Kārttikeya N of Bhisma, (n) gold, a partic root (mn) a sort of grass 1335 6

गाङ्गेय n gold 75

गाङ्गेरी f बृहती, हिंसा अग्निका मातृक 1532

गाढ n darkness (mfn) strong 532

गाण्डिव n a bow 104

गात्र n body 272 535

गाथा f a song 253

गान्धार N of a raga 287

गान्धार ? The third of 7 primary notes in music (mn) N. of a country स्तान्तर 1507

गाम्भीर्य depth dignity, generosity etc 308 542

गायक m a musician 526

गायककण्ठदोष m a defect in the tone of a singer 54

* ? गुहा is text

गुहा *m/n* a cave dug up by gods 1949

गुह्य *m/n* concealable 374; private 1604 (*n*) a female organ 738, 1035

गुह्य (*m*) a tortoise; *n* the secret part of the body, private, hypocrisy 1279–80,

गुह्यक *m* Yaksa 695

गुह्यकार्य an improper act 1049

गूढ *m/n* hidden 528

गूढ *m/n* 530

गूढविधिप्रकारिन् Fraudulant 491

गृध्र *m* vulture 50

गृह *n* a house 582, 692, 726, 971, 1032, 1078, 1302, 1449, 1803, 1814, 1908

[गृह] *m,,* a wife, a house 1941

गृहदारु *n* a house post 1635, 1962

गृहस्तम्भ *m* The pillar of a house 562

गृहाङ्गण *n* a courtyard in front of a house 821

गृहान्तर *n* inner apartment 441

गृहारामप्रदेश *m* a garden attached to a house 454

गृहासक्तपक्षिन् *m* Domesticated bird 88

गृहासक्तमृग *m* Domesticated animal 88

[गृह्य] *m* a partic. ritual work, anus, not going, astray, a party, (*f*) a suburb, domestic animals or birds, smeared with 1281–82

गेह *n* a house 1413, 1431

गेहोर्ध्वकाष्ठ *n* The upper timbers of a house 1797

गैरिक *n* gold, red chalk etc. 171

गैरिकादि *m* The primary element of the earth, i. e. metal, mineral ore 688

गो *f* cow 123

गो *m f* heaven, eye, arrow, thunderbolt, water, quarter, speech, earth, a cow, hair, the moon the sun, a kind of plant (Ṛṣabha), elephant or serpent, ? cattle, an organ of sense, cloth ?, a sacrifice, अर्जुनी ? bull, a deer, a woman, ear, an object to be aimed at, sight, 249–252

गो *f* a cow 517, 800, 995, 1702, 1968

गोग्रासपरिस्थल *n* a trough for feeding cattle 545

गोत्र *n* Race, lineage 633, 1012

गोत्र *m/n* knowledge of probabilities, a herd of kine, क्षत्र, protector; *f.* earth; *n.* family, mountain, name, forest, road, umbrella, चोर, 1438–9

गोत्र *n* family 1642

गोत्रोद्दलन *m* an epithet of Indra, a destructor of a family, one who breaks the mountain 1082

गोदुग्धा *f* N. of a plant 1293

गोनर्दी *f* a kind of crane 1911

गोप a herdsman 390

गोप *m* chief herdsman, God Śiva, a superintendent of villages कीट?, a cowherd, the ocean, the moon, a king 1093–4

गोपति God Śiva, a bull, the sun, a cloud, Indra, Lord Krishna, eunuch, a chief, a king, 729–30

गोपाल *m* a cowherd, Lord Krishna, one who has controlled his organs 1684

गोपाङ्गना *f* a cowherd's wife 1095

चन्द्रांश *m* $\frac{1}{16}$ part of the moon's diametre 1620
चपल *m/f/n* quick, ill-mannered, quicksilver, (*f*) lightning 1694-5
चम्पक *m* champaka tree 1155
चर *m* a spy 813, 920
चरण *m n* foot 843
चरम *m/f/n* subsequent 715
चरित *f* history 642
चर्चा *f* smearing the body with unguents, discussion 354
चर्चिका *f.* a form of Durgā 525
चर्ममुण्डा *f* a form of Durga 525
चर्या (?) 1574
चल *m/f/n* unsteady 1670
चलन *n* going 1175
चव्य ? 510
चा *f* Beauty, Blood 347
चाक्षुष्य *n* a kind of collyrium 212
चातक *m* cātaka bird 82, 311, 1920
चातक *m* a deer ?, cātaka bird 193
चातुर्दंष्ट्र *m* a swan, a sort of duck 201
चान्द्रा *f* ? 177
चान्द्रायणादि Fast regulated by the moon and the like 1596
चाप *m* a bow 316, 437, 1190
चापाग्र *n* the end of a bow 444, 687
चामर *n* a chowri 511
चामरदण्ड *n* chowri handle 1571, 1636, 1961
चार *m* The pippali tree, motion, चर (probably a wrong word for चरम ?), कन्यान, the piyal tree, a spy, *n* बन्धन, रत्न 1396-8
चर *m* a spy 1808
चारण *m* a traveller or wanderer, a celestial singer 609
चारु *m/f/n* beautiful 890, 1243, 1712; pleasant or agreeable 1242
चालनी *f* a sieve, a harlot 1013
चालुकि ? 1750
चाष *m* the blue jay 67
चिकित्सा *f* medical treatment 1252, 1308
चिकुर *m* the hair of the head 24
चिता *f* a funeral pile 1266
चित्त *n* mind 1758
चित्तोन्नति *f* self-respect 931
चित्य *n* a funeral pile, कम्बु ? 1266
चित्र *m* a kind of tree (= अशितादप, cf SRS), variegated colour, (*f*) N of plants आखुपर्णी, दुग्धा, सुभद्रा, दन्तिका, N. of a constellation, N. of an apsaras, of serpent, *n* a picture, wonder; auspiciousness, a sectarial mark on forehead, gold, sky, पत्र 1391,5
चित्र (छत्र) *n* umbrella 1439
चित्रक *m* 215
चित्रशुद्ध *n* shamught 56
चित्रवाक ? 1353
चिन्ता *f* Reflection or consideration 354
चिपिट *m n* rice or grain flattened 93
चिरन्तन *m n* (प्रत्न) remote time in works 1415
चिह्न *n* sign 274, mark 404, 610, 777, 840, 972, 1043, 1050 1225
चीरखण्ड *m* a piece of cloth 1049,
चीरिका *f* a cricket 1557
चुल्लिरन्ध्र *n* the hole of an oven 1993
चूडा *f* head 1059
चूर्ण *n* powder 1506
चेतना *f* consciousness 435

last penis 1321-2

जङ्गम *mfn* movable 267 701 1607

जङ्घा *f* a leg (from the ankle to the knee) 58

जङ्घाल *mfn* going quickly 325

जझ्झानिल *m* the wind with rain 1114

जटा (or सटा) *f* the hair twisted together a fibrous root, mane 443

जटा *f* ? 1379 braided hair 1964

जठर *mfn* very old, very hard *mn* stomach 1577

जड *mfn* senseless 526, ignorant 1669

जतु *n* lac 1305

जन *m* people 63 a man 345 394

जन *m* a low man N of one of the seven worlds 939

जन *m* a common man 1277 people 1728 1795 *n* ? 1172

जनजल्प *m* rumour 1274

जननी *f* mother 1473, 1902

जनपद *m* a district formed by a country 1331 inhabited country 1643

जनश्रुति *f* rumour 669

जनसाधु *m/n* belonging to the people 1276

जनितव्य *m/n* to be produced

जनिता ? 727

जनितृ *m* father 1276

जन्तु *m* an animal 738, ? 1278 a living being or creature 1736 1758

जन्मन् *n* birth 385, 632, 640 971, 1733, 1735

जन्मभूमि *f* birth place 1773

जन्ममूल *n* cause of existence 1773

जन्मस्थान *n* place of birth 953

जन्य *n* war, battle 1035

जन्य *mfn* to be produced belonging to people, *m* father *mn* scandle, rumour related to the bride or bridegroom friend of a bride or bridegroom, equal to a bride or bridegroom agreeable to a bride or bridegroom *n* war 1275-6

जन्या *f* mother s friend, pleasure a market a common man, लोक, animal 1277-8

जन्योपक्लिष्टक्रास्तिकूजित *n* depreciating shouting of two soldiers in battle 804

जपाक्रोश (probably a mistake for जीवाशाक ?) 895

जपापुष्प *n* Japā flower (flower of a China rose) 507

जमदग्नि *m* N of a Rishi 284

जम्बाल *m* mud 850

जम्बीर *m* a citron tree 1138

जम्बुक *m* a Jackal N of Varuna a low man 96

जम्बूक *m* a Jackal 174 1685 1751

जम्बूद्वीप *n* India 1840

जम्भ *m* N of a Daitya 1138 hypocrisy a citron tree, swallowing 1138

जय *m* victory 332, 499

जयन्त *m* Indra ? 574

जयविपर्यय *m* defeat 268

जर ? *m* old age 62

जरठ *mfn* hard old drooping, elevated and depressed 495

जरादिश्लथचर्मन् the skin loose due to old age 1961

जीमूत *m* N. of a mountain, a cloud 761

जीरक *mn* N. of a kind of digestive grain (cumin seed) 116, 548

जीर्ण *mfn* old 495; spoiled 1254

जीर्णत्व *m* wrinkle 1902

जीव *m* Living being or soul 34, 962, 1850

जीव *m* N. of a tree, N. of Bṛhaspati, a bow string, vital breath, life 1742

जीवन life 387; means of life 642, 644

जीवन *n* life, water 984

जीवन्तिका *f* N. of a plant 1743

जीवन्ती *f* a species of plant 320

जीवस्थान the tenth lunar mansion 976

जीया *f* N. of a plant (जीवन्तिका), earth, N. of a plant (वचा), bowstring 1743

जीवातु *m* a vivifying drug 1824

जीवानपेक्षिकर्मन् *n* a rash or daring deed 805

जीवित *n* life 984, 1340, 1742

जीविताधिप *m* life-lord 1824

जीवितेश *m* husband, yama, a vivifying drug, life-lord 1824

जुगुप्सन *n* contempt 1223

जुगुप्सा *f* contempt 563; censure 647

जुर् *f* fame, battle, sky (atmosphere), speed, goblin 386

जूर् *f* sky (atmosphere), heavy sound, Sarasvatī, life 387

जृम्भित *mfn* opened wide 1511

जेतृ *mfn* victorious 382, 576

जैवातृक *mfn* lean, longlived; *m* the moon, medicament 211

जोषम् *ind* silence, quietness 1848

ज्ञ *m* wise man, the planet mercury, object ?, soul, pride 430

ज्ञ (ज्व) *mfn* stretching upwards, मूढरूप, *m* group, painting, head, braying of an ass; *n* fear, verse 431–2; cf. notes.

ज्ञात *mfn* known 646, 747

ज्ञातसम्बन्धगोचर *m* a subject treated in a work 1332

ज्ञाति *m* a relative 1729

ज्ञान *n* knowledge 256, 267, 446, 527, 537, 644, 648, 660, 674, 832, 838, 934, 1009, 1060, 1213, 1334, 1342, 1381, 1774, 1867, 1888

ज्ञानिन् *mfn* all knowing; *m* planet mercury 974

ज्ञानिन् *m* ? 1796

ज्या ? 129; bowstring 538

ज्या *f* earth, bowstring, शय्या, rear of an army 384

ज्या *f* bowstring, mother, earth 1259

ज्याघातवारण *n* a leathern fence worn by archers on the left arm 1629

ज्यायस् *m* old, excellent, 1909

ज्येष्ठ *m* elder brother 486

ज्येष्ठ *m* the month Jyeṣṭha (May-June) 1454

ज्येष्ठभ्रातृ *m* eldest brother 46, 1062

ज्येष्ठा *f* eldest or consecrated wife, N. of a constellation, most excellent 486

ज्योतिग्रन्थसंज्ञित ? 139

ज्योतिष *m* an astrologer 198

ज्योतिषिक *m* an astrologer 2008

ज्योतिस् *n* brightness, a star, the eye, the sun, fire, flame,

तत्क्रिया [=पुरुषक्रिया] *f* human action 1852

तत्त्वदागमसिद्धासु (विद्यासु ?) गुरु *n* the essence or the best of any lore 1622

तत्त्व *n* truth 965, 1918

तत्पट [=पताकापट] *m* the cloth of a banner 160

तत्पर *mfn* engaged in something 613

तथ्य *n* Not false 119, 1283

तथ्यवाक्य *n* true speech 745

तदाकार (=अर्धचन्द्राकार) बाण a cresent-like arrow 1587

तद्गृह [=राजदारगृह] *n* queen's or women's apartment in a palace 926

तद्भव [=मानसभव] *mfn* belonged to the mind 1918

तद्वत् [=मत्सरवत्] *mfn* envious 1565

तद्वत् [वशवत्] *mfn* Master of one's self 1794

तनय *m* Son 680, 856

तनु *mfn* separated by intervals (whether space or time) thin, minute, *f* body 945

तनु (*mfn*) thin, *f* body 1025, 1453, 1974

तन्तु *m* a bow-string 1742

तन्तुवाय *m* weaver 1450

तन्त्र *n* an army 1040

तन्त्र *m* weaver, chief, science settled opinion or doctrine, श्रीसायकोपाय ? a partic. vedic branch, the principal action in keeping up of a family, best vessel, a means which leads to two or more results, appendage 1449–50

तन्त्री *f* vein, a kind of plant (Amrtā), the wire of a lute, body 1453

तन्त्रीनाद *m* Sound of a string in a musical instrument 874

तन्द्रा *f* sleep, lassitude 1494

तन्द्री *f* sleepiness, drowsiness 216

तन्द्री *f* =तन्द्रा 1494

तपस् *n* penance 255, 965, 1232

तपस् *n* fast regulated by moon etc., moral virtue, N. of one of the seven upper worlds, fire, N of the 11th month of a year, hot reason, god of death, pain or suffering, the cool or dewy season 1896–7

तपःस्थित *mfn* 1320

तमस् *n* darkness वेला one of the 3 qualities of nature, N of Rahu, illusion, knowledge ? 1887–8

तमसा ? a partic river, *mn* darkness 1911–2

तमाल *m* mark on the forehead 179

तमालपत्र *n* caste mark on the forehead 170

तमिस्र *n* darkness, sickness 1539

तामिस्रा *f* Darknight 1539

तमोनुद् *m* the moon, the sun, the fire 856

तमोपह *m* the sun, the fire, the moon 1958

तमोमणि *m* a firefly, sapphire, a star, the moon 612

तरङ्ग *m* wave 50, 268, 361, 1200

तरङ्ग *m* a wave, moving to and fro 327

तरङ्गिणी *f* a river 809

तरणि *mf* boat 936

तालतरु *m* Palm tree 1629

तालभेद *m* slaping the hands together to show a partic. time in music 1748

तावत् *mfn* cf. यावत् + तावत्

तिक्त *mfn* one of the 6 modifications of taste, intoxication fragrance, N of a plant (Rohini) astringent 663

तिक्त *mfn* bitter 1323

तिक्तादि bitter etc. 1885

तिथि *f* a lunar day 1248, 1457 a night of a new moon falling on a monday, tuesday or saturday 1554, name of day of the conjuction of planets 1803 ?

तिथिभेद certain days in a fortnight 968

तिनिश *m* N of a tree 1131

तिमिर *n* darkness 137, 911, 1539 1887

तिरस् *ind* concealment, across 1504

तिरोधत्त ? 921

तिरोधान *n* covering 926

तिरस्कृत *mfn* despised 933

तिर्यक् *m* across 1504

तिलक *mfn* superior or best, *m* cast mark on the forehead, a kind of tree 170

तिलक *n* mark 179, a mark on the forehead 310, 1705, 1388, 1392

तिलकल्क *m* oil cake 101

तिष्य *m* The month pausa, the 4th age (*f*) Ray of light, emblic myrobalan 1303

तीक्ष्ण *mfn* ? sharp (one of the 6 kinds of flavours) 467, hard, 1373

तीक्ष्ण *mfn* hot, pungent bitter, *m* self-abandoning *n* the sea salt, poison, iron, etc an army, battle 564-5

तीक्ष्णा *f* ? a kind of plant 214

तीरद्वयान्तर *n* channel of a river 1390

तीर्थ *n* a fit ricipient, school of philosophy, a sacred place of pilgrimage pure, source, a desent into the river, menstruation of a woman, a sacrifice, 18 tirthas, (consisting a minister, a general, priest etc), trough for watering cattles आगममूल, water utilized by sages a teacher 817-20

तीर्थ *n* place of pilgrimage on the banks of sacred streams 1553

तु *ind.* particle implying difference indicating ascertainment 628

तुङ्ग (*mfn*) high *m* a mountain the pumnaga tree, 270-1

तुङ्ग *mfn* high or lofty 1712 1972

तुच्छ *mfn* miserable, little empty contemptible 379

तुच्छ *mfn* base 461, little 991, empty 998

तुच्छधान्य *n* bad grain (chaff) 105

तुरग *m* horse 401, 900, 1508 1771

तुरग *m* horse 239 ? 665, stallion 1835

तुरीयांश ? 324 a quarter 843

तुलसी *f* N of a holy plant 571, 1476?

तुलाकोटि *f* a foot ornament 483

तुलादण्ड *m* a balance rod 525

तुलाधर *m* a merchant, the sign libra of the Zodiac, Sun 1593

तिपूरुष] ।

त्रिफला *f* The three myrobalans taken collectively 316 1425, 1652

त्रिवर्ग *m* The period of three days, (first of) the three human values, the three myrobalans taken collectively, the three generations, progress, stationariness and decline (cf. notes), The collection of three qualities 315-7

त्रिवृत *f* a plant ? 1628

त्रिवृत *f* a kind of medicinal root 1140 1187

त्रिवृता *f* kind of root 580

त्रुटी *f* a small part, doubt, a very minute time small quantity of cardamom 463

त्रुटा *f* small cardamoms 1640

त्रेता *f* the three sacred fires the second yuga (silver age) 691

त्रोटि *f* the beak of a bird 367

त्वक्संकोच *m* wrinkle 1636

त्वच् *f* skin 32

त्वच् *f* bark of a tree bark of the Lavanga tree 1731

त्वरा *f* haste 1160

त्वरित *mfn* quick ? 1512

त्वष्टृ *m* the heavenly builder, the sun 439

त्वष्टृ *m* carpenter 683

त्विष् *f* brightness 243 Beauty or lustre 285, 604 light 971

त्विष् *f* brilliance, flame 1730

त्विष् *f* light, determination, desire to conquer ' भन्द् 1832

त्सरुच्छद *m* covering of the hilt ? 1959

थ (*mfn*) white, dark-coloured, great, *m* भय mountain, moon (*f*) river, (*n*) protector 809-10

दंष्ट्र *m* a large tooth 650

द (*mfn*) मूढ, inner part of a house छादक, शुचि, *m* giver the act of cutting off, (*n*) giving, freedom from worldly desires wife, looking at 830-31

दक्ष *mfn* clever 448 1312 1712

दक्ष (*mfn*) clever, *m* N of a celebrated Prajāpati, the bull of Śiva a cock, fire, a kind of tree, a sage, (*f*) earth 1994-5

दक्षिण *mfn* courteous 165, clever 433

दाक्षिण *mfn* straight, honest, depending on another's will *f* donation to the priest 591-2

दण्ड *m* a stick 442, stem or stalk 508 a measuring rod (=4 hastas) 950, punishment 1174 offence 1328

दण्ड *mn* stick, a pole as a measure of length, a form of military array, control or restraint God of death, churning stick, a means of success against an enemy, king's punishment, मान fiddle stick, wealth, the stem of a tree violence, N of an attendant of the sun, a horse, a stick measuring 2000 Angulas 503-6

दण्डन *n* punishment 2004

दधि *n* curd 1337, 1426

दधिस्थाण ? 542

द (प ?) नख *f* a kind of perfume 1178

F. n. * अन्ये दन्तावलानां दशनाग्रवलये is text

दान *n* rut of an elephant giving or donation protection cutting, purifying 942
दानद्रव्य donation (to the priest) 592
दानव *m* an asura 1395 1485
दामन् *n* String (of pearls) 442 934
दामन् *n* a string, राक्षस 975
दामोदर *m* N of Visnu 1472
दाम्भिक *m* a hypocrite, a cheat 171
दाय *m* worth, Dowry, ironical speech inheriting property 1272 3
दायाद *m* a kinsman son 856
दार *m* (pl) wife 1101
दारजीव *m* one living upon his wife 1862
दारण *n* tearing 1560
दारु *n* a piece of wood 488
दारुघातपक्षिभेद a wood pecker (=a kind of bird) 1588
दारुणरण *m* fierce battle 4
दारुहरिद्रा a kind of turmeric 1756
दार्विका *f* a kind of collyrium 191
दाव *m* forest, forest fire 1763
दि *f* ruin 829
दिगम्बर *n* 1024
दिग्गज *m* An elephant of a quarter (here of south-east) 209 1200
दिङ्नाग *m* elephant of a quarter 198
दिङ्मुख *n* facing of a quarter 32
दिति *f* mother of Asuras 25
दिनकर *m* the sun 1074
दिनत्रय *n* period of 3 days 315
दिनादि *m* beginning of the day 31
दिनाष्टमांश *m* one eighth part of a day 1215
दिनेश *m* the sun 662
दिव् *f* heaven 23, 1260, sky 823
दिव *n* heaven, sky 1762
दिवस्पति *m* Indra 45
दिवाकर *m* the sun 462 956 1593
दिवाकीर्ति *m* a Candala, a barbar an owl 799
दिवाकीर्तिशिल्पक *n* profession of a barbar 125
दिवानाथ *m* the sun 424 1958
दिवौकस् *m* a cātaka bird a god a Star, a deer 1920
दिव्य *n* an oath 1803 1844
दिव्यगायक *m* heavenly singer 1771
दिव्यचक्षुस् *m* an astrologer, Arjuna! one who has spiritual knowledge 2008
दिव्यौषधि *f* Red arsenic 1195
दिश् *f* quarter 249 487, 662 1159 1806
दिष्ट *n* Fate or destiny साक्षात्तिथ time 440
दीन afflicated 337
दीनार *m* a kind of coin 74
दीप *m* a lamp 117
दीपक *m* a partic figure of speech a kind of bad barley, a kind of digestive grain (cumin seed), a lamp, दीपनीया? N of a plant (Ajamoda), N of a plant? 116-117
दीपनीया ? 117
दीप्ति *f* Brightness 393, 990 1135 1188 light or ray of light 721 1303 1832, 1900 brilliance 1903 ? 882
दीर्घ *mfn* long 1244
दीर्घत्व *n* length 773
दीर्घवैर *m* intense enmity 1363

देव *m* a god, 228, 245, 762, 1920, (pl) N of a class of gods 1759

देव *m* a god, a cloud, a king, organ of sense, (*f*) a kind of creeper (तेजनी), a kind of creeper (स्पृक्का), a noble lady 1753-5

देवखातबिल *n* a hole dug up by gods 1949

देवगायक *m* a celestial singer 609

देवता *f* a god 759, a certain female deity 1294

देवतादिमहोत्सव *m* a festival ? 1492

देवतादेश्भीष्ट *mfn* boon from gods 1423

देवतान्तर *n* N of a partic deity 1216

देवतायतन *n* a temple 1677

देवदारु *m* a kind of tree 1755

देवन *n* business, shining, pleasure, intoxication, praise, emulation sport, sleeping, motion 1038-9

देवपूजा *f* worship of god 1732

देवभेद *m* a class of gods 1878

देवमणि *m* the jewel of Visnu 1152

देवमातृ *f* mother of Gods 22

देवयान *n* chariot of Gods 1019

देवरिपु *m* enemy of Gods (demon) 23

देवलक *m* an attendant upon an idol 696

देववाहिनी *f* The divine river (Ganges), 383 757

देवशिल्पिन् *m* The heavenly builder 439

देवस्त्री *m* nymph 1481

(देवार्चासाधन *n*) a mystical song used to worship the deity 1488

देवी *f* Eldest or consecrated wife 486

देवृ *m* Husband's brother 1346

देवेन्द्र *m* Indra 576 a kind of vegetable ? 1522

देश *m* country (here used for शकदेश), 66, (=for Lampāka) 139, a country by name (गुल्फि) 97, country 1331, 1501, a country by name Gandhāra 1507, a country by name काशि, a country by name वाह्लक 1679

देशभेद *m* N of a country (here refers to Bahlika) 103, (= refering to Anga) 273, (=vanga) 283, (province Sindh) 891

देशविशेष *m* N of a country (here refers to Kāmboja) 421

दैशिक *m* a spiritual teacher, familiar with a place 187

दैश्य *mfn* familiar with a place 187

देह *m* body 507, 970, 971, 1413 1642, 1950

देहभास् *f* lustre of the body 1866

देहाङ्ग *n* a limb 1 98

दैत्य *m* a demon (=Kicaka) 189, (=Mustı) 440 (=Kabandha)925, (= Sumbha) 1140 (= Kesa) 1802

दैत्यभेद *m* a demon (=Madhu) 894 (=Dundubhi) 1166; (=Sambara) 1510, (=Bali) 1635 (=Srgāla) 1685, (=Mahābali) 1721, (=Aksa) 1989

दैत्यवधू *f* wife of an asura (=Madālasā) 1929

दैत्यान्तर *n* a Daitya (=Jambha) 1138

दैन्य *n* wretchedness 1304

दैव *n* Destiny or fate 765, providence 897

दैवत *n* Destiny 439 God 1537

दोष *m* Sin 1046, evil 1328, Defect 1475

द्वार n a passage 1441
द्वारपालक m a door keeper 1536
द्वारमात्र n a gate 1546
द्वास्थ m a door-keeper 1608
द्विज m a brahmin-245, 958, 964, 1062
द्विज m a tooth, a brahmin, a snake a bird, (f) a kind of plant a partic drug 395-6
द्विजराज m best of brahmins, moon, king of birds (=Garuda), the serpent king (=Ananta) 426
द्विजादि m Brahmin etc. 557
द्विजिह्व m a serpent 1130
द्विजिह्व m a villain, a serpent 1784
द्विष् m an enemy 1347
द्वीप m an island 358, 699, 1552, 1799
द्वीपविशेष m N of a Dvipa (here refers to śaka) 84
द्वेष m enmity 194, 1358
द्वेषण n enemy (of God) 1317
द्वैत n Dualism 840
ध m धिषण ?, Moon, meditation Kubera धत्तूर, jar 878
ध n abode, wealth, corn or grain a wise man ? 879
धन n wealth 25, 505, 553, 646 879, 1440, 1496, 1649, 1729, 1774, 1877, 1885 capital 1764
धनद m Kubera ? 848, ? 1199
धनहरी f a kind of perfume commonly called chora 513
धनाढ्य m a wealthy man 1598
धनाधिप m Treasurer 425, Kubera 1191
धनाध्यक्ष m the God of wealth 1878
धनिक m a rich man 1109
धनुर्धर m one holding a bow 1662
धनुस् n N. of a tree (Priyāla), N of an astrological house, a bow, one holding a bow, a hero 1881-2
धनुःशब्द (उ) f praise ? 936, cf notes
धनुःस्वान m the twang of a bow string 1511
धन्वन् ? 870, ? 1832
धन्वन्तर m Dhanvantari 720 878 (a w r for °रि ?)
धन्वन्तरि m physician of Gods 392
धम्मिल्ल m a lock of hairs 1964
धर mfn bearing 1476
धरित्री f the earth 1179
धर्म m virtue 255, 1008, 1293 1633 1895; property or quality 397
धर्म m virtue, God of death justice nature, prescribed conduct action, simile, harmlessness, state or condition or rank, bow, a sacrificer, स्वर, N. of an Upanishad, N. of a king 1189-91
धर्मकामार्थ m the (first) three human values 316
धर्मचिन्ता f Virtuous reflection 918
धर्मरहस् n Secret doctrine 875
धर्मराज m Yama, Lord Buddha 427
धर्मराज m God of death 1897
धव m husband a man, a rogue, धूर (=Shaking ?) tree 1744
धवल mfn white 707
धवलनयन मद m Slite inflammation of the white of the eye 934
धातु m the five organs of action beginning with speech, the properties of five elements (Rūpa, Rasa, Gandha Sparsa

धूसरी *f* N. of a Kimnarī 130

धृति *f* spiritual patience, holding, growth or increase, satisfaction, happiness, discrimination, sacrifice, firmness, वृ. a class of metres consisting 4 × 18 syllables 638–9

धृति *f* firmness 961

धेनु *f* a cow 249, 522, ? 836, 1603

धेनुका *f* a mare, any female beast, cow, Goddess Pārvatī, dagger, milch cow, a female elephant, knife 123–5

धेनुनासा *f* nose of a cow 536

धैर्य *n* courage 542; firmness 639, bravery 1827

ध्यान *n* meditation 264, 878, 1372, 1867

ध्रुव *m/n* settled, firm, eternal; *m.* a wedge, N. of Śiva, peg or nail, ज्यो. N. of an astrological Yoga, N. of a vasu, ध्रुवे, conjecture, the polar star, the Indian fig tree; (*f*) a sacrificial laddle, a bow-string, slapping the hands together to show a partic. measure of time in music 1746–8

ध्वज *m* mark, flag, शौण्डि, a distiller or vendor of spirituous liquors, male organ, a distinguished person, a part of a sword 404–5

ध्वज *m* banner 607, 959, 1032, 1078, 1225, 1663

ध्वजिनी *f* army 536

ध्वनि *m* sound 437, 499, 527, 535, 833, 1374, 1375

ध्वनिमात्र *n* sound 560

ध्वनिवैरूप्यसंभव *m* an occurrence of the change of the voice 53

ध्वाङ्क्ष *m* a crow 1215

ध्वाङ्क्ष *m* a crow, a crane 1990

ध्वान्त *n* darkness 532, 1395, 1485

न (*m/n*) thin, वध (बन्ध in NR.) unvexed, vacant, different, *m.* N. of Gaṇeśa; (*f*) navel 934–5

न *n* knowledge, a musical instrument 934

नकुल *m* mungoose 110; Ichneumon 1416, 1489

नकुल *m* N. of one of the 5 sons of Pāṇḍu, mungoose, a man of inferior family 1687

नक्षत्र *n* a star 184, 216, 338, 1136, 1399, 1747, 1879, 1920, 1968, constellation 486, 709, 1394, 1644, asterism 778

नक्षत्रभेद *m* a constellation 675

नख *mn* nail 163

नखर *mn* finger nail, eunuch ?, a kind of perfume(=Koladala) 235

नखर a fingernail 214, 222, 235, 420

नग *m* a serpent, a mountain, the sun, a tree 256–7

नग *m* a mountain 1320

नगर *n* a town 1413

नग्न *m/n* naked 697, 1144

नट *m* a dancer 1562

नर्तकी *f* a female dancer 126, 174

नटी *f* a dancing girl 1461

नद *m* a river 871

नदीकान्त *m* a river 759

नाकु *m* N. of a sage, an anthill, a mountain 52

नाग *m* elephant or snake 250, elephant 652, 1552, a serpent 698

नाग *m* a serpent, elephant, a tree, a beast, a kind of grass, a cloud, a kind of plant, a tree (Pumnāga), a cruel man, one of the 5 airs of the human body (eructation), best or more excellent, a peg on the wall, अग्रसीस (or सास ?), tin a kind of coitus 291-3

नागकन्या *f* Daughter of a Nāga 1444

नागकेसर *m* a kind of plant 292, the blossom of kesara tree 1517

नागदन्त *m* a peg projecting from the wall 293

नागदन्तक *m* a peg in a wall 1932

नागनगरी *f* the city of serpent demons 802

नागनदी *f* the sacred river of serpent demons 802

नागमध्यमगति *f* the middle pace of elephants 1362

नागमातृ *f* mother of serpents 29

नागर *m/n* ? 420, *m* a citizen 1237, 1513, (*n*) dry ginger 1759

नागर *m* a kind of coitus nameless, a subcaste (cf. notes) राजीव वन्द ? चर्या ? , (*f*) clever woman, intriguing woman 1573-4

नागराज *m* a serpent king 239 a Nāga 1699

नागविशेष *m* a Nāga 1718

नागसंभव *n* red lead 1515

नाटकच्छिद्र *n* act of a drama 56

नाटकादिप्रवेशादक्षवधू *f* an accomplished actress 1389

नाट्य *n* dancing 231, ? 643, ? 733

नाट्यभेद *m* a sort of drama 821

नाट्यरस *m* sentiment in dramatic art 1505

नाट्याङ्ग *n* a division in a drama 885

नाडी *f* a measure of time = ½ muhūrta, vein, मरुद्गादि 520

नाड्य(नाड्य)न्तर *n* a partic vein 1430

नाना *ind* having many meanings, having double meaning 979

नापित *m* a barber 587, 799

नाभि *f* Navel 934

नाभि *m* limb of an animal (= navel) a ksatriya, inner apartment शुक्रस्त a sovereign, क्षेत्र a chief, the nave of a wheel, musk 1146-8

नाम *n* name *ind* a particle used in the sense of 'certainty', light, well known, anger, acceptance, censure 954

नामक (आनक *m*) a drum 734

नामधेय *m* Name 954

नामन् *n* light, possibility, anger, acceptance with jealousy, censure 1224

नामन् *n* Name 434 426, 610, 838,? 1020, 1329, 1438, 1540

नामन् *n* Name 954

नायक *m* a leader, chief, the central gem of a necklace 159

नारदवीणाभेद *m* N. of Narada's lute 770

नारीतूलसेवन *n* the act of spinning cotton or thread 987

निपाक m cooking, ripening maturing etc., sweat, result of bad action 142

निपात m a particle 666

निपात (नीवाक) m demand of grains in time of dearth 922

निपान (मूल) n a place of water 820

निपुण mfn clever 436

निबन्धन n connection, cause, restraining 1063

निमित्त n reason, mark 777

निमित्त n reason 1826, ? 1737

निम्नगारय m the current of a river 1886

निम्नगावकाश m chasm 1475

निम्नोन्नत m Low and high 1963

निम्ब m Neem tree, N. of a tree (Pāribhadra) 1124

निम्बवृक्ष m Neem tree 477

निम्बा f 1098

नियति f fate 897

नियम m rule 621, penance 922, condition 1349

नियम restraining promise self-control, purification, sacrifice, penance, truth recitation of Veda, a religious vow or practise, controlling the organs, ablution, silence, fasting 1231–33

नियोग m command 36

निर् ind a particle indicating determination and negation 937

निरय m a hell 165

निरर्थक mfn vain 913

निरामय mfn free from disease 1312

निरूपण n viewing 986

निर्गत mfn an exit 1345

निर्गम m departure or going away 74

निर्जलदेश m Desert 1484

निर्णीत mfn decided 1708

निर्दय mfn cruel 1501, merciless 1819

निर्बन्ध m insisting upon 1939

निर्भर्त्सन n threatening 881

निर्भाग्य mfn unlucky 855

निर्मल mfn spotless 371, 376, pure 1714

निर्मित mfn created 447

निर्मिति f creation 1257

निर्मोक m setting loose or free 169

निर्मोक्ष m liberation 299

निर्मोचक mfn liberating 145

निर्यातन n requital of enmity, gift or donation, delivery of a deposit 1069

निर्यास m Gum or resin 1324, 1899

निर्यूह m a door or gate, a helmet or crest or any similar head ornament decoction, a peg in the wall 1952

निर्लोभनृपति m an unambitious monarch 1871

निर्वर्तन n carrying out 1044

निर्वो(वे)चन n accurate description definition 610

निर्वाण mfn extinguished, (n)eternal bliss, happiness, naked (cf. notes), pleasure, an image made of gold, extinction the bathing of an elphant 607–8

निर्वाण m final emancipation 719, 1789, liberation 1349

निर्वाद m Reliable report, absence of dispute 857

निर्विण्ण mfn extinguished 607

निर्वेश m enjoining wages 1823

नीच *m/n* ह्रस्व, vile, dwarfish 364
नीचकर्मन् *m* having a low occupation (=a servant) 1321
नीति *f* Administration of Government 1006, politics 541, 1265
नीप *m* Kadamba tree, निम्बा, a species of Asoka tree? हरिप्रिय, N of a regal family descended from Nipa 1098–99
नीप *m* Kadamba tree 1131
नीरद *m* cloud 338 1068
नील *m/n* dark coloured black 1204
नीलकण्ठ *m* Siva, crow, a wagtail, a peacock 497
नीलगुण *m* the black colour 569
नीलमणि *m* sapphire 612
नीलाक्षेन्द्रायुध *m* a blue eyed horse 2010
नीलिका *f* the indigo plant 1029
नीली *f* black colour 570 1187, 1628
नील्यादिराग *m* colour like blue 702
नीवी *f* बन्धनागार, capital, the knot of the wearing garment of a woman 1764
नीवृदन्तर a country 544 1521
नीवृद्विशेष *m* a country 765
[नु] *f* Praise 936 (cf notes)
नु *ind*, a particle expressing question, alternative 937
नूतन *m/n* New 1740
नूनम् *ind* a particle expressing probability, certainty 978
नृ *m* a piece at chess 1457
नृत्त *n* ? 312 a kind of dance 334 751, 940, 944 2000
नृत्तस्थान *n* a partic posture in dance 581
नृत्यभवन *n* dancing room 765
नृत्तादि *n* dancing etc 280
नृप *m* King 409, 873, 1784
नृपति *m* King (here refers इक्ष्वाकु) 200, 1077
नृपतिप्रभृतिदुर्गस्थान *n* a royal citadel 1567
नृपाधिष्ठान *m/n* a country court 298
* नृपासर्वगोचरगुह्यकक्ष्यभेद *m* the private inner apartments in a palace 767
नृभेद *m* a class of people 1458
नृमान *n* measurement of a man 185
नेतृ *m* a leader 159, 1431
नेत्र *n* the eye 19, 154, 832, 1058 1381, 2004
नेत्र *m/n* leader, *n* string of a churning stick, a kind of cloth, root of a tree, the eye, a river, a carriage, मस्तुग, वल्क a kind of vein, 1429–31
नेत्रच्छद *m* an eyelid 966
नेत्रजल *n* tears 1097
नेत्रमध्य *n* the pupil of the eye 1399
नेत्ररोग *m* an eye disease 1239 1704
नेत्रान्त *m* outer corner of the eye 310
नेत्राम्बु *n* tear 1486
नेममुनि *m* N of a muni 59
नेमि *m* Felly of a wheel 898
नैगम *m* a citizen, a merchant, a vedic rite 1237
नैर्मल्य *n* clearness 864
नैवेद्य *n* an offering of food for an idol 1637
नोदीची *f* not northern (=southern) quarter 1612
नोच्चैः *ind* not high (=low) 1612

*F. n कक्ष्यभेदे नृपस्यासर्वगोचरे । गुह्य etc is text

पक्ष्यादिवन्धन *m* a trap or net to catch birds or beasts 1792
पङ्क *m* mud, sin 85
पङ्क *m* decoration or unguent 653
पङ्क्ति *f* a class of metres, a row, the number ten 671
पङ्क्ति *f* a row 306, 821, a series 1289 1665, 1666, 1965,
पचन *n* Cooking 63, 142 1086
पञ्चमुख *m* N of God Siva, a lion 244
पञ्चम्यर्थ *m* the ablative sense 717
पञ्जर *m* Cage 173
पट ? 1741
पटल *m*. heap 402
पटल *n* Cataract etc a section or chapter of a book multitude, mark on the forehead 1704–05
पटली *f* roof 1705
पटह *m* a war drum 99
पटु *mfn* clever, active, healthy 448
पटु *mfn* clever 1995
पटुत्वादि *n* Sharpness, cleverness etc. 540
पटोल *m* a kind of plant 203
पटोलशाखा *f* the branch of Trichosanthes Dioeca 129
पट्ट *m* Grinding stone bandage a place where four roads meet, a plate for inscribing royal grants, a chair or stool 456–7
पट्ट *m n* a city or town 358, any metal plate for writing 1388
पट्टी *f* a forehead ornament, the red Lodh tree 458
पत्तन *n* a town? 1368
पण *m* the thing staked, wages price, wealth, a Copper coin, a coin (Kārsāpana). कुक्कुटायुधादिपरिग्रह ? 553-4
पण *m* Stake 1610
पण्डितमन्य *m* fancying one's self learned or clever 927
पण्डित *m* a learned man or teacher 237, 906, 1874, 1903
पण्य Commodity, a market, adultery 1292–3
पण्यनारी *f* a harlot 1531
पण्यनारीनिर्वेश *m* wages (of prostitution) 261
पण्ययोषित् *f* a harlot 1524
पतङ्ग *m* a species of rice, fire, a cat, quick-silver, an arrow, a bird, a moth, the sun 314–5
पतत्र *n* a wing or feather 1998
पतद्ग्रह *m* a spittoon 1907
पताका *m* banner the cloth of a banner, ध्वज 160
पताका *m* flag 404
पति *m* husband 679, 1162 1744 1824, a chief 963, husband or master or lord 1433 lord 1464
पत्ति *m* a foot soldier, infantary, moving or walking 670
पत्नी *f* wife 385 1941 1957
पत्र *n* any vehicle, the wing of a bird, a leaf, an arrow; (*m* ?) a bird, any metal plate for writing a mark on the fore head 1387–8
पत्र *n* a leaf 1813
पत्रिन् *m* an arrow, a kind of bird, a tree etc. possessing a carriage or driving in one 957
पथि(मथि)गुण String of a churning stick 1429

1727, 1870, 1892

परलोक *m* next world 1730

परशु ? 1204

परशुराम *m* Paras'urāma (son of Jamadagni) 2002

परसेनापति *m* ? *f* 1295

पराक्रम *m* Valour 1176, 1247; power 1404, 1773

पराक्रम *m*. Valour, exertion 1251

पराग *m*. Pollen of a flower, fragrant powder used after bathing, dust, N. of a mountain, an eclipse of the sun or moon, sandal 307-8

पराभव *m*. defeat 329

पराभव *m*. प्रभाव. N. of a year 1787

परायण *n* desired object, devoted to, a resort 613

परार्ध्यजन्मन् high birth ? 634

परिकर *m* Posture of ascetics 178

परिकर *m* N. of a partic. posture, followers, the binding on of a girdle in order to begin any work, multitude, preparing, discrimination ? 1598-9

परिग्रह *m* gathering (grains) 381

परिग्रह *m*. a wife, attendants, receiving, root or origin, a curse, 1957

परिघ *m*. a glass pitcher, a tole station, a gateway, striking, 19th yoga (astronomical), an iron rod, an iron bar for shutting the gate, obstacle 341

परिघात *m* striking or stroke 342

परिचय *m* acquaintance 1344

परिचर्या *f* service 1861

परिचित *mfn* known 784

परिचिन्तन *n* Intention? 1103

परिच्छद *m* appendage 1449, household furniture 1495; 1956, retinue 1607

परिच्छे(च्छ) द *m* household furniture 1422, (w. r. for परिच्छद = appendage) 1110

परिच्छेद *m* discrimination 666, a section or chapter of a book 1704

परिजन *m* attendants 1957

परिणाम *m* Consequence (of past actions) 141

परिणाम *m* Pleasure, वाचिक ?, Bowing or bending 1249

परिताप *m* repentance 13, 829

परिदेवन *n* lamentation 1936

परिधान *n* garment 180, 1544

परिधापी *f* N. of a year 1113

परिधि *m* the branch of a sacrificial tree, halo of the sun 924

परिप्रश्न *m* Interrogation 1937

परिबर्ह *m* royal insignia, wealth or property, furniture 1956

परिभाषण *n*. Speaking, rule, answer, reprimand, an explanatory Śāstra, अवलम्ब 621-2

परिभुक्त *mfn* used or enjoyed 1254

परिमळ *m* a fragrant smell 1984

परिमाण *n* measure 1495

परिमोचन *n* setting loose or free 169

परिवाप *m* appendage, sowing, reservoir 1110

परिवार *m* followers 1598

परिव्राट् *m* an ascetic 240

परिहास *m* joking 213; amusement 870

परिहासक *m* a jester 866; amusement 1966

पीठायासन n any seat (chair or stool) 1564

पीडा f pain 14, 118, injury 687, 1200

पीत 806, yellowish 1442, 1533

पीत (पीठ n.) a seat 365

पीनस m cold affecting the nose 119

पीनस n a kind of disease 1924

पीयूष n nectar 404, 721, 837

पीलु m an elephant, an arrow, a flower, an atom, N. of a tree 1660

पीवर mfn stout, large 1609

पुनाग m the Pumnāga tree 270, 292, 1517, 1850

पुंनागवृक्ष m The Pumnāga tree 422

पुम्भाव m manhood 1852

पुंवध m Murder of the men 13c0

पुंश्चली f a harlot 1013

पुंस् m man, supreme soul 1090

पुंस्त्रीवेष (शतपर्वणि) m Man disguised in woman garbs (=Arjuna in MBH.) 1981

पुंसमूह m a crowd of men 1360

पु mfn distressed, प्रपन्न (प्रसन्न ? in NR. I, 114) 1089

पुङ्ख m a hawk, the shaft or an arrow 227

पुच्छ m empty, extreme end, the hinder part, tail 378

पुच्छ m tail 624, 1226

पुञ्ज mfn abundant, equal ? 411

पुञ्जित mfn collected 534

पुण्डरीक m a tiger (a species of tiger), N. of the elephant of the South-east quarter, a variety of the sugar cane, a white umbrella, white lotus 209-10

पुण्डरीकद्रुम m a partic. plant or drug 1751

पुण्ड्र m a mark on the forehead 1226

पुण्य n virtue, fair or beautiful 1293

पुण्य n virtue 1189, meritorious deed 1248, 1342, 1709

पुण्यकाल m a holy time 1848

पुण्यक्षेत्र n a sacred place of pilgrimage 817

पुण्यादि meritorious act etc. 713

पुत्र m son 419, 1341, 1540, 1894

पुनर् ind Not first, difference 978

पुनर् ind again 716

पुर् f a town the body, filling 1089

पुर n a town, a house, body, bdellium 1413

पुर n a town 305, 1072, 1089, 1236, 1431, 1503 (Dhārā), 1547, 1582 (Madhurā)

पुरद्वार n the gate of a city 462, 1547

पुरनिर्गम m a town gate 618

पुरनिर्गमन n way (out of city) 1441

पुरस् ind in front of 788, 1483

पुरस्कृत mfn Honoured, attacked by a foe, placed in front 807

पुरस्तात् ind, first, eastwards 788

पुरस्तात् East (of पाटलिपुत्र = Patna) 1414

पुरस्तादि ? 790

पुरा ind. former time, East of Patna, remote past, that which lies in near future 1414-5

पुराण n ancient history 674

पुराणपुरुष m Visnu 1650

पुरातन mfn remotest 1238

पुरी f a city 217

पुरीष n excrement 1728, 1903

पुरुष m man 20, 1090

पृष्ठ *n* back 1630

पृष्ठाधर *m* the lower part of the spine 78

पृष्ठास्थि *n* back-bone 1797

पेचक *m* an owl the root of an elephant's tail 96

पेट *m* the open hand with the fingers expanded 1629

पेटक *m* a basket or box 185

पेशल *mfn* clever, beautiful कुशल, हर soft, कोकिल, 1712-3 (cf introd)

पेषणपाषाण *m* Grinding stone 456

पैशाच *m* Goblin 386

पोत *m* boat, *n* child 679

पोत्र *n* the snout of a hog, a ploughshare 1499

पोत्रिन् *m* a hog 224

पोष्टृ *m* maintainer 678

पौरुष *n* manhood, human action, Heroism, generation 1851

पौरुष *n* manhood 1040

पौ(प)रुष *mfn* harsh 2003

पौरुषेय *mfn* derived from man, space between man's 2 steps a crowd of men, murder of the men, made by man 1359-60

पौरोहित *m* priest (one of the 18 tīrthas) 819

प्रकथन *n* Proclaiming 1259

प्रकम्पन *n* shaking 1944

प्रकरण *n* ? 672, section 712 764

प्रकर्ष *m* excess 713

प्रकाण्ड *m* the stem of a tree 505 a branch 908

प्रकार *m* model or specimen 166 270, method 629, manner or way, 764, 909, 1349

प्रकार *m* a kind of variety, similitude, fashion, mode or manner 1557

प्रकारादि a variety etc 712

प्रकाश *m* light 955, 1086, 1200 1822 shining 1805, brightness 1879

प्रकाश *m* universally noted sun shine, brilliant, laughter 1811-2

प्रकृत *mfn* 625

प्रकृत (ति *f*) the source of the material world 1002

प्रकृतानुवर्तन *n* uninturrupted succession 929

प्रकृति *f* composed of or containing the 5 elements, original cause, male or female organ of generation, an animal, N of a class of metres, mother, king's ministers, nature subjects, the supreme spirit, 737-9

प्रकृति *f* Nature ? 637

प्रकृत्यादिविनश्वर *m* indicatory letters unsounded 928

प्रकोष्ठ *m* forearm 86, 1993

प्रगाढ *mfn* much, difficulty 533

प्रगाढगात्रिकाबन्ध *m* the binding on of a girdle in order to begin any work 599

प्रगाह *m* plunging 38

प्रग्रह *m* a rein 1217, bridle 1817, 1856

प्रग्रह *m* } the string of a balance,
प्रग्राह *m* } a rein 1951

प्रचार *m* going forth 629

प्रचेतस् *m* N of Varuna, superior, clever 786

प्रचेतस् *m* Varuna 1802 1933

प्रजा *f* race or family, a man 395

प्रजापति *m* a brahman 1994

प्रदेश *m* a spot 1959

प्रधान *m* *n* prime miniter, the source of the material world supreme soul important, intellect, a minister 1002 and 1004

प्रधान *m/n* chief 233, ? 277 972, 1148, 1164, 1238 1450; original 738 (source of material world? cf L 1002) ;? 1861

प्रधानपटल main roof ? 999

[प्रधि *m*] Felly of a wheel, fame or prosperity, binder part hips 898

प्रपञ्च *m* Reversion, expansion multiplying 368

प्रपञ्च *m* development ? 676

प्रपत्र ? 360 (प्रसत्र in NR L 114) 1089

प्रपात *m* precipice 284

प्रबन्ध *m* any work ? 262, continuity 1415

प्रबोध *m* knowledge 91

प्रभञ्जन *m* wind 1713

प्रभव *m* cause of existence, N of a year, birth place, valour, आद्योपलब्धि, knowledge 1773-4

प्रभव *m* birth 1778

प्रभवादि *m* N, cf 60 years 850

प्रभा *f* splendour 1892

प्रभात *m* Dawn 1313

प्रभाव *m* majesty 393, 672, 971 power 1072 ? 1226, 1278 Majesty 1739, Dignity 1785 ? 1787 Heroism 1852

प्रभु *m* a chief 409, a lord or master 964 1109

प्रभुत्व *n* lordship or Supremacy 276 majesty 773 Power 1794

प्रभुमावदर्शिन् *m* an attentive servant (one who watches his master's face or countenance) 208

प्रभूत *mfn* abundant 1511

प्रभ्वादि *n* regal power (= preeminece, good counsel and energy) 685

प्रमथ *m* an attendent of siva 551

प्रमदवन *m* The royal garden 752

प्रमाण *n* cause or reason, limit, Science, quantity, performer of true conception 598

प्रमाण *n* authority 951 measure 970

प्रमाणज्ञ *mfn* a kind of measure 440

प्रमातृ *m* Performer of true conception 598

प्रमिताशन *n* a measure of food given as alms 1483

प्रमीला *f* lassitude 1494

प्रयाग यग्रोध *m* a banyan tree in Prayāgā (= Allāhabad) 1183

प्रयोग *m* application 266

प्रयोजन *n* object 811, 1653 purpose 1037

प्रलय *m* Dissolution of all things 1096

प्रलय *m* Death end of a Kalpa fainted or insensible 1330

प्रवण *mfn* Slope humble or modest (*m*) a place where four roads meet 595

प्रवत्स ? 1263

प्रवर्ग्य *m* an introductory ceremony to soma sacrifice 1216

प्रवहणमख (राज्ञा स्वयंवरे) a litter in a royal Svayamvara 826

प्रवाल *mn* Lute stick ? Coral, a young shoot, a sprout 1710

प्रवाल *mn* new leaf of a branch the neck of the Indian lute, Coral 1971

प्राणयुत *mfn* endowed with breath or life 979
प्राण(व्रण)शुद्धि *f* cicatrising of a sore 1601
प्राणिन् *m* creature 695, 1757
प्राण्यङ्ग (क) limb of an animal (= navel) 1145
प्राण्यन्तर *n* an evil being 680
प्राण्युत्पाद birth and rebirth of living beings 620
प्राधान्य eminence 1225
प्रान्त *m* edge 1483
प्राप्त *mfn* obtained 696, 1904
प्राप्तरूप *mfn* beautiful, *m* a learned man 1112
प्राप्ति *f* fortune, obtaining 691
प्राप्ति *f* acquiring 797, 1734, 1738
प्राय *m* resembling, बहु ?, death (by fasting), Destruction, death age, fasting, excess 1291 2
प्रारम्भ *m* commencement 233, 1169, 1252
प्रार्थन *n* requiring 603
प्रार्थना *f* request, नामन् 1020
प्रार्थित *n* solicitation 920
प्रास *m* alliteration 88
प्रासाद (प्राकार) *m* a rampart 1474
प्रियंवद kind or flattering words 472
प्रिय *mfn* agreeable or pleasing 297, 1 672, pleasant 1582
प्रियवाक्य friendly speech 745
प्रियङ्गु *m* N. of a tree 469, 900, 1186, 1202, 1338 1445
प्रियङ्गुश्यामा *f* N of an asura woman (wife of Naravāhanadatta, MW) 1255
प्रियतम *mfn* beloved 453
प्रियाल *m* N. of a tree 1397
प्रियालवृक्ष *m* N of a tree 1881
प्रीति *f* satisfaction 638, joy or pleasure 990
प्रेक्षा *f* dance, intelligence, seeing 2000
प्रेङ्ख *m* a partic pace of a horse 232
प्रेत *mfn* dead, an evil being 680, 1024
प्रेरण *n* urging 1868
प्रेष or प्रैष *m* sending, pressing, a partic, kind of measurement 1842
प्रेषण *n* sending 1842
प्रैष= cf. प्रेष
प्रोद्यत *mfn* lifted 782
प्रौढ *m* greatness 10
प्लवंग *m* monkey, a frog, N of the charioteer of the sun, N. of a year 323-4
प्लवग *m* a monkey 239
प्लवंगम *m* a monkey, frog 1251
प्लव *m* slope 364
प्लव *m* a frog, monkey, N of a year, a boat 1767
प्लवगाधीश *m* a monkey hero 869
फ *mfn* extensive, परोक्ष 1116
फणारत्नद्युति *f* lustre of a gem in hood 16
फणिज्झक a kind of herb 1464
फणिमेर *m* a kind of serpent (refers to Sumukha) 237
फल *n* fruit 140, 1050, 1239, 1649, 1778, consequence 445, result 694
फल *n* fruit, flesh, wealth (interest on capital), enjoyment, gain, completion, the kernal or seed of a fruit, the point of an arrow, the plant, conse-

army power or strength, अभिमान brother of Krishna 1633 4

बल (बालि) m a royal revenue 1433

बल्वज *mfn* a field, a city gate a heap of grain (*n*) gateway of a temple, a heap of corn, (*f*) स्थाति a pretty figure earth, सयज a pretty woman 415–7

बलवत् *mfn* strong (man ?) 1635 1721

बला *f* a kind of plant (वाट्यलक) 1638

बला *f* a kind of plant 1703

बलात्कार m violence 493

बलि *m* an Asura King 1056

बलिन् *m* N of a demon strong man (?) a crow the handle of a chowrie wrinkle (fold of the skin, without distinction to ब and व) a house post, the ridge of thatched roof ? an offering of food for an idol (*m n*) sulphur hand 1635–7

बलिसद्मन् n abode of Bali 1706

बलिसुत *m* son of Bali 547

बलीवर्द *m* 251 a bull 1833

बहल *mfn* abundant 411

बहिर्मुख *m* Poor ? 1017

बहुधान्य m N of a year a town 1368

बहुल *m* an epithet of fire black (*f*) N of a group of stars, a cow a kind of plant the dark fortnight 1702–3

बहुळ *m* the dark half of a month a star, an epithet of fire (*f*) a kind of plant a cow 1967-8

बा *f* young woman creeper chain 1123

बाढ *mf* अण्डज a bird, strong (*n*) promise or affirmation भृश, causing welfare conjecture 529–30

बाढ acceptance 815 1923

बाण *n* an arrow 168 240, 244, 249, 325, 508 603, 957, 960, 1426 1560, N of an Asura 1955

बाण *m* N of an Asura (son of Bali) an arrow 547

बाणाग्र *n* the point of an arrow 233, 1650

बाधन *n* barrasing 1809

बाल *m* a boy or child 98

बाल *m* a fool a child a snake-catcher a horse's tail, an elephant's tail ह्रीबेर the hair 1639–40

बालक *m* a boy 1146 1640

बाला *f* a young woman N of an ornament (cf Med) small cardamoms 1640

बालिका *f* collection of the feathers of a peocock s fail a girl, an ear ornament 144

बालिश *m* a fool 1142

बालिशा *m* a young ignorant 1823

बालेय *m* an ass 1497

बाल्यादि *n* any period of life 1898

बाष्प *m* tears vapour 1097

बाह *m* matrimony 1814

बाहु *m* ? 1291

बाहुज *m* a Vaiśya l 1298

बाहुमूल *n* armpit 1992

बाहुवल्य *m* a bracelet worn on the upper arm 866

बाह्य *mfn* exterior 1545

बाह्लीक *m* N of a country, a horse of the Balkh bread N of a

troductory words of a Sāman, worship, division, decoration or unguent 652-3

भक्षण *n* swallowing 1138

भग *m* welfare, love, majesty or greatness, strength, effort the sun, fame, the female organ, virtue, desire, penance prosperity, knowledge renunciation, beauty or lustre final beatitude 254-6

भग *m* female organ 1802

भगदत्त *m* N. of a king 794

भङ्ग *m* a wave, a kind of disease (paralysis), breaking, defeat N of a raga in music a sword 268-9

भङ्ग *m* 80?, decay 1200, fracture 1560

भङ्गा *f* hemp 269

भङ्गी *f* mode, manner way 270

भट्टारिका *f* a noble lady 1755

भद्र (*mfn*) superior good (*m*) a bullock, the 2nd, 7th and 12th days of the lunar fortnight, N. of Siva, a partic kind of elephant, a class of people (*f*) Ganges, N of plants (कट्फल) (अनन्ता), (कृष्णा) (रास्ना), (*n*) welfare, gold a species of grass (मुस्तक), a partic. karana (astro)

भयंकर *m* a species of fish? fear 1591-2

भय *n* fear 69 321, 431, 526 1209, 1235, 1358 1373, 1375, 1419, 1592 1937 danger 161

भयहर *m* protector 810

भयहीन *mfn* fearless 148

भर *m* multitude or large quantity 941

भर (*mfn*) unbearable, *m* bearing, burden gain, a partic. rāga in music, battle 1476-7

भर्ग *m* N. of God Siva, radiance, Name of people, N of Sāman N of a son of Vahni, script N of Brahman 303-04

भर्तृ *m* creator, maintainer, husband 678

भर्तृ *m* chief 730

भल्ल *m* a bear an arrow 1671

भल्ला *f* ? 1801

भल्लात *m* a bear 245

भल्लूक *m* a bear 377 1671

भव *m* sorrows of the world, welfare N of God Siva, birth, material cause, ashes ?, existence, acquisition, N of a year 1733-4

भवसंबन्ध (°न्ध ?, related to god 1738

भवानी *f* Goddess Pārvatī 124, 202 709, 1751

भव्य *mfn* proper, future, *m*, N of a tree (कर्मरङ्ग); (*f*) N. of a plant (करिणा), *n* truth auspiciousness, health anything pure 1286-7

भव्य *mfn* suitable 130?

भस्मन् *n* ashes 640, 1734

भा *f* earth, decoration or beautifying, brightness 1135

भा *f* splendour 1377, appearance 1654

भाग *m* partition 190, division 653, 1950, a part 654

troductory words of a Sāman, worship, division, decoration or unguent 652-3

भक्षण *n* swallowing 1138

भग *m* welfare, love, majesty or greatness, strength, effort, the sun, fame, the female organ, virtue, desire, penance, prosperity, knowledge, renunciation, beauty or lustre, final beatitude 254-6

भग *m* female organ 1802

भगदत्त *m* N. of a king 794

भङ्ग *m* a wave, a kind of disease (paralysis), breaking, defeat N. of a raga in music, a sword 268-9

भङ्ग *m* 80?, decay 1200, fracture 1560

भङ्गा *f* hemp 269

भङ्गी *f* mode, manner, way 270

भट्टारिका *f* a noble lady 1755

भद्र (*m f n*) superior good (*m*) a bullock, the 2nd, 7th, and 12th days of the lunar fortnight, N. of Siva, a partic kind of elephant, a class of people, (*f*) Ganges, N. of plants (...) (...), (...) (...), (*n*) welfare, gold a species of grass (...), a partic. karana (astro)

भयंकर *m* a species of fish? fear 1591-2

भय *n* fear 69, 321, 431, 52?, 120?, 1235, 1358 1373, 1375, 1410 1502, 1937, danger 161

भयार *m* protector 810

भयहीन *mfn* fearless 148

भर *m* multitude or large quantity 941

भर (*mfn*) unbearable; *m* bearing, burden, gain; a partic. rāga in music, battle 1476-7

भर्ग *m* N. of God Siva, radiance, Name of people, N. of Sāman, N. of a son of Vahni, script, N of Brahman 303-04

भर्तृ *m* creator, maintainer, husband 678

भर्तृ *m* chief 730

भल्ल *m* a bear an arrow 1671

भल्ला *f* ? 1801

भल्लूक *m* a bear 245

भल्लूक *m* a bear 377, 1671

भव *m* sorrows of the world, welfare, N. of God Siva, birth, material cause, ashes ?, existence, acquisition, N. of a year 1733-4

भवसंबन्ध (°क ?) related to god 1738

भवानी *f* Goddess Pārvatī 121, 202, 709, 1751

भव्य *mfn* proper, future, *m*, N. of a tree (...), (*f*) N. of a plant (...), *n* truth, auspiciousness, health, anything pure 1286-7

भव्य *mfn* suitable 130?

भस्मन् *n* ashes 040, 1734

भा *f* earth, decoration or beautifying, lightness 1135

भा *f* splendour 1377, appearance 1654

भाग *m* partition 190, division 653, 1?50; a part 654

भुजिष्य *m* servant 1346

भुवन *n* The world 63

भुवन *n* world, a being or a man, water, the sky 980

भू *f* earth 249, 332, 417, 438, 517, 771, 1135, 1438, 1493, 1806, 1996

भू *f* a place, the earth 1137

भूचलित *mfn* gone away or past? 796

भूत *mfn* proper or fit, past, similar, obtained, created, *m* an attendant upon an idol Yaksa, *n* the 5 elements truth, creature, fitness, being like anything satisfaction 695–7

भूतात्मन् *m* an epithet of Brahman, body 1025

भूति *f* ashes मातङ्गश्रृङ्गार (decorating elephants ?), birth wealth, existence 640

भूति *f* prosperity 847

भूतिक *n* a species of plant (भूनिम्ब) a kind of fragrant grass, the wild date tree, तृणशीम्य ? 107

भूतिका *f* a species of plant (भूनिम्ब) 192

भूदारक *m* a hog 550

भूदेश *m* N. of a land ? 295

भूनिम्ब *m* a species of plant 108 192

भूपति *m* a king 962 1960

भूपविशेष *m* a certain king (here refers to शाक) 81

भूपाल *m* King 1299

भूभृत् *m* a king, a mountain, Śesa (= Ananta) tortoise 981

भूमन् *m* excess 1292

भूमि *f* earth 44, 78, 381, 692 1137, 1259, 1743 1966, ground 393

भूमिका *f* रचना मूर्त्यन्तरपरिग्रह 158

भूमि + अन्तरिक्ष (*du*) earth and heaven 1921

भूरि *mfn* abundant, *m* sacrifice, Brahmā, Visnu, God Siva the moon, Indra 1471–2

भवादि *m* element of words i e, grammatical or verbal root or stem 689

भूषण *n* ornament 12, 55, 167, 182, 1102 1496 1552, 1672

भूषणादि *n* ornament ? 611

भूषा *f* ornament 25, 1225, 1640

भूषित *mfn* adorned 923

भूस्तृण *n* a kind of fragrant grass 108

भृगु *m* N of Sukra (=Venus), precipice N. of a Rishi (=Jamadagni), an epithet of God Siva 284

भृगु *m* ? 312

भृङ्ग *n* lock of hair, a bee, a fork-tailed shrike, a libertine 281

भृङ्ग *m* a bee 311, 1194 1665, 1966

भृङ्गराज *m* a kind of medicinal plant 1718

भृत *n* wages 1823

भृति *f* wages 553, 2001

भृत्य *m* servant 703

भृशं *n* particle of consent 529, much 533, excessive 1970

भेरु *m* a timid man 77

भेक *m* a frog 77

भेक *m* a frog 271, 323, 1251, 1470, 1525, 1767

भेद *m* Dualism, distinction, dis union or separation, splitting 340

भेद *m* breaking 268, difference 628,

मञ्जरी cluster of blossoms 1257
मञ्जिष्ठ *m* a kind of tree 494
मञ्जिष्ठा *f* Madder 580, ? 1627
मञ्जीर *m* a foot ornament 483
मञ्जु ? 1106
मठ *m* students' residence 493
मणि *m* a jewel 552
मणि *m* ? 164, 471; a jewel 972, 1471; sapphire 1718
मणिकुट्टिम *mn* Jewelled floor 31
मणिभेद *m* Diamond 1479
मणिरोचिस् *f* sparkling of a gem 1934
मण्डन *n* ? 602; ornament or the act of decorating 1590
मण्डल *n* Circle, country or province leprosy, a circle of 12 kings, a temple, the disc of the sun or moon, a place, a multitude, (*m*) a dog 1676-7
मण्डूक *n* a frog 77
मतङ्ग *m* an elephant, a candāla, N. of a Muni 309
मतङ्गज *m* an elephant 462
मति *f* intellect 1004
मत्कुण *m* ? 1430
मत्त 1022 1688, intoxicated 1801
मत्ता *f* an intoxicated woman 1020
मत्तेभ *m* a rutted elephant 1068
मत्सर *m* envy 382, 1616, 1872, envious ? 467
मत्सर *m* envy, envious, stingy, anger, a fly 1565-6
मत्स्य *m* fish 412, 1863
मत्स्यभेद a kind of fish 757
मद *m* intoxication 419, 663. Pride 429, 1121; excitement 592, 736, 894, 970, 1277; intoxication 1038
मद *m* Semen virile, musk, pride, sexual excitement, rut of an elephant, कृष्णवस्तु, wine 841-2
मदन *m* Beewax, God of Love, N of a plant (दुर्द्रु), N. of a tree (राजमादय), spring, an enemy, मूल्य 982-3
मदवर्तन *m* a drunken man 150
मदस्यन्दी *f* 1023
मदालसा *f* wife of an asura 1929
मदिरागृह *m* Tavern, liquor shop 411
मद्गुर (?) *m* ? 1591
मद्य *n* 504; wine 842, 893, 1481
मद्यपात्र *m* vessel for holding spiritual liquor 1384
मद्यभाजन *n* liquor pot 164.
मधु *m* Wine, flower juice or honey, N of the second month (April-May), माक्षिक (*n*) sugar, milk, water, name of a demon, मद, N. of a partic. tree, Vasanta, any sweet, जपाकोश 893-5
मधु *n* honey 1463
मधुफल *m* a kind of cocoanut tree 1975
मधुर *mfn* Sweet 853, 1323 1877
मधुर *mfn* Pleasant, sweet, one of the 6 kinds of taste; (*f*) N. of a town 1582
मधुरादिरस *m*. 468
मधुरिपु *m* The enemy of Asura Madhu i.e Krishna or Viṣnu 51
मधूलिका *f* — 213; cf. notes
मध्य *m* inside 655; middle 1544
मध्य *m* Centre, little, waist, upper part, न्याय्य 1290-1
मध्यकोष *m* inner apartment 1147
मध्यदेश *m* The midland country 1228
मध्यभाग *m* centre 1290
मध्यम *mfn* The midland country,

910 1007, 1649

मर्षण *n* endurance 1831

मल *mn* Sin, excrement, any kind of dirt, Niggard, marrow of the flesh 1662-3

मलत्याग *m* evacuating (by stool) 1041

मलिन *mfn* dirty 371

मलिनाम्बु *n* dirty water 620

मल्ल *m* a vessel, strong man 1616

मल्लक *m* a vessel (made of a cocoanut shell) 48, 1616

मल्लिका *f* Jasminum Zambac 617

मल्लिकाक्ष *m* N of a bird, a blue eyed horse 2010

मषिघट *m* an ink-bottle 876

मसूरक a sort of pulse or lentil 1336

मसृण *mfn* smooth 903

मस्तक *mn* head 1552

मस्तकास्थि *n* the skull 94

मह festival, light 1904

महत् *n* great, worship ? dominion 697

महत *mfn* great 1583, 1657

महती *f* worship ? , N of Narada s lute 770

महती *f* large 774

महदादिक *n* the universal spirit etc. (?) 742

महस् *n* festival 1783

महाकाल *m* a form of Siva 1627

महाकालफल *n* the fruit of a tree 296

महाकुलसम्भव *mfn* child of a good family 793

महानाळ (°नील) *m* a kind of black tree 1934 cf. notes

महानील *m* a kind of medicinal plant (भृङ्गराज), Sapphire, N of a Nāga 1718

महापात्र *n* a prime minister 1002

महाबालिन् *m* N of a Daitya, Strong man 1721

महाभाति *f* a great calamity 805

महाभूतादितद्भाव *m* the essential part of (the five) primary elements 690

महामृग *m* an elephant 330

महामेघ *m* a big cloud 1589

महारजन gold, safflower 1167

महारत्न *m* a valuable gem 176

महासेन *m* The Commander of a large force, N of Skanda, N of Indra 1075

महिळा *f* N of a tree a woman 1979

महिष *m* buffalo 1318

महिषयोषित् *f* a she-buffalo 1849

महिषाक्ष *m* bdellium 2007

महिषी *f* a queen a she buffalo 1849

महाभ *m* Mountain 1655

महेन्द्र *m* Indra 1455

महौषध *n* a sovereign remedy 1353

महौषधि *f* a partic drug 1185 1752

मांस *n* flesh 517 1616, 1649, meat 1854

मांसमिश्रित *mfn* Mixed with flesh 1682

मांसी *f* The plant = जटामांसी, 129, 1117

मा *f* measure, death, time, intelligence Goddess Lakṣmī; (*ind.*) prohibitive particle 1171 2

माक्षिक *n* honey 893

माघ *m* N of a month 1897

मातङ्गशृङ्गार *m* Decorating elephants ? 640

मातङ्गिक *m* a young elephant, (*f*) Goddess Pārvatī 202

मातुरेकपुत्र *m* The only son of his

to Mārgaśīrsa) 289

मासार्धे *m* half of the month 1996

माहात्म्य *n* Majesty or greatness 254, 1329, 1342

मित्र *n* a friend 234

मित्र *m* a friend, the Sun, 1403

मिथस् (*ind.*) Mutually, secret 912

मिथुन *n* one of the astronomical houses, a pair, copulation 1048

मिथ्या *f* False opinion 659

मिश्र *m/n* Mixed 938

मीन *m* a fish 279, 413, 737

मीन *m* N of an astrological house, fish 966

मु *m* Bond, पिङ्गलामिश, वर्ण ? 1173

मुकुन्द *m* Visnu 859

मुकुर *m* Mirror 49

मुख(ख)र *m/n* talkative 136

मुकुल *n* a bud 1803

मुकुलित a shut 985

मुक्त *m/n* abandoned 447

मुक्तसंयोग *m/n* one who has left company 326

मुक्ताहार *m* a necklace of pearls 1399

मुक्तासंभवपात्र *n* a conch shell 706

मुक्ति *f* 1342

मुख *n* egressing out of, commencement, gate, point of an arrow, chief, copper, mouth, means 232-4

मुख *n* face 1125

मुखरोग *m* an eruption on the face 522

मुखवस्त्र *n* a cloth to cover the face 181

मुख्य *n* chief 89, important 1004

मुख्य *m* भूपाल, अन्त्यमणि 1299

मुख्यानुयायिशिशु *m* a child who imitates an example set by a parent 929

मुग्ध *mfn* charming, ignorant, gentle नव ? : (*f*) a variety of Nāyikā 904

मुचुकुन्द *m* N of a king, N. of a tree 873

मुञ्जरज्जु *f* a belt made of Muñja grass 1679

मुद् *f* joy, pleasure 1040

मुद्गर *m* an iron rod 342

मुनि *m* a sage (here used for नाकु as the name of a sage) 52, 400, 1746, 1995

मुनिमित्र *m* a sage (here refers to kausika) 110 a certain Muni 309, 1716, 1926

मुरज *m* a kind of drum, a large drum, मुख, 414

मुरव (ज) a drum 414.

मुर्मुर *m* a fire made of chaff 1508

मुष्क *m* the scrotum, a kind of tree (मोक्षक) 68

मुष्टि *m* N. of a demon (=मुष्टिक), a kind of measure (=1 Pala) 440

मुष्टि *m* a partic. measure 1653

मुसल *m* Pestle 1712, cf. introd.

मुसलाग्रस्थलोहमण्डलक *n* the iron head of a pestle 1127

मुसण्ढि *m* a weapon, a fool 533 ; cf. notes

मुस्तक *n* a kind of grass 291, 1456

मुस्ता *f* a species of grass 941, 1335, 1572

मुहूर्त *n* a short time, a period of 48 minutes 750

मूक *m* speechless man, monkey 89

मेघशब्द m Sound of a cloud 872
मेधा f Intelligence 1171
मेचक m Darkness, blackness 137
मेचक m f n dark-blue 167, 707; black 1182
मेचकद्रव्य m a black-substance 572
मेरु m Mountain Meru 382
मेलाम्बु n Ink 620
मेळमन्द m an ink-bottle 876
मेळामन्द m an ink-bottle 876
मेष m a ram 574; a sheep 1765
मेषादि m an astrological house 1807
मेषादिलोमन् n wool of the sheep etc. 561
मेहन n Penis 61, 1044
मैथुन n union, sexual intercourse 1047
मैथुनभूतयो' क्रियासुरतकामिन् the lover excited by passions 1915
मैथुनी (° निन् m ?) one who has had intercourse with a woman 1911
मोक्ष m Liberation 184; the final beatitude 256, 365, 607, 812, 885, 892, 1569, 1749
मोक्षद्रु m N. of a tree 68
मोघ m f n Fruitless, afflicted 337
मोघा f a kind of plant (पाटला) 337
मोच m a medicinal plant = (शोभाञ्जन), मोक्ष (Final beatitude) 365
मोचक m plantain tree, a species of plant (= शिग्रु), liberating, an ascetic 145
मोचा f the cotton shrub, plantain 364
मोद m pleasure 1038, 1442, 1944
मोह m fainting 375
मौन n Silence 1233
मौर्वी f Bowstring 384, 1259, 1743, 1748
मौलि m Crown, top of the head, the Aśoka tree, braided hair 1659
मौळि m f a diadem, a lock of hairs, braided hair 1964
य m abandoning, abode, wind, restraining, giver, goer 1256
यक्ष m Kubera 79; yakṣa 410, 748, 1109
यज्ञ m Sacrifice 247, 338, 997, 1520, 1745
यज्ञकर्मन् n Sacrificing 488
यज्ञपात्र n a vessel in sacrifice 518 1465
यज्ञशेष m the residue of a sacrifice 720
यज्ञान्न n Sacrificial food 399
यज्ञियतरुशाखा f the branch of a tree in a sacrifice 924
यज्वन् m a Sacrificer 1190
यति m an ascetic 1870
यतिबुद्ध्यानिरीक्षण n Reflection 1080
यत्न m effort 254, 812, 962, 986, 1433; an effort to bring another objection 815
यद् m f n. a pronoun; (ind.) particle expressing reason 1258
यद्यपि ind. अवधारण 1106
यन्तृ m an elephant keeper, a charioteer 678
यन्त्र n machine 449; a trap for catching deer 460
यन्त्रणा f restraining 1231
यन्त्रस्थापन n a partic. position of fingers in religious austerities 586
यन्त्रान्तर n a kind of machine 1406

रव m sound or noise 560
रव (रवि) the Sun 1765
रवर्ण m the letter r 1119
रवि m the sun 1188
रश्मि m a ray of light, rein 1217
रश्मि m ray 68, 906, 1817, 1856, 1878
रस m taste 604, 693, sentiment 1505, quick silver 1694
रस m semen virile, गुण (quality), love, the taste or character of a work (= शृङ्गारादि), a liquid substance poison, water, a constituent fluid or essential juice of the body गन्ध (fragrance) bitter etc, quicksilver wealth tongue 1884-6
रसदब्द m a rain cloud 1347
रसना f tongue 1221
रसदिग्धास्त्र m/n having a poisoned weapon (=hunter) 197
रसबन्धिन् m/n ? 1737
रसभेद m one of the 6 kinds of taste 1582
रसरक्तादि m the seven fluids of secretions (chyle, blood, flesh, fat, bone, marrow, semen and hair, skin, senews 689
रसाञ्जन n a sort of collyrium 1301
रसायन (m) N. of Garuda (MW), n a partic drug 1066
रसाला f curds mixed with sugar and spices 616
रसिक m sentimental 759, 1967
रहस् n privacy 509; 912, 1279, 1822, 1761, loneliness 741
रा m f Sound, gold 1374
रा f gold, शाला, hoping for or desire, going 1371
राक m sun 82
राका f a girl in whom menstruation has just begun, bright ness, the day of full moon 83
राक्षस m a demon, N. of a year 1924
राक्षस m a rākṣasa 896, 975, 1319
राग m love, envy [Bhide], a kind of red dye etc, redness beauty or lustre, N. of some rāgas, Sweetness, affection, अनुत्तर, desire, N of a Rāgini, colouring or dyeing 285-7
राग m Colour or love 280, 1884; passion 526 635, 1648, desire 1151, love 1182
रागभेद m N of a rāga (भञ्ज) 269, a partic rāga (in music) 312, 1477
रागराज m God of love, the Sun, the moon 424 [M W. reads रागरज्जु]
राघव N of the Son of Daśaratha 1204
राजकुञ्जर m a royal elephant 1998
राजचिह्न n Symbol of royalty 852
राजताली f Areca nut tree 1724
राजदत्तोर्वी f a royal grant of land 1006
राजदार m (pl) wife of a king 926
राजदेय mfn Royal revenue 1437
राजधानी f a Capital 134
राजन् m the moon King, Chief, उपचार the Sun, swan, Indra, yakṣa 409-10
राजन् m King moon, a kṣatriya, Indra consumption, chief, द्रुम 963
राजन् m King (refers to वत्सक) 143,

ment, ray 353

रुज् *f* sickness 113, 1218, 1860, acute pain 1o63

रुद्ध *m f n* arrested 933

रुद्र *m* God Siva 248, 1457

रुधिर *n* blood 419, 735, 1372

रुधिर *m* the planet Mars, a goat, saffron, blood 1556

रुधिरोद्गारि *m* N of one of the 60 years 1613

रूक्ष (*m f n*) unkind hard, harsh, a tree ; 2003

रूप *n* beauty, appearance 558, 1202 shape 731, 1903

रूप *n* Sound or a word, cattle, a verse, Rereading a book white etc, (colour), beauty, nature, a beast, a place, a sailor, shape, body 1091-3

रूपक *n* a drama 56

रूपकार्ध *n* Half rupee 2o2

रूपादि *m* The 24 Gunas (in Nyāya phil) 538

रूपादिस्कन्ध *n* the five constituent elements (of being rupa, Vedanā Samjñā, Samskāra and Vijñāna, Buddhist) 907

रूप्य *n* Silver 777

रूप्य *m f n* Beautiful ; (*n*) Silver 1315

रूषित *m/n* smeared with 1282, 1325

रेक *m* Doubt, excess 62

रेख *m* Line 1201

रे(or ले)खा *f* row, a god, Script, writing, a line, a small quantity, appearance ? ; (*m f*) boundary 228-9

रेखा *f* 298, continuous line 1701, 1959

रेणुका *f* a partic, drug 396

रेतस् *n* semen virile 841, 1181, 1641

रेतस् *n* Seminal fluid, gold, resin, स्वादन, quicksilver, शब्द, 1899-1900

रेफ (*m f n*) low or vile, *m*, a burring gutteral sound, the letter *r*, क्षय, passion or affection of the mind 1119

रै *m* wealth 811

रोक *m* Ray hole 68

रोग *m* disease 848, 1302, 1539 1644

रोगभेद *m* a kind of disease 1214, 1641, 1924

रोचन a partic yellow pigment 1084

रोचना *f* a kind of plant 1338

रोचनी *f* N a plant 320, a partic yellow pigment 1445

रोदन *n* weeping 865, 1051

रोदसी *f n* (du) earth and heaven 1921

रोधस् *n* ? 454

रोमाञ्च *m* the thrill of the hair 1932

रोमालि *f* the line of hair extending from the pudenda to the navel 129

रोमावली *f* a line of hair extending across the navel 616

रोष *m* anger 10

रोहण *m* N of a mountain (of gems ?) 606

रोहिणी *f* a kind of plant 470, 663

रोहित *m* blood, Indra's bow, a bold man, colour (red), red sandal wood, गोशीर्ष (a kind of sandal wood), मद . the planet Mars, Saffron, ऋजु गद, (*m n*) a kind of fish, a deer 734-7

लाf taking 1614

लाक्षा *f* lac 1020 1083

लाक्षादि *n* a kind of red dye etc 285

लाक्षाप्रसाधन *m* the red lodh tree 458

लाङ्गल्की *f* N of a plant, Jessiac Repens 219

लाङ्गलिन् *m* Cocoanut tree, बलभद्र 1689

लाङ्गली *f* a kind of plant 725, 862, 1354

लाङ्गूल *n* monkey, tail 1690

लाञ्छन *n* mark or sign 1033, a mark or mole on human body 1197

लाभ *m* (लोभ in text) acquisition 645, 892 885 ?, gain 1477 1650, 1854

लालन *n* fondling 1078

लालसा *f* Ardent desire, regretful anxiety asking or begging, over suspicion 1916 7

लालाटिक *m* an attentive servant who watches his master s face or countenance, an idler 208

लावण्य *n* beauty 369

लासक *m* cage, (*f*) female dancer 173

लिङ्गल *m* going or motion, dancing 231

लिङ्ग *n* Union ? Sign, proof or evidence, the male organ God Siva, body, Pradhāna or Prakrti (in sāmkhya phil.) gold, image of God Siva 274–5

लिङ्ग *n* Penis 1322

लिपि *f* a script 228 304

लिपिज्ञ *m* scribe 198

लिप्त *m/n* envenomed (as an arrow), eaten, smeared 658

लिप्तगात्र *m* one whose body is anointed 27

लिप्सा *f* desire 1067

लीला *f* a maiden's playful imitation of her lover, appearance, sport 1654

लीला *f* sport 1555 ,? 1736

लीलागत *n* easy gait 29

लुब्धक *m* a hunter, चान्द्रा greedy 177

लुब्धक *m* a man of Kirāta tribe 757, a hunter 877

लुलाय *m* a buffalo 1318

लेख *m* writing 1006

लेखन *n* writing 228, trench 1837

लेख्यकूर्चिका *f* a pen 152

लेप *m* painting 431, a coating of paint 837, ointment 1941

लेपन *n* ointment 1108

लेश *m* a small part 463, little 883

लोक *m* The world, man (people) 63

लोक *m* people 304, world 939, 1896, a being or a man 980, 1278, 1839

लोकान्तर *n* the next world 1470

लोकापवाद *m* evil report 1034

लोचन *n* shut, सुखित, शूपण, an eye, यत्न निरूपण 985–6

लोचन *n* an eye 995

लोचनास्थि *n* bone of the eye 29

लोडन *n* act of agitating or disturbing 1005

लोभ (म) *m* coveting 1854

लोमन् *n* hair 249

लोल *m* unsteady, disirous or greedy 1670

लोह *m* iron 99 571, 1498 1597

लोहकीट(°किट्ट)क *n* Rust of iron 629; cf. notes

ला f taking 1614
लाक्षा f lac 1020 1083
लाक्षादि n a kind of red dye etc 285
लाक्षाप्रसाधन m the red lodh tree 458
लाङ्गली f N of a plant, Jessiac Repens 219
लाङ्गलन् m Cocoanut tree आमदग्नि 1689
लाङ्गली f a kind of plant 725, 862, 1354
लाङ्गूल n monkey, tail 1690
लाञ्छन n mark or sign 1033, a mark or mole on human body 1197
लाभ m (लोभ in text) acquisition 645 892 885?, gain 1477 1650 1854
लालन n fondling 1078
लालसा f Ardent desire, regretful anxiety asking or begging over suspicion 1916 7
लालाटिक m an attentive servant who watches his master s face or countenance, an idler 208
लावण्य n beauty 369
लासक m cage, (f) female dancer 173
लिङ्ख m going or motion, dancing 231
लिङ्ग n Union ? Sign proof or evidence, the male organ, God Siva, body, Pradhāna or Prakrti (in sāmkhya phil) gold image of God Siva 274–5
लिङ्ग n Penis 1322
लिपि f a script 228 304
लिपिक m scribe 198
लिप्त mfn envenomed (as as arrow), eaten, smeared 658
लिप्तगात्र m one whose body is anointed 27
लिप्सा f desire 1067
लीला f a maiden's playful imitation of her lover, appearance, sport 1654
लीला f sport 1555 ,? 1736
लीलागत n easy gait 29
लुब्धक m a hunter, व्याघ्र greedy 177
लुब्धक m a man of Kirāta tribe 757, a hunter 877
लुलाय m a buffalo 1318
लेख m writing 1005
लेखन n writing 228, trench 1837
लेखकूर्चिका f a pen 152
लेप m painting 431 a coating of paint 887, ointment 1941
लेपन n ointment 1108
लेश m a small part 463, little 883
लोक m The world, man (people) 63
लोक m people 304, world 939 1896 a being or a man 980, 1278 1839
लोकान्तर n the next world 1470
लोकापवाद m evil report 1034
लोचन n shut, सुरित, शूपण, an eye, यत्न निरूपण 985–6
लोचन n an eye 995
लोचनास्थि n bone of the eye 29
लोडन n act of agitating or disturbing 1005
लोप (भ) m coveting 1854
लोमन् n hair 249
लोल m unsteady, disirous or greedy 1670
लोह m iron 99 571, 1498 1597
लोहकीट(किट्ट)क n Rust of iron 629, cf notes

वायु *m* air or wind 40, 294 328 429 701, 962, 1256 1319, 1487 1681 1725, 1866 a kind of wind pervading the body (vyana) 47

वायुभेद *m* a kind of air pervading the body (Samāna) 1053

वार *m* multitude, opportunity the day of the week, turn समाग वरण (choosing ?) शम N of Śiva कूपकवृक्ष a vessel for holding spiritual liquor hair doorway, elephant repetition (*n*) Bank of a river, a dam or bank (वारण) multitude 1582–5

वारण (*m*) elephant 651, *n* Prohibition 44 1672, warding off 1114

वारणान्त *m* Ivory 778

वारणयोषित् *f* a female elephant 600

वारवाण *m* an armour 194

वारस्त्री *f* a harlot 199

वारि *n* water 508, 719 973 1418, 1840 1648

वारिधि *m* bank of a river 1385

वारिज *n* a lotus 33

वारिजान्त *n* petal of a lotus 18

वारिपर्णी *f* a kind of a plant 1141

वारी *f* an elephant s stable 1330

वारुणी *f* Western quarter liquor 599

वार्क्षमुक्ता *f* the pearls supposed to be found in trees 1652

वार्त *f* Health agriculture, News *n* worthless thing 668

वार्ता (*mfn*) water Ghee Nectar, *f* profession or business, rumour 668–9

वार्ता *f* ? 332, news, 673, 746 749; report 706, incident, occurrence 764 ? 1671 agriculture 1837

वार्द्धक *n* a group of old men (वृद्धवृन्द) old age (वृद्धभाव) 155

वार्धुषिक *m* a moneylender usurer 890

वाल (फाल) ploughshare 1801

वाल *m* tail 1802 1989

वालधि *m* tail 378

वालिनन्दन *m* Son of Valin 865

वालिभ्रातृ *m* Brother of Valin 1770

वालुक *m* a kind of drug 1750

वालुका *f* sand 772

वासर *m* day (here refers to Monday) 1195

वासव *m* N of Indra 1075

वासस् *n* Garment 1545

वासित *mfn* भावित (perfumed with), स्तम्भित (caused to stop or stay?) छादित (covered ?), (*f*) woman a female elephant peopled 775–6

वास्तु ? a kind of vegetable 1205

वाहन *n* a vehicle of any kind 938, 1387

वाहयुक्तक *m* possessing a carriage or driving in one 957

वाहिनी *f* a river an army कौलिंकुयक, 1028

वाहिनीपृष्ठभागक *m* The rear of an army 384

विंशतिशताङ्गुल्यदैर्घ्य *f* a stick measuring 2000 Angulas 506

वि *m* an eye, the sky wind Supreme soul, a bird 1727

विकटस्थल *n* formidable place ? 1683

विकर्तन *m* उद्धरण (moving)(?) the Sun, a king (i e. son who has usu-

विद्रुम *m* coral 319, 1514, 1710 1971
विद्वस् *m* a learned man प्राज्ञ, ■ seer 1903
विदस् *m* a learned man 916 1112, 1869
विद्वंस *m* learned man 1157
विधा *f* division increase, manner or mode, food for an elephant, wages or hire 909
विधा *f* division 909
विधातृ *m* the creator 897
विधान *n* a rule or command 897
विधि *m* a rule or command fate or destiny, providence, time the creator manner of acting 897-8
विधि *m* N of Brahmā 248, 1472 rule 1096
विधु *m* N of Visnu, the moon camphor, N. of Rākṣasa 896
विधु *m* moon 319 391 1880
[विधुर] (a wrong reading for विदुर) intelligent a citizen, a minister of Kauravas 1512-13 (cf next word and crit notes)
विधुर *mfn* quick powerless or helpless dipressed *m* a widower (*n*) adversity, separation, 1512-4
विधूत *mfn* excited 747
विधेय *mfn* obedient 1720
विनयादि *m* ? 541
विना (*ind.*) without 1545
विनायक *m* lord Buddha, spiritual preceptor, Garuḍa, Lord Ganeśa 205
विनाश *m* Danger ? 69 1328, destruction 1763
विनोद *m* epitome of science(शास्त्रतात्पर्य), amusement dry land 870
विनोदविन्दु *m* one who knows the purport of Śāstras a hunter 877
विन्यस्त *mfn* arranged 531
विपणि *f* a shop 600
विपद् *f* a calamity 1046, 1357
विपर्यास *m* opposition 368
विपाक *m* flavour ?, consequence, distress 141
विपुलनकुल *mfn* large mongoose 1489
विप्र *m* a Brahmin 395
विप्रेन्द्र *m* best of brahmins 426
विप्लव *m* adversity 1325
विबुध *m* a God, learned man 916
विबुध a god 721, a wise man 1313
विभक्तपितृधन *n* inheriting property 1273
विभव *m* N of one of 60 years, wealth, emancipation 1774
विभर *m* ? 1390
विभावसु *m* The Sun fire 1930
विभीतक *m* N of a plant 1987
विभूति *f* ashes collected, ■ prosperity 740
विभूति ? Rank 1736
विभूतिकार *m* maker of prosperity 1122
विभूषण ornament 1601, 1990
विभेद *m* separation 22
विभ्रम *m* confusion, beauty, grace, fear beauty, sport 1234
विभ्रमहेतुक्रिया *f* a maiden's playful imitation of her lover 1654
विमर्श *m* examination of good and bad 1818
विमल *mfn* pure, bright 1714

विद्रुम m coral 319, 1514, 1710 1971
विद्वस् m a learned man अाप्त a seer 1903
विद्वस् m a learned man 916 1112, 1869
विद्वांस m learned man 1157
विधा f division increase, manner or mode, food for an elephant wages or hire 909
विधा f division 909
विधातृ m the creator 897
विधान m a rule or command 897
विधि m a rule or command fate or destiny providence, time the creator manner of acting 897-8
विधि m N of Brahmā 248 1472 rule 1096
विधु m N of Visnu, the moon camphor N of Raksasa 896
विधु m moon 319 391 1880
[विधुर] (a wrong reading for विदुर) intelligent a citizen, a minister of Kauravas 1512-13 (cf next word and crit notes)
विधुर mfn quick powerless or helpless depressed m a widower (n) adversity separation 1512-4
विधूत mfn excited 747
विधेय mfn obedient 1720
विनयाि ? 541
विना (ind) without 1545
विनायक m lord Buddha spiritual preceptor Garuda Lord Ganesa 205
विनाश m Danger ? 69 1328 destruction 1763
विनोद m epitome of science(शास्त्रतात्पर्य) amusement dry land 870
विनोदबिन्दु m one who knows the purport of Sastras ■ hunter 877
विन्यस्त mfn arranged 531
विपणि f a shop 600
विपद् f ■ calamity 1046, 1357
विपर्यास ? opposition 368
विपाक m flavour ? consequence, distress 141
विपुलनकुल mfn large mongoose 1489
विप्र m ■ Brahmin 395
विप्रेन्द्र m best of brahmins 426
विप्लव m adversity 1325
विबुध m a God, learned man 916
विबुध a god 721, ■ wise man 1313
विभक्तपितृधन n inheriting property 1273
विभव m N of one of 60 years wealth emancipation 1774
विभा m ? 1300
विभावसु m The Sun fire 1930
विभीतक m N of a plant 1987
विभूति f ashes collected, ? prosperity 740
विभूति f Rank 1736
विभूतिकार m maker of prosperity 1122
विभूषण ornament 1001, 1990
वियोग m separation 22
विभ्रम m confusion, beauty, grace, fear beauty sport 1234
विभ्रमहेतु चेष्टा f a maiden's playful imitation of her lover 1654
विमर्श m examination of good and bad 1818
विमल mfn pure bright 1714

विद्रुम m coral, 319, 1514, 1710, 1971
विद्वस् m a learned man ग्राम, a seer 1903
विदस् m a learned man 916, 1112, 1869
विद्वंस m. learned man 1157
विधा f division, increase, manner or mode, food for an elephant, wages or hire 909
विधा f division 909
विधात् m the creator 897
विधान m n rule or command 897
विधि m a rule or command, fate or destiny, providence, time the creator manner of acting 897-8
विधि m N of Brahmā 248, 1472 rule 1096
विधु m N of Visnu, the moon, camphor, N of Rākṣasa 895
विधु m moon 319 391 1880
[विधुर] (a wrong reading for विदुर) intelligent a citizen, a minister of Kauravas 1512-13 (cf next word and crit notes)
विधुर mfn quick powerless or helpless, dipressed m a widower, (n) adversity, separation, 1512-4
विधूत mfn excited 747
विधेय mfn obedient 1720
विनयादि m ? 541
विना (ind.) without 1545
विनायक m lord Buddha, spiritual preceptor, Garuda, Lord Ganesa 205
विनाश m Danger ? 69 1328, destruction 1763
विनोद m epitome of science(शास्त्रतात्पर्य), amusement, dry land 870
विनोदविन्दु m one who knows the purport of Sāstras, a hunter 877
विन्यस्त mfn arranged 531
विपणि f a shop 600
विपद् f a calamity 1046, 1357
विपर्यास m opposition 368
विपाक m flavour ?, consequence, distress 141
विपुलनकुल mfn large mongoose 1489
विप्र m a Brahmin 395
विप्रेन्द्र m best of brahmins 426
विप्लव m adversity 1325
विबुध m a God, learned man 916
विबुध a god 721, a wise man 1313
विभक्तव्यपितृधन n inheriting property 1273
विभव m N of one of 60 years, wealth, emancipation 1774
विभर m ? 1390
विभावसु m The Sun, fire 1930
विभीतक m N of a plant 1987
विभूति f ashes collected, छत्र, prosperity 740
विभूति f Rank 1736
विभूतिकार m maker of prosperity 1122
विभूषण ornament 1601, 1990
विभेद m separation 22
विभ्रम m confusion, beauty, grace, fear, beauty, sport 1234
विभ्रमहेतुचेष्टा f a maiden's playful imitation of her lover 1654
विमर्श m examination of good and bad 1818
विमल mfn pure, bright 1714

विश्वास *m* confidence 1165, belief 1333

विष् *n* Ordure, fæces 87, excrement 355, 1662

विष् *f* excrement 1728

विष *n* poison, water 1840

विष *n* poison 519, 564, 1378, 1562, 1884

विषमोज्य N, of a plant 278

विषमर्क्ष *n* each alternate sign of the Zodiac (see MW) 1901

विषय *m* an object of sense, country, a district formed by a country, a subject about which a work is composed 1331–2 1500

विषय *m* a country 102, an object of sense 345 430, 499, 914, 1059 1568, object 1830

विषा *f* a kind of plant 278

विषाक्त *mfn* envenomed (as an arrow) 658

विषाण *m* the horn of any animal the tusk of an elephant, क्रोड (cf notes) the tusk of a boar 593–4

विषाण *m* horn of an animal 276

विषाद *m* misery, गरलदायक ? 807

विषाद *m* Grief 657, sorrow 1938

विषादिन् (*mfn*) sorrowful, one swallowing poison, *m* God Siva, 868

विषु *m* A holy time, N of a year 1848

विषुवत्प्रभृति the moment of the Sun's entering a new sign 969

विष्कम्भ *m* N of one of the 27 astronomical yogas 1158

विष्कम्भादि *m* 27 yogas (beginning with विष्कम्भ and ending with वैधृति) 265

विष्टप *n* world 700, 980

विष्टर *m* a tree, a handful of Darbha grass any seat (stool or chair) 1564

विष्टरश्रवस् N of Visnu 576

विष्ठा *f* excrement 1604

विष्णु *m* God Visnu 11, 39, 41, 724 742 744, 896, 1111, 1143, 1490, 1872, 1874, 2009

विष्णुदामन् *n* Viṣnu's garland 1722

विष्णुवक्षस् *n* Chest of Lord Visnu 1895

विष्फार (*mfn*) abundant, opened wide, *m* the twang of a bowstring, 1511

विष्वक्सेन N of Viṣnu, (*f*) a kind of plant (vārāhi), गन्धफलिनी (Priyangu) 1081

विस्तर *m* expansion (of words) 368

विस्तार *m* expansion or extention 769, 940, 997 1504, 1584, 1950

विस्ता(स्त)र *m* expansion of words 1776 cf AS. NSA. MED VL. etc.

विस्मय *m* wonder, one of the Gandharvas (हाहा), pride 1326

विस्मय *m* astonishment 661; surprise 1938

विस्रम्भघातिन् *m* a violator of confidence (a spy) 206

विस्रम्भ *m* affection, killing, a playful or amorous quarrel, confidence 1165

विहग *m* a bird 294

विहङ्ग *m* a bird 315, 961, 1066, 1524

विहायस् *m* the sky 215

विहार *m* wandering movement (of

विश्वास *m* confidence 1165; belief 1333

विष् *n* Ordure, fæces 87; excrement 355, 1662

विष् *f* excrement 1728

विष *n* poison, water 1840

विष *n* poison 519, 564, 1378, 1562, 1884

विषभोज्य N. of a plant 278

विषमर्क्ष *n* each alternate sign of the Zodiac (see. MW) 1901

विषय *m* an object of sense, country, a district formed by a country, a subject about which a work is composed 1331–2, 1500

विषय *m* a country 102; an object of sense 345, 430, 499, 914, 1059, 1568, object 1830

विषा *f* a kind of plant 278

विषाक्त *mfn* envenomed (as an arrow) 658

विषाण *m* the horn of any animal the tusk of an elephant, कोष (cf. notes), the tusk of a boar 593–4

विषाण *m* horn of an animal 276

विषाद् *m* misery, गरलद्रावक ? 867

विषाद *m* Grief 657; sorrow 1938

विषादिन् (*mfn*) sorrowful, one swallowing poison; *m* God Śiva, 868

विषु *m* A holy time, N. of a year 1848

विषुवत्प्रभृति the moment of the Sun's entering a new sign 969

विष्कम्भ *m* N. of one of the 27 astronomical yogas 1158

विष्कम्भादि *m* 27 yogas (beginning with विष्कम्भ and ending with वैधृति) 265

विष्प *n* world 700, 980

विष्टर *m* a tree, a handful of Darbha grass, any seat (stool or chair) 1564

विष्टरश्रवस् N. of Viṣṇu 576

विष्ठा *f* excrement 1604

विष्णु *m* God Viṣṇu 11, 39, 41, 724 742, 744, 896, 1111, 1143, 1490, 1872, 1874, 2009

विष्णुदामन् *n* Viṣṇu's garland 1722

विष्णुवक्षस् *n* Chest of Lord Viṣṇu 1895

विष्फार (*mfn*) abundant, opened wide; *m* the twang of a bow-string, 1511

विष्वक्सेन N. of Viṣṇu; (*f*) a kind of plant (vārāhī), गन्धफलिनी (Priyangu) 1081

विस्तर *m* expansion (of words) 368

विस्तार *m* expansion or extention 769, 940, 997, 1504, 1584, 1950

विस्ता(स्त)र *m* expansion of words 1776; cf. AS. NSA. MED. VL. etc.

विस्मय *m* wonder, one of the Gandharvas (हाहा), pride 1326

विस्मय *m* astonishment 661; surprise 1938

विस्रम्भघातिन् *m* a violator of confidence (a spy) 266

विस्रम्भ *m* affection, killing, a playful or amorous quarrel, confidence 1165

विहग *m* a bird 294

विहङ्ग *m* a bird 315, 961, 1066, 1524

विहायस् *m* the sky 215

विहार *m* wandering, movement (of

[वृत्र *m*] enemy वृत्त ? cloud dark ness demon, mountain, Indra Garuḍa 1395 6

वृत्रासुर *m* the demon Vrtra 1942

वृथावाच् *f* Frivolous speech 500

वृद्ध *m* a learned man an aged man 906

वृद्ध *mfn* grown 636, very old 1577 1909

वृद्धत्व *n* old age 155

वृद्धदारक *m* Grown up child 1183

वृद्धसंघात *m* a group of old men 155

वृद्धि *f* happiness prosperity increasing a kind of interest899

वृद्धि *f* interest 127 prosperity 899, increase 909 1054 one of the principal drugs 1877

वृद्धिमत् *mfn* increasing 782

वृद्धिस्थानक्षय *m* progress, stationariness and decline of notes 316-7

वृथा *ind* vainly falsely 913

वृन्द *n* multitude 298 471, 1217, 1385 1645, 1677 1945, collection (of hair) 1997

वृश्चिक *m* The sign of scorpio of the Zodiac a certain plant a kind of insect 105 6

वृश्चिक *m* scorpion 1965

वृष *m* virtue, bull, excellent a mouse or rat N of a rāsi, (astrological house) शुक्ल (*f*) a kind of plant (कपिकच्छु) N of a tree (आटरूष), N of various gods, अक्षि N of Indra a stallion जलज 1833-35

वृष *m* a bull 250 729 1457

वृषभ *m* a bull or a partic plant 278 bull 359 834

वृषभेन्द्रगर्जन *n* the cry of a bull 1864

वृषस्याङ्क *n* hump of a bull 832

वृषा *f* a partic drug ? 1836

वृषाकपायी *f* Goddess Lakshmi Goddess Parvati wife of Indra, wife of Agni (=Svahā) 1369

वृषाकपि *m* God Siva Visnu N of Indra अञ्जलिनी ? 1111

वृषी *f* the seat of an a ascetic 1836

वृष्टि *f* a rainfall 1839

वृष्णि *f* N of Krishna, a ram N of Indra 574

वेग *m* Flood or current speed the fruit of a tree semen virile Heaven ? agreeable or pleasing expulsion of the faeces 296-7

वेग *m* speed 1200 1917 1954

वेगवृष्टि *f* a hard shower 1550

वेगिन् *mfn* quick 1054

वेणी *f* a braid of hair a stream of water 549

वेणी *f* a stream or current 334

वेणु *n* Bamboo 915, 1724, 1797

वेण्वङ्कुर *m* Bamboo-shoot 793

वेत्र *n* cane 1829

वेद *m* the scriptures of the Hindus 224 673 753 837, 964, 1236 1488, 1883

वेदाङ्ग *n* one of the 6 Vedangas 1880

वेदान्त (एरण्ड) castor oil plant 367, cf introd

वे(वै)द्य *m* a physician 393

वेध (वध) *m* killing 1433

वेधस् *n* the four faced God (the creator), Viṣnu, a learned man 1874

वेधस् *m* The creator 965

from love) vice (said to arise from anger) 1045-7

व्यसन suffering 340, misfortune 478 assiduity 1181 bad conduct 1327

व्याकुल *mfn* disturbed in mind 402

व्याघ्र *m* tiger 651

व्याघ्रभेद *m* a kind of tiger 209

व्याज *m* cunningness pretence disguise 388-9

व्याज *m* fraud 919, 1406

व्याध *m* a hunter 871

व्याधिकृनौषध *m* a partic drug 1066

व्यापन्न *mfn* dead 1073

व्यापार *m* 375 activity 749 exertion 1244 trade 1361

व्याप्ति *f* pervasion 1806 1988

व्याप्यवरफलक ? 442

- याम *m* a fathom (measured by arms extended) 915

व्यायाम *m* a partic measure of length long exertion action 1244

व्याल *m* wicked a snake, a beast of prey a vicious elephant 1661

व्यालग्राहि[न्] *m* a snake catcher 1639

व्याळ (ड) *m* a snake, a beast of prey, flesh (मांस) 517

व्याल *m* serpent a vicious elephant 1965

व्यावृत्ति *f* exclusion 438

व्यास *m* N of the son of Parāśara 568

व्यासनन्दन *m* son of Vyāsa 80

व्युत्थान *n* opposition worship? (पूजा) awakening (a partic stage in Yoga) neglect of duties obstruction 1041-2

व्युष्टि *f* consequence, abundance, praise 445

व्यूढ *mfn* arranged, compact ब्राह्मण? broad 531

व्यूह *m* Military array, conjecture multitude 1945

व्यूह *m* collection 182, group 431, 1267

व्योमन् *m* sky 31, 386, 1260, 1372, 1545, 1554, 1727, 1907, ether 1392

व्योमसिन्धु *f* the Ganges in heaven 1014

व्रज *m* a herdsman, cowpen, multitude, road 390

व्रण *m* scar 362

व्रणकाय *n* wounding 1611

व्रणादिबन्धन *n* Bandage 456

व्रत *n* ? 919 a religious practice 1232

व्रतति *f* expansion, a creeper 769

व्रतासन *n* the seat of an ascetic 1836

व्रात *m* multitude 1599

व्रीहिभेद *m* a kind of grain 1026

शंकर *m* God Siva 475, 484, 729, 742, 868 1733, 1932

शंभु *m* Brahma, God Siva, Viṣṇu 1143

शंभु *m* God Siva 19, 482, 499 1134, 1170, 1537

शंभुजटा *f* Siva s matted hair 881

श *m* out of sight, happiness (अज्ञ) ignorant, Might 1788

शक *m* cowdung N of a country 66

शकल *m* piece 73 1530, 1620

शकुनि *m* a kind of bird N of a man 988

शब्द *m* sound 382, 490, 519 1119 screaming or shouting [Bhide] 470, a word 844 1091, ? 1334, ? 1900
शब्दवृत्ति *f* (in rhet.) the function of a word 1737
शब्दादि the properties of five elements perceived by them (Gandha, Rasa Rūpa, Sparsa and śabda) 688 an attribute of the 5 elements 539, 1217
शमन *m* yama 40
शमल *n* Impurity 73
शमी *f* Samī tree 1339, 1753
शमीफल *n* the fruit of Samı tree 1563
शम्ब *m* the iron head of a pestle, Indra's Thunderbolt, fortunate, happy 1127
शम्बर *m* N of a demon (*n*) water 1510
शम्पा ? 384
शय*m* sleeping, happiness the hand, a snake bed 1271
शय *m* the hand 1370
शयन *n* Sexual intercourse sleeping, bed 981
शयन *m* the bed 1571
शयालु *m* sleeping 1271
शय्या *f* bed 465 536, 981, 1101 1272
शर *m* the upper part of curds, water, an arrow, mountain अम्बर, bird, tooth, a kind of reed, root, a kind of grass, tortoise, Bamboo cotton, weapon, sword, tear, blood 1426-8
शर *m* the shaft or an arrow 227 294, 314, 547, 548, 1296, 1387, 1660, 1671
शरण *n* house, refuge (protector), killing 582
शरत्कालोद्भव *mfn* belonged to or growing in autumn 861
शरभ *m* a grass-hopper, N of an animal supposed to have 8 legs 1161
शरभ *m* a kind of deer 1203
शरव्य *m* an arrow, the object to be aimed at any instrument for hunting 1343
शराभ्यास *m* exercise in archery 1061
शरासन *m* a bow 498 1881
शरीर *n* body 731, 1089 1431
शर्करा *f* candied sugar, a kind of stone, a piece of broken earthenware, gravelly soil, a kind of disease, a piece 1529-30
शर्करा *f* sugar 704
शर्करान्वितदेश *m* a gravelly soil 1530
शर्मन् *n* happiness 227
शर्व *m* God Siva 556
शलभ *m* a moth 315, locust 631 a grass hopper 1161
शलाका *f* stick 518
शल्क *mn* impurity, sin, fraud or hyprocrisy, piece 73
शल्मलि *m* the cotton shrub 364
शल्य *n* peg, an arrow, bamboo, योग्याभ्यास, अर्क 1296
शल्य *n* spear 168
शव *m* a corpse 464
शवरथ *m* any vehicle conveying a dead body 465
शशाङ्क *m* Moon 426, 1418

prose or verse 1498

शास्त्र *n* Science 598, 674, 768, 1096, 1450, Doctrine 1009

शास्त्रतात्पर्य *n* the purport of Sāstras 870

शास्त्रतात्पर्यज्ञ *m* one who knows the purport of Sāstras 877

शास्त्रभेद *m* a partic science 1245, 1590

शि God Siva, wife of Siva, sleeping emancipation, injury 1789

शिक्य *n* a yoke to support the burdens 352

शिक्ष *m* Punishment 2004

शिक्षक *m* Instructor 1007

शिक्षा *f* study 1309

शिक्षित *mfn* clever 1709

शिखण्ड *m* peacock's tail 219

शिखण्डिचन्द्र *m* the semicircular marks of a peacock s tail 1587

शिखर *n* the top of a mountain, top of a tree the armpit, erection of the hair of the body, point a ruby-like gem resembling the colour of ripe pomegranate seeds a tuft, a club a door-keeper 1534-6

शिखर *n* a peak 277

शिखरिणी *f* a line of hair extending across the navel N of a metre, curds mixed with sugar and spices, an excellent woman, Jasminum Zambac 616-7

शिखरिन् *m* a tree, a mountain, N of a plant (अपामार्ग) 1025-6

शिखरिन् *m* mountain 22

शिखा *f* top or point, a flame, N of a plant Jussiaca Repens (MW) branch, N of a plant, peacock's tail, peak or summit, top of a tree, tuft of hair, ray of light, 218-20

शिखा *f* flame 38, 1879, 1887

शिखिचूडा *f* N of a plant 117

[शिखिन् *m*] a tent ?, a house ?, fire, peacock, a cock, tree 223

शिखिन् *m* fire, peacock, a kind of plant, mountain a brāhmin, a cock, banner 958-9

शिखिस्वन *m* The cry of peacock 67

शिग्रु *m* a species of plant 145

शिति *mfn* white dark blue 707

शिथिल *mfn* Drooping 495

शिपुवन ? 164

शिपिविष्ट *m* leprous, baldheaded, Lord Viṣṇu, God Siva 482

शिफा *f* a fibrous or flexible root of a tree, a branch, मांसी, N of a river 1117

शिफा *f* a branch 219, a root of any plant or tree 1644

शिबिर *n* a tent 223, 1814

शिरस् *n* head 42

शिरोवेष्ट *m* turban 1858

शिलाजतु *n* a red chalk 1314

शिलाभेद *m* a kind of stone 1515

शिलीम ? (corrupt) 878

शिलीमुख *m* a bee an arrow 244

शिलीमुख *m* an arrow 1465

शिल्प *n* art 1620 1716

शिल्पि *m* N. of Brahman 304

शिव *m* God Siva a partic fragrant gum resin peg पादुकि a kind

शुभ (*mfn*) auspicious 1286, 1748, *n* good fortune 477, welfare 1969

शुभकर *mfn* fortunate 1419

शुभकर्मन् *n* auspicious duty 1311

शुभलग्न *m* an auspicious time 1087

शुभान्वित *mfn* fortunate 1128

शुभावह *mfn* causing welfare 530 1300

शुभ्र *mfn* Shining, white 1502

शुभ्र *mnf* white 1454, 1641; bright 1714, ? 1910

शुभ्रवेणु *m* white bamboo 200

शुल्क tax to be paid at toll station, dowry 90

शुश्रूषा *f* wish to hear, service, प्रधान 1861

शुश्रूषा *f* service 1061

शुष्क *mfn* withered 1970

शुष्कवीरुध् *f* dried creeper 1992

शुष्कव्रण *m* a dry sore 362

शुष्म *n* क्षीर ?, air 1206

शुष्मन् *m* fire, the Sun 1206

शूक a kind of plant ? 320

शूककीट *m* scorpion, a kind of insect 106

शूद्र *m* Man of the fourth class 569, 1285

शूद्राविट्सुत *m* the son of a Sudra woman by a Vaisya 583

शून्य *n* cipher 215 empty 378 379 501, 1658, a bare plain 597; vacant 935, ? 951

शूर *m* Powerful, the sun 1404

शूर a hero 1054, 1404 1625 1882

शूल *n* a flag N, of a yoga, acute pain, an instrument, sale, a stake for impaling criminals pregnancy 1663–4

शूलिन् *m* N of God Siva 1417

शृगाल *n* ? 985

शृङ्खला *mfn* connection, Fetter 1683

शृङ्खला *f* chain 1123

शृङ्ग *n* horn of an animal, top of a mountain, lordship or supremacy [Bhide], bundle of Kusa grass, head, water engine or syringe, a peak, chief 276–7

शृङ्ग *n* ? 64 horn 1227

शृङ्गार *m* sexual union, one of the 9 sentiments in dramatic art, ornament of an elephant, fragrant powder, red lead clove tree, (*n*) कुसुम 1505 6

शृङ्गार *m* Sexual love 349, 1775

शृङ्गारादि *n* love etc. the taste or character of a work 1884

शृङ्गिन् *m* a bull, a banyan tree, an elephant, a sheat fish, a deer, 278–9

शृङ्गी *f* N of a plant (विषा), (विषभोज्य) a kind of gold for making ornaments 278–9

शृङ्गी *f* a partic drug ? 1836

शेखर *m* 601, ? 1401, a crest 1919, 1927

शेखर (खेचर) moving in the sky 1771

शेफ *m* the male organ 274, 405

शेष *m* secondary matter, N of serpent Ananta remained 1846

शेष *m* N. of the serpent king 426 724

शेषा *f* the remains of flowers or other offerings made to an idol and afterwards distributed amongst the worshippers and attendents 1847

श्रीपर्णी *f* a kind of plant 205
श्रीमति *f* ? 324
श्रीवत्स *m* a hole of a partic. form made through a wall 1912
श्रुत *n* science, heard or learnt or understood 674
श्रुत *mfn* that which has been heard 673
श्रुति *f* the ear, that which has been heard, veda, news, vedic rite 673
श्रुतिशाखान्तर *n* a partic branch of Veda 1451
श्रेणि *f* a company of Artisans following the same business, Range or row of streets, watering pot (bucket) 572
श्रेणि *f* row 228
श्रेयस् *n* welfare 1733
श्रेष्ठ *m/n* best or excellent or superior 160 170 175, 293, 634, 786, 972, 1222, 1230 1423 1457, 1464, 1580, 1612, 1831 1833, 1869, 1871 (*m*) chief 159, 587, 667 677, 852, a distinguished person 405
श्रोणि *f* the buttocks or hinder parts 573
श्रोणि *f* buttocks 466, the hip and loins 1566
श्रोणिभाग *m* buttock 1018
श्रोतुमिच्छा *f* wish to hear 1861
श्रोत्र *n* the ear 575 673
श्रौतकर्मन् *n* a vedic rite 673 1237
श्लक्ष्णराशि *m* 1593
श्लाघा *f* desire, praise or flattery 339
श्लेष *m* Double meaning, fire brand, coal 1843
श्लेष्म (न् ?) Phlegm 1120
श्लेष्मल *mfn* Phlegmatic 1120
श्लेष्मादि *m* Phlegm, wind and bile 689
श्लोक *m* fame or renown, a stanza 64
श्लोक *m* a verse 1091, 1285
श्वन् *m* dog 1677, 1724
श्वशुर *m* father in-law 1304
श्वशुर्य *m* wife's brother, husband's brother 1346
श्वान *m* dog 204, 651
श्वापद *m* a beast of prey 1661
श्वेत (*m*) N of a serpent demon, N of an island, N, of a range of snowy mountain, leprosy, कुम्भी cowry, (*f*) cowry, *n* white colour, silver coin; 698-700
श्वेत *mfn* white 350, 703, 1442
श्वेतवाजिस्तु *m* Beauty, the moon, राम brother of lord Krishna 369
ष *mfn* out of vision superior; *m* object, heaven 1830-1
ष *n* conclusion, delivery forgiving 1830-1
षट्क्षणकाल *m* a measure of time $= \frac{1}{8}$ muhūrta 520
षट्पवर्ण ? 1265
षड्जादि *m* musical tones 1218
षण्ड *m* Eunuch 235, 350, 730, 1129
षण्मुख *m* Skanda 243
षण्मुख *m* N. of Skanda 1075, 1335, 1949
षा *f* Goddess Lakṣmī 1830
षिड्ग *m* a libertine 282 the keeper of a prostitute 459 1423, 1776

संपत्ति *f* prosperity 1342
संपद् *f* one abounding in good qualities prosperity, a necklace of pearls high degree 846–7
संपद् *f* wealth 640, 1377, prosperity 740, 1202
संपात *m* वश, contact प्रवेश, वेद (vedic sūktas ?) संविद् rainfall विजन अभ्यस्त, याचना धारण 753 4
संपात *m* shower 1503
संपिधान *n* a cloth, cover 1070
संपुट *m* a round box or casket the Kurabaka flower 475
संप्रधारण *n* determination 1310
संप्रहार *m* a stroke or blow battle 1594
संबन्ध *m* relationship 883
संबन्धा(द्वा)र्थ *m* significant 824
संबोधन *n* calling 949 1947
संभाग *m* 1383
संभावना *f* Supposition 1100
संभावनीय *mfn* (knowledge of) probabilities 1439
संभाव्य *mfn* possibility 1224 1671
संभाषा *f* conversation 838
[संभोग *m*] beautiful excessive pleasure a day other than the cloudy one 322
संभोग *m* sexual intercourse 624 1854
संभ्रम *m* agitation 1158
संभ्रान्ति *f* the curls of a horse 785
संमति *f* Admission promise 1504
संमान *n* Honour respect 1022
संयतकच *m* braided hair 1659
संयम *m* self control restraint 1231 1725
संयमन *n* restraining 1063 1215
संयोग *m* (cf notes) 976
संरम्भ *m* agitation, anger 1158
संरम्भ *m* anger 1605
संरोध *m* Destruction 1985
संवत्सर *m* year 324
संवसथ *m* village 1218
संविद् *f* knowledge, conversation, agreement war or battle, name promise a sign or signal satisfying prescribed custom 838–9
संविद् *f* ? 753, understanding 1350, knowledge 1563
संवृति *f* closure 370
संवेश lying 216, 586
संशय *m* doubt 463, 1235 1558
संसद् *f* assembly 1149
संसर्ग *m* connection 1063
संसरण *n* commencement of battle, a gate, a towngate, principal road the unobstructed march of an army, birth and rebirth of living beings 618–20
संसार *m* the world 1406
संसारसन्तति *f* sorrows of the world 1733
संस्कार *m* preparation 1067, consecratory ceremony 1310
संस्कारयोग *m* Sacred rite ? 452
संस्कृत *mfn* refined artificial 779
संस्कृत *mfn* highly finished 808
संस्तर *m* scattering or strewing, sacrifice 1520
संस्त्याय *m* residence, collection अवयव 1352_3
संस्था *m* spy, *f* Staying, Destruction 813
संस्थान *n* a place where four roads meet residence, death forma-

seven worlds 1283

सप्तस्वरादिमान *n* the measure of seven musical tunes 37

सभा *f* an assembly, सभ्य इन्दीवर, public audience, gambling, कुरोव(द)र, bright 1149–50

सभा *f* assembly 732, 1366

सभ्य *m* 1149

सम *m* a churning stick, half 1214

सम *mfn* equal 695 1243

समभोन्मेष *m* completly opening ? 798

समय *m* condition promise, practice, demonstrated conclusion, time, knowledge, opportunity 1349 51

समय *m* time 466, 1627, conclusion 1010 1475; period of life 1790

समर *m* Battle 732, 765

समर्थ *mfn* mighty significant suitable 824

समर्थ *m* capable of 1538

समर्थन *n* justification 922

समवाय *m* collection, multitude 1364

समवाय *m* bringing together 1351

समस्त *mfn* whole or entire 1759

समांश *m* an equal share 825

समांशक *m* an equal share 905

समाधि *m* Penance, a partic place demand of grains in time of dearth, justification 922

समाधि *m* awakening (a partic stage in yoga) 1042

समान *m* one of the five vital airs, equal same, virtuous man 1053

समाप्ति *f* conclusion 655 712, 892

1041

समासङ्ग *m* good association 614

समाहार *m* collection 348

समिति *f* battle, likeness, assembly 732

समिति *f* assembly 1088

समीप *m* near 656, 714, 790, 1168, 1223

समीहन *n* engagement ? 908

समुच्चय *m* accumulation 348, 1100, 1726

[**समुच्छ्रय** *m*] growing up, height, enmity 1364–65

समुत्कीर्ण *mfn* 798

समुदय *m* aggregate 907

समुद्गक *m* a round box or casket 476

समुद्भूत *mfn* produced or born 927

समुद्रतरणि *mf* a ship 1741

समुद्रलवण *n* sea salt 564

समुन्नद्ध *mfn* produced or born fancying one's self learned or clever, proud 927

समूढ *mfn* collected, bent, epilepsy, chief or leader 534

समूह *m* multitude, collection 390, 473, 551, 1132 1364, 1382, 1642, 1704

समृद्धि *f* increase 445, abundance 1948

सरघा ? 1377, a kind of bee 1461

सरम ? 884

सरल *mfn* 433 straight 591

सरळ *mfn* sentimental, रज्जु probably a mistake for ऋजु ?) 1967

सरसी *f* pond 1016

सरस्वत् *m* a river, the sea, कुबेर N of Kubera, रसिक 753–9

सरस्वती *f* N. of a river, cow, Goddess

साति *f* a gift, end 687
सादन *n* 1448
सादर *mfn* attentive 782
सादिन् *m* a charioteer, an elephant driver, a horseman 959
सादृश्य *n* Resemblance 943, 977, 1557 1948
साधक ? 647
साधकतम *mfn* an instrument by which an action is immediately effected 584
साधन *n* killing, obsequies, going, a substance, enforcing, payment, carrying out, goods or commodities, going after, organ of generation, mark, an army, the sense of the instrumental or agent 1043–5
साधन *n* accomplishment 1071
साधनान्तर *n* any instrument 1409
साधारणाश्रयण *n* shelter 1366
साधीयस् *mfn* more agreeable, certainty 1923
साधीयस् *mfn* more proper 1230
साधु (*mfn*) proper, competent, honourable, beautiful, (*m*) a cook, a minister, पूजाशेषि, proficiency, a money lender, a virtuous man; 888–90
साधु *mfn* good 708, 746, 1283 1457, 1869, agreeable 1923
साध्य *mfn* a proposition to be proved 1999
साध्वसाधुत्वविवेक *m* discrimination between good and bad 1818
सानु *m* Tableland 134, 822, 1474, a forest 221, top of a mountain 276; side of a mountain 650
सान्त्वन *n* conciliation 1725
सान्द्र *mfn* thick 903 941
सामज *m* an elephant 420
सामन्त *m* ? 1295
सामभक्ति *f* one of the five parts of Sāman 1017
सामर्थ्य *n* capacity 686, ability 1279, 1405, might 1898
सामषट्प्रणव *m* a partic sound of ॐ in the recitation of Sāmaveda hymns 236
सामाजिक public audience 1149
सामान्य *mfn* generic 633, species 731
सामान्यन्याय *m* a general rule 318
सामि *ind* half, dislike 1223
सामुद्रलव(ण)ण *n* seasalt 136
साम्य *n* Likeness 732, equality 1805
साम्यवस्तु *n* resembling 1168
सायक *m* that which is to be thrown, that which causes to fall, a sword, an arrow 95
सायक *m* an arrow 1343
सार *n* Best, a kind of reed, wealth 1440
सार *mfn* best, (*m*) strength; solid part, (*n*) propriety 1490.1
सारङ्ग (*mfn*) variegated colour; (*m*) a kind of spotted antilope, Cātaka bird, an elephant, a bee, a partic rāga (in music), भृङ्ग नृत्त 311–2
सारङ्गादि *m* N. of certain ragas (in music) 286
सारथि *m* charioteer 683, 684, 959
सारस (*m*) a swan, any bird in water, a kind of crane [APTE], one who has had sexual intercourse with a

स्थूल *mfn* stout or large, ignorant 1669

स्थूल *mfn* bulky or huge 531, 1468

स्थूलोच्चय *m* incompleteness, the middle pace of elephant, a huge rock thrown down from a mountain 1362-3

स्थौल्य *n* stoutness 1633

स्नान *n* perfumed bathing powder, bathing 952

स्नान *n* ablution or bath 1085, 1233 1825

स्नानीय *n* perfumed bathing powder 952

स्नानीयादि *n* fragrant powder used after bathing 307

स्निग्ध *mfn* Thick, smooth, (*n*) light, lustre 903

स्निग्ध *mfn* oily 1323

स्नुषा *f* daughter-in-law 900

स्नुहि *f* a kind of spurge 887

स्नेह *m* ointment, friendship, butter 1941-2

स्नेह *m* 644

स्नेहित *m* a friend 1403

स्पन्द *m* Movement (of hands, feet etc) 1505

स्पर्धा *f* emulation 647

स्पर्धापद (स्पर्धोपद) *n* object of rivalry 1994

स्पर्श *m* act of touching 1035

स्पर्श (स्पश) a spy 1397

स्पर्शमात्र *n* touching 1825

स्पश *m* a spy, war, a kind of spy, wind, ? harassing, a kind of spy, pure 1808-9

स्पष्टार्थ *n* clear meaning 676

स्पृक्का *f* a kind of plant 336, 762, 901 1011, a kind of creeper 1754

स्पृहा *f* desire 353 563 911, 1795

स्फ *m* the wind with rain, the sound made by striking on the arms, puffing or blowing, warding off 1114, [for variants see crit notes]

स्फटिक *m* crystal 45

स्फार *mfn* extensive 1116

स्मय *m* बल, प्रयत्न, arrogance, haughtiness 1263

स्मर *m* God of love 16 1725

स्मरप्रिया *f* The wife of Kāmadeva 635

स्मृति *f* knowledge or understanding Itihāsas (e. g Mahābhārata, Rāmāyana) 674

स्मृति *f* sentence expressing remembrance 13, remembrance 436 1059

स्यन्द *m* flowing 629

स्यन्दनभाग *m* part of a chariot 1994

स्याल *m* wife's brother 1346

स्रव *m* flowing or oozing 1374

स्रवण *n* stream 637

स्रुच् *f* a kind of sacrificial wooden spoon, motion 1379

स्रुव *f* a sacrificial ladle 1748 1756

स्रुवादि *n* sacrificial vessel etc. 1390

स्रोतस् *n* an organ of sense, the current of a river 1886

स्व (*mfn*) one's own property; *mn* wealth, (*m*) relative; (*n*) self 1729

स्वक *mfn* one's own 397

स्वच्छ *m* pure water, a cloud 377

स्वच्छ *mfn* clear 991

स्वच्छन्द *m* Independent 1502

ह (mfn) mad, laughable, हेतुसबोधन n weapon pleasure or delight, sound of a lute sparkling of a gem the supreme spirit 1934–6

हट्ट m a market 1277 ; 1877

हठ m violence 493

हत mfn killed 694

हन्त ind a particle expressing joy pity beginning of a sentence, grief 657

हयारोह m a horseman 960

हर m God Siva 32 350 391 1193 1712 (but cf introd for हल) 1750

हर (हरि) m Visnu 1932

हरकुर (हारहूरा f) a kind of grape 570

हरमौलि m the head of God Siva 19

हरवृष m the bull of Siva 1995

हरि (mfn) Tawny m wind the sun moon Indra God of death Indra s younger brother (Visnu) ray of light lion horse monkey frog snake, parrot next world gold, jewel 1469 71

हरि m God Visnu 19, 30, 391 482

हरिण m a deer, yellowish white colour 588

हरिण m a deer 193; a kind of spotted antelope 311

हरिणी f a female deer, a gold image colours like green N of a metre a kind of jasmine Dūrva grass etc N of an Apsaras 589–90

हरित mfn a kind of colour; (m) a horse (of the sun) the sun, (f) quarter, a species of grass 662

हरित mfn green 1183, 1812

हरितादि colours like green 530 589

हरिताल n yellow orpiment 1632

हरिद्रक mfn turmeric coloured 402

हरिद्रा f turmeric 1029, 1083, 1531 1755

हरिप्रिय n (kadamba ?) 1098

हरीतकी f N of a plant 85 the yellow myrobalan tree 722,816

हर्म्य n Mansion 186

हर्म्यान्तःकोष m the inner apartment of a palace 1270

हर्म्योदर n inner part of a mansion 30

हर्ष m pleasure 156 173, 864 joy 657 858, 885 1917 sexual excitement 841

हर्षण n the 14th of astron yogas, excitement (m) a deity presiding over Sraddhas 592–3

हर्षण n pleasure 607

हर्षित mfn pleasing 1619

हलमुखाग्र n a ploughshare 1499

हलायुध m N of the brother of Lord Krishna 369, 1634

हल्लक n variegated colour ? 953

हलिन् m a ploughman, Krishna s elder brother 1615

हव m sacrifice, calling, direction, command 1745

हस्त m N of a constellation hand, an elephant s trunk 675

हस्त m hand 32, 93, ? 1271 1436; forearm cubit (a measure of length) 86

हस्तचतुष्क n a measure of 4 hastas or cubits 302

हृत *n* a stroke, blow 1594

हृदय *n* life, wealth, intention, mind breast, son, mother 1340–41

हृद्य *m/n* pleasing to the heart 853

हृन्मारुत *m* Breath 566

हृष्ट *m/n* satisfied 747

हेति *f* flame, (*m*) a ray of the sun, a missile weapon, horse 665

हेति *f* a weapon or sword 303

हेतु *mn* (meaning not given) 665

हेतु *m* cause or object 12 cause 398 598 1063, 1333, 1435, reason 601 712, 1258, 1938

हेतुकृत *m/n* consequence 1651

हेतुसन्दोपन *n* ? 1936

हेमन् *n* gold 275, 777, 1087, 1371, 1392, 1456

हेमन्त *m* the cold season 1905

हेमन्तादि *m* winter etc. 682

हेमप्रतिमा *f* a golden image 589

हेरम्ब *m* N of Gaṇeśa 652, 881, 934

हैमवती *f* N of Pārvatī 726

होम *m* sacrifice 1471, 1780

होमाङ्ग *n* a kind of wooden vessel in sacrifice 1379

ह्रादिन् ? 471

ह्रादिनी *f* Thunderbolt, lightning 1030

ह्रीबेर a kind of perfume 1640, 1802

Additions and Correations in Index

Page	word	
110	अङ्कभेद	After 734 , add 'a partic ritual text'
111	अतिशङ्का	In place of query read 'over suspicion'
"	अधीर	Cancel this word with its meaning and ref
112	अध्यक्ष	For 'superior' read 'superintendent'
"	अनु	After 'likeness', add 977.
"	अनुनय	After the word, add 'm. kind expression or persuation'
115	अभीक	For 'कलि' read कवि.
116	अरण	For 'त्रिवृता' read 'a kind of root'.
117	अर्जुनशङ्ख	After this word, add '[अर्जुनी] f N of Usā (wife of Aniruddha), of a river (Karatoyā or Bāhudā), baud 996'.
118	अवष्टब्ध	For 'क्रान्त' read 'seized'.
119	अस्वैरिन्	For 'not free' read 'not going astray'
"	अहोबत	Cancel बत and after 'ind.' add 'alas'.
"	आकप	Read आकर्ष
120	आङ्	For 'धातुयोगज' read 'sense in relation to a root (as an upasarga)'.
122	आशङ्का	For 'danger, सङ्कोच fear' read 'ruin, fear, danger'.
"	आसार	For प्रवेश' read 'entrance'.
123	इति	For 'प्रकारादिसमाप्ति' read 'variety etc., conclusion'.
"	इन्दु	Delete the figure 878.
"	इन्द्रजालाविद्‌	For 'deceptive read 'juggler'.
"	ईषत्प्रिय	For 'a little dear' read 'preferable'.
124	उत्तान	For meaning 'उत्तान' read 'stretching upwards'.
125	उपलब्धि	For 'knowledge' read 'acquisition'.
126	उभयार्थ	For double' read 'm having double'.
127	ओजस्	For 'धात्ववष्टम्भ, विषमौ' read 'the application of various वस्तु in the body, each alternate sign of the Zodiac'.
128	कक्ष	For 'पश्चात्कच्छपल्लव' read 'end of the lower garment tied to the waist'
130	कबरा	Read कबरी
133	कलह	After m., read 'quarrel'.
134	काम	For 'according to desire' read 'indicating abundance'
135	काल	For 'महाकाल' read 'a form of Siva'.
"	काम्य	read the word 'काम्य (+शील)'.
"	कास	For 'reed' read 'grass'.
136	काद्रव	The word should be in big type
	किट्टी	For 'kind of' read 'particular'.
"	कुम्भ	After '41', add 'hatred'.
137	कुष्मा	Read the word 'कुष्माण्ड'.
138	कुष्माड	

Lines	Words	
139	कृतवास	For 'perfumed read 'peopled'
141	कोशवत्	After this entry add another entry को(का)शवत् *mfn* brilliant 1811'
143	क्षण	In place of query read 'moment'
,,	क्षय	For 'loss' read 'decay'
146	गन्धफलिनी	After 'plant', read '(priyangu)'
,,	गर्भ	In place of second query read 'foetus' and cancel '? 1933'. After this entry add another entry गर्भ (गर्व *m*) pride 1933',
147	गुरु	In place of query read ' preceptor '.
150	घुटिका	For ' वज्रसमणि ' read a jewel furnished with mercury '
152	चिरातीत	Delete ' (प्रश्न) and for 'time in works read 'past'
154	जन	Take the number 1172 before '1728
156	ज (ज्ञ)	For ' महत्त्व ' read ' stupid '
157	ठ	For ' adventure read ' reckless act '
161	तुल्य	In place of second query read ' similar ',
,,	त्याग	In place of query read ' sacrifice '
162	दण्ड	For ' मद्रा ' read ' मद्य '.
166	देवतादिमहोत्सव	Remove the query
,,	दोष	For ' sin read ' fault
168	द्वार	After passage add ' hole '
,,	ध	Read after झिरीम ? ' (corrupt)
170	नकुल	cancel Ichneumon 1416, 1489 '.
173	नाश	For ' Danger ' read ' ruin '
176	नीली	cancel ' 1187 and add after ' 1628 ' ', the indigo plant 1187 '.
177	पक्ष	Read ' 1122 after the word 'party' and cancel the query
179	[पक्ष *n*]	The word should be in big type
181	पर्वन्	Read ' joint ' in place of query.
188	प्रथान	Cancel ' ? 1861 ' and then add a new entry ' प्रथान (कथान) *n* telling 1861 '
192	बाढ	Read बाढ.
200	मर्षण	Read ' forgiving ' for ' endurance '.
205	युक्त	Cancel ' 783 ' and read after 1179 ', furnished with 783 '
231	शुच	Before ' 355 ' add ' grief '.
,,	शुच	For ' 355, 1809. ' read ' 1809, purity 355, '
232	शृङ्ग	Read ' horn ' ' 64 ', and delete the query.
233	शोक	For ' शृङ्ग ' read ' horn '.
,,	शोचिस्	For ' शुच, शुक् ' read ' purity, grief '.

ERRATA (*for the text*)

Lines	For	Read
71	°वाया°	°वाय
106	°कूले क्षिपा°	°कूलेऽक्षिप°
120	स्वगें	स्वों
132	°च्छ्यांशुके	°च्छ्यांशुके
152	°कूर्पिका	°कूर्पिका°
155	वार्धक	वार्धकं
204	°कोष्टु°	°क्रोष्टु°
235	°रेन्द्रवे	°रे द्रावे
812	°श्रावया स्वाना°	°श्रावयस्वना°
913	°विभ्यो (प्र°प?)	°विभ्योऽम्बि
933	°एन्ध	°एन्धो
1048	°गुण द्धौ°	°गणधौ
1144	सूते	सुतें
1183	°स्पशाग°	°स्पशाग°
1197	°त्पशा	°त्पशो
1214	Remove query at the end of the line	
1258	°स्वे श्वये	°स्वेऽश्वये
1360	This line number should come before पुरा सप्त etc.	
1468	°कृतिरपूर्व	°कृते रपूर्वे
1469	यम्र°	यम्रं°
1490	घने	घ्ने
1507	°स्वकृति°	°स्वकृति°
1578	Remove query within brackets	
1767	येवे°	वेवे°
1781	°रे विश्वमे°	°रेऽविश्वमे°
1806	दिवेशो	त्रिदोषे

—— –